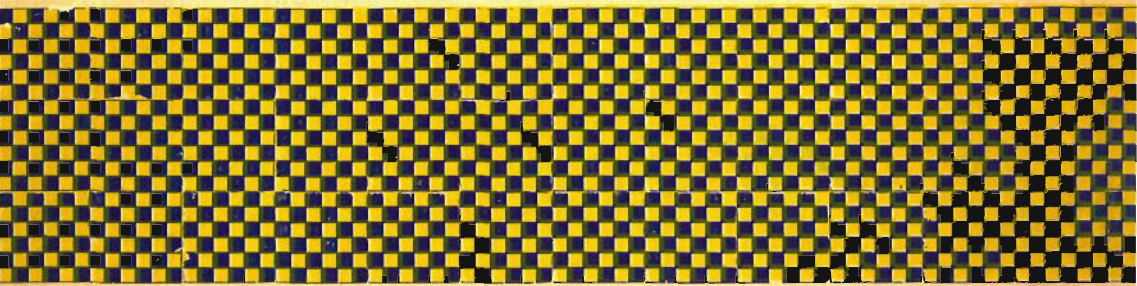

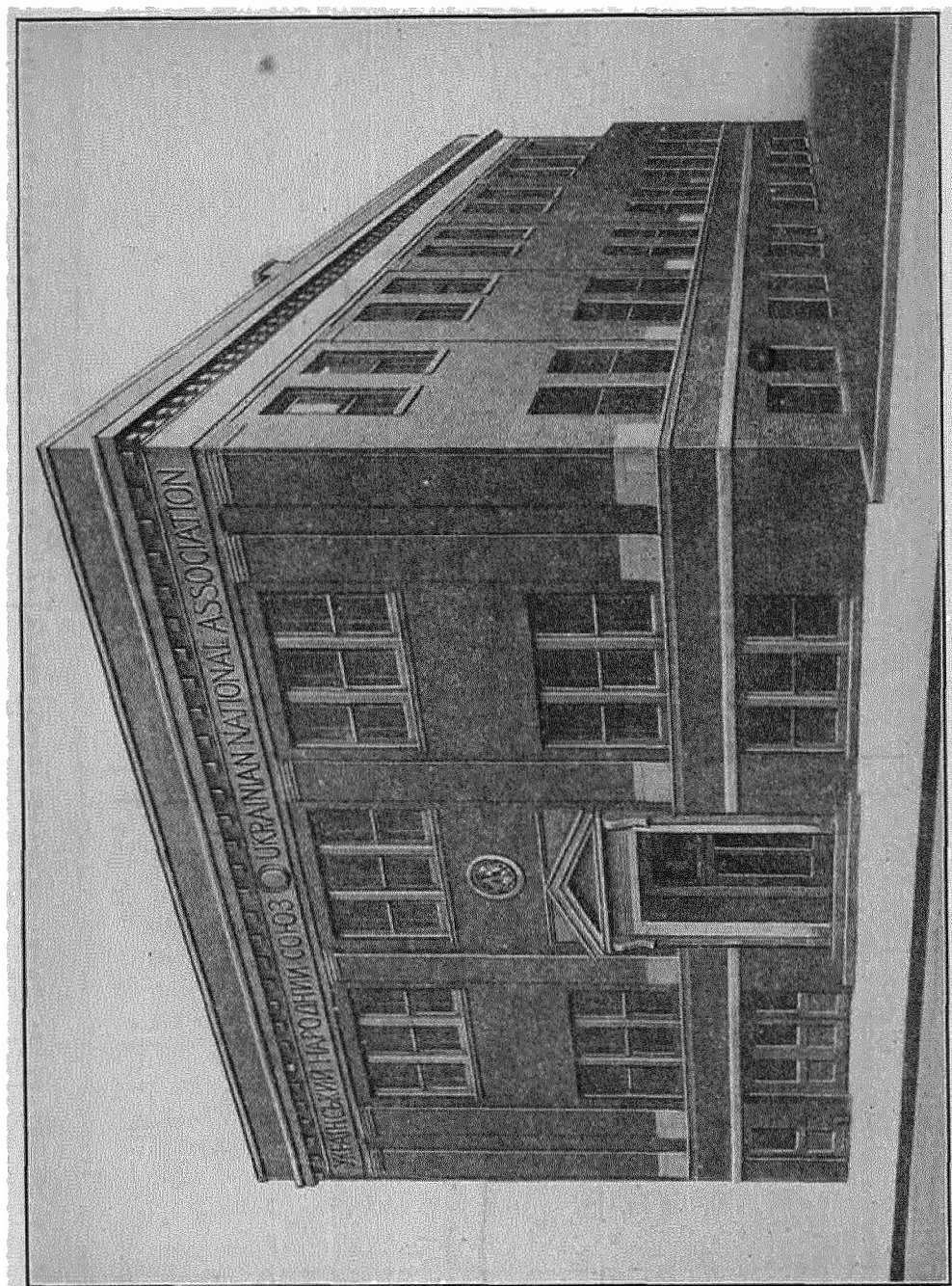
КАЛЕНДАР

УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ

НА РІК ЗВИЧАЙНИЙ

1931

ДІМ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА.

НАЙДАВНІЙШИЙ КАЛЕНДАР СВІТА.

Читаємо час від часу про потребу реформи календаря. Тому не від речі буде теж згадати, що такий майже ідеальний календар, до досягнення якого сьогодні всі зміряють, був уже створений 618 літ перед Христом.

Автором цього майже ідеального календаря було американське плем'я Маї. Плем'я числило 14 мільонів осіб та мало свою державу. Культура у цього племені стояла на дуже високому ступні розвитку. Всі дані про це плем'я Маїв, про його культуру та його праці вдалось ученим відчитати на каменях, котрі недавно видобуто на поверхню землі.

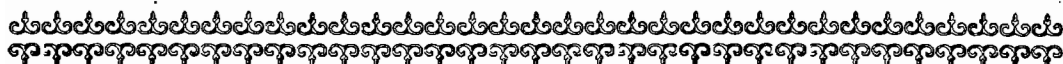
Історія цього племені до 618 року перед Христом відома добре вченим. Вчені стверджують тільки, що плем'я Маїв числило 14 мільонів осіб, коли дійшло до вершка свого розвитку. Нащадками цього культурного племені є нині кілька тисяч Індіан в Америці, що є інтелектуально слабо розвинені. Але їхні предки відзначалися таким великим знанням астрономії та математики, що вчені не можуть вийти з диву. І ці Маї 618 року перед Христом опрацювали свій

календар так докладно, що від часу до його введення в життя аж до року 1561 по Христі, отже в періоді часу майже 2200 літ, не помилилися ані на один день.

В році 1561 Еспанці знищили ту цвітучу державу Маїв, спалили їхні всі бібліотеки та їхні твори.

Як дуже зближується календар Маїв до ідеального календаря, хай зілюструє такий факт: Старий Юліанський календар, що обов'язував в Європі до 1582 р., показував щорічно 12 минут заборгато, наслідком чого вже в періоді часу 1600 літ повсталала різниця 11 днів; намість календар Маїв щойно по 300 тисяч літах міг показувати різницю одного дня. З обчислення вчених теж видно, що календар Маїв є десять разів докладніший від теперішнього нашого календаря.

Певне, що до такого великого розвою математики та астрономії, могли дійти Маї тільки тоді, коли й інші науки були в них досить розвинені. І хто знає, чи наїзд Кортеса та Пізара на Америку не приніс більше шкоди поступови, ніж користей з ново-відкритої частини світа.

ПОСТИ.

1. В навічере Богоявлення, 18 (5) січня.
2. Великий піст, від 23 (10) лютого до Великодня.
3. Петрівка, від 8 червня (26 травня) до св. Петра і Павла.
4. Спасівка, від 14 (1) серпня до Успення Пресвятої Богородиці.
5. На Усікновенні голови св. Івана Хрестителя, 11 вересня (29 серпня).
6. На Воздвиженні Чесного Хреста, 27 (14) вересня.
7. Пилипівка, від 27 (14) листопада до Різдва Христового.
8. В середу і п'ятницю кожного тижня, крім тижнів загальних (загальниць).

ТИЖНІ ЗАГАЛЬНІ, В КОТРИХ НЕМА ПОСТУ.

1. Від Різдва Христового до Навічере Богоявлення.
2. Межі Неділею Митаревою і Неділею о Блуднім Сині.
3. Світлий тиждень: від Великодня до Неділі Томиної (Провідної).
4. Від Зелених Свят до Неділі Всіх Святих.

ТАБЕЛЬНИЙ КАЛЕНДАР НА 1931 РІК.

	S	M	T	W	T	F	S
January	..	..	..	..	1	2	3
	4	5	6	7	8	9	10
	11	12	13	14	15	16	17
	18	19	20	21	22	23	24
	25	26	27	28	29	30	31
February	1	2	3	4	5	6	7
	8	9	10	11	12	13	14
	15	16	17	18	19	20	21
	22	23	24	25	26	27	28
March	1	2	3	4	5	6	7
	8	9	10	11	12	13	14
	15	16	17	18	19	20	21
	22	23	24	25	26	27	28
April	..	..	..	1	2	3	4
	5	6	7	8	9	10	11
	12	13	14	15	16	17	18
	19	20	21	22	23	24	25
	26	27	28	29	30	..	..
May	..	..	..	..	..	1	2
	3	4	5	6	7	8	9
	10	11	12	13	14	15	16
	17	18	19	20	21	22	23
	24	25	26	27	28	29	30
	31	..	..	..	..	..	..
June	..	1	2	3	4	5	6
	7	8	9	10	11	12	13
	14	15	16	17	18	19	20
	21	22	23	24	25	26	27
	28	29	30	..	..	..	..

	S	M	T	W	T	F	S
July	..	..	..	1	2	3	4
	5	6	7	8	9	10	11
	12	13	14	15	16	17	18
	19	20	21	22	23	24	25
	26	27	28	29	30	31	..
August	..	..	..	..	..	..	1
	2	3	4	5	6	7	8
	9	10	11	12	13	14	15
	16	17	18	19	20	21	22
	23	24	25	26	27	28	29
	30	31	..	..	..	..	..
September	..	..	1	2	3	4	5
	6	7	8	9	10	11	12
	13	14	15	16	17	18	19
	20	21	22	23	24	25	26
	27	28	29	30	..	..	..
October	..	..	..	..	1	2	3
	4	5	6	7	8	9	10
	11	12	13	14	15	16	17
	18	19	20	21	22	23	24
	25	26	27	28	29	30	31
November	1	2	3	4	5	6	7
	8	9	10	11	12	13	14
	15	16	17	18	19	20	21
	22	23	24	25	26	27	28
	29	30	..	..	..	..	..
December	..	..	1	2	3	4	5
	6	7	8	9	10	11	12
	13	14	15	16	17	18	19
	20	21	22	23	24	25	26
	27	28	29	30	31	..	..

JANUARY — 1931 — СІЧЕНЬ має 31 днів.

д.ст.	с.ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	Ч	Грудень 1930. Боніфатія	Новий рік 1931.
2	20	П	Ігнатія Богоносця	Макарія папи
3	21	С	Юліанії	Геновефи
4	22	Н	Н. перед Р. Хр., св. Отців	Н. перед 3 Кор. Тита й Ізаб.
5	23	П	10 Муч. Мини і пр.	Емілії і Телесф.
6	24	В	Навеч. Р. Хр. Євгенії	Трох Королів
7	25	С	Роздство Христове	Валентія
8	26	Ч	Собор Пр. Богород. і Йосифа	Северина
9	27	П	Св. первомуч. Стефана	Юліяна
10	28	С	Муч. в Никомидії	Маркіяни
11	29	Н	Н. по Р. Христ. Муч. діт. у Виф.	1. Н. по 3 Кор. Гігінія
12	30	П	Анісії муч.	Гонорати діви
13	31	В	Мелянії Римлянки	Іларія папи
14	1	С	Новий рік 1931. Обр. Г., Вас. Вел.	Фелікса з Нолі
15	2	Ч	Сильвестра	Маврикія
16	3	П	Малахії прор.	Маркила папи
17	4	С	Собор 70 апостолів	Антонія
18	5	Н	Н. перед Просв. Навеч. Богоявл.	2. Н. по 3 Кор. Генр. і Ферд.
19	6	П	Богоявлення Госп. (Йордан)	Марія і Приски
20	7	В	Собор св. Івана Хрест.	Фабіяна і Себастьяна
21	8	С	Георгія й Еміліяна	Агнішки
22	9	Ч	Поліевкта й Евстрата	Вінкентія
23	10	П	Григорія і Дометіяна	Обр. Пр. Діви Марії
24	11	С	Теоdosія прсп.	Тимотея ап.
25	12	Н	Н. о Закхею і Н. по Просв.	3. Н. по 3 К. Нав. св. Павла
26	13	П	Ерміла і Стратоніка	Полікарпа єпископа
27	14	В	Преп. Отців убит. в Синаї	Івана Золотоустого
28	15	С	Преп. Павла Тивейського	Кароля Вел. і Валерія
29	16	Ч	Поклін оковам св. Петра	Францішка
30	17	П	Преп. Антонія Вел.	Мартини
31	18	С	Атанасія і Кирила	Петра з Нолі

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 1. січня. **НОВИЙ РІК („НЮ ІРС ДЕЙ“).** Святкують у всіх стейтах.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

СІЧЕНЬ. 1. 1647. † Петро Могила, київський митрополит і український церковний письменник. — 3. 1919. Українська Національна Рада в Станиславові проголошує Зєдиненне Західної Области з Придніпрянською Україною. — 14. 1649. Візд гетьмана Богдана Хмельницького до Київa. — 17. 1654. Переяславська Рада. — 21. 1703. Семен Палій розбив табор польського загального ополчення під Бердичевом. — 22. 1803. † Кирило Розумовський, останній гетьман України. — 22. 1919. Проголошення злуки галицької України з Соборною Україною. — 23. 1797. Помер у поході на Персів Антін Головатий, кошовий, що вивів Запорожців над Кубань. — 23. 1667. Андрусівська умова. — 26. 1915. † Михайло Павлик, письменник. — 28. 1734. † Данило Апостол, український гетьман.

FEBRUARY — 1931 — ЛЮТИЙ має 28 днів.

Ді. ст.	Ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	Н	Січень. Н. о Мит. і Фар. Макарія	4. Н. по 3 Кор. Ігнатія
2	20	П	Евтимія Вел.	Марії Громнічної
3	21	В	Максима і Неофіта	Блажея еписк.
4	22	С	Тимотея апост.	Вероніки діви
5	23	Ч	Климента	Агафії
6	24	П	Ксенії препод.	Дороти
7	25	С	Григорія Богослова	Ромуальда
8	26	Н	Н. о Блудн. Сині. Ксенофонта	Н. мясопустна. Івана
9	27	П	Перен. мощей Ів. Золот.	Апольонії
10	28	В	Преп. Єфрема Сирійського	Схоластики
11	29	С	Ігнатія Богослова	Лукія еписк.
12	30	Ч	Трох Святителів	Гавдентія
13	31	П	Кира й Івана	Катерини
14	1	С	Лютий. Трифона	Валентія
15	2	Н	Н. мясопустна. Стрітенне	Н. запустна. Фавстина
16	3	П	Симеона Богопр. й Анни	Юліянини
17	4	В	Ісидора препод.	Алексея
18	5	С	Агафії муч.	Попелец. Симеона
19	6	Ч	Вукола еп.	Кондрата
20	7	П	Партенія і Луки	Леона папи
21	8	С	Теодора Стратилата	Елеонори
22	9	Н	Н. сиропустна. Никифора	1. Н. пост., вступ. Петра
23	10	П	Харлампія і Порфирія	Романа папи
24	11	В	Власія свмч.	Гавриїла
25	12	С	Мелетія й Антонія	Матея апост.
26	13	Ч	Мартиніяна	Вальбурга
27	14	П	Авксентія і Кирила	Александра
28	15	С	Онисима	Леандра

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 12. лютого. УРОДИНИ ЛІНКОЛНА („ЛИНКОЛН БЕРТ ДЕЙ”).

Сього свята не святкують в кількох полудневих стейтах.

Дня 22. лютого (переноситься на понеділок, 23. лютого).

УРОДИНИ ВАШІНГТОНА („ВАШІНГТОН БЕРТ ДЕЙ”).

Святкують його в усіх стейтах Злучених Держав.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ЛЮТИЙ. 2. 1655. Боротьба Хмельницького з Поляками під Охматовом. — **3. 1812.** * Евген Гребінка, поет. — **4. 1792.** Другий поділ Польщі, прилучення до Росії Волині й Поділля. — **6. 1704.** Правобічний гетьман Самусь передав гетьманські клейноди Мазепі. — **9. 1918.** Підписання миру в Берестю. — **14. 1897.** † Пантелеймон Куліш, поет і письменник. — **20. 1054.** † Ярослав Мудрий, великий князь київський. — **26. 1608.** † Князь Константин Острожський. — **27. 1664.** Розстріляно полковника Богуна.

MARCH — 1931 — БЕРЕЗЕНЬ має 31 днів.

дн	св	Дн	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	16	Н	Лютий. 1. Н. посту. Памфила	2. Н. пост., суха. Альбіна
2	17	П	Теодора Тирона	Симпліція
3	18	В	Льва папи рим.	Кунегунди
4	19	С	Архипа і Максима	Казимира
5	20	Ч	Льва еп. Катанії	Фридриха
6	21	П	Евстахія і Тимотея	Коляти діви
7	22	С	Петра й Атанасія	Томи з Акв.
8	23	Н	2. Н. посту. Полікарпа	3. Н. пост., глуха. Івана
9	24	П	Обріт. голови св. Івана Хр.	Францішки
10	25	В	Тарасія арх. царгород.	40 Мучеників
11	26	С	Порфирія	Константина Вел.
12	27	Ч	Прокопія	Григорія Вел.
13	28	П	Власія преп.	Розини
14	1	С	Березень. Евдокії	Матильди
15	2	Н	3. Н. посту, хрестоп. Теодота	4. Н. пост., середоп. Клим.
16	3	П	Зенона й Евтропія	Киріяка
17	4	В	Герасима і Павла	Гертруди
18	5	С	Конона муч.	Едварда
19	6	Ч	42 Муч. в Аморії	Йосифа Обручника
20	7	П	Василія і Єфрема	Йоахима
21	8	С	Теофілякта	Венедикта
22	9	Н	4. Н. посту. 40 Муч. у Севастії	5. Н. пост., чорна. Катерини
23	10	П	Кондрата і Кипріяна	Віктора
24	11	В	Софронія патр. ерусал.	Гавриїла
25	12	С	Теофана (Поклони)	Благовіщення
26	13	Ч	Персн. мощей Никифора	Теодора
27	14	П	Венедикта препод.	Руперта
28	15	С	Агапія	Сикста папи
29	16	Н	5. Н. посту. Савина	Н. Цвітна. Кирила
30	17	П	Алексея чоловіка Божого	Квірина
31	18	В	Кирила арх. ерусал.	Корнилія

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

БЕРЕЗЕНЬ. 3. 1861. Знесення кріпацтва на Україні. — 4. 1780. Гр. Кирило Розумовський вибраний гетьманом України. — 8. 1787. Сидір Білий вибраний отаманом „Вірного війська Запорозького”. — 10. 1814. * Тарас Шевченко. — 10. 1917. революція в Росії. — 11. 1861. † Тарас Шевченко. — 13. 1169. Андрій Боголюбський зруйнував і ограбив столицю України Київ. — 14. 1923. Рада амбасадорів антанти прилучила Галичину до Польщі. — 17. 1919. Мiroва конференція в Парижі признає Закарпатську Україну Чехословацькій Республіці. — 18. 1921. Мировий трактат у Ризі віддає українські землі на захід від лінії Збруч-Острого-Серни — Польщі, на схід від тої лінії — Російському Союзови.

APRIL — 1931 — КВІТЕНЬ має 30 днів.

Дн.	Св.	Дн.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	С	Березень. Хризанта	Гугона
2	20	Ч	Отців убитих у Саві	Франца
3	21	П	Якова препод.	(Вел. Пятн.) Ришарда
4	22	С	Василія свмч. (Лазарова Суб.)	(Вел. Субота) Ізидора
5	23	Н	Неділя Цвітна. Нікона	Великдень
6	24	П	Захарії	Вел. Понеділок
7	25	В	Благовіщення Пр. Богородиці	Епіфанія
8	26	С	Собор Арх. Гавриїла	Дионізія
9	27	Ч	Великий Четвер. Матрони	Марії Кл.
10	28	П	Велика Пятниця. Іларіона	Езекіїла
11	29	С	Велика Субота. Марка еп.	Леона
12	30	Н	Воскресення Христове	1. Н. по Вел., біла. Юлія
13	31	П	Світлий Понеділок	Юстина
14	1	В	Квітень. Світлий Вівторок.	Тибурція муч.
15	2	С	Тита препод.	Анастасії
16	3	Ч	Никити іспов.	Лямберта
17	4	П	Йосифа стих.	Рудольфа
18	5	С	Теодула	Апольонії
19	6	Н	2. Н. по Воскр., Томина. Евтихія	2. Н. по Вел. Юрія
20	7	П	Георгія еп. милит.	Віктора
21	8	В	Іродіона й Агава	Анзельма
22	9	С	Євпсихія	Кая і Сотера
23	10	Ч	Терентія	Войтіха
24	11	П	Антипи	Георгія муч.
25	12	С	Василія еписк.	Марка еванг.
26	13	Н	3. Н. по Воскр., Мироносиць	3. Н. по Вел. Клита
27	14	П	Мартина папи	Теодфія
28	15	В	Аристарха і Пуда	Віталія
29	16	С	Агафії й Ірини	Петра
30	17	Ч	Симеона й Акакія	Катерини

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 3. квітня. ВЕЛИКА ПЯТНИЦЯ („ГУД ФРАЙДЕЙ“).

Уважається урядовим святом в кількох стейтах, в інших звичайно губернатор стейту проголошує його святом спеціальною прокламацією.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

КВІТЕНЬ. 14. 1340. Смерть Юрія II. (Болеслава Тройденовича) останнього самостійного галицького князя (струїли його бояри за те, що сприяв латинській вірі). — 19. 1885. † історик Костомарів. — 25. 1622. † гетьман Петро Конашевич Сагайдачний. — 1910. † письменник і драматичний артист Марко Кропивницький. — 1913. † письменник Михайло Коцюбинський. — 27. 1904. † письменник і драматичний артист Михайло Старицький. — 29. 1918. Розігнання Центральної Ради, проголошення Скоропадського гетьманом.

МАУ — 1931 — ТРАВЕНЬ має 31 днів.

ш. нр.	с. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА.
1	18	П	Квітень. Івана і Григорія	Филипа
2	19	С	Івана старопечерника	Атаназія
3	20	Н	4. Н. по Воскр., о Розсл. Тоодора	4. Н. по Вел. Найд. св. Хр.
4	21	П	Януарія свмч.	Фльоріяна
5	22	В	Теодора Сикеота	Пія папи рим.
6	23	С	† Георгія великомуч.	Івана в олію
7	24	Ч	Сави муч.	Доміцелі
8	25	П	Марка ап. й еванг.	Станислава еп.
9	26	С	Василія	Григорія
10	27	Н	5. Н. по Воскр., о Сам. Симеона	5. Н. по Вел. Ізидора
11	28	П	Максима і Ясона	Беатрикси
12	29	В	9 Муч. в Кизиці	Панкратія
13	30	С	Якова апост.	Серватія
14	1	Ч	Травень. Єремії прор.	Вознесенне Іс. Хр.
15	2	П	Бориса і Гліба	Зофії
16	3	С	Теодосія Печерського	Івана Неп.
17	4	Н	6. Н. по Воскр., о Сліпор. Пелягії	6. Н. по Вел. Пасхалія
18	5	П	Ірини муч.	Фелікса
19	6	В	Йова і Варвари	Келестина
20	7	С	Память зявившогося Хреста	Бернарда
21	8	Ч	Вознесенне Господне	Єлени
22	9	П	Ісаїї прор.	Юлії діви
23	10	С	Симеона Зилота	Дезидерія
24	11	Н	7. Н. по Воскр., св. Отців. Мокія	Зелені Свята
25	12	П	Епифанія і Германа	Понед. Зел. Свят
26	13	В	Глікерії муч.	Филипа Нер.
27	14	С	Ісидора	Івана і Марії Магдалини
28	15	Ч	Пахомія Вел.	Вільгельма
29	16	П	Теодора Освященного	Максиміліяна
30	17	С	Андроніка ап. (Субота задушна)	Фелікса папи
31	18	Н	П'ятдесятниця, Зелені Свята	1. Н. по З. С. Анелі

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 30. травня. **ДЕНЬ ОКРАШУВАННЯ ГРОБІВ („ДЕКОРЕЙШЕН ДЕЙ”** або **„МЕМОРІЯЛ ДЕЙ”).** Святкується в усіх стейтах, з виїмком кількох південних стейтів.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ТРАВЕНЬ. 1648. вибрано Богдана Хмельницького гетьманом. — 6. 1910. † поет і письменник Борис Грінченко. — 1659. Гетьман Іван Виговський розбив московське військо під Конотопом. — 14. 1648. Битва на Жовтих Водах. — 1848. Знесення панщини в Галичині. — 22. 1861. Перевезено і поховано тіло Тараса Шевченка на Чернечій горі коло Канева над Дніпром. — 26. 1648. Перемога Богдана Хмельницького під Корсунем. — 28. 1722. Заведено на Україні так звану „малоросійську колегію”. — 28. 1916. † письменник і учений Іван Франко.

№ ст.	с. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	П	Травень. Пон. св. Духа і Пр. Тр.	Граціяна
2	20	В	Талатся	Еразма муч.
3	21	С	Константина і Єлени	Кльотильди
4	22	Ч	Василиска муч.	Боже Тіло.
5	23	П	Михайла еписк.	Боніфатія
6	24	С	Симеона преп.	Норберта
7	25	Н	1. Н. по Сош. Всіх Святих	2. Н. по З. С. Роберта
8	26	П	Карпа апост. (Петрівка)	Медарда
9	27	В	Терапонта свмч.	Прима і Феліц.
10	28	С	Никити еписк.	Маргарети
11	29	Ч	Теодосії діви	Варнави
12	30	П	Ісаакія далматського	Онуфрія
13	31	С	Єрмія і Єрмея	Антонія з Пад.
14	1	Н	Червень. 2. Н. по Сош. Пр. Евх.	3. Н. по З. С. Василія
15	2	П	Никифора патр.	Віта і Модеста
16	3	В	Лукіяна муч.	Франца
17	4	С	Митрофана патр.	Адольфа
18	5	Ч	Доротей і Маркіяна	Марка і Маркила
19	6	П	Висаріона	Гервасія
20	7	С	Теодота свмч.	Сильверія
21	8	Н	3. Н. по Сош. Теодора Страт.	4. Н. по З. С. Альойза
22	9	П	Кирила арх.	Павліна еп.
23	10	В	Тимотея свмч.	Зенона
24	11	С	Вартоломея і Варнави	Рожд. Ів. Хрест.
25	12	Ч	Онуфрія пустиножителя	Проспера
26	13	П	Акилини муч.	Івана і Павла
27	14	С	Елисея пр. і Методія патр.	Володислава
28	15	Н	4. Н. по Сош. Амоса пр.	5. Н. по З. С. Льва папи
29	16	П	Тихона еп.	Петра і Павла
30	17	В	Мануїла і пр.	Емілії

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ЧЕРВЕНЬ. 5. 1709. Іван Мазепа прибув до шведського табору. —
 6. 1224. Нещасна битва руських князів з Татарами над рікою Калкою. —
 7. 1843 † поет Маркіян Шашкевич. — 8. 1653. Перемога Богдана Хмельницького над Поляками під Батогом. — 11. 1876. Указ, яким заборонено в Росії друкувати українські книжки. — 14. 1722. † Гетьман Іван Скоропадський. — 17. 1895. † учений Михайло Драгоманів. — 18. 1569. Люблинська унія. — 25. 1205. Смерть князя Романа в битві з Поляками під Завихвостом. — 27. 1663. Брюховецький вибраний гетьманом. — 1672. Самійлович вибраний гетьманом. — 28. 1768. Залізник і Гошта добули Умань.

JULY — 1931 — ЛИПЕНЬ має 31 днів.

№	ст.	Дн.	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	18	С	Червень. Леонтія	Теобальда
2	19	Ч	Юди і Зосима	Посіщ. Пр. Діви Марії
3	20	П	Методія свмч.	Геліодора
4	21	С	Юліяна Тарсійського	Флявіяна
5	22	Н	5. Н. по Сош. Евсевія еп.	6. Н. по 3. С. Івана і Павла
6	23	П	Агрипіни муч.	Домініки
7	24	В	Роздество св. Івана Хрест.	Івана з Дуклі
8	25	С	Февронії	Єлисавети
9	26	Ч	Давида Солунського	Кирила еп.
10	27	П	Самеона странноприємця	Амалії
11	28	С	Перен. мощей Кирила й Івана	Пія і Пелягії
12	29	Н	6. Н. по Сош. Петра і Павла	7. Н. по 3. С. Івана
13	30	П	Собор 12 Апостолів	Маргарети діви
14	1	В	Липень. Косми і Дам'яна	Бонавентури
15	2	С	Полож. Ризи Пресв. Богородиці	Розісланне апостолів
16	3	Ч	Анатолія й Акинта	Пр. Діви Марії Шкапл.
17	4	П	Андрея і Марти	Алексея
18	5	С	Кирила і Методія	Симеона
19	6	Н	7. Н. по Сош. Атанасія Атон.	8. Н. по 3. С. Вінкентія
20	7	П	Томи й Акакія	Ілії прор.
21	8	В	Прокопія великомуч.	Пракседи
22	9	С	Панкратія	Марії Магдалини
23	10	Ч	Антонія печер.	Аполінарія
24	11	П	Евфимії й Ольги	Христини діви
25	12	С	Прокла й Ілярія	Якова ап.
26	13	Н	8. Н. по Сош. Собор Арх. Гавр.	9. Н. по 3. С. Усп. св. Анни
27	14	П	Акили й Онисима	Пантелеймона
28	15	В	Володимира Вел.	Інокентія
29	16	С	Антиногена	Марти
30	17	Ч	Марини великомуч.	Юліти й Альдони
31	18	П	Якинта й Еміліяна	Ігнатія Льюїолі

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 4. липня. ДЕНЬ НЕЗАВИСИМОСТІ („INDEPENDENCE DAY“).

Святкують по всіх стейтах.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ЛИПЕНЬ. 9. 1649. Козаки побили Поляків під Межибожем і Константиновом. — 1651. Наказний гетьман Іван Богун виводить козацькі полки зпід Берестечка, кінець берестецької битви. — 10. 1649. Початок облоги Збаража. — 1709. Битва під Полтавою. — 15. 1015. † великий князь Володимир Великий. — 16. 1914. Початок світової війни. — 18. 1775. Зруйнування Січи Москалями. — 26. 1662. Сомко і Ромодановський побили Юрія Хмельницького під Каневом. — 28. 1672. Дорошенко побив Поляків коло Четвертинівки над Богом.

AUGUST — 1931 — СЕРПЕНЬ має 31 днів.

в. ст.	с. ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	С	Липень. Макрини	Петра в оковах
2	20	Н	9. Н. по Сош. † Іллі прор.	10. Н. по З. С. Альфонса
3	21	П	Симсона й Івана	Найд. мощей св. Стефана
4	22	В	Марії Магдалини	Домініка
5	23	С	Трофима і пр.	Пресв. Діви Марії Сніжної
6	24	Ч	Бориса і Гліба	Преображення Госп.
7	25	П	† Успенне св. Анни	Каєтана
8	26	С	Єрмолая	Киріяка
9	27	Н	10. Н. по Сош. Пантелеймона	11. Н. по З. С. Романа
10	28	П	Прохора і Никанора	Лаврентія муч.
11	29	В	Калиника і Теодоти	Сузанни муч.
12	30	С	Сили і пр.	Кляри діви
13	31	Ч	Євдокима	Іполіта
14	1	П	Серпень. Пр. Ч. Хр. (Спасівка)	Евсевія
15	2	С	Перенесення мощей св. Стефана	Успення Пр. Діви Марії
16	3	Н	11. Н. по Сош. Ісаака і Дальмата	12. Н. по З. С. Роха
17	4	П	Сімох молодців в Ефезі	Ліберата
18	5	В	Евсигнія муч.	Елени
19	6	С	Преображення Ісуса Христа	Бенігні
20	7	Ч	Дометія прдмч.	Бернарда
21	8	П	Еміліяна еп.	Іванни
22	9	С	Матія апост.	Тимотея
23	10	Н	12. Н. по Сош. Лаврентія	13. Н. по З. С. Филимона
24	11	П	Евила і Клявдії	Вартоломея
25	12	В	Фотія й Аникити	Людвика
26	13	С	Максима іспов.	Зеферіни
27	14	Ч	Михея прор.	Йосифа Кал.
28	15	П	Успення Пресв. Богородиці	Августина
29	16	С	Діомида муч.	Усіхн. голови Ів. Хрест.
30	17	Н	13. Н. по Сош. Мирона муч.	14. Н. по З. С. Рожі з Ліми
31	18	П	Фльора і Лавра	Раймунда муч.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

СЕРПЕНЬ. 1. 1913. † письменниця Ларисса Косач-Квітка (Леся Українка) в Сурам на Кавказі. — 5. 1657. † гетьман Богдан Хмельницький. — 1911. † письменниця Олександра Кулішева (Ганна Барвінок). — 6. 1687. Іван Мазепа вибраний гетьманом. — 7. 1648. Борба Кривоноса з Поляками під Константиновом. — 10. 1907. † письменниця Марія Марковичка (Марко Вовчок). — 13. 1873. † поет Антін Могильницький. — 15. 1856. родився письменник Іван Франко. — 15—16. 1649. Перемога Хмельницького під Зборовом. — 16. 1657. Юрій Хмельницький вибраний гетьманом. — 17. 1772. Прилучено Галичину до Австрії. — 20. 1843. † письменник Григорій Квітка-Основяненко. — 20. 1920. Договір у Севр під Парижем признає Східну Галичину окремою державною територією й означає її границі між Чехословаччиною, Польщею і Румунією. — 23. 1662. Юрій Хмельницький побив Москалів під Криловом. — 27. 1589. Турки й Татари облягли Львів. — 30—31. 1648. Перемога Хмельницького під Пилявцями.

SEPTEMBER — 1931 — ВЕРЕСЕНЬ має 30 днів.

дн.	с.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	В	Серпень. Андрея Стратилата	Иди й Егидія
2	20	С	Самуїла прор.	Стефана
3	21	Ч	Тадея і Васи	Броніслави
4	22	П	Агатоніка муч.	Розалії діви
5	23	С	Лупа й Іринея	Лаврентія
6	24	Н	14. Н. по Сош. Евтихія	15. Н. по З. С. Захарії
7	25	П	Вартоломея і Тита	Регіни муч.
8	26	В	Адріана і Наталії	Рожд. Пресв. Діви Марії
9	27	С	Пімена	Северина
10	28	Ч	Августина і Мойсея	Николая
11	29	П	† Усікновенне голови Ів. Хрест.	Прота і Якова
12	30	С	Александра і Павла	Гвідона
13	31	Н	15. Н. по Сош. Пол. пояса П.Д.М.	16. Н. по З. С. Товії
14	1	П	Вересень. Симеона Стовпника	Воздвиження Чесн. Хреста
15	2	В	Маманта й Івана	Никодима
16	3	С	Антима	Корнилія
17	4	Ч	Вавила і Мойсея	Францішка
18	5	П	Захарії і Єлисавети	Томи і Йосифа
19	6	С	Чудо Арх. Михаїла	Январія
20	7	Н	16. Н. по Сош. Созонта і Макарія	17. Н. по З. С. Евстахія
21	8	П	Рождество Пр. Діви Марії	Матея еванг.
22	9	В	Йоакима й Анни	Маврикія
23	10	С	Минодори і пр.	Теклі
24	11	Ч	Теодори Александр.	Герарда і Руперта
25	12	П	Автонома свмч.	Клеофи муч.
26	13	С	Корнилія сотника	Кипріяна
27	14	Н	17. Н. по Сош. Воздв. Ч. Хреста	18. Н. по З. С. Косми і Дам.
28	15	П	Никити великомуч.	Вячеслава муч.
29	16	В	Евфимії великомуч.	Михаїла Арханг.
30	17	С	Софії, Віри, Надії і Любови	Ероніма

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 7. вересня. ДЕНЬ ПРАЦІ („ЛЕЙБОР ДЕЙ“).

Святкують у всіх стейтах.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ВЕРЕСЕНЬ. 2. 1657. Похорони Богдана Хмельницького в Суботіві і вибір Івана Виговського гетьманом. — 3. 1709. † гетьман Іван Мазепа. — 6. 1672. П. Дорошенко здобув Камінець Подільський. — 10. 1769. родився поет Іван Котляревський. — 10. 1919. Договір в Сен Жермен під Парижем, яким держави антанти переняли на себе суверенність Східної Галичини. — 12. 1903. Відкрито в Полтаві пам'ятник Іванови Котляревському. — 13. 1657. Золотаренко побив Поляків під Сепелінцями. — 15. 1907. † письменник і драматичний артист Іван Тобилевич (Карпенко Карий). — 16. 1727. Данило Апостол вибраний гетьманом.

ОCTOBER — 1931 — ЖОВТЕНЬ має 31 днів.

д. м.	д. н.	дн	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	18	Ч	Вересень. Евменія еп.	Ремігія
2	19	П	Трофима і Саватія	Ангела Хоронителя
3	20	С	Евстахія	Кандида
4	21	Н	18. Н. по Сош. Кондрата	19. Н. по З. С. Франца
5	22	П	Фоки і Йони	Флявії
6	23	В	Зачаття св. Івана Хрест.	Брунона
7	24	С	Теклі первомуч.	Юстини
8	25	Ч	Евфрозини преп.	Бригіди
9	26	П	Івана Богослова	Дионизія
10	27	С	Калістрата	Франца
11	28	Н	19. Н. по Сош. Харитона	20. Н. по З. С. Плякиди
12	29	П	Киріяка і Теофана	Максиміліяна
13	30	В	Григорія свмч.	Едварда
14	1	С	Жовтень. † Покров Пр. Богор.	Калікста
15	2	Ч	Кипріяна і Юстини	Ядвиги і Тереси
16	3	П	Дионисія свмч.	Галя і Фльора
17	4	С	Єротея	Маргарити
18	5	Н	20. Н. по Сош. Харитини	21. Н. по З. С. Луки св.
19	6	П	Томи апост.	Петра з Аль.
20	7	В	Сергія і Вакха муч.	Капра й Ірини
21	8	С	Пелягії і Тайсії	Уршулі
22	9	Ч	Якова апост.	Кордулі муч.
23	10	П	Евлампія й Евлампії	Івана Калістр.
24	11	С	Филипа діяк.	Рафаїла Арх.
25	12	Н	21. Н. по Сош. Прова і Тараха	22. Н. по З. С. Хризанта
26	13	П	Карпа апост.	Евариста
27	14	В	Назарія і Параскевії	Сабіни
28	15	С	Евтимія і Луки	Симеона
29	16	Ч	Лонгіна сотн.	Наркиза
30	17	П	Осії й Андрея	Альфонса
31	18	С	Луки апост. й еванг.	Маркелія

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 12. жовтня. **ДЕНЬ КОЛЮМБА („КОЛОМБОС ДЕЙ“).**

Святкують у всіх стейтах з виїмком кількох південних стейтів.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ЖОВТЕНЬ. 9. 1655. Б. Хмельницький побив Поляків під Городком. — 13. 1648. Вїзд Богдана Хмельницького до Києва. — 14. 1624. Напад Запорозжів на Царгород. — 16. 1648. Богдан Хмельницький почав облогу Львова. — 18. 1851. Заложення угольного каменя під „Народний Дім“ у Львові. — 19. 1918. Проголошення Української Держави на землях б. Австрії. — 22. 1596. Берестейська унія. — 26. 1917. † провідник Галицької України др. Евген Олесницький у Відні.

NOVEMBER — 1931 — ЛИСТОПАД має 30 днів.

№	д.	ст.	Дні	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	19	Н		Жовтень. 22. Н. по С. Йоїла пр.	23. Н. по З. С. Всіх Святих
2	20	П		Артемія великомуч.	† День задушний
3	21	В		Іларіона препод.	Губерта еп.
4	22	С		Аверкія еп.	Кароля
5	23	Ч		Якова апост.	Захарія і Єлисавети
6	24	П		Арети муч.	Леонарда Вел.
7	25	С		Маркіяна	Геркуляна
8	26	Н		23. Н. по Сош. Димитрія мир.	24. Н. по З. С. Северина
9	27	П		Нестора муч.	Теодора
10	28	В		Параскевії і Терентія	Андрея з Авел.
11	29	С		Анастасії римл.	Мартина
12	30	Ч		Зиновія і Зиновії	Мартина папи рим.
13	31	П		Стахія й Амілія	Дидака
14	1	С		Листопад. Косми і Дамяна	Йосафата
15	2	Н		24. Н. по Сош. Акиндина	25. Н. по З. С. Леопольда
16	3	П		Акепсима й Айтала	Едмунда еп.
17	4	В		Йоаникія і Никандра	Григорія і Сальомеї
18	5	С		Галактіона	Романа
19	6	Ч		Павла еп. й іспов.	Єлисавети
20	7	П		33 Мучеників у Меліті	Фелікса
21	8	С		Собор Архангела Михайла	Вовед. Пр. Діви Марії
22	9	Н		25. Н. по Сош. Онисифора	26. Н. по Сош. Цецилії
23	10	П		Ераста й Олімпа	Климент папи рим.
24	11	В		Мини, Віктора і пр.	Івана від Хреста
25	12	С		Йосафата свмч.	Катерини
26	13	Ч		Івана Золотоустого	Петра і Конрада
27	14	П		Филипа апост. (Пилипівка)	Валеріяна
28	15	С		Гурія і Самона	Руфина
29	16	Н		26. Н. по Сош. Матея ап. й ев.	1. Н. адв. Сатурніна
30	17	П		Григорія чудотв.	Андрея апост.

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 3. листопада. **ДЕНЬ ЗАГАЛЬНИХ ВИБОРІВ („ДЖЕНЕРАЛ ЕЛЕКШЕН ДЕЙ“).**

Святкується майже в усіх стейтах.

Дня 26. листопада. **ДЕНЬ ПОДЯКИ („ТЕНКСГІВІНГ ДЕЙ“).**

Святкують у кождім стейті.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ЛИСТОПАД. 1. 1918. Українці обіймають владу в Галичині назад по 531 літах перерви. — **3. 1648.** Богдан Хмельницький залишив облогу Львова. — **1848.** Барикади у Львові. — **10. 1709.** Здобуття Батурина Москалями. — **1834.** † батько нової доби українського письменства Іван Котляревський. — **11. 1893.** † славний байкар і поет Леонід Глібів. — **15. 1648.** Б. Хмельницький облягає Замостє. — **1709.** Іван Скоропадський вибраний гетьманом. — **15. 1918.** Поваленне гетьмана Скоропадського. Директоріят. — **18. 1838.** род. письменник Іван Нечуй-Левицький. — **20. 1709.** Цар Петро велів стяти полковника Чечеля за оборону Батурина перед московськими військами. — **20. 1917.** Проголошення Центр. Радою Української Республіки. — **23. 1883.** † учений Михайло Максимович.

DECEMBER — 1931 — ГРУДЕНЬ має 31 днів.

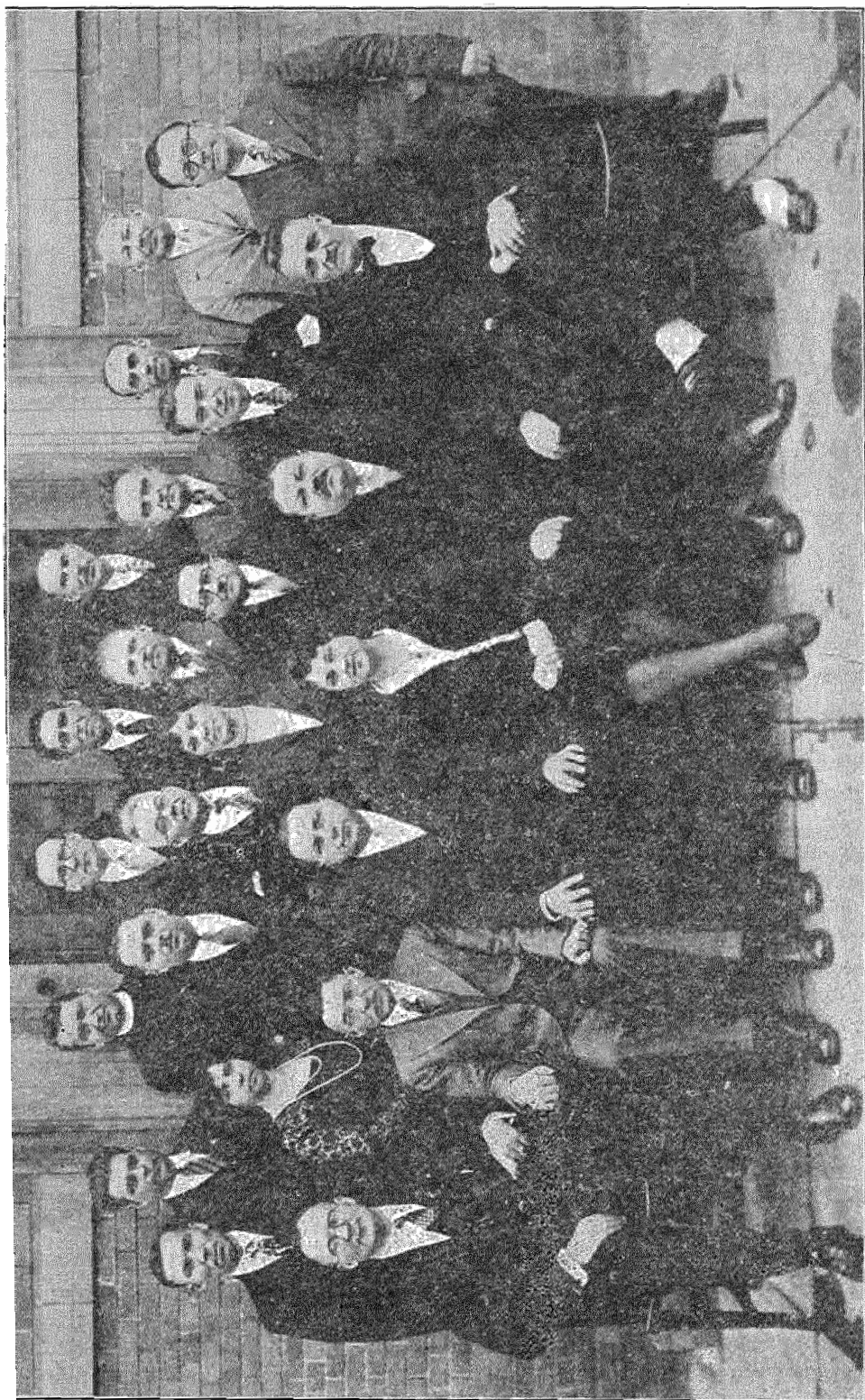
дн	с. в.	Дн	УКРАЇНСЬКІ СВЯТА.	ЛАТИНСЬКІ СВЯТА
1	18	В	Листопад. П'ятоні і Романа	Елєгія
2	19	С	Авдія прор.	Баб'яни діви
3	20	Ч	Прокла і Григорія	Францішка Ксав.
4	21	П	Воведенне Пр. Діви Марії	Варвари муч.
5	22	С	Филимона	Сави еп.
6	23	Н	27. Н. по Сош. Амфилохія	2. Н. адв. Николая
7	24	П	Катерини великомуч.	Амброзія еп.
8	25	В	Клименті і Петра	Неп. Зач. Пр. Діви Марії
9	26	С	Аліпія стовпника	Валерії і Леокадії
10	27	Ч	Якова і Паладія	Пр. Д. Марії з Льорет.
11	28	П	Стефана муч.	Дамазія
12	29	С	Парамона	Александра
13	30	Н	28. Н. по Сош. Андрея Первозв.	3. Н. адв. Лукія й Отилії
14	1	П	Грудень. Наума прор.	Спиридіона
15	2	В	Авакума прор.	Евзевія еп.
16	3	С	Софронія прор.	Аделайди діви
17	4	Ч	Варвари великомуч.	Лазаря й Олім.
18	5	П	Сави Богоносного	Граціяна
19	6	С	Николая Чудотворця	Фавста
20	7	Н	29. Н. по Сош. Амвросія еп.	4. Н. адв. Теофіля
21	8	П	Патапія препод.	Томи апост.
22	9	В	Непор. Зачатте Пр. Діви Марії	Зенона
23	10	С	Міні й Ермогена	Вікторії діви
24	11	Ч	Даніїла стовпника	Адама й Еви
25	12	П	Спиридіона еп.	Рожество Іс. Христа
26	13	С	Евстратія муч.	Стефана первомуч.
27	14	Н	30. Н. по Сош. Праотців. Тирса	Н. по Р. Івана сванг.
28	15	П	Елєвтерія свмч.	Дітей убитих у Вифл.
29	16	В	Аггея прор.	Томи еп.
30	17	С	Даніїла прор.	Давида кор.
31	18	Ч	Севастіяна муч.	Сильвестра папи рим.

УРЯДОВІ СВЯТА В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Дня 25. грудня. ДЕНЬ РІЗДВА ХРИСТОВОГО („КРИСМЕС"). Святкують у всіх стейтах.

ІСТОРИЧНИЙ КАЛЕНДАР:

ГРУДЕНЬ. 4. 1803. † Іван Кальнишевський, останній кошовий Запорожської Січі. — 8. 1868. Заснування Товариства „Просвіта" у Львові. — 14. 1918. Війська Директорії займають Київ при допомозі С. С. — 19. 1240. Батий зруйнував Київ. — 21. 1764. Скасування гетьманщини. — 24. 1653. Перемога Богдана Хмельницького під Жванцем. — 26. 1637. Нецаслива битва Павлюка з Потоцьким під Кумейками. — 28. 1724. † наказний гетьман Павло Полуботок. — 31. 1637. † гетьман Павлюк.

ЧЛЕНИ ГОЛОВ. УРЯДУ У. Н. СОЮЗА І РЕДАКЦІЇ „СВОБОДИ“. — З ліва на право, перший ряд: Роман Слободян, гол. фін. секр.; Вас. Гришко, г. містопрес.; Мик. Мурашко, гол. прес.; Юлія Баболія, гол. прес.; Івас. Лекачів, гол. касс.; Ів. Каптанюк, гол. рек. секр.; Другий ряд: Онуфрій Царанарко, гол. контр. комісії; Марія Розуміло, гол. радни.; д-р Мик. Клима, г. радни.; Анна Івонка, г. радни.; Петро Маційовський, менеджер; Ст. Заблоцький, г. радни.; Гр. Пшчюк, гол. контр. Третій ряд: Волод. Кедровський, редактор; о. Волод. Сподіакевич, г. радни.; івж. Волод. Малієвич, г. радни.; Теодор Михальчук, г. радни.; Олександр Ренюк, редактор; Олександр Пінжар, г. радни.; Івас. Голо Стадник, г. радни. Четвертий ряд: Ст. Слободян, г. радни.; д-р Волод. Клодишський, гол. контр.; д-р Лука Міншута, редактор.

Роман Слободян.

Фінанс. секр. У. Н. Союзу.

НАШ УКРАЇНСЬКИЙ НАРОДНИЙ СОЮЗ.

УКРАЇНСЬКИЙ Народний Союз відомий всюди як найстарша українська організація у новому світі. За 37 літ великої праці на полі культурнім, просвітнім і економічним У. Н. С. виборов собі належне пошановання між своїми і чужими. Видаючи свій орган „Свободу”, У. Н. С. являється не тільки асекураційною організацією, яка несе поміч нещасним калікам і невилічимо хорим членам, але є zarazом великою українською культурною установою, яка говорить рідним словом, співає рідну пісню, плекає рідну культуру та стає в обороні належних нам прав не тільки тут, а також і в ріднім краю.

Український Народний Союз, будучи першою нашою організацією а рівнож і нашим піоніром, пережив неодну бурю, мусів відбити не одну напасть своїх та чужих, яким Союз як щиро-народна організація був сіллю в оці. У. Н. Союз є створений із типу „Наймита” Івана Франка, котрого не раз повалено, але він ставав завжди знов на ноги, готовий до нової праці, як треба то й боротьби.

У. Н. С. є створений вигнанцями рідного краю, для яких Україна найбогатша частина землі, яка може годувати пів світа, не мала хліба; тими, яких переслідувано за правду цісарськими та ляхськими посіпаками. Вони то знайшовшись в чужій землі без знання мови, звичаїв і ремесла, творили перші братства і товариства, і створили У. Н. Союз, оту свою рідну організацію, яка мала заступити їм свою державу та страчену вітчизну.

Рідний край не привязував великої ваги до тих поселенців, уважаючи тих емігрантів за страчених. Тай щож міг вимагати від нуждарів? Та ті нуждарі як ті щепи пустили корінь в нову землю, прийались і ростуть та видають овоч. На жаль, не вся еміграція лишилась вірною своїм ідеалам. Богато пішло витирати чужі кути і тим самим пропали для нашого народу. Нова еміграція здержана, а нове покоління роджене тут пропадає для нашої справи. Отсе є і найважніша наша проблема. Бо тут є загрожена не тільки наша організація, яка не маючи свіжої крові може підупасти, а є загрожене ціле наше

існування як Українців, загроженою є й поміч, яку ми могли би дати рідним братам у дальшій визвольній боротьбі.

За 37 літ У. Н. С. зріс до 21,432 старших членів і 13,839 дітей. Маєток організації виносить понад \$2,600,000.-00. (Зіставлення з кінцем серпня 1930). Є ще тисячі Українців, які могли би бути членами нашої організації. По всіх більших містах Злучених Держав, У. Н. С. має свої відділи, куди всі здорові та моральні Українці можуть зголоситися та виповнити вступну декларацію та по прийнятті стати співвласниками найстаршої і найбогатшої української організації.

Якби вдалося згуртувати під стягом У. Н. С. хоч половину Українців замешкалих в Злучених Державах і Канаді, то можна би створити таку могутню організацію, з якою числилися би не тільки в Америці, але й по широкому світі.

Тож до діла славні Союзовці! Гортуйтеся і братайтеся! Притягайте нових членів під прапор Батька Союзу. Вписуйте своїх дітей в члени своєї рідної організації, щоби могли ми спокійно вмирати з тим переконанням, що наша праця не пропаде, та що це, що зачали батьки, продовжатимуть наші діти. Бо нас не стане, але Український Народ. Союз має далі жити.

НОВІ РОДИ ОБЕЗПЕЧЕННЯ В У. Н. СОЮЗІ.

Наші люде є дуже консервативними і тому всякі новости приймають не дуже охочо. Є люде, які не можуть забути системи розметової, а тут ми мусимо переживати і забувати і сю систему, яку прийнято в січні 1915.

Як на кождім полі так і асекераційнім є поступ. Якби так днесь хтось хотів триматися старої системи і їхати дерев'яним возом, орати дерев'яним плугом, їхати таким кораблем, як його збудував Фултон, та їхати автомобілем, який збудовано тому двадцять літ, то такого консерватиста висміялиби. Маємо нові вози, модерні кораблі та літаки, трактори та чудові автомобілі. Мусимо поступати з духом часу, як не хочемо бути посміховиском.

Колись були добрі розметівки, стара система плачення після літ, на яку треба платити аж по смерті, а днесь маємо забезпечення платне за життя, бо платиться відповідний час і маємо виплачену грамоту. Вже тепер є подекуди поліси на забезпечення морге-

джу, або на пенсію. Тому і нам нема потреби триматись своєї заскорузлости, а треба поступати вперед. Для старших членів є три нові роди забезпечення, а для дітей один. Нові роди виглядають на перший погляд дорожчі, однак приглянувшись ближше, переконаємося, що так не є. На старі роди, як член не заплатить одної місячної вкладки, є суспендований, хочби платив до організації двадцять літ. На нові роди є грошові звороти та безплатне продовження забезпечення. Наші люде чують нераз від агентів, що можна позичити на полісу гроші і пишуть до Союзу, чи не затагнулиби такої позички. Однак вони не розуміють, що на такі роди забезпечення, на які можна позичити, треба платити три або чотири рази більше, як вони платять в старих родах. Хочете заратуватись на старість то подбайте про се у своїй молодості.

Коли ми впровадили Т. І. та за 25 цнт. місячної вкладки, дали найвище можливе забезпечення в случаю

смерти дитини, то багато наших людей зачали домагатися ще і грошових зворотів, кажучи, що ануж дитина доживе до 18 літ життя і не вмере, тоді шкода платити. Подобають вони на розпуку того, що асекурав свою хату від огню або збіже на полі від граду, а тут і хата не згоріла і граду не було.

Щоби можна вдоволити наших членів, ми впровадили нові роди забезпечення для дітей. За 50 цнт. місячної вкладки, дитина буде забезпечена до 70 року життя і дістане виплачену грамоту. Вже по трох роках плачення до організації є безплатне продовження асекурації, а по 10-ти лі-

тах є грошеві звороти. Такої високої суми в случаю смерти і таких привілеїв не дає ніяка асекураційна компанія. То чомуж витирати чужі кути? І чому не вписати дітей до своєї організації.

Коли ми зрозуміємо як слід користи, які є в нових родах забезпечення для старих і дітей, то певно не буде одного нового члена, котрий не вписався би на нові роди. З реформою з 1915 р. ми поступили значно вперед, бо плаченням місячних вкладок після літ, ми змогли дістати лайсенси в різних стейтах, а новими родами забезпечення ми загарантуємо У. Н. С. будучність на цілі століття.

Чиєю власністю є Український Народний Союз.

Український Народний Союз, є народною, робітничою організацією. Мільйонне майно є власністю усіх членів-робітників.

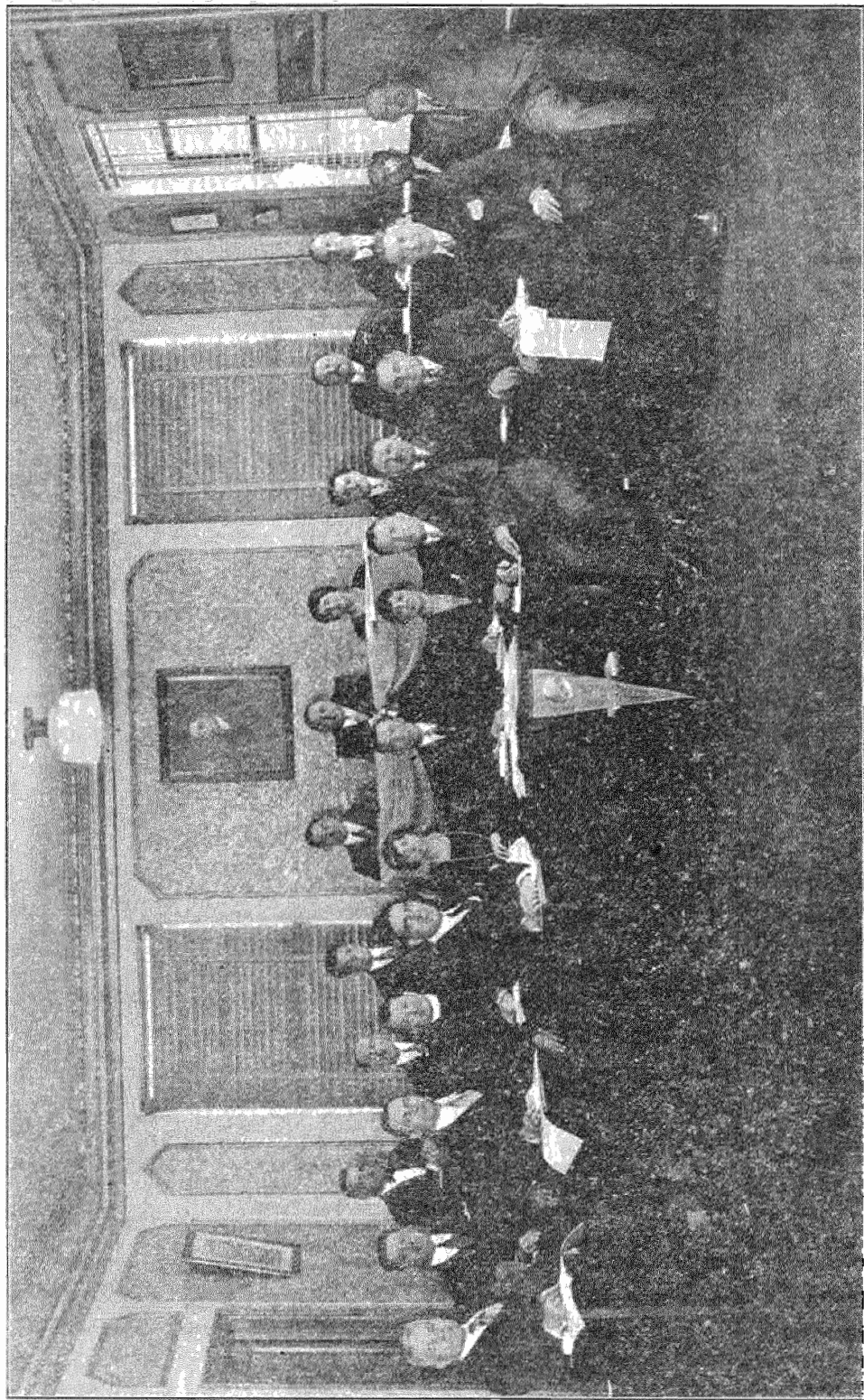
Український Народний Союз збудували українські робітники для взаємної помочі в нещастю на случай каліцтва, невилічимої недуги та смерти. За час свого існування виплатив У. Н. Союз мільйони долярів для калік, невилічимо хорих та бідних вдів і сиріт.

Українським Народним Союзом правлять члени. Вони вибирають своїх делегатів, а делегати сходяться на конвенції й ухвалюють статут, контролюють діловодство та вибирають урядників, які мають виконувати їхні постанови.

Український Народний Союз є дійсною демократичною організацією, бо всі справи рішаються так, як вирішить більшість членів.

Український робітнику! Чи подумав ти, що станеться з тобою та твоєю ріднею на старі літа? Чи не будеш мусів ти шукати притулку в „пургавзі”? Що станеться з твоїми дітьми, як смерть забере тебе завтра, за рік, або два? Чи не викинуть твоєї жінки на вулицю і чи діти не розбігнуться як мишенята попід людські пороги за жебраниною? Чи такої будучности бажаєш для себе і своєї рідні? Як ні, то вступай сейчас до **Українського Народного Союзу** й другого притягни.

ГОЛОВНИЙ УРЯД УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗУ (1929–1933).

на своїй першій річній засіданні, яке відбулося на днях 17–20 лютого 1930 р. в галі засідань у власній домі У. П. Союзу під ч. 81-83 Гренд ул. в /Берлін Сіті, Н. /ок.

РОЗВІЙ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА
за час від 22. лютого 1894 р. до 31. серпня 1930 р.

Число пор.	Рік	Число членів	Вкладки, розмет, та-беля смерт.	Разом всі фонди	Фонд сиріт-ський під о-пікою УНС.	Власність У. Н. Союзу	Загальні зам-кнення з кін-цем року
1	1894		50 цнт.	\$ 220.35	\$	\$ 220.35	\$ 220.35
2	1895		"	385.25		385.25	605.60
3	1896	587	"	151.36		151.36	756.96
4	1897	1,019	"	2,187.97		2,187.97	2,944.93
5	1898	1,593	"	2,743.64	304.05	2,439.59	5,688.57
6	1899	2,057	"	1,198.51	1,145.00	53.51	6,887.08
7	1900	3,067	70 цнт.	3,297.32	14.49	3,282.83	10,184.40
8	1901	3,711	"	2,111.48	1,400.00	711.48	12,295.00
9	1902	3,384	"	1,956.31	750.00	1,206.31	14,252.19
10	1903	3,796	"	877.66	2,439.73		15,129.85
11	1904	5,857	"	2,863.49	2,309.11		17,993.34
12	1905	6,547	"		3,379.80		16,491.75
13	1906	7,888	"	5,712.00	3,443.15		23,705.34
14	1907	8,540	Розмет	13,404.33	6,270.07	5,453.52	37,109.67
15	1908	8,795	"	8,961.59		8,961.59	46,071.26
16	1909	11,793	"	20,053.45	6,232.91	13,382.64	66,124.71
17	1910	14,430	"	34,264.25	11,182.64	23,081.61	100,388.96
18	1911	13,280	"	7,912.05	4,079.14	3,832.91	108,301.01
19	1912	14,917	"	32,229.86	4,518.37	27,711.49	140,530.87
20	1913	19,110	"	51,346.37	2,773.14	48,573.23	191,877.24
21	1914	12,396	"	69,852.22	11,936.42	57,915.80	261,729.46
22	1915	6,750	Після літ	21,780.37		21,780.37	283,509.83
23	1916	9,174	"	62,403.72	2,491.60	59,912.12	345,913.55
24	1917	10,008	"	86,099.01	9,642.42	76,456.59	432,012.56
25	1918	11,891	"				416,196.02
26	1919	12,445	"	87,844.03	19,688.41	68,155.62	519,856.59
27	1920	12,237	"	66,461.39	6,119.98	60,341.41	586,317.98
28	1921	11,815	"	119,883.51	9,296.33	110,587.18	706,201.49
29	1922	12,427	"	121,764.86	11,185.35	110,579.51	827,966.35
30	1923	14,790	"	156,012.46	28,412.32	127,600.14	983,978.81
31	1924	17,011	"	180,228.83	8,307.43	171,921.40	1,164,207.64
32	1925	18,195	"	170,207.83	4,628.30	165,579.53	1,334,415.47
33	1926	19,332	"	234,580.73	600.95	233,979.78	1,568,996.20
34	1927	19,962	"	214,593.10	7,514.41	207,078.69	1,783,589.30
35	1928	20,381	"	248,967.53	9,950.53	239,017.00	2,032,556.83
36	1929	21,286	"	159,229.82	16,951.17	142,278.65	2,191,786.65
37	1930	21,432	"	186,116.51	5,372.40	180,744.11	2,377,903.16

Маєток Молодшого Департаменту У. Н. Союзу \$2,377,903.16 \$202,339.62 \$2,175,563.54 \$2,377,903.16
225,154.23

Загальний маєток У. Н. Союзу \$2,603,057.39

Фонд сирітський У. Н. Союзу 202,339.62

Власний маєток організації крім Друкарні і Книгарні \$2,400,717.77

З БІЛАНСУ У. Н. СОЮЗА З ДНЕМ 31. СЕРПНЯ 1930.

СТАН ЧИННИЙ:

Готівка ..... \$ 476,711.01
Моргечі 1,242,870.65
Бонди 533,321.50
Реальність 125,000.00

Разом \$2,377,903.16

СТАН ДОВЖНИЙ:

Фонд посмертний \$1,725,257.36
" резервовий 337,273.42
" заповоговий 72,792.04
" адміністративний 17,409.06
" народний 7,739.11
" конвенційний 15,092.55
" сирітський 202,339.62

Разом \$2,377,903.16

МОЛОДЕЧИЙ ДЕПАРТАМЕНТ, ЙОГО МАЄТОК І ЗРІСТ ТОГО МАЄТКУ.

Молодечий Департамент переходив різні реформи, та на добрі і тривкі підвалини став доперва 1 липня 1921 р., бо тоді влучено колишній Молодечий Союз до статута У. Н. С. і вибрано нову табелью посмертних виплат. До того часу Молодечий Союз блукав як сирітка без певного пристановища. Молодечий Департамент

зміцнено ще більше на конвенції в Рачестер, Н. Й. приймаючи одну табелью, яка називається Т. 2. з оплатою 50 цнт. місячно. Що ся реформа приймалась, вказує зріст в членах і маєтку.

Зріст сього маєтку від 1-го липня 1921. до 31 серпня 1930 року представляється так:

	Власність Мол. Деп.	Загальні замк. з кінцем року
Від 1-го липня до 31-го грудня 1921 р. прибуло	\$ 4,994.12	\$ 4,994.12
В році 1922 прибуло	9,756.20	14,750.32
„ 1923 „	12,792.54	27,542.86
„ 1924 „	17,314.16	44,857.02
„ 1925 „	21,847.33	66,704.35
„ 1926 „	23,959.99	90,664.34
„ 1927 „	27,776.89	118,441.23
„ 1928 „	29,196.22	147,637.45
„ 1929 „	51,617.87	199,255.32
„ 1930 — 8 місяців	25,898.91	225,154.23
Загальний маєток Молодечого Департаменту	\$225,154.23	\$225,154.23

З БІЛЯНСУ МОЛОДЕЧОГО ДЕПАРТАМЕНТУ У. Н. СОЮЗА.

СТАН ЧИННИЙ.

Готівка	\$121,874.23
Моргечі	51,130.00
Бонди	52,150.00
Разом	\$225,154.23

СТАН ДОВЖНИЙ:

Фонд посмертний	\$158,259.76
„ адміністративний	66,894.47
Разом	\$225,154.23

З реформою перебрано 4,000 дітей і маєток Молодечого Союзу в сумі около \$20,000. З тої суми доплачувано відповідну суму до посмертних заповомог по померших дітях, а оставшу суму \$17,350.19 влучено до Молодечого Департаменту в грудні 1929 р. З днем 31 серпня 1930 р. число обезпечених виносить 13,839 дітей.

Здавалося би, що се надзвичайно гарний приріст. Однак так не є. Десятки тисяч нашої дітвори не є обезпечені в У. Н. С. Вина тут таки в нас самих, в нашій байдужности. Ми волимо платити агентам щотижня, ніж заплатити вкладку місячно на ру-

ки місцевих урядників. Нашим обовязком є приучувати наші діти до своєї організації, щоби вони вміли своє шанувати і цінити, та бути готовими організацію перебрати в свої руки. Молодечий Департамент се наш молодник для будучого українського саду на американській землі. Не буде в нас наших дітей не буде організації. Як любимо свою мову, пісню, культуру та шануємо свою славу минушність і кров проляту за волю і долю своїх героїв, то мусимо подбати, щоби наша молодіж не пропала для нашого народу і нашої рідної організації, У. Н. Союзу.

Роман Слободян.

Фінанс. секр. У. Н. Союза.

ВІД НАГЛОЇ А НЕСПОДІВАНОЇ СМЕРТІ.

На іншому місці подав я спис померлих членів за час від 1 вересня 1929 р. до 31 серпня 1930. Всіх членів померло 195, з того 61 членів померло наглою смертю. А то:

Алентави, Па. — Катерина Білан, померла нагло на удар серця. Лишила мужа і кількоро дрібних дітей.

Ансонія, Конн. — Михайло Керничний, помер по двох днях тяжких мук наслідком експлозії у фабриці хемічних виробів у Стемфорд, Конн.

Арнольд, Па. — Лука Гальва, застрілювався. Осиротив жену і кількоро дрібних дітей.

Алтуна, Па. — Войтіх Морайда, зістав убитий автомобілем. Полишив п'ятеро дітей.

Бріджпорт, Конн. — Кирило Рубанец, направляючи в гараджі автомобіль примкнув двері та пустив машину в рух, і вдусився чадом від авта.

Бресляв, Па. — Йосиф Ленцо помер нагло удушений газом в майнах.

Дітройт, Міш. — Олекса Ярошник, вийшов з дому 23 лютого, а 16 квітня знайшли його утопленого в воді. Лишив шестеро дітей.

Антін Крижанович, зістав убитий в фабриці автомобілів. Лишив жену і діти.

Донора, Па. — Марія Хома, умерла нагло на удар серця. Лишила мужа і діти.

Джезун, Па. — Марія Лисик, умерла нагло на удар серця. Лишила мужа і шестеро дрібних дітей.

Джерси Сіті, Н. Дж. — Данило Струж, працюючи на залізничі зістав

тяжко покалічений дверми тягарового воза, які на него усунулись. Помер по двох днях тяжких мук. Лишив жену і діти.

Андрій Сайчук повісився. Лишив жену і трое дітей.

Ева Мазур, померла по кількох годинах мук ізза впливу крові. Лишила мужа і осмеро дітей.

Джемейка, Н. Й. — Іван Атаманів, зістав наїханий при праці автобусом так тяжко, що помер по 32 годинах. Лишив жену і діти.

Джанставн, Па. — Ілько Парафин, зістав убитий автом. Лишив жену і двоє дітей.

Елизабет, Н. Дж. — Семен Ронік, умер нагло на удар серця. Лишив жену і двоє дрібненьких дітей.

Йосиф Лукасевич, зістав спалений у фабриці при вибусі газу і алькоголю. Вибух був тоді такий страшний, якого в рафінеріях не пам'ятають. Кільканайцять робітників померло, а десятки були тяжко покалічені.

Іван Василик, помер ізза впливу крові. Лишив жену і діти.

Фарсл, Па. — Войтіх Філь, помер нагло на удар серця при праці. Лишив жену і п'ятеро дрібних дітей.

Філадельфія, Па. — Іван Юзвяк, направляючи дах хати, стратив рівновагу, впав і помер до кількох годін. Лишив жену і трое дітей.

Смелян Шуріот, задусився газом гріючи казу. Лишив жену і діти.

Фрексіл, Па. — Іван Гресса, зістав убитий обривом скани в майнах. Лишив жену і п'ятеро дрібних дітей.

Грейт Медовс, Н. Дж. — Іван Співак, випав з авто і потовкся так тяжко, що до кількох годин помер. Лишив маму і жінку.

Ізелін, Па. — Дмитро Кархут, переїханий машиною в майні помер до 24 годин. Лишив жену і сина.

Микита Депа, повертаючи до дому зістав розірваний динамітом. Лишив жену і діти.

Ястесборо, Па. — Григорій Джу-мак, убив себе динамітом підчас нервового розстрою. Лишив жену і шестеро дрібних дітей.

Йонкерс, Н. Й. — Вартоломей Г'аздин, зістав убитий на місці авто, вертаючи з праці. Лишив жену і дитину.

Картерет, Н. Дж., Олекса Коцаба, втопився купаючись. До Америки приїхав тому два роки. Лишив родичів.

Клівленд, О. — Іван Сліпко, умер на удар серця. Лишив четверо дітей.

Микола Гузар, повертаючи з праці, зістав наїханий авто так тяжко, що помер до 18-ти годин. Лишив жену і шестеро дітей.

Атанас Павук, дістав запалення мозку і помер по п'ятих днях.

Маганой Плейн, Па. — Іван Юськів, працюючи в майні зістав розто-рощений тягаровим возом. Осиротив сина.

Манчестер, Н. Й. — Михайло Кіт, зажурився довгами та залився на смерть. Лишив жену і дрібні діти.

Майнерзвил, Па. — Дмитро Гнап, умер нагло на удар серця.

Петро Ющак, убитий своїм сусідом вистрілом з рушниці. Лишив жену і трое дітей.

Монсен, Па. — Еміль Касенчар, дістав жолудкові корчі і помер за кілька годин.

МекЕду, Па. — Марія Стефанів стратила рівновагу і впала зі сходів

так тяжко, що до кількох днів померла.

Мек Кіз Ракс, Па. — Теодор Мельничук, пішов шукати за працею і зістав забитий вистрілом з револьверу. Лишив жену і діти.

Нью Йорк, Н. Й. — Микола Ковбаснюк, умер нагло на удар серця. Лишив жену і діти.

Йосиф Цях, умер нагло на удар серця. Лишив жену і діти.

Нью Гейвен, Конн. — Катерина Швець, сходила вдлі з другого поверху, стратила рівновагу і так тяжко потовклася, що до трох днів померла. Лишила мужа і дрібні діти.

Ньюарк, Н. Дж. — Василь Нагребський помер нагло підчас сну удушений газом.

Петро Рубас, умер нагло на удар серця. Лишив жену і дитину.

Нортумберленд, Па. — Теодор Пентелей, переходячи дорогу, зістав вбитий авто.

Оліен, Н. Й. — Іван Гофран, зістав убитий поїздом. Лишив п'ятеро дрібних дітей.

Олифант, Па. — Михайло Федоришин, з розпуки, що його лишила жена і забрала четверо дітей, пострілив жену, а відтак убив себе.

Павло Химка зістав убитий обривом скали в майнах. Лишив жену і діти.

Оксфорд, Н. Дж. — Андрій Косяк, зістав забитий обривком скали при праці. Лишив жену і дрібні діти.

Пітсбург, Па. — Іван Недзелський, осліп, а відтак зістав спараліжований і помер. Ооставив жену і діти.

Правіденц, Р. Ай. — Іван Шевчук, оглух і будучи нервовим отруївся. Лишив жену і трое дітей.

Плейнфілд, Н. Дж. — Юлія Савка, умерла нагло на удар серця. Лишила троє дітей.

Рачестер, Н. Й. — Стефан Гойсак, зістав убитий автомобілем. Лишив жену і діти.

Савтпорт, Конн. — Стефан Швець, йдучи до праці зістав переїханий автотом і помер до кільканайцяти годин.

Скрентон, Па. — Стефан Торган, убитий обривком скали в майнах. Лишив жену і осмеро дітей.

Шикаго, Іл. — Юлія Міляновська, переїхана автотом, померла на протязі двох годин.

Ілько Сьвірський, зістав убитий бандитами. Лишив жену і діти.

Прокіп Штим, зістав убитий в фабриці при праці. Лишив жену і діти.

Тайтусвіл, Па. — Андрій Кута, поламав собі при праці так тяжко ногу, що дістав затроєння крові і до трох днів помер.

Вілінг, В. Вір. — Андрій Бучко, зістав побитий тяжко в майнах. Помер і лишив жену і семеро дітей.

Вілмінгтон, Дел. — Андрій Кучапський, помер нагло на удар серця.

Випани, Н. Дж. — Іван Білецький, копаючи рів, помер на удар сонця. Полишив жену і троє дітей.

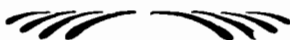
З повисшого виказу бачимо, що на удар серця померло 14, убитих автотоміями було 10, убитих в майнах сім, застрілених 3, застрілились 2, убилосся падаючи сходами 2, убитих залізницею було 2, з обірвання внутренихностей померло 2, з затроєння газом 2, убитих в фабриці було 2, утопилось 2, попарений 1, спалений 1, удушений чадом 1, убитий динамітом

1, убився динамітом 1, затруївся алькоголем 1, отруївся 1, запалення мозку 1, повісився 1, удушився газом 1, утопився 1, убився падаючи з даху 1, на удар сонця помер 1.

Крім повище поданих померли на сухоти 34, запалення легенів 27, на серцеву недугу 18, затроєння жолудка 12, на рака 10, параліж 8, запалення сліпої кишки 6, при породі 4, вибух крові 3, затруття крові 2, інфлюенцу 2, дихавицю 2, цукрову хоробу 1, та зі старости 3. Тих трех послідних прожило: 60, 67, і 72 літ.

Переглядаючи посмертні акти та провірюючи причини смерти, мусимо ствердити, що тут багато завинила прогибіція. Завинили наші люде, що затроюють себе трутиною-муншайном. Богато отсих нещасних случаїв смерти можна оминати, якби чоловік був уважав на себе та на своє здоровле. Великі жертви потягають за собою сухоти. А коли би було менше злих напиктів, а більше поживної страви і свіжого воздуха в хаті, а певно жив би ще не один з тих, що є в могилі. Богато нещасних случаїв від побиття автотоміями можна оминати уважаючи при переході через улицу. Кратге підождати хвилину або дві, ніж осиротити жену і діти. Живемо в промисловій країні де праця виснажує фізичні сили і умислові, де всі живемо в великім нервовім напруженню. Тут треба шукати причини самовбивств.

Всі, що прочитають отсі сумні рядки нещасних случаїв смерти, хай вистерігаються усього, що підкопує здоровля та перед часом жене в домовину. Шукаймо помочі в лікарів поки час. Стережимся, бо „стереженого Бог стереже”.

НЕСПОДІВАНЕ ЛИХО.

Чи ви коли застановлялися над тим, яку важну роль грає в житті кожного з нас **несподіванка**?

Ми про все уважно роздумали. Ми розважили справу сюди й туди, забезпечились на всяку можливість, а відтак сідаємо собі спокійно, будучи певним, що ми все передвиділи; що все станеться так, як ми упрямували, як ми собі цього бажаємо.

Аж тут нараз — як грім з ясного неба — паде удар, який горі корнем перевертає усі наші пляни... І тепер прийдеться починати все з початку, наново...

А було — здається — розваження, був здоровий розсудок, було рішення, була певність, радість..., аж несподівано, несподівано прийшла трагедія!

І зрозумійте тепер: всякий удар приходить найчастіше з тої сторони, відки ми його не сподіваємось; з того жерсла, про яке ми навіть і не думали...

І чи це не є трагедія?

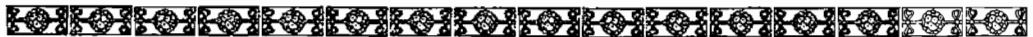
На іншому місці подаємо виказ тих нещасливих випадків, що за ми-

нувший рік приключились в рядах членів Українського Народного Союзу. Одні з цих випадків є менше, другі більше трагічні, а треті такі, що потрясають нервами нашого ества.

Жив, був чоловік, працював і про завтрашнє думав. Аж тут нагло, несподівано **одного дня** приключилась пригода, що перервала нитку його життя і змінила увесь напрям життя його жінки і дітей...

Що приключилось одному, може приключитись кому небудь з нас. Бо без різниці, як розважно ми стараємось зрегулювати наше власне життя, ми ніколи не є певні, що мине нас трагічна несподіванка.

Розуміється, ми не можемо оминути всі нещасливі випадки. Але ми можемо бодай частинно вирівнати фінансову утрату, спричинену нашою смертю. Можемо улекшити умовий розстрій тим, що були зависимі від нашого життя і праці. Це зробимо лише при помочи ощадности і асекурації. Тому обезпечім себе на випадок смерті. І обезпечуймось в Українському Народному Союзі.

Володимир Гіжовський.

С И Р І Т К А.

Тернові доріжки, тернові
Кладуться лугами —
І ними піду я, і ними
З моїми тугами.

Вмаїлись зарінки, вмаїлись
У зелень лозами —
І ними піду я, і ними
З моїми сльозами.

Склонилися верби, склонились
Над воду вітками —
Над беріг піду я, над беріг
З моїми смутками.

Поплили Дунаї, поплили
Долі беріжками —
І з ними піду я із ними
Шукати там мами.

ПОСМЕРТНІ ЗГАДКИ.

Члени УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО СОЮЗА,

померші в часі від 1-го вересня 1929 р. до 31-го серпня 1930 р.

- В. 1. Кописцяняський Лука, родився в Полянах, Грибів, вступив до Українського Народного Союзу 30 жовтня 1901. † 12 березня 1930, проживши 71 літ.
- В. 1. Котляр Дмитро, р. Кулинці, Сянок, вст. 28 травня 1905, † 9 грудня 1929, пр. 56 літ.
- В. 1. Льорчак Олена, р. Ексселсор, Па., вст. 31 березня 1926, † 22 вересня 1929, пр. 22 літ.
- В. 1. Тарас Андрій, р. Бойнтоп, Римсьо, вст. 30 березня 1929, † 10 січня 1930, пр. 19 літ.
- В. 2. Гольда Іван, р. Свірково Руська, Ясло, вст. 21 березня 1898, † 3 березня 1930, пр. 55 літ.
- В. 5. Олійник Нестор, р. Сівка калуська, Калуш, вст. 31 липня 1916, † 1 квітня 1930, пр. 54 літ.
- В. 8. Газдин Бартоломей, р. Пониквиця, Броди, вст. 28 лютого 1923, † 11 грудня 1929, пр. 45 літ.
- В. 10. Кобасяр Іван, Рухала, Горлиці, вст. 31 травня 1913, † 11 травня 1930, пр. 53 літ.
- В. 10. Тежбір Теофіль, р. Регетів, Горлиці, вст. 31 травня 1913, † 15 лютого 1930, пр. 42 літ.
- В. 18. Барна Анна, р. Солотвини, Новий Санч, вст. 30 червня 1920, † 7 грудня 1929, пр. 33 літ.
- В. 20. Біда Василь, р. Дальнич, Жовква, вст. 30 червня 1923, † 5 листопада 1929, пр. 49 літ.
- В. 21. Червак Анастасія, р. Яблонів, Рогатин, вст. 30 квітня 1925, † 8 жовтня 1929, пр. 33 літ.
- В. 22. Гринишин Микола, р. Слобідка горішна, вст. 31 січня 1925, † 6 червня 1930, пр. 34 літ.
- В. 25. Савка Юлія, р. Маластів, Горлиці, вст. 30 березня 1912, † 25 травня 1930, пр. 47 літ.
- В. 28. Юськів Іван, р. Лука Велика, Тернопіль, вст. 31 липня 1926, † 1 квітня 1930, пр. 38 літ.
- В. 29. Федак Марія, р. Телява, Кросно, вст. 30 серпня 1910, † 29 січня 1930, пр. 38 літ.
- В. 30. Леньо Йосиф, р. Бівер Медов, Па., вст. 29 лютого 1916, † 18 серпня 1930, пр. 31 літ.
- В. 32. Омахель Марія, р. Колиман, Буковина, вст. 31 жовтня 1928, † 1 грудня 1929, пр. 24 літ.
- В. 37. Клишко Ева, р. Рашаділь, Перемишль, вст. 31 липня 1924, † 6 листопада 1929, пр. 45 літ.
- В. 41. Опалюх Мартин, р. Гута Бжуська, Добромил, вст. 28 лютого 1918, † 24 лютого 1930, пр. 42 літ.
- В. 42. Букатчук Анна, р. Кобаки, Косів, вст. 30 вересня 1915, † 6 вересня 1929, пр. 35 літ.
- В. 44. Кудрик Стефан, р. Стирківці, Радехів, вст. 30 вересня 1915, † 6 червня 1930, пр. 40 літ.
- В. 45. Бутрин Анна, р. Туринка, Жовква, вст. 28 лютого 1923, † 25 листопада 1929, пр. 35 літ.

- В. 45. Юзвяк Іван, р. Білінка мала, Самбір, вст. 30 червня 1913, † 10 жовтня 1929, пр. 45 літ.
- В. 46. Навроцький Стефан, р. Гольгочі, Підгайці, вст. 31 травня 1916, † 20 березня 1930, пр. 44 літ.
- В. 48. Мицьо Катерина, р. Трой, Н. Й., вст. 28 лютого 1929, † 24 лютого 1930, пр. 21 літ.
- В. 51. Джумак Григорій, р. Вулька, Бережани, вст. 30 грудня 1922, † 29 липня 1930, пр. 51 літ.
- В. 55. Ліщинський Ізидор, р. Кошужові, Підгайці, вст. 31 липня 1920, † 16 грудня 1929, пр. 53 літ.
- В. 57. Галашина Анастасія, р. Настасів, Тернопіль, вст. 31 березня 1925, † 23 жовтня 1929, пр. 36 літ.
- В. 57. Михалчак Еміліян, р. Гладишів, Горлиці, вст. 30 січня 1915, † 23 травня 1930, пр. 63 літ.
- В. 59. Рубанець Кирило, р. Мігівчини, Буковина, вст. 31 грудня 1917, † 30 листопада 1929, пр. 44 літ.
- В. 63. Колудій Катерина, р. Прухмір, Сокаль, вст. 30 листопада 1920, † 11 листопада 1929, пр. 47 літ.
- В. 64. Редчук Дмитро, р. Чернехівці, Збараж, вст. 30 квітня 1924, † 31 грудня 1929, пр. 53 літ.
- В. 65. Вовчак Михайло, р. Воля нижня, Сянок, вст. 14 жовтня 1903, † 27 грудня 1929, пр. 64 літ.
- В. 65. Напованець Марія, р. Воля нижня, Сянок, вст. 31 березня 1925, † 4 жовтня 1929, пр. 35 літ.
- В. 65. Василик Іван, р. Матісова, Шариська, вст. 28 лютого 1918, † 13 червня 1930, пр. 57 літ.
- В. 67. Керничний Михайло, р. Бережонця велика, Тернопіль, вст. 28 лютого 1925, † 5 серпня 1930, пр. 42 літ.
- В. 69. Ціх Юсиф, р. Скалат, вст. 9 грудня 1905, † 20 вересня 1929, пр. 54 літ.
- В. 70. Бішко Василь, р. Нозиця, Горлиці, вст. 27 березня 1909, † 6 червня 1930, пр. 59 літ.
- В. 70. о. Волошук Іван, р. Вільниця, Камінець Подільський, вст. 26 березня 1912, † 8 березня 1930, пр. 55 літ.
- В. 70. Мазур Ева, р. Ясунка, Горлиці, вст. 30 квітня 1918, † 16 серпня 1930, пр. 44 літ.
- В. 72. Кута Андрій, р. Горбула, Комарно Рудки, вст. 31 липня 1923, † 2 січня 1930, пр. 53 літ.
- В. 74. Ворик Андрій, р. Торчиновичі, Самбір, вст. 31 травня 1917, † 11 січня 1930, пр. 38 літ.
- В. 75. Савран Марія, р. Ходачківці, Бібрка, вст. 30 квітня 1923, † 10 листопада 1929, пр. 43 літ.
- В. 76. Гинга Микола, р. Соколова воля, Ліско, вст. 19 серпня 1913, † 15 листопада 1929, пр. 41 літ.
- В. 76. НГребельський Василь, р. Слобода золота, Бережани, вст. 13 грудня 1911, † 1 грудня 1929, пр. 51 літ.
- В. 76. Рубас Петро, р. Димамороч, Тернопіль, вст. 31 липня 1915, † 28 травня 1930, пр. 40 літ.
- В. 76. Ставеський Онуфрій, р. Спінниця, Грибів, вст. 1 червня 1896, † в березні 1930, пр. 70 літ.
- В. 78. Гнап Дмитро, р. Гута стара, Цішанів, вст. 31 серпня 1918, † 25 березня 1930, пр. 34 літ.
- В. 78. Ющик Петро, р. Дуденки, Сянік, вст. 30 листопада 1923, † 20 січня 1930, пр. 44 літ.
- В. 84. Швєць Стефан, р. Поріче Янівське, Городок, вст. 31 січня 1925, † 15 листопада 1929, пр. 49 літ.
- В. 86. Федоришин Михайло, р. Малява, Доброміль, вст. 30 червня 1926, † 15 вересня 1929, пр. 36 літ.
- В. 86. Хімка Павло, р. Стриганка, Камінка Струмилова, вст. 28 лютого 1923, † 27 серпня 1930, пр. 48 літ.
- В. 87. Курило Лука, р. Лупків, Ліско, вст. 29 квітня 1916, † 12 березня 1930, пр. 37 літ.
- В. 91. Мельничук Теодор, р. Сороки, Бучач, вст. 31 серпня 1921, † 15 січня 1930, пр. 40 літ.
- В. 91. Михалишин Іван, р. Утишків, Золочів, вст. 31 серпня 1923, † 13 червня 1930, пр. 45 літ.
- В. 94. Перон Микола, р. Комарно, Рудки, вст. 29 лютого 1916, † 12 серпня 1930, пр. 38 літ.
- В. 95. Куц Станислав, р. Монастир, Радихів, вст. 31 грудня 1924, † 28 травня 1930, пр. 45 літ.
- В. 95. Прус Василь, р. Ольшаниці, Золочів, вст. 31 жовтня 1921, † 21 травня 1930, пр. 56 літ.

- В. 96. Майнош Михайло, р. Беско, Сянік, вст. 31 жовтня 1923, † 5 травня 1930, пр. 47 літ.
- В. 96. Шур Дмитро, р. Воля Кричівська, Сянік, вст. 31 жовтня 1928, † 25 грудня 1929, пр. 41 літ.
- В. 99. Жуковський Микола, р. Таврів, Бережани, вст. 28 листопада 1913, † 16 січня 1930, пр. 49 літ.
- В. 102. Фесняк Катерина, р. Сіраксі, Перемишль, вст. 30 січня 1926, † 20 листопада 1929, пр. 36 літ.
- В. 102. Сліпко Іван, р. Тисовиця, Старий Самбір, вст. 31 квітня 1913, † 14 травня 1930, пр. 47 літ.
- В. 102. Тарчинин Василь, р. Бандров, Ліско, вст. 31 січня 1929, † 26 січня 1930, пр. 34 літ.
- В. 102. Васенько Йосиф, р. Белавежа, Шарош, вст. 9 липня 1905, † 7 травня 1930, пр. 60 літ.
- В. 104. Сорока Петро, р. Роспута, Доброміль, вст. 1 червня 1905, † 30 квітня 1930, пр. 62 літ.
- В. 104. Борсук Василь, р. Раздори, Родзіна, вст. 31 серпня 1915, † 25 липня 1930, пр. 56 літ.
- В. 105. Баран Олекса, р. Берендивичі, Перемишль, вст. 30 листопада 1918, † 3 січня 1930, пр. 40 літ.
- В. 105. Котила Петро, р. Гужила, Ліско, вст. 31 травня 1923, † 26 вересня 1929, пр. 50 літ.
- В. 105. Шургот Еміліян, р. Яблониця, Коросно, вст. 23 жовтня 1908, † 6 жовтня 1929, пр. 52 літ.
- В. 105. Захарко Микола, р. Гуйшко, Доброміль, вст. 30 липня 1927, † 25 квітня 1930, пр. 53 літ.
- В. 106. Саєвський Ілія, р. Воложів, Цешанів, вст. 28 лютого 1919, † 24 вересня 1929, пр. 47 літ.
- В. 106. Штим Прокіп, р. Сухів, Стрий, вст. 26 січня 1914, † 1 листопада 1929, пр. 43 літ.
- В. 110. Чайковська Анна, р. Добре поле, Бучач, вст. 31 серпня 1925, † 4 грудня 1929, пр. 38 літ.
- В. 112. Заграновська Петруня, р. Слобідка, Коломия, вст. 28 лютого 1917, † 28 травня 1930, пр. 52 літ.
- В. 117. Головач Ілярій, р. Отиновичі, Бібрка, вст. 31 березня 1917, † в липні 1930, пр. 52 літ.
- В. 123. Торган Стефан, р. Горб, Букіско, вст. 31 грудня 1924, † 31 грудня 1929, пр. 48 літ.
- В. 135. Машак Григорій, р. Мичків, Ліско, вст. 31 травня 1919, † 21 січня 1930, пр. 40 літ.
- В. 137. Харко Теодор, р. Добротвич, Камінка струм. вст. 30 серпня 1924, † 11 березня 1930, пр. 46 літ.
- В. 137. Стира Яремій, р. Калинівка, Бібрка, вст. 31 січня 1917, † 17 жовтня 1929, пр. 45 літ.
- В. 141. Крижанович Антін, р. Сморгів, Радехів, вст. 28 лютого 1923, † 19 червня 1930, пр. 48 літ.
- В. 143. Співак Іван, р. Дмитрів, Радехів, вст. 31 березня 1925, † 13 квітня 1930, пр. 30 літ.
- В. 147. Білань Катерина, р. Монастир, Ярослав, вст. 30 листопада 1925, † 3 лютого 1930, пр. 40 літ.
- В. 147. Губіцький Григорій, р. Балигород, Ліско, вст. 31 січня 1924, † 7 вересня 1929, пр. 52 літ.
- В. 147. Яромій Катерина, р. Лукова, Ліско, вст. 31 жовтня 1924, † 21 липня 1930, пр. 36 літ.
- В. 157. Бучко Андрій, р. Дрішно, Земплин, вст. 29 травня 1925, † 15 листопада 1929, пр. 47 літ.
- В. 157. Шевчук Михайло, р. Пяновичі, Самбір, вст. 31 березня 1921, † 6 жовтня 1929, пр. 37 літ.
- В. 159. Дмитришин Григорій, р. Спас, Старий Самбір, вст. 28 лютого 1922, † 1 листопада 1929, пр. 46 літ.
- В. 160. Атаманов Іван, р. Бербера, Бібрка, вст. 16 серпня 1913, † 26 квітня 1930, пр. 48 літ.
- В. 164. Оресик Яким, р. Рибки, Сянок, вст. 22 січня 1905, † 7 липня 1930, пр. 50 літ.
- В. 172. Білецький Іван, р. Умхава, Ліско, вст. 30 листопада 1927, † 21 липня 1930, пр. 52 літ.
- В. 174. Косяк Андрій, р. Радохинці, Мостиска, вст. 31 грудня 1923, † 3 грудня 1929, пр. 45 літ.
- В. 175. Ярошник Олекса, р. Жухів, Ланцут, вст. 28 лютого 1915, † 16 квітня 1930, пр. 48 літ.
- В. 177. Шевчук Іван, р. Безбруди, Золочів, вст. 30 червня 1925, † 12 грудня 1929, пр. 36 літ.
- В. 178. Кіт Михайло, р. Товстенко, Гусятин, вст. 31 травня 1923, † 2 листопада 1929, пр. 35 літ.
- В. 182. Кліпка Стефан, р. Поляна, Старий Самбір, вст. 29 лютого 1924, † 4 травня 1930, пр. 43 літ.
- В. 185. Матичак Іван, р. Чорна, Грибів, вст. 31 грудня 1923, † 30 липня 1930, пр. 45 літ.

- В. 185. Шлянта Микола, р. Мейфілд, Па., вст. 31 серпня 1925, † 5 червня 1930, пр. 24 літ.
- В. 185. Свіридович Данило, р. Колодіжки, Ігуминь, вст. 31 березня 1926, † 3 січня 1930, пр. 34 літ.
- В. 186. Стефанів Марія, р. Варохівці, Земплин, вст. 23 листопада 1908, † 12 жовтня 1929, пр. 43 літ.
- В. 187. Бойко Дмитро, р. Чернихівці, Збараж, вст. 28 лютого 1919, † 17 вересня 1929, пр. 47 літ.
- В. 187. Лукіяні Михайло, р. Добромічка, Збараж, вст. 31 січня 1919, † 28 вересня 1929, пр. 33 літ.
- В. 191. Покида Петро, р. Кругульці, Гусятин, вст. 3 вересня 1908, † 29 березня 1930, пр. 50 літ.
- В. 193. Дзюрняк Іван, р. Маргітерало, Сепожмегі, вст. 29 лютого 1919, † 2 серпня 1930, пр. 51 літ.
- В. 193. Тремко Яків, р. Тейлор, Па., вст. 30 листопада 1909, † 11 травня 1930, пр. 65 літ.
- В. 194. Ковбаснюк Микола, р. Підеки, Коломия, вст. 31 січня 1925, † 19 січня 1930, пр. 43 літ.
- В. 198. Огорілка Зофія, р. Постолівка, Гусятин, вст. 31 травня 1924, † 21 листопада 1929, пр. 38 літ.
- В. 200. Цепла Кароліна, р. Струсів, Тереховля, вст. 30 червня 1920, † 8 вересня 1929, пр. 44 літ.
- В. 203. Мельник Михайло, р. Березка, Добромиль, вст. 24 липня 1913, † 23 червня 1930, пр. 47 літ.
- В. 209. Грета Федор, р. Вискі, Сянок, вст. 6 листопада 1908, † 20 вересня 1929, пр. 58 літ.
- В. 209. Кацаба Олекса, р. Картерет, Н. Дж., вст. 28 лютого 1929, † 3 серпня 1930, пр. 18 літ.
- В. 211. Іванців Катерина, р. Куці, Рогатин, вст. 29 листопада 1924, † 10 жовтня 1929, пр. 41 літ.
- В. 213. Дроздов Катерина, р. Станівце, Вашківці, вст. 28 лютого 1920, † 11 липня 1930, пр. 54 літ.
- В. 216. Красота Марія, р. Криве. Радехів, вст. 30 вересня 1919, † 22 грудня 1929, пр. 47 літ.
- В. 216. Міляновська Юлія, р. Мазарня, Радехів, вст. 31 березня 1921, † 5 квітня 1930, пр. 38 літ.
- В. 217. Квасниця Зофія, р. Рочестер, Н. Й., вст. 30 квітня 1928, † 19 липня 1930, пр. 20 літ.
- В. 217. Гойсак Стефан, р. Смереківці, Горлиці, вст. 24 травня 1909, † 10 серпня 1930, пр. 45 літ.
- В. 218. Грсечко Марія, р. Ольшаниця, Ліско, вст. 31 травня 1923, † 21 січня 1930, пр. 33 літ.
- В. 219. Фурта Ілько, р. Слобідка болшов., Рогатин, вст. 20 березня 1914, † 1 травня 1930, пр. 50 літ.
- В. 220. Плекан Антін, р. Бурко, Перемишль, вст. 30 листопада 1923, † 27 грудня 1929, пр. 39 літ.
- В. 229. Лефковський Теофіль, р. Йожец паньські, Ковно, вст. 31 січня 1928, † 15 грудня 1929, пр. 38 літ.
- В. 229. Тросцінський Казимир, р. Бородичі, Товмач, вст. 20 листопада 1907, † 30 березня 1930, пр. 62 літ.
- В. 230. Березенька Іван, р. Залайці, Підгайці, вст. 30 вересня 1926, † 6 червня 1930, пр. 46 літ.
- В. 230. Ліський Кіндрат, р. Мишковиці. Тернопіль, вст. 30 квітня 1923, † 4 березня 1930, пр. 55 літ.
- В. 230. Глуханіч Юлія, р. Мидвеже, Шариска, вст. 30 вересня 1920, † 30 серпня 1930, пр. 32 літ.
- В. 232. Хома Марія, р. Сенява, Сянік, вст. 31 грудня 1921, † 16 червня 1930, пр. 45 літ.
- В. 234. Лукасевич Йосиф, р. Семаківці, Городенка, вст. 29 листопада 1924, † 18 лютого 1930, пр. 37 літ.
- В. 234. Пілат Панько, р. Дегова, Рогатин, вст. 20 січня 1910, † 14 листопада 1929, пр. 57 літ.
- В. 234. Ронік Семен, р. Яглуш, Рогатин, вст. 31 травня 1927, † 21 вересня 1929, пр. 36 літ.
- В. 237. Вороняк Анна, р. Лужок дольний, Дрогобич, вст. 29 лютого 1924, † 11 листопада 1929, пр. 44 літ.
- В. 239. Кудла Олекса, р. Климчи, Сколе, вст. 31 грудня 1913, † 10 вересня 1929, пр. 44 літ.
- В. 239. Кушнір Іван, р. Грималів, Скалат, вст. 24 березня 1909, † 26 лютого 1930, пр. 59 літ.
- В. 242. Греса Іван, р. Репіт, Сянок, вст. 28 лютого 1925, † 22 березня 1930, пр. 32 літ.
- В. 244. Морайда Войтіх, р. Завайці, Морохів, вст. 24 квітня 1909, † 1 листопада 1929, пр. 65 літ.
- В. 245. Наконечний Стефан, р. Туринка, Жовква, вст. 31 січня 1927, † 30 травня 1930, пр. 42 літ.

- В. 245. Войтович Катерина, р. Пристань, Мости великі, вст. 30 червня 1926, † 15 червня 1930, пр. 39 літ.
- В. 247. Кучапський Андрій, р. Передільниця, Доброміль, вст. 31 січня 1923, † 25 червня 1930, пр. 38 літ.
- В. 247. Марцінішин Анна, р. Лешко, Доброміль, вст. 31 серпня 1926, † 22 січня 1930, пр. 33 літ.
- В. 251. Гузар Микола, р. Сунія. Старий Самбір, вст. 26 серпня 1912, † 20 червня 1930, пр. 45 літ.
- В. 253. Нишук Григорій, р. Домятків, Калущ, вст. 31 грудня 1924, † 28 вересня 1929, пр. 35 літ.
- В. 253. Воронка Іван, р. Лагодів, Перемішляне, вст. 31 жовтня 1926, † 14 липня 1930, пр. 50 літ.
- В. 254. Кохановський Іван, р. Морохів, вст. 31 травня 1916, † 22 лютого 1930, пр. 53 літ.
- В. 257. Юрас Катерина, р. Стижниця, Балигород, вст. 31 березня 1927, † 22 серпня 1930, пр. 43 літ.
- В. 259. Свірський Ілія, р. Богута. Золочів, вст. 29 листопада 1909, † 8 березня 1930, пр. 50 літ.
- В. 266. Калюга Олекса, р. Ільковичі, Сокаль, вст. 29 листопада 1924, † 9 березня 1930, пр. 49 літ.
- В. 269. Капітан Семен, р. Дібринів, Рогатин, вст. 26 лютого 1923, † 18 жовтня 1929, пр. 46 літ.
- В. 269. Лазорко Анна, р. Ільниця, Березька, вст. 30 серпня 1924, † 29 вересня 1929, пр. 42 літ.
- В. 270. Сайчук Андрій, р. Карів. Рава руська, вст. 31 грудня 1915, † 6 грудня 1929, пр. 47 літ.
- В. 270. Струж Данило, р. Карова, Рава руська, вст. 26 грудня 1911, † 11 квітня 1930, пр. 47 літ.
- В. 276. Лях Теодор, р. Либохорін, Турка, вст. 29 листопада 1924, † 25 квітня 1930, пр. 39 літ.
- В. 280. Олексин Іван, р. Шверківці, Заліщики, вст. 30 квітня 1923, † 17 листопада 1929, пр. 36 літ.
- В. 282. Андрушин Зофія, р. Медин, Збараж, вст. 31 березня 1927, † 10 грудня 1929, пр. 34 літ.
- В. 282. Кіт Данило, р. Гниловоди, Підгайці, вст. 31 грудня 1918, † 27 травня 1930, пр. 41 літ.
- В. 282. Кирик Онуфрій, р. Скорики, Збараж, вст. 31 грудня 1915, † 21 жовтня 1929, пр. 40 літ.
- В. 285. Філь Войтіх, р. Іздебкі, Брежов, вст. 31 липня 1923, † 14 серпня 1930, пр. 42 літ.
- В. 288. Сенюк Семен, р. Двірці, Жовква, вст. 29 лютого 1924, † 24 жовтня 1929, пр. 47 літ.
- В. 293. Тишаска Казимир, р. Бруклин, Н. П., вст. 31 грудня 1927, † 24 травня 1930, пр. 33 літ.
- В. 294. Салеська Агнешка, р. Гуделі, Кудрани, вст. 31 грудня 1923, † 3 грудня 1929, пр. 50 літ.
- В. 295. Чайковський Олекса, р. Лука Самбір, вст. 31 грудня 1917, † 18 січня 1930, пр. 39 літ.
- В. 296. Афанас Стефан, р. Павлокома, Березів, вст. 27 листопада 1904, † 29 травня 1930, пр. 51 літ.
- В. 296. Гальва Лука, р. Ляшки, Ярослав, вст. 27 лютого 1926, † 6 листопада 1929, пр. 39 літ.
- В. 300. Парфин Ілько, р. Коросно. Доброміль, вст. 28 лютого 1923, † 25 січня 1930, пр. 51 літ.
- В. 304. Лешнішин Катерина, р. Одрехова, Сянік, вст. 31 березня 1924, † 15 жовтня 1929, пр. 47 літ.
- В. 308. Еванско Григорій, р. Дріфтон, Па., вст. 27 лютого 1926, † 28 січня 1930, пр. 23 літ.
- В. 308. Реник Іван, р. Лосек, Сянок, вст. 31 липня 1916, † 9 липня 1930, пр. 57 літ.
- В. 311. Лисик Марія, р. Теплиці, Ярослав. вст. 30 квітня 1929, † 6 березня 1930, пр. 36 літ.
- В. 314. Мудрик Марія, р. Кільця, Земплин, вст. 17 березня 1914, † 20 січня 1930, пр. 45 літ.
- В. 317. Шмокалюк Андрій, р. Раків Кут, Гусятин, вст. 31 жовтня 1928, † 6 січня 1930, пр. 52 літ.
- В. 324. Хрумалник Марія, р. Вікно, Скалат, вст. 28 лютого 1918, † 24 січня 1930, пр. 32 літ.
- В. 326. Мечніковська Анна, р. Дудинці. Сянік, вст. 30 серпня 1919, † 21 квітня 1930, пр. 44 літ.
- В. 328. Микитюк Теодор, р. Залужа, Збараж, вст. 2 лютого 1919, † 16 вересня 1929, пр. 45 літ.
- В. 334. Качоровський Стефан, р. Костенів, Перемішляни, вст. 30 вересня 1922, † 21 листопада 1929, пр. 41 літ.

- В. 336. Павук Атанас, р. Заготин, Добромиль, вст. 30 листопада 1918, † 3 жовтня 1929, пр. 37 літ.
- В. 338. Касенчар Еміліян, р. Нова весь, Новий Санч. вст. 28 лютого 1900, † 5 жовтня 1929, пр. 51 літ.
- В. 346. Навроцька Анастасія, р. Глибів, Скалат, вст. 31 жовтня 1925, † в лютім 1930, пр. 35 літ.
- В. 352. Ковалик Розалія, р. Білінка, Самбір, вст. 31 липня 1926, † 25 травня 1930, пр. 39 літ.
- В. 352. Пандяк Стефан, р. Сукирчичі, Самбір, вст. 31 серпня 1925, † 7 лютого 1930, пр. 43 літ.
- В. 354. Борис Володимир. р. Вилкс Бері, Па., вст. 30 квітня 1927, † 19 квітня 1930, пр. 51 літ.
- В. 355. Юркевич Агафія, р. Добростани, Городок, вст. 28 лютого 1923, † 15 серпня 1930, пр. 44 літ.
- В. 357. Пінтелей Теодор, р. Грусятічі, Бібрка, вст. 7 липня 1913, † 27 квітня 1930, пр. 54 літ.
- В. 361. Посід Дмитро, р. Бенева, Підгайці, вст. 31 березня 1925, † 17 вересня 1929, пр. 38 літ.
- В. 363. Бренецька Марія, р. Серники, Рогатин, вст. 31 грудня 1924, † 12 жовтня 1929, пр. 37 літ.
- В. 363. Гофран Іван, р. Серники дол., Рогатин, вст. 31 березня 1926. † у вересні 1929, пр. 37 літ.
- В. 364. Савка Семен, р. Збовки, Жовква, вст. 30 квітня 1926, † 5 грудня 1929, пр. 35 літ.
- В. 365. Питула Василь, р. Тушлів, Калуш, вст. 31 грудня 1915, † 26 квітня 1930, пр. 43 літ.
- В. 369. Лукас Теодор, р. Тернава нижна, Турка, вст. 30 листопада 1922, † 3 лютого 1930, пр. 47 літ.
- В. 370. Козачок Ілько. р. Семенин, Тербовля, вст. 30 березня 1918, † 5 травня 1930, пр. 53 літ.
- В. 370. Швець Катерина, р. Майдан, Гусятин, вст. 28 лютого 1925, † 6 листопада 1929, пр. 36 літ.
- В. 371. Костра Михайло, р. Залуже, Рогатин, вст. 30 серпня 1919, † 12 лютого 1930, пр. 46 літ.
- В. 379. Сидорик Михайло, р. Дашава, Стрий, вст. 28 лютого 1922, † 16 листопада 1929, пр. 35 літ.
- В. 396. Нидзельський Іван, р. Інашків, Рогатин, вст. 30 квітня 1921. † 18 січня 1930, пр. 48 літ.
- В. 400. Депа Микита, р. Рогізно, Яворів, вст. 31 липня 1914, † 15 квітня 1930, пр. 55 літ.
- В. 400. Кархут Дмитро, р. Рогізно, Яворів, вст. 30 квітня 1926, † 1 березня 1930, пр. 46 літ.
- В. 400. Рокошевський Федор, р. Рогізно, Яворів, вст. 31 липня 1919, † 22 грудня 1929, пр. 37 літ.

ВІЧНА ІМ ПАМ'ЯТЬ.

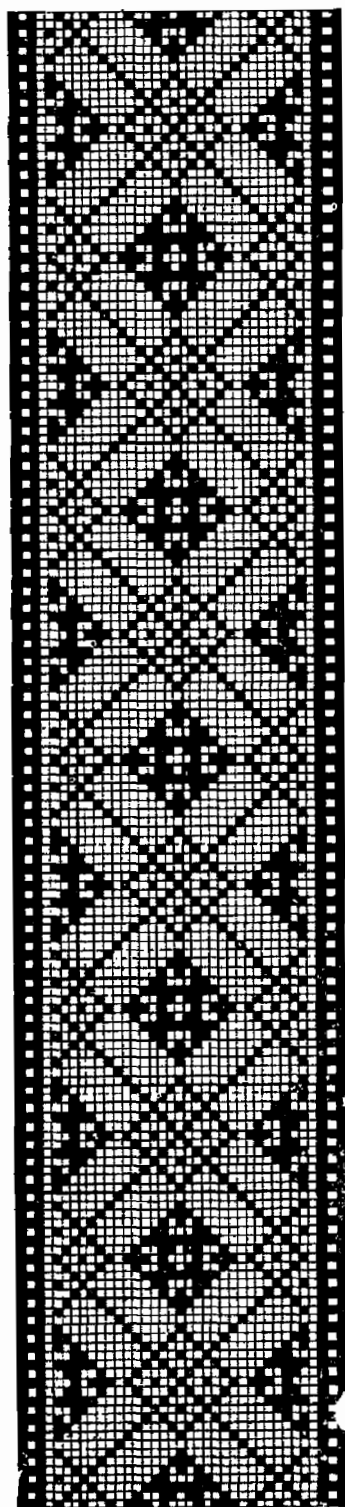

**ДІТИ ЧЛЕНІВ У. Н. СОЮЗА МОЛОДЕЧОГО ДЕПАРТАМЕНТУ,
померші в часі від 1-го вересня 1929 р. до 31-го серпня 1930 р.**

- В. 18. Чергін Павло, вписаний 30 червня 1921, † 1 квітня 1930, прожив 17 літ.
В. 22. Пухаль Анна, вписана 31 жовтня 1925, † 30 травня 1930, прожила 6 літ.
В. 28. Бабяк Микола, вписаний 30 квітня 1927, † 7 червня 1930, прожив 4 роки.
В. 29. Гривняк Йосиф, вписаний 31 травня 1929, † 8 грудня 1929, прожив 2 роки.
В. 29. Коваль Йосиф, вписаний 31 травня 1929, † 6 серпня 1929, прожив 1 рік.
В. 50. Лазорович Василь, вписаний 30 червня 1925, † 9 липня 1930, прожив 16 літ.
В. 94. Солодка Олена, вписана 30 червня 1921, † 29 березня 1930, прожила 13 літ.
В. 102. Сидорович Іван, вписаний 30 березня 1929, † 28 лютого 1930, прожив 9 літ.
В. 114. Гінько Іван, вписаний 31 жовтня 1924, † 7 березня 1930, прожив 15 літ.
В. 120. Шпук Володимир, вписаний 31 серпня 1928, † 13 січня 1930, прожив 14 літ.
В. 127. Гах Юлія, вписана 31 грудня 1924, † 20 лютого 1930, прожила 11 літ.
В. 135. Клим Григорій, вписаний 31 серпня 1925, † 18 березня 1930, прожив 6 літ.
В. 147. Ценка Марія, вписана 28 лютого 1929, † 27 грудня 1929, прожила 2 роки.
В. 155. Макар Василь, вписаний 30 червня 1921, † 8 серпня 1930, прожив 16 літ.
В. 160. Варнаковський Александер, впис. 31 жовтня 1927, † 22 серпня 1929, пр. 3 роки.
В. 164. Мельник Параскевія, впис. 30 вересня 1927, † 28 жовтня 1929, прожила 3 роки.
В. 218. Лунів Володимир, впис. 29 лютого 1924, † 18 лютого 1930, прожив 10 літ.
В. 230. Присліпська Францішка, впис. 30 березня 1929, † 13 квітня 1930, прожила 5 літ.
В. 237. Заплітний Павло, впис. 31 жовтня 1925, † 15 серпня 1929, прожив 5 літ.
В. 239. Даців Стефан, впис. 29 лютого 1928, † 30 січня 1930, прожив 9 літ.
В. 258. Деркач Ольга, впис. 30 червня 1921, † 15 вересня 1929, прожила 13 літ.
В. 342. Плейснер Людвіга, впис. 31 березня 1928, † 12 лютого 1930, прожила 6 літ.
В. 360. Солоничний Василь, впис. 31 жовтня 1928, † 23 грудня 1929, прожив 2 роки.
В. 363. Челадин Марія, впис. 30 листопада 1926, † 29 серпня 1930, прожила 4 роки.

ВІЧНА ІМ ПАМ'ЯТЬ.

АНАТОЛЬ КУРДИДИК.

ДО НОВОГО РОКУ!

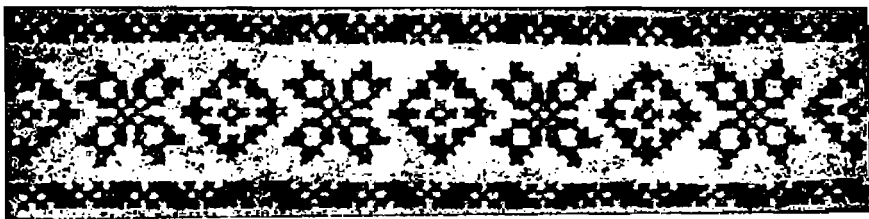

МОЖЕ ТИ БУДЕШ ТИМ РОКОМ
ЩО ЗЛОТИСТИМИ СТРІКАМИ
МІЖ ЧЕРВОНІ СТРІЧКИ БОЛЮ
ЗАПИШЕШСЯ У АННАЛИ.

МОЖЕ ТИ ТУ ЯСНУ ХВИЛЮ
ПРО ЯКУ ВСІ СНЯТЬ І СНИЛИ,
ПРИВЕДЕШ НА НАШУ ЗЕМЛЮ
НА РУЇНИ І МОГИЛИ.

МОЖЕ ТИ НАД ТЕМНИМ ГРОБОМ
ЯК ПРОРОК В ВОГНІ СВЯТОМУ
СКАЖЕШ: ВСТАНЬ! І СТАНЕ ЧУДО
ЩО НАРОД ВОСКРЕСНЕ ЗНОВУ!

О. В.

СУТЬ УКРАЇНСЬКОЇ СПРАВИ.

Одне з найважливіших питань східно-європейської політики є: чи залишиться Росія в накинутах їй в Берестю і Ризі границях, чи процес розкладу імперії приведе до дальшого відвороту Росії аж до її етнографічних меж?

Ключ до відповіді на се питання тримає в своїх руках Україна.

Коли уряд совітський запрошує до себе англійських фінансистів аби витягнути від них позичку під застав „російських” богатств — він везе їх до Донецького Басену, на Україну...

Коли Совіти вважають за потрібне ревіти про небезпеку інтервенції в „мирну” країну большевиків, то „добровільні” маніфестації проти „європейського імперіялізму” замовлять вони собі — в Києві і в Харкові...

Коли уряд совітський хоче показати морській конференції розброєння свою зневагу, маніфестаційно провадить він „Паризьку Комуни” і „Комінтерн” через Дарданелі у Чорне море, до українських пристаней. Коли Росія хоче збільшити свій експорт збіжжя, то передусім кидається вона на українського селянина, яко-

го обдирає до нитки. Коли, нарешті, з наказів внутрішньої чи зовнішньої політики треба Москві інсценізувати процес про державну зраду, то такий процес конче відбувається у столиці України.

Україна є для Росії її ахилевою пятою, її кольонією, головною кузницею сепаратистичних рухів і розгоною дошкою для нападу Москви на Європу, і евентуально для нападу Європи на Москву. Чи Україна дозволить себе і дальше трактувати як кольонію, або захоче служити за розгонову дошку російському імперіялізмові, від сього залежить майбутнє не лише самої України але й російської імперії (всеодно в якій формі), і — майбутнє Європи.

Як же відповісти на се питання? Знаний письменник шведський Р. Келлен писав в одній своїй виданій під час війни книзі: „Не можна забувати, що національність має ще й суб'єктивну сторону, яка є може найважливішою. Се є первень волі і тепла, який може підвестися аж до температури горячки, але й впасти аж до нулі. В останнім випадку не вистають обек-

тивні передумовини, щоби нація дістала для своїх державних аспірацій благословенство історії. Тут можемо вказати на знаменний приклад Корсії. **Тут також лежить осередок ваги української проблеми...** Рішальчим в сім питанню є суб'єктивний факт, чи існує національна свідомість чи ні?!

Не підлягає сумніву, що сей „волевий первень” перед війною на Україні не дуже високо підіймався над нулем. Але події світової війни і війн визвольних на два фронти, змінили багато в характері української національної свідомості, доповоджуючи її нераз до точки кипіння.

Передусім поразка російська на війні знищила міб непереможности Росії, а невдачі імперії на Заході (Німеччина, Австрія), як і перед тим на Сході (Японія) — в перше поставили на Україні питання: **що дає нам приналежність до сеї „потужної” імперії, коли ся „потуга”, вимагаючи жертв, навіть не вміє боронити нас перед інвазією чужинця?**

Але спершу критицизм український відносився тільки до певної форми імперії, до царату. Натомість міцна ще була віра в російську демократію і привязання до демократичної Росії. Настрій, що панував на Україні в перших місяцях революції 1917 р. можна порівняти до настрою, що панував в американських колоніях Великої Британії ще в 1774—5 рр., коли Нью Гемшир, Пенсильвенія, Вірджинія і Полуднева Каролайна виражали свою лояльність англійському королеві; коли провінціональний конгрес в Нью Йорку, гратулюючи Вашингтону, призначеному генералісімусом повстанських військ, — стояв за мирне поладження спору з метрополією...

Але уряд Керенського потрафив

в дуже короткому часі знищити в широких українських масах сей лояльний до ліберальної Росії настрій, і тому коли настали большевики, настрої України не був спочатку ворожий до них. Голосні гасла — „земля народу”, „самозначення народів” і пр. — одурили легковірні маси і ще більш легковірних демократів. Але і тепер іділля не тревала довго. Централістична політика Москви, що була в лице всім прекрасним кличам, з якими прийшло військо московське на Україну, — вилікувала українську легковірність дуже скоро. І тоді, щоби ратувати якомсь своє становище в завойованім краю, рішився новий большевицький уряд на політику так званої українізації. Себто, затримуючи в своїх руках всю владу — в усіх комісарятах, в усіх урядах, в партії і в пресі, — піти на уступки чисто формальної натури (українізація преси, видавництва, Академія, шкільництво і пр.). Сим способом хотілося купити Українців, розкоханих головно в „мові” — для ідеї російської державности, зробити їх російськими патріотами в цій формі, яку тепер прибрав російський патріотизм — виховати у вірности „червоній вітчизні пролетаріату”...

Але і ся, вже третя, іділля тревала коротко! Нищення українського села, колоніальна експлоатація країни на річ московського центра імперії, переслідування української церкви і всього українства, яке не хотіло вложити цілу свою ідеологію в вузькі і примусові рамки офіційного комунізму made in Moscow, довершили своє. **Український курс показався вже недоцільним, патріотизму російського українським масам не зацепив, а користі сього курсу для Росії як показалося значно переважалися його не-вигодами.** І тоді то зачалася нова нагінка: на українську церкву автоке-

фальшу, на українського селянина („колективізація” **передусім** на Україні), на українську інтелігенцію (акаміки, професори, учителі, студенти), на українських „спеців” (діячів економічних і фінансових установ), на решті — на рештки „куцої” автономії, яка залишилася Україні (знищення незалежних окремих комісаріатів, окремого секретаря КП(б)У. і пр.). **Але — обстановка нової війни, виданої Москвою Україні — цілковито змінилася.** Перед війною було національне українство представлене лише жменькою інтелігенції, яка вела тяжку боротьбу за впливи на українські маси з урядом російським, з бюрократією, церквою, міською буржуазією, дворянством і організованим в російській соціал демократії пролетаріатом російським. **По 1917 р. ситуація змінилася до непізнання!**

Дворянство російське оті як їх звав Шевченко — „байстрюки Єкатерини”, що на Україні „сараною сіли”, — зникло з поверхні землі. Російські цупальці не сягали вже тепер на село. Зникла теж і друга підпора російської метрополії на Україні — **високий клер** православний, в переважаючій частині, коли не виключно — російський. А з ним стратила офіційна російська церква впливи серед українських мас на річ українських автокефалістів. Здесятковану більшовиками або змушену до втечи російську інтелігенцію заступила в урядах інтелігенція жидівська і українська. Перша обставина не скріплюючи російського елементу на Україні, збільшила ненависть до Росії населення; друга — паралізувала справність і відданість Москві урядничого апарату на Україні... Монопольне досі становище російської інтелігенції в політичних, економічних і культурних установах на Україні було сильно захитане через приплив елементу українського. Даль-

ше — з упадком російського дворянства і занепадом міста під совітським режимом, зросла на Україні суспільна вага українського селянина, а визвольний імпульс, даний революцією, сильно скріпив український елемент серед міського робітництва.

Ся зміна обстанови боротьби і викликала власне офензиву українства і репресії Росії. Але, як я вже зазначив, з одної сторони суспільна база, опертя Росії на Україні по роках 1917—1930 дуже зіщупліла, а разом з тим і сила тиснення Росії в сій країні, з другої — зросла відпорна сила українства в наслідок соціальних катаклізм. А нарешті — **стратила Росія майже всі свої титули, якими могла виправдати і обаргументувати свою провідну роль на Україні:** не в стані вже є вона боронити України перед чужинцями (гл. Берестя і Ригу і напір Японії на Зелений Клин на Сході); не в стані забезпечити Україні суспільний мир і безпеку (як се вона робила по анархії козацькій в XVII—XVIII. вв.), ані добробуту економічного... Російська господарка на Україні скрахувала під кожним оглядом, а питання — що ми маємо від російської митрополії і на що нам потрібний звязок з нею? — чим раз настирливіше встає перед широкими масами на нашій землі.

А разом з ростучою неспосібністю Росії виконати обовязки імперії на Україні, паде й її престиж серед нашого населення і **в нім прокидається момент, без якого жадна нація ще не приходила до панування на своїй землі.** Се власне той момент, про який згадує Келлен і який має дві сторони: по перше — се бажання не вдовольнятися самими соціальними чи іншими благами, що несе нам переможець, лише бажання захопити самим владу в свої руки в країні; по друге — се є суб'єктивний момент ненависти до ме-

трополії, без якого теж ще не повставала і не визволялася жадна нація...

Гарно пише про сю психічну революцію української душі **російський** большевицький письменник **Бражньов**. Описує він, як московські банди большевицькі гонили по розлогих степах України за повстанцями-селянами, і пише: „Проходили ми мовчазним краєм, причаєним тереном. Переяслав, Київ, Тараща, Золотоноша, фабрики бандитизму, розбишацька кухня, в якій щойно замісив криваву діжу Зелений, а тут ніхто нічого не знав! Тут усі були невиніші, ніж недоношені немовлята, і менше поінформовані, ніж дєнь у лісі. Зелений?

Вони нічого не розуміли, нічого не бачили, ні про віщо не чули. Тупі пики, уникаючий погляд, лукава, бистра як блискавиця усмішка, ріж на шматки — нічого не викраєш! Темний ліс, кошлаті селянські нетрі, — от арена наших змагань... Чорнозем оточив, обліпив нас з усіх боків, ми вгрузали у сей ситий селянський ґрунт. Селянство якимсь сфінксом обернулось на наших очах. Танок перевертнів танцювали села і хутори. Сумирний вишневий рай, пейзажська добродушність, тиша й сон посеред білих хаток, дівчата за тином, воли біля риплячих журавлів — все се була

лише маскарада, не більше. За декораціями ховалось дещо таке, що мало скидалося на селянську іділлю. Слизьке тіло бандитизму—ось що звивалося за лаштунками малоросійської опери! Обріз (обтята рушниця) та ручна граната ховались під спідницею української красуні. Облича селян були похмурі і замкнені... **За селянською гостинністю відчувалася жадоба помсти й згарище пожеж!**... гл. ЛНВ. кн. IV. 1930).

Ось є той настрій, ось та **доведена до температури горячки жадоба боротьби**, яка — внаслідок останніх експериментів Москви на Україні — охопила цілий край. **Ось той „суб'єктивний момент”, про який говорив Келлен**, та воля боротьби і перемоги, без якого накращі об'єктивні умови країни не приведуть її до самостійності!

Тепер ся ненависть, ся жадоба помсти прийшла на місце бувшої нашої „добродушності”. В вогні революції спопеліла наша миршава вдача і народилась нова! Окреслює її ворог імям бандитизму, але є вона лише великим прагненням волі... Се бажання бути паном на своїй землі, бажання викинути з неї чужинців, яке так чудово — зі скреготом зубів — описує ворог, **се й є суттєвий момент української справи!** Воно ж забезпечить йому і остаточну перемогу...

Т. Шевченко.

І день іде, і ніч іде...
І, голову схопивши в руки,
Дивуєшся: чому не йде
Апостол правди і науки?!

Taras Shevchenko.

Day after day is passing by
While with your head grasped in afright-
[ment
You wonder: what's detaining truth,
That great apostle of enlightenment?!

Translated by
Waldimir Semenyina.

ВАСИЛЬ ПАЧОВСЬКИЙ.

ПЕРЕГІН ЗА ЗБРУЧ.

(З „Пекла України”).

Європі різблю стовп з кремея ритий, —
Хай сором бе в лице на віки світ,
Що вигнав з краю мій народ розбитий...

Він ставив царство з труда тисяч літ,
Як Прометей — та скочив тигр неситий
На карк і привалив нас хам і паразит!

Йшли як шакалі. Йшли загони ляхі;
На люд злочинців вигнали з тюрем,
До сіл як парди вдерлися апаші!...

Мечем рубали і пекли вогнем —
Крик, плач, і жах влетіли в хати наші,
Смерть реготала з палених живцем!

О горе! Ми не мали чим стріляти!
Останні кулі кинувши у січ,
Сто тисяч війська стало відступати...

Стрільці обкурені, сумні як ніч,
Тягли ранених, коні і гармати,
А всім розпука визирала з віч!

Скрізь били в дзвони. Люд молився Богу —
Та сполох вісьми сипав як огнем;
Скрипів обоз — ввесь люд біг на дорогу...

І припадав до війська із плачем:
„Ой не кидайте нас!” — і бив в тривогу
У дзвони й падав до землі лицем!

Всі йшли до Збруча. І летіли круки
І з воронами кракали в безкрай —
І зароїлись всі поля і луки...

І без пуття гонив юрбу відчай;
Повисло чорне марево розпуки
Над цілим племям, що кидало край!

Село в село до війська приставало,
Жінки, діди і діти на возах —
Все, що жило, на безбач утікало...

На безбач, в світ за очі, куди шлях...
Худобу збиту в одно стадо гнало,
А всім на схід гонив кривавий жах!

Та всі мовчали. Тільки припадала
Старенька мати синові до ніг:
„Хто очі вкрие, якби я сконала?”

Сімох вас мала, вбила война всіх!?”...
Як Ньюба лебеділа і кричала,
А син мовчав і говорить не міг...

Та всі йшли далі. Небо червоніло,
Горіли скарби палених складів;
А там той клекіт! тільки сіл горіло!...

Та всі на жалі вже не мали слів;
Всім грали очі, а в умі жевріло;
Чи зрушиш Схід до помсти — на Ляхів?!

Стиснули зуби. Мліла жінка й діти —
Як вість приніс про батька утікач,
Що він лежав ранений край Словіти...

Та крик змінився в навіджений плач —
Вони йшли на край світа батька вздріти,
А йому очі вирвав Лях сіпач!

Та всі йшли далі. Всі несли на чверти
Роздерте серце, з пеклом у нутрі —
Аж ось прибіг стрілець, що втік від смерті!...

Іх десяткох обскочили в дворі —
Глузуючи, заставили їх мерти,
Обливши їх бензиною — в жарі!

І всі згоріли. Тільки він, горючий,
У річку скочив, як тікав кричма —
Прибіг у ранах, спарений, болючий!

Юрба зі жахом збіглася німа,
А суджена на вид його плачущий
Зареготала — і зійшла з ума!

І всі тікали. Аж дійшли до Збруча;
Всім лица побілила смертня тінь, —
А з мовчанки схопилась страшна туча:

Прорвалося сто тисяч голосінь
І вибухла з грудей печаль жагуча
Всіх бувших і грядучих поколінь!

Всі morituri! Всі над Збруч припали
На землю з голосіннем і плачем —
І плачучи, в ній порох цілували...

І як до мами прилягли лицем;
І знов ридали, але так ридали,
Що проклинали Бога тим плачем!

О, Боже! Чуєш голос їх в безкраю?
За який гріх на всіх паде Твій суд,
Що ціле племя викинув Ти з раю?!

Карай за гріх Європу, не мій люд!
Не поверх тисяч літ він жив в тім краю —
І в нім зложив століть великий труд?!

Ти верг де, Боже, смерть на ціле племя
За правду і працю на своїй рілі?...
За щож на нас упало таке бремя?!

Йдемо вигнанці, з прокляттям на чолі! —
І докиж нам терпіти судне время —
Без хати власної і рідної землі?!

Пятьсот літ тому вкрав той кат кохану
Державу нам з короною князів —
А кости княжі викинув до Сяну!...

А нині викидає люд з землі батьків
І цілий край змінює в одну рану!...
За що нам, Боже, судиш такий гнів?!

Кровава голова — на небі сіла
І мов сова впилила очі в нас —
Душа збірна народу загреміла:

Сини, помстіть нас, закликаєм Вас!

ДМ. ДОНЦОВ.

ІДЕЯ ШЕВЧЕНКА.

„Україна стане колись новою Грецією, писав колись Гердер, чудове небо сього народу, його весела вдача, його музикальна натура, його плодюча земля — колись збудиться зі сну”; Україна стане нацією, „її кордони простягнуться аж до Чорного моря, а відтіля в широкий світ”...

Гердерове пророцтво не здійснилося. Зривалась нераз в широкий світ Україна, — і падала: весняні громовиці, що хутко приходили і ще хутчій минали. А лишалися по них: тільки стіна плачу, наше солодке небо і наша солодка вдача. Млява й нудна мов хлороформ, що присипляє душу, знечуючи тіло.

Ся летаргія тревала віками. Снили ми про **минуле** яскраве. Але його вернути страшно було в наш „поступовий” вік.

Зморою дусила нас **теперішність**, лиш скинути її бракло відваги.

Пишне **майбутнє** мерехтіло мов шлях далекий й принадний, та ніхто не вірив, що поведе нас хтось до нього. Як міг зявитися Месія над трупами калік?

В такий час прийшов до нас Шевченко. Сучасність віддала його на глум: він не скорився. Потім на муки: він не зломився. Тоді нащадки зробили з нього святого...

Смішні питання! Він був з тих, що кидають тільки в майбутнє. Кожда велика подія — є продовжена в віки тінь великої людини. Лютер був тіню рсформації, тінь Цезаря і досі тяжить на романській Європі. Шевченко — се був той чия тінь поглинула нас в странні роки визвольної боротьби.

Як він прийшов на Україну, устав щойно червоний бенькет великих змагань народу. Лиш дим стелився від згашених вогнів. І хоч руїна Батурина, Суботова, хоч кожда річка, кожний курган, шведська могила під Полтавою гуділи відгомоном славної давнини, — ми лиш сиділи над ними, мов над ріками вавилонськими Жиди, і плакали над минулим. Його вернути? Алеж залізо й війна перестаріла зброя! Алеж тепер ідеться до мети не силою, а „правдою й наукою” (так думали у нас). Нехай і гарна ціль, але за ціну сліз і крові?! На се

не було згоди. На це — „неначе той плястерок меду чистого солодкий” була заперечулена в ярмі паша душа...

Фальшивий гуманізм, страх перед злом і насильством — ось було те провалля, яке боялись ми перестрибнути — з марного Нині у зваблिवе Завтра. Автор „Кобзаря” се провалля перескочив!

Зло є конечне. Колиб воно не істнувало, не істнувалоб і добро. Зло — сеж єдина рація буття добра! — А чим булаб відвага, колиб не стрічалася з небезпекою; чим булоб милосердя без болю? Деб ділася посвята й жертва серед загального щастя? Чи можна собі помислити чесноту без порока, любов без ненависти? Красу без гидоти?... Зло є конечне, а кождому порокові, який нищиться, відповідає чеснота, що гине разом з ним.

Такі філософічні думки висловлював Анатоль Франс — в прозі, а задовго перед ним — Шевченко в поезії. Кобзар знав, чого не знали його земляки: що щастя окупається посвятою, а відважність гартується іспитом. Що всличне виростає з незбагнаних таємниць зла, як з брудного намулу дерсо з пишною коропою... Хочете великого? Так майте сміливість злом платити — „зłodіям за злая”, казав він. Шукаете правди? Але хтож винен, що зявляється вона лиш в двоєдиній постаті — „правдимсти”! Волі прагнете? — То памятайте, що вона „спить на трупах”, а „кровю вкривається”, тож числиться з її химерною вдачею. Долю викликаєте? Алеж їй товаришать „всі лиха, всі зла”, їх тяжкі руки її сповивали, з ними й кохалась вона. Тужите за братерством? Лиш „на пожарищі іскра братства тліла”, туди й ідїть її шукати. Хочете, щоб на провесні нашої історії забилось ваше „гниле серце”?

То гойте його „ядом-отрутою”, то вицідїть вашу сукровату кров з розтятих жил й наляйте нової. Квіти щастя? Вони ростуть на полі, „засіянім горем, кровію политім”... Чи годні стати ви новими сіячами? Чи годні глянути страшному в вічі?

Проміні завтрішнього дня — звабліві, мов болотяні вогні, і часто їх дорога є дорогою пекла. Лиш хто не бачив пекла, не побачить раю. То шлях нових ідей: Знак хреста унісся над поганським Римом не скорше, аж на арені, в Колізею, — „лідійський золотий пісок покритися пурпуром червоним, в болоті крові замішавсь”. Так було і тоді, як „червоною гадюкою” Альта червоніла, як дух варязької старовини страшної ожив в крові козацькій... Так було, так і буде, бо се закон життя!

Він прочитав його в нашім минулім, і в своїм бунтівничім серці, і вогнем кривавим хотів отой закон нарізати на людських душах! Пурпуром і золотом, червеню і черню оздобив він свою поезію, а з слова, що поживив у минулім, зробив категоричний приказ для нащадків. Се слово ся слава, що її він співав нашому бурливому минулому, то був той затоптаний дзвін, що видобув він із річки забуття. Він прагнув, щоби се забуте слово — стало ділом! Хай від сього слова-дзвону поглухнуть люде, хай затрясуться спокійні лани рідної Еллади! Хай заграва світ сонця заступить, хай знова карміном поплинуть річки блакитноводні. Хай пскло трясеться та мліє, хай розступиться земля, аби устали з неї „лицарські сини”, щоби ожило наше цвинтарище, щоб знов на сій землі — росли, жадали, жили!

Так давні переспівані пісні відбилися — мов заграва пожежі в його серці і в його слові. Так з відшумілих

мельодій створив він потужну симфонію сучасності, клич до невідомих героїчних чинів. У необхідній стіні плачу зробив він своїм словом вирву у минуле. Спершу бухнув з неї дим і вогонь, але й осяяв нам той шлях безкрайї, що ним, у безконечній черзі ступали, до своєї мети злotosяйної предки, про які йому оповідав дід, і нащадки, яких бачила його фантастична уява... По Шевченкові перестала бути наша давнина неповторним минулим. Вона стала великою можливістю завтрішнього дня!

Та в сю можливість не вірили його земляки. Та теперішність, що гнобила їх, була для них чимсь, що було зовні. Знищити її могла також лише якась зовнішня сила, а що такої не було, то щож лишалось нам як не „хилитись у ярмі"? Чи ж винні ми, що доля є міцніша?

Якоюж мужньою в порівнанню з отою — виглядала його життєва мудрість. Ви кажете, що ви невинні, вина доля? — питався він. Чи ж дійсно так? Та ж доля „зла не діє без вини нікому". Що обступили нас напасники, що мов ягнят пожерли? Ну щож, вкажися вівцею, а вовки готові! Що гайвороння кружляє над вами? Так і має бути, бо ворона за сім миль стерво чує... Що знову ви у чийхсь пазурах? Алеж бо й крук на те крук, щоб не пустив з рук. А чогож дозволили себе ви в руки взяти? Чому ж дали себе навчити „як плести кнути узловаті" на власні спини? Нарікаєте, що „ростуть і висятьс я царі"? Так се тому, що дрібніють люде на землі"! Що на наших кістках зведено підмурівок могутньої імперії чужої? Але „колиб не похилилися раби, то не стоялоб над Невою отих осквернених палад!" Не жалю гідні ви, хіба лиш кпин...

Таж здавна дужались народи між

собою. Все доля слабшого товче у діл. Ви кажете, „не в серці людським зло, а зло — се та міцна будова несправедливости, що здвигнена людьми, що губить їх? Неправда се! Бо власне зло в серці тих людей, що їх він звав „овечею натурою", „кастра-тами німими". І тії „добре роблять, що кують на руки добрії кайдани" вам, казав він нарікайлам. Коли є Бог, то праведно зробив він, що каритяжкїї зіслав на „рід лукавий", на тих „прадідів великих правнуків поганих". „Погибне, згине Україна, не стане й слїду на землі", коли роститиме лише пігмеїв та рілля, що предки розпанахали шаблями. Буде се лиш велика справедливість, бо згине най усе, що не уміє жити!

Чи се була зневїра? Се був безмежний оптимізм! Не гідні ми змагатися з великим над нами, бо воно велике, — казали його сучасники. Не гідні ми перемогти велике — відповідав він, бо, як дурні, його двигаем на своїх раменах, замість в болото скинути. Тамті казали „не в людях зло, а в путах тих, котрі незримими узлами скрутили сильних і слабих". Так, відповідав поет, сі вузли є дійсно незримі, але тому — що їх нема! Їх вимріяв ваш страх, нерозірвальнимиж — зробила наша трусість. Здійміть полуду з очий — й ціла пишнота вашого куміра обернеться — „в смердючий гній."

І від його пристрасного слова хиталися гранітові підстави чужих святинь, слизьким глумом сповивалися краса чужих богів, потужне — ставало, смішним, здорове — гнилим. Натомісь неясні контури його зухвалих мрій його „святїї правди", — у мясо й кров вдягались, ставали дійсністю з якою боролися немов з живою! яку переслідувалося! За яку катувалося! Якої лякалася така, здавалося, міцна теперішність!

Таним коштом гадали його земляки увійти до сеї нової дійсности до майбутнього раю. Не йшли до нього, лиш чекали, аж щастя саме до них прийде. Але з якоїж рації має воно прийти до вас? — питався він. А що ви самі вмієте? „За хрести ховалися від Сатани”? „В ярмі палати та якогось раю на цім світі для себе бламати”? Нема раю й не буде для тих, що падуть у ярмі, що ласки для свого безсилля просять! Не так, треба по людськи Богу молитися, „а не по чернечи харамаркати, не скиглячи вопити Алілуя!” Не зглянеться Господь на „вбогодухих”. За тим Боже, хто переможе! Не потіхи молих він з високого неба, не слези терплячим обтерти, лиш благає — „трудящим людям, всеблагий, на їх окрадених землі свою ти **силу** низпошли”. Не **відчинити** настіж брами раю, лиш дати **силу виважити** їх... Майбутнє? Не в дорозі ласки чекаймо його. Ми світ новий здобудемо самі. Самі обернемо майбутнє у сучасне. Не знищити тиранію просить він, лиш благає: „Поможи нам Боже **встать** на ката знову”.

Се був новий світогляд нового покоління. Се було підкреслення нового, **волевого первня.** Інші — майбутнього шукали в ласці, в „поступі” в грі незалежних від їх волі сил, як астрологія в рухах зізд. Він — відповідав їм, як Брутові той Касій: — „Доля людей, коханий Бруте не в планетах, а в нас самих!”

Не зовнішні обставини, а наша воля — ось був той творчий чинник, що він знайшов, чого вони не знали, єдине що існує! Таємний дуалізм життя — він не лякав його. Доля, фатум — були для нього лиш на те, щоб нагинати їх до свого „крето”, не щоб коритись їм. Вогонь Зевеса не палив його святотрадкою руки. Понад

терпіння, біль над заборони й карі поставив він свою велику мрію. Дика помста — оживала в його постатях як Божа кара, злодійство — як прометеїзм, убийник — местником ставав за кривду, пиха — перемінювалася в шляхотну гордість. Дві жарини — непавість і любов зеднались в ній у полумя свободи!

Закутий „мов в дулсвину” в свою „сліпую гордість”, він не зігнув коліна перед злом. Волею його, волею гру, де мігби дужатися хоч би і з міцнішим, — аніж колодою гнилою гнити. Як долі доброї відмовило життя, бажав він злої, аби лиш не спокою. Ся філософія се був удар з ласки, заданий постом своєму розчуленому вікові. **Се були скрижалі нових заповідий:** не то добро є, що корисне, що заколисує тіло, лише то, що напинає вгору душу: немов вітрила байдака, що лише в небезпечну даль. Однаково кудю шлях провадив до тої долини: крізь райську браму чи через ворота некаа...

Його поезія се був напрасний взлет, що нищив лінії і півечив всі форми. В ній кожний вираз гудів — наче дзвін на сполох, а кожда барва неслась криком голосним. Сей шал хмелив його. В сім шалі забував образи він і ганьбу, аби могли лиш мстити їх! Лиш завдяки йому, ось тому божевіллю, потрапив він сказати „Так” життю, хочби і як страшному. А коли й потки ніжности нераз силували з його слів, то хіба так, як і в Того, кому молився він, Хто діти приказав прийти до себе, але й умів з бичем в руці — гонити крамарів з святині...

Ворожий світ зломив його фізично, та не морально! Шевченко знищив маєстат того світу в серцях нащадків. Насильству фактів протиставив він силу віри в невідоме немов у відоме, а майбутнє неначе у сучасне. І коли

прийде день, коли ся віра знов зачне ломити насильство фактів, коли справдиться пророцтво Гердера і вибе знову час для України, — завдячуватимемо се у великій мірі тому, чия тінь — вістун нового — вчить і вкриває нас і досі: його сміхові кривавому, його мрійництві божевільному, його слову, що „межи людей криком пронеслось”, збуджуючи сплячих до чину!

А сьогодні, коли обаполи границі скиглять мертві душі, а зневіра нам смерть ворожить, коли тьма землю вкрила, коли знов „ростуть і висять ся царі”, хочу сказати:

Розгортайте його Кобзар хоч раз на тиждень, коли вам руки опустяться, а почуете нову силу у м'язах. Коли згадається вам могила — брата, сина чи коханка, отворіть „Кобзар”, а побачите, що ціла Україна вкрита тими могилами тай ще собі просить, бо велике діло жертв вимагає великих...

Коли сумнів закрадеться в душу, знайдете в Кобзарі, що й він нераз голову собі об мур хотів, та віра в свою славу вратувала його...

Коли вовком захочеться вам вити з розпуки, що і нині, і завтра треба від напасти боронитися, перегортайте його книгу, а побачите, що так було, так і буде, що витревати мусять до краю, що лиш ледача шкапа скрізь припинок має, а не нарід, що вільним стати бажає...

Коли втома мов іржа душу посяде, коли заманеться щоб хтось із ласки випростував ваші спухлі коліна, згадайте, що в „Кобзарі” написано, що Бог ледачим не помагає...

Коли нарешті глузом вас стрічатимуть (захотів, мовляв, хам паном стати!), прочитайте в нього про батьків ваших, а побачите, що нема народів-панів і народів-хамів, є лиш відважні — і раби. Побачите, що нема теперішнього, якеб не стало минулим, ані минулого, якеб знова не віджило в сучаснім, коли того сильно запрагнеться.

Що як ми не сплюгавлені, то всеж є кров від крові тих дідів, тих „лицарських синів” із „Кобзаря”, що „коли встали, то неба дістали!”

Г е т ь !

Геть! Не стій! Тікай з дороги!
Військо наше в бій летить.
Рве Дніпро сідий пороги.
Кара пеклом клекотить.

Он зійшлись... Ревуть гармати,
Смерть у віхрі мук танцює.
Всюди стогін... Дим гранати
Огневий бенкет віщує...

Брязк мечів, стрілецькі лави,
Зойки, трупи, плач, руїни —
Є те жертви не для слави,
Лиш за долю України.

Все за щастя! Все за волю!
Най ярма козак не знає...!
Геть чужинців і сваволю —
Військо край свій захищає.

Геть! Не стій! Пора настала
Рідний край оздоровити,
Геть! Україна повстала
Власне право боронити.

Гр. Круговий.

About the Name „Ukraina” (Ukraine)*) and „Ukrainian”.

The oldest monuments of historical life among the Ukrainian people indicate that the name “Ukraina” was used by those clans which lived on the territory which up to date is populated by the Ukrainian people. That name was common to all. The people used it to indicate the land in which they lived. This is best illustrated by the old folk songs which have not perished to this day.

For instance:

Ukraina is in sorrow,
For the life that's missing;
Hey, Tartar hordes have crossed and
Youth and little children.

Or:

A young **Ukrainian** dear lassie,
The Tartar hordes have carried her off,
A girl from **Volyn of Ukraina**.

In both those songs we find the mentioning of a Tartar invasion of Ukraina.

In an old folk song of the 16th century, when Ukraine suffered from invasions and oppressions by Poland, Muscovy (now Russia), and the Tartars

who had settled Crimea, we find the following: *

Hey, in our, famous **Ukraina**,
Many were the evils, many fateless times,
Sickness called quite often, army had its
[quarrels,
But the **Ukrainians** no one would save,
[then;
No one sent a prayer for them to the
[God,
Only Holy God knew of what he was
[thinking,
When dissent he placed unto **Ukrainian**
[land.

The people called Ukraina that definite territory inhabited by a people of common customs and traditions about which, in times of peace and under its own government, they used to sing:

There is no place better,
There is no place brighter,
Than our **Ukraina**.

In the oldest times the book name of the land was different. In very old commercial documents the land was called “Roos”. That was the literal and diplomatic name and also the name of the dynasty, that is, the name of the ruling houses, the same as the name of Hapsburgs or of Hohenzolerns.

The Greek writers called it “Rhos” and the Latin called it “Rutheni.” In

*) The right pronunciation is Oo-kra-i-na, written Ukraina. Due to old English usage it is called Ukraine.

the Ipatiev chronicle of the year 1187 we find mentioned the death of a Ukrainian prince, Volodymyr Hlibovych, who died in battle with the invading Polovtzi, and about whom the chronicle ends with: "For him **Ukraina** is grieving very much."

When the Ukrainian lost their own independence and fell under the rules of Poland and Russia, both of these regimes tried to eliminate the name Ukraina which name did not serve their purpose because it reminded the Ukrainian people of times for their liberty and national independence. The Polish and Russian scholars went hand in hand with their respective governments and began to eliminate the historical meaning of the name "Ukraina" by twisting it around and defining the word Ukraina as the meaning "the border land"; that is, the Russians describe it as the Russian land bordering Russia and the Poles as Polish lands bordering Poland.

Under czaristic regime this misunderstanding was smuggled into the school texts and different literary works and encyclopedias **so as to prove** that there is no such thing as Ukrainian people or Ukraine, but only one Russia and one individed Russian people. It was not till the downfall of the imperialistic Russia, when the Ukrainian people began to rebuild their own government, and the world in general began to take an interest in Ukraine and its problems, that it was possible to draw the attention to the mistake pertaining to the name Ukraina as well as the fact that the Ukrainian people were always misrepresented as Russians or Poles.

It is only in the last ten years that the name Ukraina, which was used hundreds of years ago, the Western Europeans began to use again. That

such was the usage we shall mention examples from French, Italian, and English maps with the name Ukraina indicating the land which to-day is populated by the Ukrainian people and which is divided between the Soviets, Poland, Rumania, and Czechoslovakia.

In the French National Library we find a map of the year 1580 on which the Ukrainian lands are indicated by the name "Ukrania." On the map of H. L. De Beauplan of 1650, the map of Ukraina has the name of "Typus Generalis Ukrainae." The same geographer in 1650 published a book entitled "Description d'Ukraine" which was translated then into all European languages and published in several editions. In this book Beauplan gives definite boundaries of Ukraine and identifies it as independent of Poland and Moscovy. (Muscovy is the same as Russia of to-day. The name Russia the geographers began to use in the second half of the eighteenth century). In the same French library may be found maps of Italian geographers Sancone and Cornetti of the year 1641 and 1657 on which the territory of Ukraine is indicated by: "Ukraina a Paese de Cosacchi" (Ukraine or the land of the Cossacks). On the same map we do not find any Russia but the name of Muscovy. In the same library we also find a globe of Corneilius, dated 1660—1670, and which the Ukrainian lands are called "Ukrainia." Then again on the English map of Morden, dated 1700, we find the name "Ukraine."

From the above illustrations we may see that the name Ukraina is many centuries old and was used from the oldest times not only by the Ukrainian people but by the European scholars as well.

Taras Shevchenko.

EVENING.

A little orchard by the dwelling,
The June bugs hum above its top;
Home strolling girls sing, laugh, and hop;
The ploughmen from the fields are
[coming,
While mothers wait for them to sup.

The kin are eating by the dwelling;
The evening star peeks o'er a bough;
A daughter serves with knitted brow
While how to serve the mother's telling,
But nightingale just won't allow.

Beside the dwelling placed the mother
Her little children in their nest,
And with a dream herself in blest.
All's still. — The girls and warblers, only,
Seem to forget it's time of rest.

May, 1847.

Translated by
Waldimir Semenyina.

Тарас Шевченко.

ВЕЧІР.

Садок вишневий коло хати,
Хрущі над вишнями гудуть,
Плугаторі з плугами йдуть,
Співають ідучи дівчата,
А матері вечеряти ждуть.

Семя вечеря коло хати,
Вечірня зіронька встає,
Дочка вечерять подає,
А мати хоче научати,
Так соловейко не дає.

Поклала мати коло хати
Маленьких діточок своїх,
Сама заснула коло їх.
Затихло все... Тільки дівчата
Та соловейко не затих.

Май, 1847.

Дмитро В...

МЕСТНИК.

Вже тричі проходив він біля вікон
ясновельможного ката.

Вагався... Не міг...

Русяві головки, сині оченята, рожеві личка здержували його.

Вертався... Минав... Станув...

Що се?

Не дами земі...

Ожел бjali...

Хами... чує він із рожевих уст.

Радість ката... Ненависть...

Рух... пімста... бренькіт шиб...
темрява... Гук... лиск... грім...
приспішені кроки.

Дмитро В...

ДЕЗЕРТИР.

Ішов... дріжав. Земля горіла під ним. Зір блукав кругом. Боявся своїх і чужих.

Трава дріжала під ним, хилилася до долу. Колоски ховали свої головки, червоніли. Ховалося світло. Налягав туман і своїм страхіттем гонив його.

Ще крок... ще два... і... вороги.

— Стуй! Кто там?! —

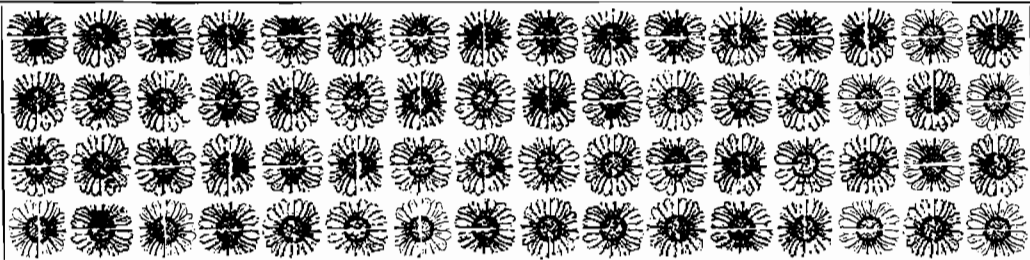
Затремтів. Язык задубів, прилип до гортанки. Зуб вдарив до зуба.

Тихо.

— Кто там?! —

— Я... де—зе—р — — —

Стріл... гук... кров... дрогоання тіла... тишина.

Д-р ОСТАП ГРИЦАЙ.

КОЛИ НАРІД ВОСКРЕСАЄ...

Картина з визвольних боїв Тиролю 1809—1810 р.

1.

Коли нарід воскресає з гробу неволі, розбуджений з мертвецького сну рабів закликком провідників преславних, то це тоді рождаються нові епохи й обновлюються довгі століття, златоквані престоли могутніх царів розсипуються в порошок, мов зніділі шкаралущі, а прастаре обличчє світа відмолонджується, наче земля, сонцем весни розцвілана. Нова сила родиться тоді і нове життя, нове теперішнє і нове майбутнє, нове існування і нова людина.

Благословенна будь, хвиле вікопомна, коли народ воскресає з могили неволі!

Міліони розкованих рук двигаются раптом бодро й радісно в гору, і от міліонова сила цих рук паде тепер громом на тих, що в пільмі кують на людей кайдани. Ти не тремтиш, темряво? Міліони порабощених досі душ скипають нечаяно вогнем спасенного гніву, стають з незрячих ясновидючі, з немінних усесильні, з незрячих ясновидючі, з безумних відучі, і з глибини віковичної пільми рвуться на шлях до сонця. Ти жахаєшся, темряво? Міліони поневоленних людей, що животіли досі дикими самотами, онімліли з тривоги і відчужені від брата, спліта-

ють тепер руки в люблячій обєднанню, мов звена безконечних ланцюгів, і адові врата не одоліють їх.

Янголи темряви — де ваші кайдани?

Пільмо неволі — де твої тюрми?

Горді царі — де ваша могутність?

Коли нарід архангелом помсти двигается, вогнистим воскресенням з гробу неволі, то ви, царі й імператори, владики і завоювники, хани й наїздники, ви тоді мов мертві ідоли звалюєтесь грузами додолу, і всеможна тоді кожна рука, що цільє у вас, і кожна нога, що допче по вас, заплісних прислужників ада.

Коли нарід воскресає...

2.

Пресвітлих воскресних подвигів в минулому народів багато-багато, від найдавнішої старовини, від століття до століття, від народу до народу. Але найсвітліші з них ті, де ворогів була тьма тьменна, а оборонців Волі тільки горстка.

Бо отсе Вас, незабутні Герої поневоленого Тиролю, тому стодвадцять років назад, невже Вас було більше, ніж невелика горстка мирнолюбивих верховинців?

На крицевих скрижалях вічності виписала тоді історія рік 1809. Де-

вятий рік нового століття людського життя, зрушеного до найглибших основ Великою Революцією у Франції. Це вже двадцять літ з того часу, як вона пожаром пожарів бухнула з глибин французького народу, гнобленого водно пишними королями. Вона визволила мільйони рабів, проголосила їм права людини, дала їм нові закони, покарала короля смертю, сотворила собі нову державу, обновила країну і змінила лице світа, — але Генію Волі, чому ж то ти не радуєшся тепер, на дев'ятому рокові нового віку, визвольними подвигами тої пропаяної революції? Чи се королівські брати-емігранти вернулись назад у Францію, і замість вольної Республіки видвинули знову королівську монархію Бурбонів? Чи вороги революційної Франції розгромили республіканську армію, припинили тріумфальний похід Марселези і радять тепер, яким би то царям віддати нову Францію на поталу? Або чи немає вже в молододі Республіки керманів, гідних пам'яті Мірабо, Дантона і Оша?

Ні — не те все розкривавлює серце Генієві Волі. Не вернулиж поки-що Бурбони у Францію, ніякий ворог не зміг припинити походу Марселези, з якою на устах борці за воскресну волю Франції ішли непереможні від заходу до сходу світа і аж ген на відвічних пірамідах Єгипту видвигали трисвітлий прапор Республіки. І є в революційній Франції керманіч далеко-далеко могутніший, ніж Мірабо і Дантон, Робесп'єр і Марат, Ош і Думор'є і Карно. — Наполеон Бонапарте він зовється, найбільшим героєм Революції славиться, але вже він республіку проголосив цісарством і як самовладний імператор Францію і світ увесь поневолює...

І повний прескорбного смутку прислонює Геній Волі своє божеське обличчє.

Може не жаль йому було тих перегнаних тронів старечих деспотів в Європі, що їх валив Наполеон скрізь, ставляючи на їх місце престולי, окуплені кров'ю борців революції, благословлені духом Марселези і вдержувані Героями, що то перемігши армії деспотів, визволювали їх

нарід з кріпацтва, давали йому кращі закони і виводили його з темряви рабства. Ні — це добре, що молодий Наполеон в Італії розруйнував заглухлі царства пів-придуркуватих королів і князів, відданих безпросвітно пиянству, розпусті, а зрештою животінню живих трупів. І добре воно, що так славно розбивав він збирані армії австрійських, німецьких і московських царів, обявлюючи їх своїми перемогами. Які тулолобі царі були з них, які непотріби їх підстаркуваті генерали, як нерадо боролися за їх ледачі монархії чужинецькі рекрути, а зате яких чудів хоробрости довершувала одушевлена піснею Волі революційна армія генерала Бонапарте.

Але опісля, опісля, — що творив ти народам опісля, засліплений сину дикої Корсики?

Дивися — від 1808 р., задля твоєї ненаситности новими престоломи і новими коронами, ціла Еспанія в пожарах, у крові і в руїнах своїх городів. Геній Волі відвернув тут у перше своє лице від тебе, Наполеоне. Тепер він уже не з тобою, а з тими, що боряться проти тебе... Ти вже для нього не обожаний герой зпід Монте-ноте й Арколе, Мандові й Маренго, Єгипту і Австерліц, Єни і Фрідланду, — ти сам тепер деспот і завойовник, невмолимий цар і, не знаючий ні стриму ні ваги, імператор. Ти не провіщаєш народам воскресення волі, ні, народи воскресають з гробу неволі, визволюючися в потоках крові з ярма, що його ти їм намагаєшся насильно накинати. Свободолубивих верховинців Еспанців ти збороти не в спів, хоч стільки тисячів їх розстрілювали вішали й мордували твої славні генерали.

А тепер, ще заки ти вивів своїх жовнірів з еспанського пекла — чи чуєш?

Десь розгомонюють бурхливі дзвони, десь на якихось зелених верховинах боеві вогні горять, пожаром стріляють, хмари окривавлюють, народ до великої боротьби розпалюючи... — Наполеоне, Наполеоне!

Це весна 1809 р. — це проти тебе верховинці Тиролю двинулися.

3.

Сумнів, старезний тремкий дід, присуджений навіки трівожитися сміливими замислами й починами людей в кару за те, що то він ще перед рожеством божої вселенни смів сумніватися в тому, чи Господь і справді зможе сотворити світ, виліз десь з якоїсь нори в лісах Тиролю, і почувши гомін дзвонів грози, прорипів поспішно до Зневіри:

— Еге, з мотикою на сонце!

А Зневіра, змиршавіла бабка, присуджена судьбою на віки віков добачати скрізь і всюди тільки голі пустарі в кару за те, що не вірила, щоб смерть Христова на Голгофті світу на щось придалася, прокректала:

— Не вдіють нічогісько!

— Не можнаж ніяк — промимрив Сумнів.

— І ніколи — заскреготала бабка.

Між тим десь з якогось верха зірвався раптом дужий орел, плгнув високому дідові над помятим лобом, ударив кілька разів могутніми крилами, двигнувся над найвисші ялиці а далі над синіючі верхи і, поки дід чухав лоба, піднімався величаво до самих небес, ніби мав там сказати щось сонцю. Дід прокляв злісно орла і процідив до баби:

— І чогоб оцим тирольським голоколінникам пориватися до якоїсь боротьби та й ще з ким? З Наполеоном! В Наполеона міліонна армія самих найкращих салдатів, а в них кілька соток голодранців без зброї і без воєнного досвіду. Наполеон найбільший полководець на світі, і кожний його генерал трохи не такий Наполеон, як цісар сам, а в них хіба верховоди до білки в коршмі! Наполеон переміг уже пів світа, а тирольські недотепи тільки і всього, що розбивали собі лоби, як попилися. І чого іменно хочуть вони? Коли тому років чотири назад Наполеон, помирився з австрійським цісарем, наказав у пресбургському договорі, що Тироль від тепер не буде належати до цісарської Австрії, тільки до Баварії, то той їх коханий австрійський цісар Франц, за яким вони тепер так плачуть, навіть не рушив пальцем, щоб задержати їх край — як і з

давніх давен — під владою Австрії. Справді — тирольські дураки! Габсбургам ні в голові їх край, а вони — давай розпинатися за таких дрантивих панів, як габсбурські цісарі! Та хіба той ледачий цісар Франц зволить допомогти їм хоч одним крісом, коли Наполеон затопить їх край своїм військом? І хіба їм тепер з Баварією зле?

Дід Сумнів скрипів голосом як немашеним колесом, вистрашував усі птахи з гнізд, порскав люттяю і призерством, повчав усі ялиці в лісі про те, що проти пресбургського договору навіть другий Наполеон не вдіяв би нічого, а Зневіра розходила-ся з дідом і собі давай порскати:

— Правильно так — бо хіба Тирольцям не гарно з Баварцями? Таж це одна німецька кров у них! Правда, баварське королівство тепер це стількиж, що й французьке королівство, бо баварський князь Макс Йосиф зате і став королем, що поклонився Наполеонові і віддав Баварію під французьку управу, значить — тирольські опришки, слухаючи тепер короля Макса Йосифа, послушають властиво самому цісареві Франції. І що правда, коли вони не повинуються начальству по закону, то баварські земляки періщать тирольським братам шкуру таксамо щедро, як і французькі салдати, і Баварець і Француз лупить з них, що зможе тай що вдасться. Тепер саме тому тирольські вовки так виють за Австрією, хоч скажи, діду, сам, чи це після того пресбургського — Зневіра мало не подавилася цим дивним іменем — договору можливе, щоб Тироль вернувся до габсбургського цісаря? Та ще тільки тому, що так його хоче тирольська голота?

— Ні, неможливе! — прохрипів Сумнів, трясучись, а бабка й собі ще раз:

— Ні, ніяк не можна! — І прошамкала Зневіра, додавши:

— А коли встануть боротися, ні один не вернеться живий в хату, всіх вибють Французи й Баварці — не вже брате-діду?

— Бо й як? — сказав розгублено Сумнів — коли це вони тут з мотикою на сонце?

І от почула ці слова Сумніву де-бела муха, що лазила досі по голові діда, полетіла до інших мух, які десь там крутилися в воздуху, і провістила вона їм таке:

— Прийде Тирольцям остаточна загибель од того, що вони пориваються на Наполеона, мов дід з мотикою на сонці.

І лилик зачув слова Сумніву і передав їх іншим лиликам, і встановили лилики, що Наполеон перебе Тирольців, мов Господь сарану.

І жаба дізналася про слова Сумніву, стрибнула, підскакуючи, до інших жаб, просвітила їм, що пресбургського договору, поневолюючого Тирольців, не зрушить ніяка сила на світі, і от жаби в осторогу Тирольцям квакнули галасливим хором на весь ліс:

— Не будьте божевільні!

А міжтим орел, утікаючи від тремких дідів, змиршавілих старух, дебелих мух, тривожних лиликів і крикливих жаб, уже досягав сонця і оглядався поза себе і піби звав когось за собою на проміні вершини...

4.

О ти, пресвята любове до Рідного Краю, чогож то ти не всілі довершити!

То це там, в зеленому Тиролі, після того, як 9. квітня падтягнув туди відділ австрійського війська під командою бельгійського емігранта, генерала Шастле, пронісся країною клич могутній, трьома найвищими верхами Дольомітів потрясаючи:

Auf, Tiroler!

До зброї, Тирольці!

І мов святочним блиском лиснули на всезаймаючий гомін цього боевого, цього блаженно визволюючого клича і Дикий Верн і гранітне верховіття Зімілявну і біло-порфірові склепління Трьох Криш і величавий ледяний терем маєстатичного Гросгльокнера в мовчазному царстві піднебесних Високих Таврів... І покотилися рвучими стрілами хвилі великих рік Тиролі, Пассери й Іну, Ціллер і Айзаку, мукою і кров'ю — як знаком боевого заклику в Тиролі — від громади до громади підпливаючи.

До зброї, до зброї! — кличуть боеві вогні, палаючі на вершках, дзвони, роздзвонені по долинах, ріки кров'ю закрашені і вулиці, в усіх містах, усіх оселях, усіх затишах, біло-червоними прапорами прибрані. І дивується небосажний Гросгльокнер на ледокованому престолі своєму і тихо питає в гордих сестриць, Трьох Криш світлосайних:

— І хтож то оцей Тироль веде до бою?

Але цих провідників знає вже весь край.

А перший з них — то простий хлібороб, дядько Андрій Гофер. Сорочок три років йому, росту середнього, кремезний, з довгою брунатною бородою, повний добрячої погоди в очах, повільний словом і рухами і завжди охочий пожартувати. В нього висше міста Мерану, на пісковому березі ріки Пасерси, є невеличка господи, де він живе з укоюною жінкою і синком, населенням „господар на пісках” (Sandwirt) прозваний. Гофер дуже розважний і релігійний, — його всі шанують як батька. — А другий з провідників — це на три роки молодший Юсько Шпекбахер. Хижий стрілець він. Ростом великий, худий і дужий, засмалене від сонця лице з козацьким вусом, цей довгаль перший в коршмі, перший при забаві і найвище вміє видвинути дівчину, з якою танцює, а стрілець він славний, з пістолі вцілить вам рівно в серце на 500 кроків і тільки посміхнеться. — А третій — це монах чина Капунців, отець Йоаким Гаспінгер. Він наймолодший з них. Тілом праведно засушений, з розхрістаною червоною бородою, Гаспінгер швиденький, мов огонь, захоплює своїм могутнім словом мов вихор і несе зі собою людські душі, куди там уже йому треба. Святі писання читав. Господу вірно служив, але свого народу в келії не забув, і що народові з Баварцями зле, це о. Йоаким знає гаразд. І днями і ночами проповіді якісь підготовлює. А в Юська Шпекбахера тільки й тої роботи, що перешіптнувався з Гофером.

Тепер або ніколи! — каже Шпекбахер.

— Тепер, брате! — одвічає твердо Гофер.

І от раннім ранком, дня 10. квітня 1809 р., скликав Гофер людей з долини довкола Пассери на велику площу, де стояла його господа, промовив до них, кажучи, що настала хвиля рішальної боротьби, почислив їх — було всіх тоді понад 1000 чоловіка — велів ще раз кожному оглянути добре свою зброю, спрашав щиро жінку й синка, і рушив Гофер в похід. Він попровадив свою ватагу стежками Явхену просто на місто Штерцінг, де в той час гороїжилася баварська залога під командою полковника Беренклява. Вофер настував з одної сторони, а з другої помічний відділ цісарського війська, ведений згаданим уже генералом Шастле. І от — як не вдаруть юнаки Гофера на Штерцінг, як не почнуть гонити Баварців, то такого доказали, що Баварці мусіли втікати аж ген за Бреннер!

Але це ще не все — слухай, Зневіро далі. Андрій Гофер переміг того дня одним-одиноким наступом Штерцінг, а Шпекбахер як не гукне в долині Іну на повстанців, як не почне з ними бити Баварців коло міста Галь, то так спражив ненависних ворогів, що добув згодом дороги до головного міста в Тиролю, столиці Інсбруку. А тут була вам головна ворожа залога під командою генерала Кінкіля, самі найліпші жовніри, найкращі офіцери, ну, і королівський командант Інсбруку, пан генерал. Дід сумнів не радить важитись на таке божевільне діло, відьма Зневіра скрегоче своє „не вдасться!“ — але Юсько Шпекбахер не слухає їх, командує своїми хлопцями не гірше, ніж який Наполеоновий маршал з титулом князя, веде своє військо хорошенько, а коли побачив армію ворогів на пропам'ятній горі Ізель, — на південь від Інсбруку — кинувся на них, як лев, і битва скінчилася тим, що генерал Кінкель мусів повстанцям здатися, і неустрашимі Тирольці, ще заки скінчився день — мали рідну столицю у своїх руках!

Тобто:

Мотика почала торошити сонце.
Ну, слава велика, але діло ще

не скінчене. Той полковник Беренкляв, що втік зі своїм розбитим військом поза Бреннер, забіг аж до свого покровителя, французького генерала Біссона, тай нуж розповідати йому чуда-чуда про тирольську братію. Так і так, каже баварський полковник до Наполеонового генерала, побачили нас ті тирольські гультіпаки, наступили тай побили. — *Ti donc!* — кликне монсіє Біссон, гукнув на своїх „*Allons enfants de la patrie,*“ Французи сформували військо в 4000 чоловіка — буде біда, Юську, сам пан генерал Біссон іде тепер по через Бреннер на тебе! Але Шпекбахер вам ні оком не моргне, тільки вусом рушив, грізно посміхнувся і — чорт його зна, чому — задом випнувся в ту сторону, звідки 4000 Французів наступали на його хлопців. А Французи вже щораз ближче, так вам маширують, аж страх жаби і лиликів бере. Наблизилися вони до Інсбруку, гадали, що тут тільки покажуться, а Тирольці вноги — та де там! Тирольці як степ сірих вовків — на них. Уже про перемогу Французів не може бути й мови. Тирольці звалюються на них з усіх сторін, тирольські кулі рвуть на шматки французьку армію, тирольські хлопці лякають своєю люстю найвідважніших героїв зпід пірамід Єгипту, бо це в них незборима сила народу, що воскресає з гробу неволі. Не одоліють її і Наполеонові полки! Тут генерал Біссон уже не хоче далі боротися, хотівби якось переговорювати з діаволами знад Іну, ба! — але там, де Біссон попав в засідку, командує Тирольцями коршмар Мацько Таймер, і от той Мацько твердий хлопака, не хоче переговорювати, велить йому здатися враз з цілою армією, разом з іншими 6000 чоловіка, а до того 7 канонів. Це вже для Французів ганьба. Щоб змити її, двигається з Італії генерал Барагай Д'Іллієр Біссонові на відсіч, але повстанці захопили його близь Трієнту і розбили так, що Д'Іллієр що найшвидче і найкоротшою дорогою пігнав назад до Італії.

Перемога Тирольців счудувала весь світ. Вони в Інсбруку проголосили австрійську владу.

5.

— Прокляті хлопці! — крикнув, як кажуть, Наполеон, дізнавшись про таку нечувану перемогу тирольських верховинців над арміями Баварців і Французів. — Отже якже це так? Невже це не ганьба для потрясачого світом імператора Наполеона I. Великого, зазнавати водно катастрофальних поразень від якихось там чорноробів, яких усіх накупу не більше одного мільона, а може й те ні? І хібаж не проголосив Наполеон у Пресбургу ясно й недвозначно, що Тироль має належати до Баварії, а не до Австрії?

— Ну, побачимо! — гремить Наполеон і зараз же вирішує в царським гніві своїм:

— Зітремо на порох.

І ця погроза Корсиканця була тепер тим грізніша, що рівночасно з подіями в Тиролі велася війна Наполеона з Австрією; Наполеон був особисто присутній на австрійських боєвищах, отже й не так то дуже далеко було шалючим громам його гніву та його генія до тирольських мужиків. Правда — після того, як Наполеон в Іспанії наскочив кошою своєї демонічної волі на пекольно твердий камінь національної оборони, він в Австрії потерпів в бою під Асперн (21. і 22. V. 1809) як полководець своє перше пропам'ятне поразення. Але все те. тільки тим дужче роздратовувало цього льва і він саме тепер був тим небезпечніший для тих, що важилися ставляти йому опір і, як-не-як, захитувати престолом його всемогутності. А Тирольці загрожували під хвилю французькій армії на її правім крилі, значить, ставали перепорою для воєнних операцій самого Наполеона в Австрії. Так треба було кинути в Тироль знову якусь армію, щоб тепер за одним разом присмирити верховинців основно. Це важливе завдання доручив Наполеон одному зі своїх знатних генералів, маршалові Лефевр, що визначився був свого часу при здобутті Данцігу. Тільки біда, що в Іспанії Лефевр не вмів собі дати ради — як зрештою і всі інші полководці Наполеона — з тамашніми повстанцями,

але саме тому власне він радо прийняв начальний провід над баварською армією, рушаючи тепер на Тироль, щоб сподіваною певною перемогою над Тирольцями добути в Наполеона нового признання.

І от країна Гофера і Шпекбахера розгорілася пожаром великої боротьби знову.

А спершу воно цим разом було так, що і дід Сумнів і баба Зневіра могли горлати на весь світ: „А дивіться, як їх бють! Ми не казали?” — Бо Шпекбахер, що після великих квітневих перемог облягав тепер сильну твердиню Куфштайн, мусів під напором Баварців уступити аж до Швацу, де ворожа насила перемогла його відділ. Інший відділ тирольських повстанців, що боронив переходу крізь провал Штруб, мусів після героїської оборони відступити теж, а союзник Тирольців, генерал Шасте, програв битву в місцевості Вергль і втік, стрівожений загрозою Наполеона, всилу якої він, на випадок його захоплення Баварцями, мав бути розстріляний на місці. Всі ті поразення прочистили Баварцям дорогу так, що генерал Леферб дня 19 мая ввійшов походом переможця в Інсбрук і впершу чергу настановив баварську владу знову.

І зараз Сумнів прорепів злорадно, як ще ніколи:

— Ну, не вийшло на мое?

А Зневіра проскрипіла, радіючись, як розгуляна відьма:

— І не казала я, що це божевілля змагатись проти царської волі Наполеона?

Але чекайте! Зачув то наш дядько Гофер про все, жбурнув дідом Сумнівом об зсмію, аж той ногами накрився, вхопив бабу Зневіру і кинув нею ген, аж на найвисші верхи Трьох Криш, станув Андрій Гофер на пишному вершку своїх рідних гір і кликнув ще раз на весь край:

— Auf, Tirol!

— До зброї, Тирольці!

І от, поки ще п'яні перемогою Баварці знущалися над полоненими, паляли тирольські хати й церкви, насилували жінок і мордували дітей, на поклик Андрія Гофера зібралося 6000

чоловіка, ватаги Шпекбахера і Таймера станули з ними в однодушнім об'єднанні, а ще й австрійський генерал Буоль об'єднався з повстанцями, привівши їм 3000 салдатів в допомогу. На перекір усім поразенням, усім сумнівам і всім зневірам зібралися верховинці щераз боронити Рідного Краю. На глум усім погрозам, усім страхіттям, усім генералам Наполеона ішли вони. Сповнилися їх душі запалом великим, любовю безмірною, і врата адові не одоліли їх тепер.

Бо всемогуча є в народі сила, коли він воскресає з гробу неволі.

Непроглядні полки Баварців наступали на них, коли Тирольці дня 29. мая 1809 р. зударилися з ворогом удруге на горі Ізель. Але Гаспінгер провадив верховинців своїм пориваючим словом так, як провадив їх Гофсер своєю мужеською добрiстю, Шпекбахер своїм козацьким затяттям, а Таймер своїм мужеським упором. І злопотили овидами гір червоно-білі прапори лицарів Тироллю, мов надтягаючі шари розлючених орлів, ворохнулися їх ряди могутні і грізні, мов пробуджені велити землі і провалів, лісів і гір і піднебесних вершин, застогнала земля і стремтіли верхи недосяжні. Розкривавляють кулі ворогом груди, розбивають їм дужі мужицькі руки лоби й черепи, трупами покривається гора Ізель від вершин до низів, а Гаспінгера натхнене слово паде скрізь, пробігає стрілами від ряду до ряду, від мужа до мужа, і ворухить серце ще і тих, що вже важко раненими схилялись додолу, в кохаючі обійми Матері, Землі Рідної...

І отсе, поки настав вечір — Інсбрук був в руках повстанців. Архангел народньої помсти переміг удруге полчища Сатани неволі — Лефебр мусів відступити.

Але обік Сатани неволі є ще в царстві темряви і Сатана зради, і от зрада, зрада зі сторони нікчемного австрійського цісаря наважилась незабаром зруйнувати Тирольцям безсмертний подвиг визволення. Після того іменно, як Наполеон під Ваграм (5. і 6. VII. 1809) таки переміг Австрійців, цісар Франц заключив з На-

полеоном роземний договір в Цнаймі, всилу якого Тироль знову лишився при Наполеоні, хоч той самий цісар заручився Тирольцям своїм словом, що ніколи не погодиться на нове відділення Тироллю від Австрії! Так на віщож боролися і боротися Тирольцям тепер, коли є вже новий пресбургський договір, що кидає їх за дозволом їх укоханого цісаря Франца на поталу Наполеонові? Аж тепер баба зневіра зраділа! Але герої Тироллю ще і в цій останній хвилі не розпачають. На перекір цісарській зраді вони, зачувши, що на них іде тепер зі значною армією прогнаний ними Лефебр, проголосили останню боротьбу на життє і смертє.

І дивіться — їх ряди ще раз напливають з усіх усюдів.

У третє і востаннє.

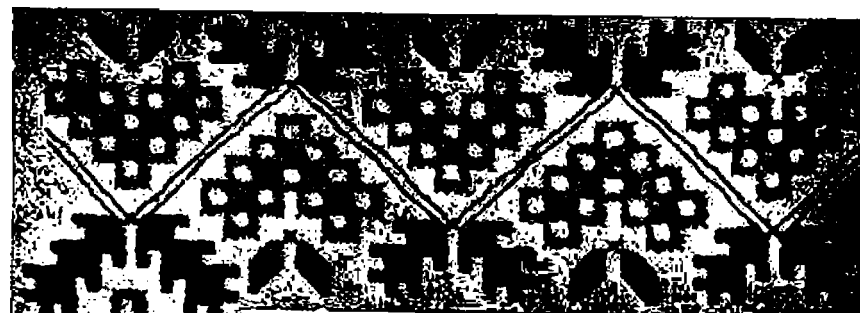
6.

Ідуть Герої Рідної Землі до останнього бою, ідуть...

Іде повагом, статочно і вдумчиво, як годиться доброму господареві, Андрій Гофсер, на устах в нього ще жага прашального поцілунку укоханої жінки, десь на шиї тепло останніх обіймів полишеної в хаті дитини, а в серцю глибока молитва до Господа правди. А обіч нього — Юсько Шпекбахер. Іде він високий і дужий, ніби найвисших ялиць досягає, моцний ще такий як тоді, коли молодим у Гнаденвальді дубчачи з корінням виривав, і ще більш завзятий, ніж у тім бою на горі Ізель. А ходою цей велит такий легкий, веселий собі, що тільки тепер раз ударити по струнах цитри, а він вам довгими ножищами ще до танцю притупне. Гаспінгер — ніби з небес архангел іде. Волосся йому вітер куйовдить, розхрістана борода горить на всі боки, в руках в нього хрест — так і почуваєш, ось, ось землю двигне своїм закликом. Бо то цей чернець за Рідну Землю так мов за Господа... І Мацько Таймер іде, диким вовком на всі сторони зорить, ворога нюшить, руками здушити хоче.

Коли нарід воскресає...

А далі їх ватаги. Старі чоловіки, сивоусі діди, вродливі мужі, гідні ю-

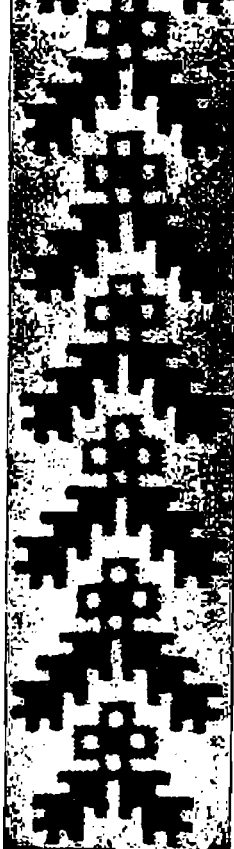
Уляна Кравченко.

Фрагмент.

Україно! Єдина Ти на світі,
Яка мені Ти мила і свята;
Моя Ти Нене, як твоя дитина,
Що зміст душі завдячує тобі.

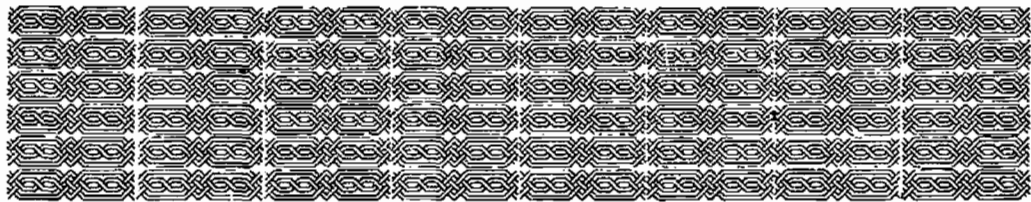
До стіп твоїх знання перлину зложу
І зложу дум тканину золоту,
І серця жар, чуття всі найчистіші
І труд життя...

До стіп твоїх життя у жертві зложу.
У саможертві дам себе цілу
Тобі, Страдальнице свята, о Нене,
Охітно, щиро як твоє дитя.
Я чую міць, що духа окриляє,
Я чую крила — се любов свята,
Се та любов, що міць дає до труду,
Сдушевління, що до жертв веде,
До жертв в ділах, не в мріях-пориваннях...
Се та любов, що все перемага,
Що сумнів в власну силу проганяє
А вірою і в горя днях натхне.
Хоч вороги погорджують Тобою,
Я не боюся кривд, ні їх зневаг
І без хісна гнобителів погрози!
Для Тебе мук і жертв шляхом піду.
Хоч бій за тебе ніс би смерть видиму,
А зрада джерелом була всіх благ,
Так не відступлю я від тебе, Нене, —
Тобі віддам весь хист, любов мою!...

Waldimir Semenyna.

SELF-RESPECT.

In our poet Shevchenko's exile to Siberia for ten years, in the prime of his life in which time he was forbidden to paint and write, we see a great sacrifice made for the maintainance of a noble character and for the protection of self-respect. Had he begged forgiveness from the then existing Muscovite regime, he would have been pardoned very willingly and no doubt would have been excused by all of his contemporaries, but he did not because his self respect forbade him to do it. It was his knowledge of the existing unjust treatment of the Ukrainians that made him that he was: the genial propagator of national idealism. To many of us born here this self-sacrifice for an ideal seems to be foreign; it seems foreign to those who have not the slightest sympathy for a cause where liberty of a nation is involved, to those who, had they lived in the times of American Revolution would have considered the colonist struggle in the same light.

Among the American born Ukrainians we hear many expressions of disapproval for things Ukrainian, behind which there seems to lie a sort of humiliation complex brought to light whenever asked of the descent, and that complex is nothing more than an expression of ignorance leading to self disrespect.

In our daily life we come in contact with intelligent Americans who through falsified information never heard of Ukraine or who, if they heard of it, heard of it and have forgotten. It is quite natural for those Americans who often bloom into good friends, to ask at one time or another about the nationality of any one of us, and it is just as natural that a clear knowledge of the Ukrainian history is absolutely necessary to make us feel at ease, proud, and full of that self-respect which we all cherish and yet not all gain.

For an example let us consider the average youth (the elders and some of the so called educated are no exemptions) who is employed somewhere. In due time the employer or some friend is bound to pop the question, "By the way M — —, of what nationality are you?" The youth blushes with embarrassment. Should she or he say Ukrainian? That is the question that, once answered, determines a person's nationality. This first admission, whether right or wrong, is like that plaster cast which in short time sets to the hardness of a rock. This is the moment for which most of the youths are not prepared and, being caught unawares become the victims of that humiliation complex due to their own ignorance. Once a person

makes some kind of admission it may be taken for granted that he will be bound to hand and foot for fear of becoming ridiculous should he attempt to correct his error. To say Ukrainian requires a little knowledge about Ukraine and not being in possession of that knowledge the youth replies: "Russian" or "Polish" feeling certain that no explanation is necessary, though on the other hand, all the explanations that are necessary are just few geographical and historical facts.

The conversation that generally follows, **if the person is prepared, is** something of this kind:

"I am Ukrainian" or "I am of Ukrainian decent."

"Lithuanian?"

"No, Ukrainian."

"I never heard of it, where is it located?"

"In Eastern Europe, north of the Black Sea and Carpathian Mts."

"You mean Russian?"

"No, Ukrainian."

"Well, what is the difference? They talk the same."

Oh, no! Because Lithuanians were subjugated by Russia it does not follow that Lithuanians are Russians. The same applies to the Ukrainians; and as far as the language is concerned you may as well call the Spaniards Italians

because their languages belong to the same family; the fact is that an Italian can understand spoken Spanish better than an Ukrainian can understand Russian."

The first two or three questions is all that one generally is asked but there are people of great curiosity, that curiosity which is the seat of intelligence, who wish to know all about facts which are new to them. Such people may ask questions pertaining to more detailed history of Ukraine and other phases of Ukrainian life.

It is always well to remember that: the Ukrainians were guardians of Europe during the middle ages from Mongolian invasions; that the subdivision of Ukraine was made easy by the fact that its energy was almost all consumed by foreign invasions from all sides; that Ukraine is divided between the Russia, which at most of present is ruled by the Soviets, and Poland, that smaller sections are occupied by Czechoslovakia and Rumania, and every occupant uses all means of oppressions in order to assimilate the Ukrainians.

It is quite evident that to admit a foreign descent, without any unnecessary complexes, with full confidence and pride it, to make a good presentation and retain one's self-respect, it is necessary to know one's self.

Наша дума, наша пісня
Не вмере, не загине;
От де, люде, наша слава,
Слава України!...
Без золота, без каменю,
Без хитрої мови,
А голосна та правдива.
Як Господа слово.

Тарас Шевченко.

Воскресну нині, ради їх,
Людей закованих моїх,
Убогих нищих. Возвеличу
Малих оттих рабів німих!
А на сторожі коло їх
Поставлю слово.

Т. Шевченко.

(Конець статті „Коли нарід воскресе“).

наки, ба й молоденькі хлопці. У хлопців високі капелюхи з широкими стожками, на грудях, з червоним передом, навхрест напнені шлейки, за широкими поясами пістолі, короткі шкіряні штани високо над голими колінами, сильні ноги в бавовняних панчохах і важких черевиках. А ще і в руках в них зброя, кого там уже на що стало: кріси й шаблі, якісь списи й вили, залізні граблі й ціпи, ножі й довбні, от, звичайно, як у хліборобів. Ні — не дадуть землі! Імператори й цісарі встановлятимуть у Пресбургах, Цнаймах і Віднях, що Тироль буде належати до Баварії, а вони, ці вовки з провалів Явфену, Штруба, Мітенвальду і Саксенкляму поставлять твердо своє мужицьке: — Не дамо. Нічого наїзникам з нашої землі. — Ім усім статить сили — лють. Така лють, що її незалякаєш ні гнівом імператорів, ні великими арміями, ні ніякими цісарськими догорами. Це вже другого серпня Леффебр вислав саме в похід проти них дивізію генерала Руе, за два дні, 4. VIII. 1809, ворог наступає на них в долині ріки Айзак, але вони заманують його в погубні лісові провали і пронасти темного Мітенвальду. А тут ураз з ними нищила ворога їх укохана, дика, гірська природа. Ледви ось наїзники вдерлися в вузьку долину між відвічними верховинами, коли раптом на них почали звалюватися згори столітні дерева, попідрізувані Тирольцями, переважкі скали, видерті руками Героїв з гранітних стіп, а разом, з невидимих для ворога криїв, десяткували їх градом кулі тирольських стрільців, ціляючі в сам лоб на 500 кроків.

— Не дамо землі! — гуркотять скали.

— Не дамо! — скриплять люто смереки.

— Не дамо! — шумить ураз з лісом Юсько, розписуючи з лютькою в гострих зубах плян третього наступу на Інсбрук.

20,000 повстанців було тепер з ватагами Гофера і Шпекбахера, і от цих двадцять тисяч оборонців Тиролю рушило як стій, після блискучої перемоги в Мітенвальді, на Інсбрук, проти самого Леффебра, що держався тут з армією, числом 25,000 чоловіка і 40 канонами. Два дні зміг він якось оборонятися, але наступ повстанців був нестримний. Вночі з 14. на 15. серпня Леффебр, переодітий в плащ звичайного салдата, покинув ураз зі своїми недобитками Інсбрук, після чого повстанці обсадили місто, а Гофер перебрав усю владу в свої руки як „цісарський начальник Тиролю“.

Нарід воскрес і нарід переміг!

Що з того, що упідлене поведіння цісара Франца, завершене незабаром вінчанням його доньки з Наполеоном, переконало Тирольців про повну безвиглядність їх дальшої боротьби? І що з того, що Гофер, який наперекір амністії Наполеона підняв в листопаді нове повстання, дістався — зрадою — в руки Наполеона і був розстріляний по його наказу в Мантуй, дня 20. лютого 1810 р.? Повстання Тиролю було одним з тих перших ударів, що мали внаслідок розвалити всесвітню імперію корсиканського завойовника на завжди*).

*) Після перемоги коаліційних держав над Наполеоном в р. 1815, Тироль перейшов знову під владу Австрії, яка на якийсь час дала захист Шпекбахерові і Гаспінгерові. — Шпекбахер помер в Газь, в Тиролю, 28. III. 1820 р. Гаспінгер, опісля парох Гіцінгу в Відні, помер 12. I. 1858 р. в Зальцбургу. — В місті Інсбрук видвигнуто героям тої визвольної боротьби прегарний пам'ятник. — О. Г.

СТАРІСТЬ МАЗЕПИ.

(Уривок з повісти Д. Мордовця „Гетьман Мазепа”).

...Літа минали і Мазепа все більше і більше привязувався до своєї похрестниці. Іноді думав, який він бувби щасливий, якби судьба була післала йому таку донечку, як Мотренька. З нею він не відчував би цього холодного сирітства, яке все більше давалося в знаки по смерті його дружини, „що більше сорок літ допомагала йому нести важкий хрест й ділила з ним почесну, але важку самотність на божому світі. І цей світ видався йому монастирською келією, вязницею, з якої він керував міліонами вільних, щасливих людей, тоді, як сам він не мав ні волі ні щастя. Кому потрібний він не як гетьман, але як чоловік?... На вершинах своєї слави й всличі він бачив себе бурлакою, круглим сиротою — гетьманською булавою, що перед нею всі схиляли голови, але якої ніхто не любив. Хочби діти були! Хочби які небудь родинні клопоти, горе, журба, страх за других! — Так ні, нічого нема крім власти, самотности й сирітства!...

Іноді на великого гетьмана находила страшна, смертельна туга і безнадійність... Навіщо жити й для кого? — За чим шукати? За особистим щастям! Але яке особисте щастя може мати булава? Тай чи може бути особисте щастя, коли на плечах сім-

десять літ! Старе лахміття, струхла деревина — сухе перекотиполе, що зачепилося на чужу могилу...

Хочби діти були! Так нема дітей! Нікогісінько нема! — Тільки проклята самотність!

Правда, є в його діти... вусаті й чубаті діти-козаки... а він їхній батько... Але не тішать і діти старого гетьмана... Не тішить його Мати-Україна... Для неї хиба жити? Її берегти? — Але чи на довго? Кому вона потім бідна, безпомічна вдовиця, достанеться? — В чії руки перейде? — Чи знову почнуть її руйнувати Москалі і Ляхи і татарва? — А вже і їй пора заспокоїтися, відпочати...

...І Гетьман похилившись над столом, роздивляв розложену перед ним географічну карту.

— Від Дніпра за Случ, а там за Горинь, а там за Стир і Буг до самого Кракова... Так, так. — А від Кракова Червоною Землею до Коломиї до самого моря... Ото усе наше... Де біла сорочка та простий комір — то наше — говорив сам з собою старий гетьман, посуваючи пальцем по мапі.

* * *

„Душа болить... Прискорбна душа моя до смерти, — гомонів старик, сідаючи біля стола.

— Для чого я живу? Кому на користь, на втіху? Ні дітей у мене, ні близьких... Близькі далече мене ста-ша — і аз в мірі сам, точно в пустині пространной... О! ти не знаєш, дитинько, яке то велике горе, яке велике сирітство — старість. Які довгі страшні ночі для діда бездітного!... Оце ходиш, — ходиш по пустих кімнатах слухаєш вітру або собак, дожидаючи сонця... а сонце зійде і воно не гріє... Так краще в домовину, та в могилу, щоб не бачить нічого, щоб нічого не чути... Де мої щирі друзі?

— Не мав я їх! Один цербер друг мій і товариш — пес добрий і вірний... Буде з мене і пса, бо я — гетьман „игемон” великий народу українського... Та Господи-ж Боже мій! І Бог — саваофт „игемон” видимого й невидимого світа — тай той не один, і той в Тройци... А я — один, один як билина...

І гетьман замовк

Бідний старий гетьман! І власть в його руках і багатство і слава — всьо є; а душа плаче, тужить...

ПОБІДИ -- АБО УМРИ.

Гей, рухнись прийшла година!
Вже вітчизна кличе в бій!
Геть до зброї! Вчуй: Україна
Громом кличе нарід свій.
Гей вітчизна!
Україно!
Побіди — або умри!

Пробудись! не будь байдужим!
Йди у бій, нащадок слави!
Будь як сонце: світлим, дужим —
Нищ, руйнуй ворожі лави.
Гей вітчизна!
Україно!
Побіди — або умри!

Смерть в борні — солодкі чари
Все за рідний край віддай!
Лий страшні пекельні кари —
Ворогів шматуй, стинай.

Гр. Круговий.

Ну, що-б здавалося слова?!
Слова та голос, більш нічого!...
А серце бється, ожива,
Як їх почує. Знать, од Бога
І голос той і ті слова
Ідуть між люде.

Т. Шевченко.

Як початок криниці нам на все закри-
[тий,
Так пісня та з жерел таємних ллєсь
[слезою,
Щоб серце наше чистим жаром запа-
[лити.

Іван Франко.

І. Біленький.

Ц И Т Ї...

Тихо, журно в хаті Петра Слюсаренка, наче в домовині, і ця тиша наводить на чоловіка сум, нудьгу, розпуку... Чомусь хочеться кричати, рвати геть з цих мокрих, поцвілих стін, які так страшно гнетуть і мучать... Але я помиляюся бо не завжди тут так тихо. Ця тиша тільки хвилинна... її зараз теперки перерве розпучливий звук, але він ще більше важкий, ще гірше страшний чим ця тишина...

— Мамо їсти?! почувся голос невеличкої — років п'яти — дівчинки...

— Мамо ї-їсти?! підхопив трілітний Василько і залився слізливим криком не діждавшись не тільки „їсти” але й відповіді... Мамо, мамо! — плачуть обое і цей плач холодом повзе по тілі і душить мозок...

А Христина мов і не чує...

Спершися ліктями на стіл і підперши голову сухими долонями, вона — також голодна — ридає важкими гіркими слізми, як і вони, тільки без крику, без слів. Чомусь язик онімів, присох до піднебіння — тяжко не тільки говорити але й дихати.

— Цитьте, цитьте діточки! — через силу промовила вона підвівши голову... — Ох! Боже, Боже! — важко зітхає вона — яка неправда, тяжка неправда... За щож? Невжеж я так непростимо согрішила?... Чомже хоч ти не скажеш свого слова? Не для мене — для них... для того немовлятка поверни його. Над ними змилосердись! Вониж невинні. — О-ох! знову зітхає вона і схиляє голову на жилаві, бліді руки а діти знову плачуть — знову „їсти”...

Три неділі, як його арештовано... забрано просто з роботи. Всі на полі полякалися: дивувалися — за що, бо Петро, пропрацювавши на одному місці, 12 років, був всюди знаний, як найчесніший і найкращий робітник.

Христина, мов божевільна, ридала, бігала... просила скрізь та дарма... Ніхто не чув цього ридання, цих благань, ніхто не хотів бачити цього моря сліз. Скрізь відсилали її кудиінде, всюди казали не знаємо...

Все, що придбала з Петром, вона продала й потратила на цей клопіт та на харчі діточкам, і сьогодні вже від самого ранку ні вона ні діти не мали ні крихіточки в роті. Напозичалися скрізь по сусідах, що вже більш нікуди йти — та й соромно: вони також не мають, а ти, хто значи і віддаш? Насувалася страшна голодна смерть...

Хвилинами в хаті було тихо — тихо, наче вона вже десять років пустою, а годинами здіймалися плач, крик, заколот — і все чулося: „Мамо, ї-їсти, їсти;” але „Мама” все мовчала та щож і було їй говорити? Голод — жаль... неправда — все змішалось до купи, заціпило їй зуби і здушило серце, а воно тихо ворухилося в грудях і тільки деколи несамовито, мов невільник билось, щоби вирватися із цієї кістяної клітки.

— Мамо, мамко! почав термосити і тягнути її Василько, наче хотів розбудити від кріпкого сну.

— Мамо-о! на всю хату почав кричати він — ї-їсти хочу і ще гірше сіпав її.

— Цить!... Грізно крикнула Христіна, підняла голову і тупнула об землю ногою. Цей стук відгукнувся в порожній хаті, наче гомін в глибокому межигір'ю, але Василько не відлазив і не мовчав. Він ще гірше кричав: „Мамо їсти!...”

Щось дике — божевільне заблестіло в очах Христини, вона зірвалася з місця, вхопила Василька за руку і кинула геть до дверей...

Ой! Ой-ой-йой!!! заверещав він

не своїм голосом вдарившись головою до одвірка. Перевернувся лицем до землі, захарчав і з рота заклекотіло червоне жерело.

Горе мені!! Так же несамовито скрикнула мати і безсильно звалилася на свіжий труп дитини.

В цюж хвилинку відчинилися двері і на порозі з блідим, сумним... нерозуміючим обличчям стапув Петро...

Григорій Соловей.

НЕЗНАНА МОГИЛА.

Весна! Усе скрізь зсelenіє...
Пташки співають в небесах,
А над річкою — ось видніє
Могила в зелених кущах.

Низнький хрест на ній схилився,
Стоїть, як бідний сирота,
Ніхто не знає, хто тут скрився,
Чия тут лягла голова!

Часом лиш вітри — наче дзвони —
На панахиду загудуть, —
А лози тихо бють поклони
І честь борцєви віддадуть.
Залуже (па Волині).

Остап Грицай.

КАЗКА ПРО НЕВОЛЬНИКА.

Сказав Невольник до Пана:

— Я забажав сьогодні прийти перед лице твоє, щоб об'явити тобі, що жду мого визволення. Від нині хочу жити на волі.

А Пан одвітив:

— Станеться по твоєму бажанню. Сьогодні визволю тебе. Накажу розтворити вязницю твою і розкувати кайдани на тобі, повелю зготовити для тебе святкову шату та їжу — і ти вийдеш на світ. Підеш, куди захочеш, ніяка сторожа не буде нині з тобою. І будеш робити, що тобі по вподобі, ніхто не ме спинювати тебе. — Та повертаючись тут до свого Дорадника, Пан спитав:

— Невже, друже мій, чи не так зробити годиться нам?

А Дорадник сказав:

— Правда твоя, воно достойне тебе, володарю, вчинити так, як кажеш. Невольникові оцьому буде повернена воля. Але чи не добре булоб одсвяткувати цей день свободи — гостиною у твоїх хорамах? Бо за те, що стільки років він карався в неволі і трудився в нас в поті чола свого, належалосьб йому бути хоч один раз вольним гостем твоїм. Адже якщо він визволенцем покине наш край, не будеш більше бачити його ніколи.

А Пан на те:

— Нехай буде по раді твоїй.

І промовив володар до Невольника:

— Так нині ти мій гість, я звелю слугам чинити волю твою. А як зі заходом сонця згасне день, прошу тебе прийти перед лице моє засісти зі мною до стола могого.

І схилюся Невольник до ніг Пана і устами доторкнув краю риз його.

— А Дорадник докинув, поглянувши пильно на володаря:

— І може ввечері ти розкажеш нам що про те, як радувався ти оцим першим днем свободи твоєї...

Так от, коли Невольник, розкований з пут, покинув вязницю, в якій страждав від хлопячих літ, повели його слуги в панський палац, переодягли після благовонної купілі в легкі білі шати, підвели до стола, заставленого припадними стравами, і промовили:

— Скажи нам, що то ще втішилоб душу твою, а ми по волі Пана вдовольно бажанням твоїм.

На це молодий невольник озвався:

— Чи вільно вам показати мені, слуги добрі, в якому з покоїв цього терему в вас найбільше соняшного світла і з якого найкрасше видно не-

бо? Ніколи ще не бачив я тут ні сонця ні небес як вольна людина, завжди тільки під оком сторожів та пригноблений важкою роботою. То й проведіть мене в той покій, а там сонце дуже врадує душу мені.

Тоді слуги:

— Якщо сонце та небо радість твоя — то навіщо нам водити тебе по мармурнім теремі? Підкріпи тіло твоє, заспокоюючи по волі голод і спрагу, а ми опісля вкажемо тобі дорогу ген поза місто, в поле. Тиж сьогодні вольний і можеш гуляти собі, де тобі наймиліше, тільки як сховається сонце і настане вечір, маєш вернути до палацу на гостину в Пана.

І почали вони підносити йому страв і служили йому.

Колиж Невольник наситився і одпочив, слуги вивели його з терему, напутили на шлях у поле і повчаючи казали:

— До вечора в тебе, щасливий брате, часу доволі, а твій шлях веде левадами білих орхідей Пана до найстаршого ліса нашої країни. Колиж пройдеш ліс побачиш гірські верхи, яких ще не бачило твоє око, а вийдеш на ті верховини, то станеш віч на віч із самим сонцем. Так поспішай безпечно, а цей малий кіш з наживою хай буде тобі одиноким тягарем у твоїй мандрівці.

І пішов в дорогу Невольник.

Але ще стрункі міртові дерева не почали кидати вечірніх тіпсй на землю, а смарагдові шпиці палацу ще не горіли в тихих сьєвах западаючого сонця, коли тут біла постать визволеного Невольника майнула у притворі крицевих брам замку. І вийшли йому слуги Пана на зустріч і, однявши в нього кошик ні трохи легший, ніж ранше, спитали счудовані:

— Чомуж отсе так рано ти вертаєшся? Сонце ще не зайшло, день

ще не погас, а ти вже з поворотом. Адже сьогодні вільно було тобі раювати сонцем і небом, не турбуючись нічим, друже?

Та Невольник не одвітив їм на це ні словом, а зітхнув скорбно:

— Ведіть мене од Пана.

І привели здивувані слуги того чоловіка перед Пана, поклонилися володареві і промовили:

— Оце, Пане всесильний, наказав ти нам сьогодні вивести його з в'язниці, знявши з нього пута, і святочно проодітим посадити до трапези твоєї та чинити волю його. А коли він забажав розважити душу світом сонця і небес, ми вказали йому дорогу в укохані тобою поля біля ліса й гір, дали йому щедро харчів і веліли йому вертати аж в останню годину вечора. Та глянь — він твої дари приніс назад, вертає ще в білий день і проситься перед лице твоє.

Тут Пан сказав:

— Нехай приступить.

І підійшов Невольник до володаря і знову як і ранше, припав до ніг його в покорі.

Але Пан, підвівши його дружньо, спитав:

— Чогож це ти не чинив по словам моїм? Яж бажав, щоб ти вольною людиною оглядав світ до вечора і аж у вечері, повен радості волею своєю явився гостем на бенкеті моїм. А ти?

Та Невольник одповів:

— Вислухай мене, але тільки ти і Дорадник твій.

І по наказу Пана слуги зійшли.

А тоді Невольник:

— Я просив тебе, вислухати мене, але що мені сказати тепер тобі, Пане мій? Бо і сам я не знаю гаразд, як назвати те, з чим мушу звіритися тобі: скаргою, мольбою, благословенням чи прокльоном... Не знаю, Пане

мій... Одно тільки відаю, що смутна стала душа моя з цим першим днем радості моєї...

Тут Дорадник благого володаря спитав Невольника, повен уваги:

— Смутна? Колиж то смуток обхопив душу тобі?

Невольник мовив:

— І цього не знаю, достойний старче... Але я порозумів славу, яку має мудрість твоя в народі, пригадавши слова твої, з якими ти спращав мене рано, сказавши, щоб я розповів тобі ввечері про те, як довелось мені раювати першим днем волі моєї. Справді — всім обдарували мені нині: свободою, шатою, трапезою, прислугою і змогою насолоджуватися цвітучими весною просторами ген там, за містом, на левадах, близь ліса і синіх верхів. Усе те, чого не мала ніколи, за чим тужила моя душа так довго в темряві тюрми — стануло тепер нечайно зеленим світом передімною... Бо ти, Пане, й не знаєш може, яке було те життя моє досі, поки ласкаві боги веліли засісти тобі на грізному престолі батьків твоїх і твій дорадник усеможного прийшов до слова. Але ти бачив, якими високими мурами обведена та площа, на якій я робив присуджену мені панщину рабів. Як рідко туди заглядає сонце, і яке вбоге те світло, що його воно шле у в'язниці... Як страшно багато там гострого каміння і піску, а як мало зелені... О, вір мені, я не раз гіркими словами проклинав люту жорстокість тих злочинців, що колись то мене, сина далекої, далекої країни, запродали рабом твоїм попередникам у жертву. І чи раз то весною, коли сонце і на мій невольницький лан підкрадалося дрібними промінчиками, я, ніби потоплений в роботу, хилився витати їх цілунками і мовчки плакав над ними, мов над маленькими братами. А нині, дізнайся, нині я, замість, щоб

простягнути руки до сонця і потонути в світлі його, мов птах, я — втік. Утікав від волі моєї і радості і щастя могого... Без краю збентежений став я там...

— Збентежений ти став? — допитував з глибин недовіря Пан.

— Болюче, безмірно стрівожений був я, володарю... Усе там, на вольному світі, бентежило мене: ясність дня і зелень левад, велич ліса, верховини гір і безкрай неба... Я не всилі був дивитися на них, моє око не змогло обхопити нічого: все було безкрайне, в усьому я потапав. Незбагнена була ясність дня і безмежна зелень поля, і не мали краю ні ліс, ні левади, ні гори, ні небо... І хоч воздух там був свіжий, мов холодна вода, він душив мене тяжше, ніж дух казарми, бо і як дихати моїм притомленим грудям таким безконечним морем? І негайно почувся я серед того вольного світа там за містом таким безпомічним, мов травинка або відірваний від дерева листок, і здавалось мені, що перший подих вітру, розгуляного полем, понесе мене зі собою в непроглядну далечінь. Проклята, тричі проклята хай буде богами така нікчемна душа, як моя! І стрівожив мене й могутній ліс і велитенський здвиг гір і блиск яскраво палаючого сонця, тривога вгорнула і мене так, як тих моїх поневолених земляків тоді, в пропалій боротьбі з нашими ворогами, коли вони, хоч і зброя була в їх руках, стративши свого одинокого ватажка, розбіглися чередою під першим наступом війська, веденого дужими полководцями... Трівога мов смерть ухопила мене, коли я подумав, що так воно буде завжди й на віки: що всі оті поля, і ліс і гори і сонце і небо протривають непереможні своєю силою і будуть повинуватися тільки таким могутнім, як ти, і що все тут на землі для тих, в ду-

шах яких нема ніякої нікчемної слабкості, ніякої тривоги і ніякого отупіння... І оце плутаючися що-крок, мов закований, почав я з невгомним ляком в серці повертати до палацу...

— До палацу хотів ти вертати, до Пана, на бенкет? — підхопив Дорадник, пронизливо дивлячись на Невольника, а той великим голосом закликав:

— Якже премудро питаєш ти, Учителю! Ні — не до палацу хотів я, не до Пана, і не на бенкет, бо палац і Пан і бенкет так схвилювалиб мене як і небо і ліс і верховіття... А до вязниці тягнуло мене вертати, в кайдани, до тяжкої праці, під сторожу... Заправду кажу тобі, Пане мій: вели зняти з мене оці білі шати, бо не годиться їх блаженна погода горю моєму...

І тут невольник умовк.

І тихо стало в сяючій від золота пановій покою. Так сторожко тихо, начеб і величаві стіни з холодного мрамору почули слова Невольника і промишляли над тим що йому тепера відповісти.

І Пан мовчав довго. Аж в якийсь час після слів Невольника він підвівся на престольному місці своєму і рік:

— Невесела стала душа моя після твоєї сповіді, молодче. І щож мені тепер тобі одвітати? Яким володарським наказом маю твій жах перемінити на цілющий спокій, твій смуток на солодку радість, а горе твого життя на щастя? Яж здійснив тобі сьогодні все, чого ти бажав собі. Невже не вольний ти, не запрошений гостем до стола могого?

І замовк Пан, а на чолі його повисли хмари. І сповнилися великим мовчанням хороми терему, лискучі дорогоцінними прикрасами, таким мовчанням, начеб і мертві коринтійські колюмни, двигаючі зводи престоль-

ного покою, зачули слова Пана і думали над тим, що годилосяб сказати Невольникові.

А Пан звернувся до Дорадника свогого і з глибин болючого сумніву у своїй благородній душі, запитав в його:

— Скажи, на богів безсмертних, як присмирити нам горе оцього безталанного?

Тоді учитель володаря і його народу промовив і сказав так:

— Заспокій душу твою, посланнику небес, бо нема в тебе ніякої вини за вбивчу кривду, заподіяну колись душі цієї людини. Во істину, кажу тобі, що темрявою темряв є осліплені душі поневолених, і треба нам буде, по твоїм благословенням замислам, прослідити всі вязниці і всі тюрми за такими не повинно закованими, як оцеї тут, щоб не було більше отих уроженців тьми, отих нещасних, які в кайданах тужать за волею, а на волі — за кайданами, і не знають, ні що діяти в неволі, ні що почати з волею. Але і якже цим темним розпізнавати божеське ество волі, невідоме їм так, як і незбагнені є народів в царстві фараонів таємничі обличча подоб демонів, прислонені трикратними серпанками у святинях Єгипту? Бо воля — говорив далі Дорадник, звернувшись до Невольника — це важка керма. От ти й сам згадав з докором про те, які немічні були ряди вашого народа, позбавленого провідника, а які непереможні ті, яких великі дужі керманичі. Але вона переважка ця керма. Вір мені, сину, що іноді рік оков не стомить людини так, як одна година волі, що велить нам мудро кермувати собою в гущі життя. А в тім — чи ти не зазнав сьогодні цього? Невже ти не почував, які спутані були ноги твої, хоч і не було на тобі кайданів, і які безмежжа були довкола тебе скрізь? Але в життю все є без-

межне і все незбагнене. Все веде в безкрай і все розгортає бездонні прирви — думки людини і її пориви, бажання і пристрасти, її пороки, немочі і тривоги. І хто тут не мав залізної руки керми у власній душі, того безмежжа життя поглищували так, як поглинули вони вже цілі народи і цілі світи.

І кінчав Учитель у мудрости своїй:

— По правді кажу тобі — не судба ні доля не вщасливлює людини волею ні не карає кайданами, ні боги ні володарі не в силі зробити з вольного невольника, а з раба вольної, щасливої людини... І коли ти вернешся до своїх земляків, то скажи їм, щоб вони за волю боролися не тільки з тими ворогами, що зі зброєю в руці наступлять на вашу країну. Скажи їм, щоб боролися і з тими кайданами, що їх готує їм темрява душ, з якої не зродилися ще ніколи

керманичі з вогнистими душами і залізними руками до керми в безмежжах відвічного життя людини. І скажи ти їм, щоб вони не слухали в одно того, що про волю балакають невольники в тюрмі, раби в путах і співаки на трапезах та самотні віщуни снів і знаків небесних, а нехай провідають ще й те, що кажуть про волю ті, що її добули та непереможним зусиллям зуміли оберекти її від демонів безмежжа. Ти розумієш мене?

І тут Учитель умовк. А пан, дружно всміхнений, назвав Невольника по імені, взяв його за руку і обіч свого Дорадника повів ласкаво в пирову комнату.

Бо на коринтійських стовпах уже вгасали рожеві сєєва западаючого сонця, розкішні сади володарського терему мріли жевріючим пурпуром в озарі останнього проміння, і настав час Панової гостини.

С. Мусійчук.

НАЦІОНАЛЬНІ БАРВИ.

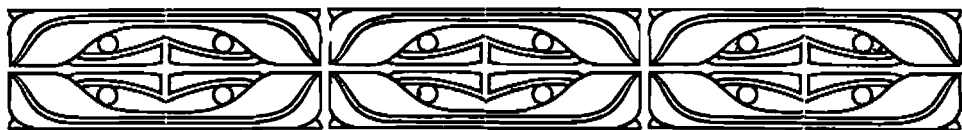
Досить ділитись нам на табори,
Час понехати злобні сварки!
Годі партійні нести прапори,
Дертись за групи та за краски!

Нам лиш дві барви дала земляця,
Перша: Це синя барва чудес,
Золотом ясным друга блищить ся,
Наших це скарбів барва чудес.

Синя до злуки нас завзиває,
Єдність голосить, згоду святу,
Золота барва сили скріплює
На важку працю, на боротьбу.

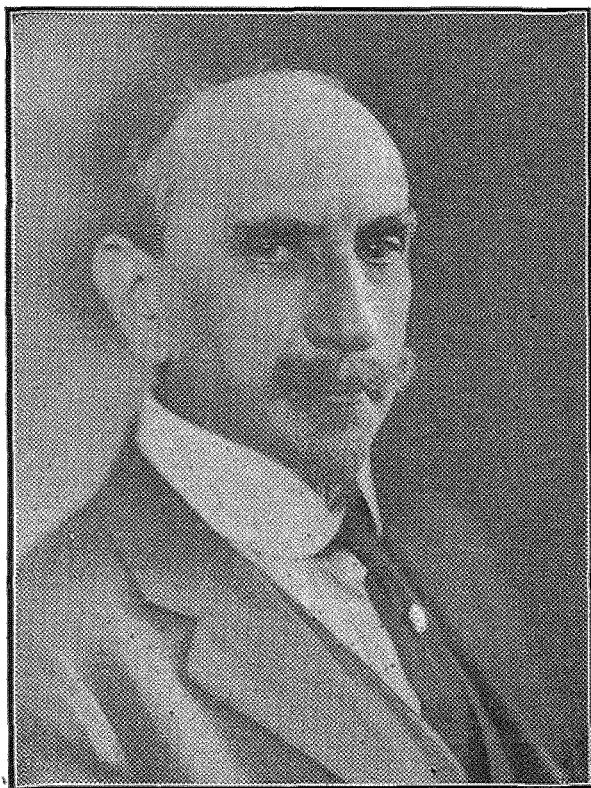
В барвах цих символ України волі,
Національна гордість й краса.
Гей; Хто народу бажає долі, —
Спільна най буде всіх нас мета!

Під омофором синього неба
Золоті ниви в нас розцвітуть, —
Тільки нам згоди, єдності треба,
Спільних до праці сил, всіх і рук! —

Д-р Володимир Сіменович.

В МОГО ЖИТТЯ.

НА РІДНІЙ ЗЕМЛІ: Шкільні
часи. Франко як мій інструк-
тор і товариш. Перші вандрів-
ки по Галичині й Буковині.
Виїзд до Америки.

В АМЕРИЦІ: Редактор, скла-
дач і дяк. Перша драматична
труппа. Перша українська шко-
ла. Народні кооперативні тор-
говлі. Медичні студія. Перехід
на постійний побут до Ши-
каґа.

ВПЕРШЕ узрів нашу рід-
ну землю в Монастирсь-
ках, повіт Бучач, 4 січня
1859 р.

До школи ходив я в Монастирсь-
ках, а до гімназії в Бучачу, Станисла-
вові й в Бережанах.

В сімнадцятім році мого життя
вступив я добровільно до війська, до

кадецької школи у Львові, бо мені
приобіцяли, що в той спосіб перене-
суть мене до маринарки. Замолоду
бажав я побачити світ, а особливо
Америку. Коли мені сказали в кадець-
кій школі, що з Галичини не прий-
муть мене до маринарки, я рішився
відслужити військо як звичайний
жовнір, щоби скорше покінчити з
військом і вернути назад до школи.

По вислуженню війська в 1879 р., виїхав я до Львова, де почав приготуватися приватно до гімназії. Моїм інструктором до греки був тоді Іван Франко, з яким я пізнався в академічній кацапській кружці. За науку платив я Франкови обід в „людовій кухні“, де ми оба харчувалися, обід коштував 10 крейцарів. Здається, що це була ціла їда Франка за цілий день. Більшої заплати не хотів Франко від мене приймати. Опісля Франко намовив мене записатися на львівський університет як звичайний студент філософії. Тоді я перейшов до українського студентського товариства „Академічного Лихваря“. Вкінці я здав вступний іспит до 7-ої гімназійної класи в Академічній гімназії і скінчив школу як звичайний ученик. В гімназії й пізніше я належав до „Лихваря“, де був диригентом академічного хору. А що „Лихвар“ сусідував з „Бесідою“, то усі вечірки і забави академики уряджували на „Бесіді“.

В Академічній гімназії я перший урядив вечерок Шевченка. До цього часу такого свята не було, бо студенти боялися проф. Савіцького, зятя того кацапа. На той вечерок зіхалися студенти з інших гімназій, як з Станислава і Стрия. По вечерку ми урядили по місті гусака, в яким взяв участь і Франко. За того гусака багато зі студентів арештувала поліція. І я мав багато клопоту їх видістати. Але я мав при поліції кривного комісара і той мені допоміг в клопоті. Будучи в осьмій класі, я урядив по Галичині так звані студентські вандрівки, до яких прилучився й Іван Франко, але тихцем під іменем Іванка. Був це перший виступ Франка між українським громадянством по його арештах. Перед тим він ніде не показувався між Українцями. Одного року ми почали прогульку від Станислава і зайшли глибоко на Буковину. Частину вандрівки провадив Кирило Трильовський.

Друга вандрівка вела через Тербовлю від села до села аж до Збруча на Поділля. На ті вандрівки зіздилися студенти і ученики з цілої Галичини. До нас прилучилися і студенти з

України, а з Петербурга Арабажин, який опісля був царським міністром, а також студенти із Сербії і Болгарії.

Через ті вандрівки набрав я розголосу, так що опісля мене запрошували на аранжера вечерків до різних міст Галичини і Буковини.

По скінченню гімназії я мав охоту йти на медицину, але якраз на 2 тижні перед матурою помер мій дорогий батько й ми лишилися сиротами. Тому я записався у Львові на права, а щоби здобути кусень хліба, вступив я на практику до телеграфу.

Як я був на третім році прав дістав о. катехит Стефанович з Америки від о. Івана Волянського письмо: й шифкарту до Америки. В письмі о. Волянський просив о. Стефановича, щоби він винайшов йому інтелігентного хлопця до помочи. Тоді о. Стефанович удався до мене о поміч. Я поручив Скородинського, секретаря „Просвіти“ і намовив його їхати до Америки. О тім я написав письмо о. Волянському, в яким зазначив, що як йому буде потреба ще якої помочи, то я готов поїхати до Америки. о. Волянський знав за мене з часописів і від о. Стефановича й написав мені, щоби я сейчас приїхав до Америки, а опісля спровадив Скородинського. Я порозумівся з Скородинським, а той радо мене відпустив, бо в ті часи усі боялися їзди до Америки як смерті. Я вишукав на приказ о. Волянського ще одного священика в особі о. Ляховича й ми виїхали до Америки. Тоді шіфкарта до Америки 3-ою класою коштувала всього \$10, бо в той час була боротьба між корабельними компаніями і ті знижали переїзdnі карти через море до мінімум.

До Америки приїхав я кораблем „Бритиш Принсез“ з Ліверпулю, а подорож тривала 17 днів. На землю Америки вступив я 17 марта 1887 р. А приїхав до Шенандо, Па., до о. Волянського. Зараз обняв я редакцію першого українського часопису який звався „Америка“. Був це тижневик. Ми самі мусіли його писати і складати ручно й ручно друкувати. Крім того я став дяком і заложив в Шенандо перший український мішаний церков-

ний хор. Опісля ми зорганізували першу драматичну трупу і давали представлення, спершу в Шенандо а опісля по деяких інших місцевостях Пенсильвенії, як Фрілянд, Шамокін, Кінгстон, Плімавт. Трупа наша складалася із Литовців, Поляків, Мадярів і одного Француза-Американця. Яку це виставляли штуку, не пригадую собі. Але були там співи, танці, жид і Бог зна що, бо ми подавали усе, що тільки могло наших людей забавити.

о. Ляхович не жив довго. Умер нагло по році в Вилкс Бері. Ми його спровадили до Шенандо на український цвинтар з великою парадом і поховали старокраєвим звичаєм. Трупа везли возом, о. Волянський ішов пішки, убраний в ризи. Час від часу ставали, а о. Волянський читав євангеліє. Хор співав цілу дорогу аж на цвинтар. А що тоді в Пенсильвенії заложилось тайне товариство робітників і майнерів під назвою "Knights of Labors" і ми усі і о. Ляхович належали до нього, то "Knights of Labors" до певної міри рівнож брали участь в похороні. Цей похорон много причинився до того, що направилися напружені досі відносини між Американцями і нами, а нас тоді звали „гунгері". Американські робітники були проти нас, а тепер побачили, що ми ідемо рука в руку з ними і то разом з нашими священиками. А треба знати, що в тих часах Американці, а особливо Айриші були противні нашим людям, бо наші люде почали імігрувати до Америки якраз тоді, як в Пенсильвенії був великий страйк. А що наші Лемки, (інших Українців в той час не було в Америці), не знали, що то є страйк і йшли до праці, то Айриші били їх, де подибали, навіть в білий день на улиці, кидаючи за ними камінням так, що тяжко було нашим людям показатися на вулиці.

Вкоротці по смерті о. Ляховича вислано мене до краю, щоби намовити священиків до іміграції до Америки, бо церкви росли як гриби по цілій Америці, а о. Волянський не міг сам собі дати ради.

В тих часах наша іміграція була чисто заробкова. Тому до Америки приїзджали або самотні люде, або

жонаті без жінок. Дітей майже зовсім не було, бо не було родин, а тільки самітні. Тому і шкіл при церквах не закладано, бо не було для кого. Я отворив в Шенандо школу і мав усього 3 дітей і кількоро дорослих.

По пару місяцях я вернув з краю до Америки із одним священиком о. Андруховичем, кількома цивільними хлопцями, адвокатом Копровським і Гапієм.

Тоді ми почали закладати народні кооперативні торговлі, в Шенандо, Плімавт, Фрілянд, Гейзелтон і в Олифанті. Опісля, як о. Волянського на урговання айриських єпископів, відкликав митрополит Сембратович до краю то лишився сам о. Андрухович. Потім приїхав о. Грушка. Тоді почалося непорозуміння між о. Андруховичом і склепами, які він хотів забрати у свої руки. Начальники склепів не хотіли піддатися. Тоді він з о. Грушкою забрали у свої руки часопис „Америку" з друкарнею і почали намовляти людей, аби виймали гроші з „Народної Торговлі" і їздили по місцях і в церквах агітували і в той спосіб склепи порозбивалися. В тім часі я був менаджером склепу в Олифанті, Янович в Шенандо, Тиллявський в Плімавт, Талпаш в Шамокін. Я захворів і мені лікарі приказали виїхати. Я передав склеп в Олифанті в руки Хиляка, а він сплатив людей і задержав його у своїх руках. В Шамокін перебрав склеп Шаршонь у свої руки. В Гейзелтон Сквір звязався з Андруховичом і Грушкою і перебрав склеп, а в Шенандо, або склеп збанкрутував або його розібрали.

Як о. Волянського не стало, о. Андрухович забрав у свої руки друкарню, церкву і дім парафіяльний і усе продав, забрав гроші й утік до краю. Оскільки не милюся, то цей народний маєток купив Шмід із Магадній Ситі, а опісля громада відкупила від нього це добро назад. о. Грушка забрав друкарню і заложив з неї „Свободу". Опісля митрополит ще раз прислав до Америки о. Волянського, щоби відібрати від Андруховича людський маєток, а самого Андруховича суспендував. Але о. Андрухо-

вич о. Волянського навіть до церкви не пустив і о. Волянський бачучи, що не може нічого зробити, бо на процес не мав гроша відїхав до краю, а тоді о. Андрухович усе продав і утік до краю.

З Олифанту поїхав я до мого доброго знаомого д-ра Шлюпаса, Литовця. Відреставрувавши здоровля почав я студіювати медицину, яку скінчив при допомозі д-ра Шлюпаса і краю. Спершу я практикував в Шенандо, а відтак намовив мене о. Констанкович, щоби я перенісся до Шамокін. З Шамокін виїхав я до Шикага на виставу і тут заличився. Я знов вступив тут на університет й практикував та дістав другий лікарський диплом з університету Ілліной. В 1898 р. я ще раз виїхав на науку до старого краю і перебув в Празі, Берліні, Відні, Кракові, Парижі і в Ціриху в Швейцарії на медичних студіях. Вернувши до Шикага став я професором на медичнім університеті, де викладав про акушерію і жіночі хвороби. Опісля став я міським лікарем.

В 1907 р. вибирався я знову до старого краю. Навіть купив уже корабельні карти і мав виїхати в четвер, а день перед тим, себто в середу трафився мені випадок. Я упав на крижі і зістав спараліжований в цілій долішній частині тіла. Я перележав в ліжку цілих два роки, а опісля на візку майже два роки. Відтак щораз більше приходив до себе, поки по 6 літах не прийшов до повного здоровля.

Через одну каденцію я був пред-

сидателем „Просвіти” при Українським Народнім Союзі і за той час видавав просвітні книжочки і просвітний часопис для молоді під іменем „Просвіта”. Бл. п. Андрейко їздив по кольоніях з відчитами і магічною лямпою ілюструючи ті відчити. „Просвіта” мала 2,500 передплатників. У Львові пані Кисілевська згуртувала просвітний гурток, який вирабляв для нашої „Просвіти” відчити, за які „Просвіта” платила дуже малу квоту, бо \$5 від відчиту, який звичайно займав майже годину часу.

В Шикаго я ніколи не переставав працювати для народу. Заложив церкву і помагав і до нині помагаю нашому народови в чім можу. Заложив я в Шикаго перше Братство У. Н. Союзу, себто 107 відділ, а далі Український Товариський Клюб, або так званий „Клуб Інтелігенції”, земельну компанію, а тепер помагаю заложити Український Банк.

В часі війни старався я двома наворотами заложити українські легіони, а навіть в тодішній газеті „Україна” помістив відозву до загалу, але мене висміяли Семешко і компанія. Другим разом навіть з Вашингтону прислано до Шикага капітана чи майора, аби зібрати принаймні український полк. Він просив мене о поміч, але як побачив по двох вічах, що ніхто майже не зголосився, вернув з нічим назад до Вашингтону. Я далі працюю і можу умово працювати від 4 або 5 години рано до першої або другої в ночі й то часто без перерви на обід чи вечеру.

Як би ти знав, які глибокі чинить рани
Одно сердите, згіднее слівце.

Як чисті душі кривить і поганить
І троть на весь вік — як би ти знав

Ти-б злість свою неначе пса гризь-
[отсе!
[кого,

У найтемніший кут душі загнав;
Потіх не маючи та співчуття палкого,
Ти-б докором не ранив нікого —

Як би ти знав!

Іван Франко.

Як би ти знав, як много важить слово,
Одно сердечне, теплее слівце!

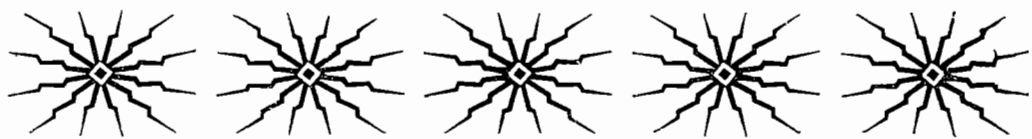
Глибокі рани серця як чудово

Вигоює — як би ти знав отсе!

Ти певно-б поуз болю і розпуки,
Заціпивши уста, безмовно не минав,
Ти сів би слова потіхи і принуки,
Мов теплий дощ на спраглі ниви й
[луки.

Як би ти знав!

Іван Франко.

ЗАВДАННЯ РОБІТНИКА.

В такій промисловій країні, як Злучені Держави, на порядку денного життя кожного робітника стоїть дополагодження сума різних проблем: особистих, родинних і загальних. Оставляючи на боці всі інші справи, візьмемо тут під розвагу такі, що безпосередньо торкаються загалу робітництва і якими кожний робітник повинен, а то й мусить інтересуватися; „кожний робітник”, без огляду, яку працю виконує і яку платню побирає; „кожний робітник”, що живе із праці своїх рук або ума, що не має власної землі під ногами, власного даху над головою. Сума тих питань є чисельна і годі їх всіх нараз висвітлити. Пригляньмось однак найважливішим.

I. Робітник повинен організуватися.

Від давних давен людство стреміло до тіснішого порозуміння між собою. Розбите одинцем, зливалось в сильніші гурти, чи то для нападу, чи для оборони, чи для інших цілей. І витворено простий спосіб суспільної взаємності: одиниці творять родину, родини творять громаду, громади творять край, краї творять державу, а держави творять світ.

Життєві інтереси наказували поодиноким групам організуватися в державу, витворити одну мову й одну націю, яка є найвищою формою організації людства. Зноваж в державі й нації знаходяться поодинокі гурти,

групи, класи, що мають свої питомі інтереси і котрі для оборони своїх інтересів є силою обставин змушені єднатись у питомі організації.

Робітництво в кожній державі творить окрему групу. Воно має свої інтереси і свої завдання, задля оборони і здобування яких — без огляду на всьо инше — воно мусить лучитись в робітничу організацію. Такою формою організації у Злучених державах є **робітничі юнії**. Кожний робітник, в якій би галузі промислу і торгівлі він не був занятий, повинен бути членом своєї фахової юнії. Це лежить в його власному інтересі. Його обов'язком є знати статут своєї юнії, повинуватись і виконувати юнійні ухвали, старатись про добро усього членства юнії, скріпляти і не розбивати своєї організації.

Не розбивати своєї організації!
Це кожний член заєдно повинен мати на увазі.

До робітничих організацій часто стараються влхатись люде, які стоять на службі ворогів робітничих інтересів. Пізнати їх по тім, що вони на зборах, або деінде, багато кричать і критикують уряд, поодиноких членів і ухвали юнії. Кожний чесний член юнії повинен заздалегідь пізнати таких провокаторів і як найскорше усунути їх з членства юнії; бо инакше

— скорше чи пізніше — вони свого доконають і розіб'ють юнію.

Так, розіб'ють юнію! Возьмім за примір Нью Йорк.

Роками робітники намагались організувати сильні юнії кравців і кожущників. Що сталося? Вмішалося туди кількох агентів сукняного і кожухового промислу, викликали робітників на страйк і так повели страйком, що юнії розбилися. Значить провокатори досягнули свою ціль! Виявилось опісля, що лівих провідників страйку спомогали фінансово російські і американські сукняні і кожухові трости. Додам, що провід страйком опинився в руках лівих членів юнії, большевиків; Американська федерація Праці була проти цього страйку.

А ось ще один жалюгідний примір. Ще 1916 року кількох людей завзялось організувати ньюйорських робітників-вікночистів у „віндоклінерську юнію” Тяжкими трудами і зусиллями досягнули вони свою мету. Зорганізовано юнію, до якої на перших зборах приступило около 600 членів. За два роки членство зросло до 1,200; наповнялась і юнійна каса, яка в 1929 році зросла до суми \$28,000 і стала сіллю в оці деяких осібняків. Того року викликано страйк, який тягнувся вісім тижнів. Цей страйк робітники програли і грозило цілковитим розбиттям юнії, якби не скорий і умілий відворот деяких одиниць.

Що було причиною віндоклінерського страйку, а що спричинило програму? — Юнії виходив контракт з босами і юнія поставила домагання \$50 тижневої платні і 5 днів 8-годинної праці. Боси може булиб і згодились якимсь чином на ці услівя, але зроблено в суку діру: До юнійної боротьби за підвишку платні і зменшення годин праці вмішались большевицькі агенти, старались відірвати ю-

нію від Американської Федерації Праці і прилучити її до комуністичної „Трейд Юніон Юнити Ліг”. Заки члени опамятались, юнія опинилась під контролею комуністів, а в касі осталось лише \$3,000. Решта не пішла на підмогу страйкуючим, але на большевицьку пропаганду, а може і ще декуди индс... Зорганізовано нову юнію, до якої приступило коло 700 членів, а в старій осталось коло 40; решта працює без юнії. Коли перед страйком юнія контролювала коло 225 „шап”, то по страйку тих шап осталось 115; решта не признає юнії. Результат оплаканий, але і так добре, що вдалось зібрати бодай недобитки. А причиною цього були большевицькі авантюристи, які знають кричати, але в дійсности про долю робітника не дбають.

Ми навмисне здержались довше над відоклінерською юнією, бо це наскрізь юнія українських робітників. На загальне число членів є там около чотири пятих Українців. В початках її організації автор цих рядків брав активну участь в єднанню членів, а „Свобода” містила безплатно оголошення мітінгів, і в коротших і довших закликах взивала своїх читачів і членів У. Н. Союзу зорганізувати таку юнію.

Наука з того: Будуймо отже робітничі організації, а не розбиваймо їх.

II. Жіноча Праця і Рівна Платня.

Праця женщин і їх платня творять одно з найважливіших питань робітничого ускладнення. Женщини творять одну четверту часть робітничої армії і їх нерівна платня дуже важко відбивається на економічному стані робітництва. Тому для поліпшення економічного стану робітництва взагалі є конечним домагатись рівної платні як

для муштин так і для жінок, бо інакше стан муштин як робітників і батьків родин є загрожений.

III. Діточа Праця.

Діти наша будучність; яких їх виховаємо, таких їх матимемо. Дітей не треба пестити, але й не треба їх замолоду запрягати у важке ярмо фізичної праці. Дітям треба дати освіту, виховати їх на здорових тілом і умом членів суспільності, бо вони незадовго мають зайняти наші місця і далі творити історію народу і держави. На жаль, під цим оглядом Злучені Держави стоять дуже лихо. Уважаємось культурною державою, а всеж таки коло 4,000,000 дітей є постійно заняті фізичною працею по фабриках, копальнях і склепах. Федерального закону про заборону діточої праці нема, а різні стейти регулюють діточу працю після своєї уподоби. Тому обов'язком кожного горожанина і робітника є домагатись ухвалення федерального закону, який заборонявби дітям нище 18-го року життя заробляти на хліб фізичною працею.

IV. 5-Дневний Тиждень Праці.

Теперішню добу можна сміло назвати добою машини. Машина заступила силу вуючої худоби, тасам машина заступає тепер силу чоловіка. Там, де колись працювало 100 робітників, машина зредукувала їх число до 10, а працюючих 90 викинула на брук. Наростає отже важке питання: знайти працю для тих, яких праці позбавила машина. Постійний розвій і зріст промислу дає частині тих робітників zatrudнення, але питання остаточно не розв'язує. З дня на день, з року на рік армія безробітних зростає, а тимсамим збільшається й нужда в робітничому стані. Де шукати розв'язки?

Щоб розв'язати це питання зорганізовані робітники домагаються:

1) Скорочення дня праці на 7 годин і скорочення тижня праці на 5 днів, а рівночасно підвишки платні; 2) Допомога для безробітних (Unemployment Insurance); 3) Пенсія для бідних матерей і старців; (Mothers Pension and Old Age Insurance); 4) Рівна платня для жінок і заборона нічної праці для них; 5) Заборона діточої праці взагалі.

Це не є жадні радикальні домагання. Ці вимоги диктує само життя і обставини, серед яких опинився американський робітник. Коротші години і менше днів праці викличуть запотребування більшої кількості робітників до праці. Пенсія для старців і бідних матерей, заборона жінщинам працювати в ночі, а дітям взагалі, дадуть змогу досягнути скорше заняття для дорослих муштин, що є мужами і батьками родин і їх одинокими кормителями.

Ці домагання є праві і справедливі. Вже тепер є 22 стейти, які регулюють діточу працю, а 42 стейти мають закони про пенсію для бідних матерей. Нема однак одного стейту, який дававби запомогу безробітним або старцям, а цього зорганізовані робітники повинні домагатись з усею рішучістю. Коли пенсія для старців не є страшною для Канади, то вона не повинна бути небезпечною для Злучених Держав; коли допомога безробітним не є небезпечною для Англії, то вона не повинна бути страшною для Злучених Держав.

V. Горожанство, Політика і Вибори.

Для досягнення своїх цілей робітництво має різні законні способи боротьби, а одним з найліпше випробованих способів є страйк.

Але є ще один спосіб, яким покищо американські робітники взагалі, а імігранти зокрема ще не перенялися. Це спосіб боротьби при помочи виборного представництва у законодавчих і адміністративних тілах федеральних, стейтових, повітових і громадських.

Американське робітництво, зєднане у Федерації Праці, йде по лінії політичної неутраляности у відношенню до всіх партій. Час від часу головний уряд Федерації одобрить цього або тамтого кандидата на державний уряд і на цьому кінчиться. Дальшу акцію оставляється вповні для особистого рішення робітника. І тут власне починається уся трагедія політичної акції американського робітника. Будучи традиційно прив'язаний до одної з двох старих і великих партій (демократичної і республіканської), цей робітник віддає свій голос на кандидата улюбленої партії, не розбираючи прикмет і характеру самого кандидата і його поглядів у робітничих питаннях. Часто буває, що робітник віддає свій голос на найтяжчого ворога робітничої справи, не предвиджуючи наслідків свого нерозважного кроку. А так не повинно бути.

У політичних справах робітник повинен орієнтуватись по лінії своїх

інтересів. Замало того, що даний кандидат є соціаліст, демократ або республіканець; важним є, як задивляється він на різні справи робітничого характеру. Які його погляди на працю жінок і дітей; на підмогу безробітним, старцям і убогим матерям; як задивляється він на питання заборони страйку (strike injunction), прогибіції і розвитку природних багатств (development of natural resources), і т. д. Коли даний кандидат дасть вдовольняючу відповідь на всі ті питання, значить, він є приятелем робітника; тоді треба на нього голосувати при виборах, без огляду до якої партії він належить.

Ще гірше під політичним оглядом стоять робітники імігранти. Вони не лише не інтересуються політичним життям, але в більшості навіть не є горожанами цієї держави. Замало брати участь у різних маніфестаціях і демонстраціях. Треба стати горожанином, а тоді наш тихий протест одного виборчого дня заважить більше, чим сотка голосних демонстрацій в інші дні року.

Ставаймо отже горожанами Злучених Держав, організуймося в юнії, і творім кадри робітництва, свідомого своїх завдань і мети.

Микола Болшовецький.

Щоб між нами не згасало
Проміння величне:
Ти „поставив на сторожі”
Слово Твоє вічне.

Леся Українка.

Не пора нам сумувати,
Нам боротись і співати,
Бо де пісня з ділом йде,
Там недоля пропадає!

М. Магир.

БОГАЦТВО І БІДНОТА У ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ.

Повоєнне лихоліття, яке наступило у всіх краях світа — тут в меншому, там в більшому виді — спонукало мільйони людей глядіти поратунку для себе десь инде, лише не в себе дома. Між ними є мільйони наших людей, які, попавшись під чужий політичний гнет, попались також під гнет економічний і суспільний, попались у невисказану нужду.

В світ за очі! Дістатись хочби у пекольне царство, щоби лише вирватись з важкої нужди, щоби не бачити страхіття голоду, не чути стонів і голосіння рідних дітей. І продає наш брат останній кусник батьківської землі, звертає свої очі на захід — до Америки, — про яку він чував так много гарних оповідань, де „ріки молоком і медом пливуть, а плоти ковбасами городжені”. Він чував про казочні заробітки, про неймовірне щастя кожного робітника в Америці. Чомуж і йому тут не поїхати? Куди-небудь: до Злучених Держав, до Канади, до Аргентини, а хочби і до Мексики, — аби лише до Америки; знайти для себе кращу долю, знайти для своїх поратунок.

* * *

А якже виглядає ота Америка?

Жиємо в країні наскрізь промисловій. Кажемо „наскрізь”, бо хоч Злучені Держави віддають більші обшари землі під управу рілі, то рільництво тут цілком підупало і під цю пору є рішучо непоплатне. Дрібні і середні кляси рільників банкрутують, а господарські робітники утікають до міст. А як по містах? Менші торговці і промисловці вже побанкрутували, з праці віддалено сотки тисяч помічних сил, які з прибувшими

господарськими робітниками створили кілька мільйонів армію безробітних. Дорожня велика; кошти життя не понизились. Конгрес і адміністрація заінтересувались господарською (фармерською) справою до тої степені, що по довгій і завзятій боротьбі конгрес ухвалив фармерам підпомоговий фонд у висоті \$350,000,000, що в порівнянню з потребами фармерів є незамітною допомогою. В справі якої небудь допомоги для безробітних не піднесено ще голосу. Зате для торговців і промисловців ухвалено цлову тарифу, яка принесе їм мільярдів суми зиску. Чому це так? Бо законодавче й адміністративне тіла є контрольовані головнo міськими промисловцями; фармери заступлені там дуже слабо, а робітники найслабше.

* * *

Якже представляється чисельний, зарібковий і економічний стан американського робітника?

Після перепису за 1920 рік, населення Злучених Держав обчислено на 105,750,000 душ. З цього числа було робітників:

Рільничих (і споріднених)	10,950,000
Копальняних	1,090,000
Домашніх	3,410,000
Бюрових	3,125,000
Промислових і торговельних	23,050,000

Разом 41,625,000 робітників (мущин 33,225,000, женщин 8,500,000).

Що дістають ці мільйони за свою працю, за свої сили, за свою здібність і за нараження свого життя? — питає один з дослідників американської суспільної й економічної історії на імя С. Е. Формен*).

*) S. E. Forman: Sidelights on Our Social and Economic History, The Century Co., 1928.

А ось що: урядова статистика Комісії Промислових Відносин виказує, що около 10 мільйонів робітників заробляє тижнево менше \$15, около 20 мільйонів заробляє менше \$18 тижнево, а решта заробляє понад \$25 тижнево.

Жінки є другорядною, але найбільш загрожуючою частиною в робітничому життю Америки. Вони заробляють менше ніж мушчини, але відповідно до своєї заробітної платні вони більше продукують чим мушчини. Зарібки мушчин є незначні, вони мало заважають на хатніх рахунках батька або мужа, але за те вони творять цю конкуренційну силу, яка загрожує усьому підкладови заробітної платні. Около 6 мільйонів жінок заробляє менше \$15 тижнево, 2 мільйони менше як \$12 тижнево, а решта менше як \$6 тижнево.

Додавши до обох повищих груп армію дітей, які за безцін працюють у копальнях, промислових і торговельних заводах і за котрих працю держава платить тяжко в виді їх тілесного або умового звихнення та передвчасної старости — то матимемо одну важку сторінку суспільного життя в Америці.

* * *

З другого боку маємо в Америці невимовно великі багатства, величини яких годі собі уявити, розміру яких не знають навіть самі їх власники, котрі без помочи нанятих урядовців не знали би навіть жерела їх походження. Ці маетки є скупчені, збиті, згуцнені в одну масу в такий спосіб, що стають тягарем для суспільности і загрозою. Будучи дідичними маетками, вони переходять в цілости з батьків на діти і з року на рік зростають до печуваних розмірів. Після по-

даткових звідомлень за 1929 рік таких родин, що мають мільйон і більше долярів чистого приходу річно начисляється на 112. Ці родини і їх діти не працюють і найменшої користи для суспільности не приносять, а їх зиск рівняється пересічному зарібкови 224 тисячами робітників по \$500 річно.

Найновіші статистики виказують, що розділ майна в Злучених Державах є слідуючий:

Богачі творять 2% населення і контролюють 60% маетків;

Середняки творять 33% населення і контролюють 35% маетків;

Біднота творить 65% населення і контролює лише 5% маетків.

Колиж візьмемо під увагу, що за 1930 рік неурядово обчислено населення на 120 мільйонів душ, то около 2 мільйони душ, які створилиб населення одного міста як Філадельфія, контролюють 20% більше усього майна, чим 118 мільйонів прочого населення.

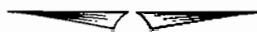
Урядово обчислюють, що в обігу знаходиться грошей на 4 мільярди і 800 мільйонів; припадалоб отже по 40 долярів на кожду душу в родині. А однак в кишенях двох мільйонів богачів знаходиться \$2,880,000,000, а \$1,920,000,000 припадає на решту 118 мільйонів душ.

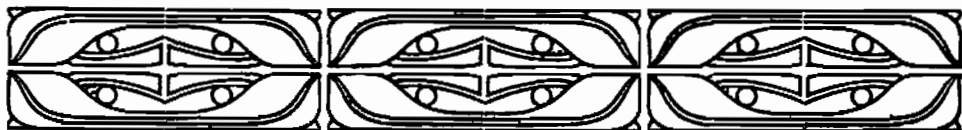
Або на кожду душу припадає в родині богача по \$1,440; середняка по \$43, а бідняка по \$3. Тут не зачислено різних рухомих і нерухомих вартостей, як: дім, фабрика, земля, копальня, залізниця, телеграф і т. д., яких біднота цілком не посідає.

* * *

Так виглядає маетковий стан мешканців Злучених Державах.

В Канаді, коли ходить о робітника, є відносини ще гірші.

Уляна Кравченко.

НА СТІЛЕЦЬКУ НУТУ.

Орле-атамане,
Пійдемо у бій,
Сповнимо у бою
Кожний приказ твій.

Пійдемо з тобою
В верх...чи в хлань—на
[дно,

Жити — чи умерти
Стрільцям все одно.

Идем на смерть... гармати,
В верх... чи в хлань на дно.
В воскресенне Неньки,
Вірим — лиш в одно!

Смерть нас не лякає,
Ми не знаєм сліз;
Неньку визволяєм
Із кайдан-зеліз.

Довелось їй пити
Горя чашу вщерть.
Стрільці всі готові
На життє — чи смерть.

Ми тим всі щасливі,
Що від снів і мрій
Доля нам судила
Йти за волю в бій.

Кожний приказ в бою
Сповнимо як слід,
Бачив Бескид гордий
Наших сто побід.

Хай побіду бачить,
Ще Дніпро і Дон,
Хай про волю й долю
Здійсняється сон.

Осінь-хуртовина
Листечко змела,
Прибере в цвіт-листе
Знов вітки — весна.

Огнемом ми тільки
В черзі поколінь.
Жертвою безсмертні,
Хоч в гріб ляже тлінь...

Жертвою безсмертні,
Бій веде до змін,
Новий храм наш стане,
Новий дім з руїн.

Згарища... руїни
Прибере яр в цвіт
І по днях темряви
Засіяє сьвіт.

— — — — —
В вільній Україні
Стрільців спомяніть!

— — — — —
Орле — атамане,
Без сліз і трівог,
Йдемо в бій з тобою
Сотнями з залог.

— — — — —
З нами правда... Бог!

М. Данильченко.

ВІД КАРЛА МАРКСА ДО ГЕНРІ ФОРДА.

Капітал і праця.

Десякі теоретики, і то не тільки з комуністичного табору, описують капіталіста як звичайного грабіжника. Для їх він є тільки ворогом суспільства. Я хотів би розглянути ту справу дещо холодніше. Тому питаю: Чиєю ініціативою та працею вирости такі підприємства як Форда чи Дженера Моторс? В кожному з цих підприємств працюють сотки тисяч людей, а роблять життя з цих двох компаній мільони людей, коли порахувати роботи працюючих.

Чия була ідея і хто брав ризик коли підприємство тільки організувалося? Хто гарантував ініціаторам капітал, на случай, коли би бізнес не пішов?

Задумавши якийсь бізнес, капіталіст, мусить у першу чергу вложити свої власні гроші, потрібні до оплачування робітників, офісових службовців, податків, асекурації і безліч інших видатків. Він допомагає життю соток, а іноді тисячів людей які, поза своєю платнею, зовсім не цікавляться справами підприємства.

Всякий бізнес є на початку спекуляцією; пробою і частя без жадної гарантії за успіх. В цьому випадкові спекуляція є корисна для загалу, бо без такої спекуляції не було технічного процесу людства. Більшість думає, що капіталісти наживають великі гроші. Так, коли не гублять, то наживають. Звичайно в життю буває так, що де немає ризика там не буде й заробітку, а чим більше ризико тим більший може бути й заробіток.

—о—

Форд ризикував своїми і своїх приятелів грішми і за те має добру винагороду. Але ця винагорода є не тільки за ризико, а й за ідею та працю.

Ми часто не здаємо собі справи, що його успіх є наслідком довгих ро-

ків упертої праці. Ми бачимо результат, а не бачимо причин.

Розум, капітал і руки.

До недавнього часу, дякуючи соціалістичному впливові, під словом праця, більшість розуміло тільки фізичну працю. Але все на світі міняється і тепер уже навіть і большевики поволи відмовляються від такого вузького розуміння цього слова. Колись предтеча соціалізму Адам Смит писав, що „праця є джерело всіх багатств”, але він не пояснив точно, що таке „праця”. Явився Карло Маркс, батько сучасного соціалізму враз теорію Адама Смита і зробив з неї логічний абсурд. Він об'явив, що заробітна платня творить багатства і обвинуватив капіталістів в тім, що вони грабують робітничу касу.

Після Маркса багатства творяться руками, а не розумом, як воно є в дійсності.

Той хто працює лише руками, майже завше і скрізь є біднішим того, хто працює розумом.

Новий винахід, нова машина, відкриття нових сил природи, це те, що робить нові багатства.

Вот, винахідник парової машини, створив більше багатства, чим ціле робітництво всього світу. Тіж самі результати дала праця Томаса Едисона на електричному полі, а Генрі Форда на автомобілевому.

Я не хочу цим сказати, що фізична праця не заслугує поваги, навпаки фізична праця доповняє працю умову і є також необхідна для творення нових вартостей як і ця остання. Але найкращі наслідки дають ці дві праці тоді, коли з ними кооперує третя сила, а саме капітал.

Співпраця а не боротьба класів.

Сучасне економічне життя цілого культурного світу тримається на співпраці розуму рук і капіталу.

Практична Америка ніколи не була під великим впливом марксизму, а через те вона перша проголосила співпрацю класів, поставивши загальний добробут понад класи.

В кінці 1929 року за Америкою пішов соціаліст-прем'єр Великої Британії Мек Доналд, який склав комісію з представників великої промисловості та робітничих юній для вироблення умов, на яких було би можна забезпечити сталу співпрацю цих двох груп.

А ще цікавіше те, що слідами Америки та Англії пішли і ультра ортодоксальні німецькі марксісти, які на цих днях (кінець серпня) закінчили наради з представниками великої німецької промисловості про ту-ж таки співпрацю з капіталом.

Німеччина, де народився сучасний марксизм, і яка була його фортецею, поки не з'явився російський комунізм, починає розуміти утопійність Марксової теорії.

Рівність не добробуту, а мізерії.

Переведення в життя марксистської теорії в Росії показало всю її утопійність всім тим хто думає і хоче бачити дійсність.

На папері там запанувала загальна рівність. Буржуїв вирізали, або прогнали а їх майно skonфісковано. А чи стали бідні багатими? Ні, бідні стали ще біднішими. Всім — за винятком комуністичних володарів комуністів — стало безмірно гірше жити, там всі голі, босі й голодні. Там іде постійна війна міста з селом за шматок черствого хліба.

Цікаво те, що большевицькі володарі запрошують будувати в Росії й на Україні марксизм, таких марксистів як короля німецької індустрії Крупа, англійську компанію Лена Голфілд, американського банкира Геррімена, пшеничного короля Америки Томаса Кемпбела і... нарешті Генрі Форда.

В теорії Карло Маркс, а на практиці Генрі Форд.

Російська практика показала, що нерівність розподілу багатств між людьми мабуть буде завше і ніякий марксизм не зможе змінити цієї не-

рівності з тої простої причини, що люди і їх здібності не були і ніколи не будуть однаковими. Та різку нерівність можна і потрібно зменшувати. Культурний світ до цього вже йде, що правда, не з таким поспіхом і не тими методами як в уславленій большевії, але за те з кращими чим там наслідками. Те провалля, що раніш так різко ділило бідних і багатих, уже значно зменшилося, а наслідки започаткованої Американцями співпраці клас — всупереч Марксовій теорії боротьби клас — будуть ті, що через співучасть в підприємстві всі працюючі поволі перетворюються в більших чи менших капіталістів.

Практичний соціалізм.

Перед кількома роками в Америці почався цікавий рух в напрямі утворення — я-б сказав — чисто американського соціалізму.

Властители або керовники великих компаній почали притягати до участі в своїх підприємствах не тільки своїх директорів та старших службовців, але й робітничу масу, споживачів своїх виробів, або банки своїх клієнтів.

Це витворює інтерес до розвитку компаній як з боку працівників-робітників, так і з боку консументів — публики. Тепер більшості компаній мають десятки тисяч уділовців, але є й такі, що мають до пів мільона дрібних шерошків.

Можливо, що цей цілком пратичний рух в напрямі демократизації володіння джерелом багатств, привела до замирення між соціалізмом і капіталізмом.

Тепер ми переживаємо предбачену Карлом Марксом еру надзвичайної централізації капіталу, але чого Маркс не предбачив це те, що одночасно з централізацією йде і небувала демократизація того капіталу, бо загаль поволі робиться властителем тих централізованих підприємств.

Вже мало є великих підприємств, якими володіє одна особа. Теперішні великі компанії належать тисячам інвесторів, се є дрібних капіталістів. Форд є виїмковим явищем. Навіть всемогучий нафтовий король Ракифе-

лер не завше має контролю в своїх підприємствах. Зразком може бути Стандар Ойл оф Індіяна яку Ракифелер заснував перед 20 роками.

До цього часу всі думали, що він її контролює, але недавно зайшла боротьба між директорами тої компанії за провід і виявилось, що тільки коло 10% капіталу належить Ракифелерові, а 90% мають в своїх руках службовці і робітники компанії та стороння публіка.

Не клясова боротьба, але співпраця класів, участь у зиску з праці руками і умом, це наймодерніша форма економічного розвою і поступу.

Коли ми зрозуміємо свої власні інтереси і почнемо через розумний інвестмент використовувати **силу** наших грошей для себе, то тим самим ми спричинимося і до більше рівномірного розподілу багатств серед загалу.

Ощадність.

Дехто скаже, що для того, щоб інвестувати гроші перше потрібно їх мати. Так, це необхідно, а шлях до того йде через працю і ощадність.

В Америці кожний хто хоче, може щось заощадити. Але для того, щоб заощаджені гроші приносили користь і власникові, а не тому хто працює ними за певний процент, потрібно уміти оперувати своїми грошми так, як ними оперує банк чи аскураційна компанія, яким ми складаємо наші ощадности.

Що роблять банки?

Щож роблять банки з грошми своїх уділовців та тими, що їх складає публіка? Відповідь проста. Банк заставляє ті гроші працювати. Вони мусять працювати та заробляти більший процент чим банк сам платить на вкладені йому гроші. Коли цього не буде, то банк дуже скоро збанкрутує.

Модерний банк обслуговує три категорії населення, а саме:

1) Депозиторів, тобто людей, які хочуть щоб хтось мав догляд та ніс відповідальність за їх гроші.

2) Уділовців, тобто тих, що купили участь в бізнесі банку, щоб зароб-

ляти на грошах, які внесла публіка на депозит.

3) Підприємців, які позичають від банку гроші депозиторів за більший процент чим банк сам платить на депозит.

З цього ми бачимо, що ці гроші, які певна частина населення, дякуючи різним обставинам, не може використувати сама, є взяті другою частиною, яка може їх краще використовувати. Банк за посередництво між цими двома групами звичайно має свій заробіток. Крім того певну частину грошей банк використовує сам через участь в торгівлі та промисловости, що часто дає йому найбільший заробіток.

За останній рік більшість великих ньюйорських банків змінили свої уділи з високої на малу вартість, на те, щоб притягнути власників дрібного капіталу до співучасті в бізнесі банку так же як і великі підприємства додержуються мудрого правила „Живи і давай другим жити”.

Позичка, інвестиція і спекуляція.

Одип великий американський банкір сказав: „Ніколи чоловік не зможе стати багатим, залишаючи свої ощадности в банку. Він мусить їх інвестувати”.

Але це легко сказати, а важко виконати. Звичайно публіка мало відріжняє позичку від інвестменту, а інвестмент від спекуляції. Цілком природним є бажання багато заробити, бо кожний хотів би краще жити. Але бажання одно, а реальна дійсність друге. Звичайно не бракує пропозицій скорого, легкого і великого заробітку, але 99% тих, що поміщують свої гроші в такі пропозиції гублять їх, бо в більшости такі пропозиції є звичайно спекуляцією. Багато людей, які спекулюють або ще гірше, грають на збіжсвій чи грошовій біржах думають, що вони інвестують, а не спекулюють. Нерозуміння різниці між інвестментом і спекуляцією дуже часто веде до втрати тяжко запрацьованих грошей.

Статистика показує, що спекулянти майже завше гублять свої гроші. Іноді вони **виграють** з невеликими

грішми значну суму, але виграш відкриває їм ще більші перспективи і в результаті губиться не тільки виграш, але й свої гроші.

Дійсних спекулянтів з мільонами доларів я тут не торкаюсь, бо ті самі роблять „маркет” тоді, коли є добра нагода постригти публіку.

Позичати гроші на бонд або на гіпотечку є на загал безпечною і простою операцією, але вона, понад згорі фіксований процент, нічого більше не дає.

Інвестмент — участь в бізнесі через купівлю уділів — займає середину між позичкою і спекуляцією. В інвестменті ризик значно більший чим в позичці грошей на бонди чи моргедж але безмірно менший чим в спекуляції. Через участь в бізнесі підприємства, інвестор багатіє разом з підприємством коли він вибрав добре підприємство, купив шері за готівку а не на марджін та не в часи такого „буму” як був у 1928 і 1929 роках та коли має терпіння і змогу тримати шері роками, бо часом інвестор мусить пережити економічну кризу подібну теперішній.

Зразком доброго вибору для інвестменту може бути такий приклад:

Хто купив тільки перед двома роками шері таких підприємств як Стандард Ойл оф Нью Джерзі, Дюпонт, Джeneral Електрик, Вестінггауз Електрик, Амерікен Кен і їм подібні, то той ще й тепер, підчас надзвичайної економічної кризи і небувалої біржевої катастрофи, заробляє на тих шеріх від 50 до 80%. А коли тіж шері були куплені перед 5 роками, то такий інвестор має тепер на них заробітку від 100 до 300%.

Різницю між позичкою а інвестментом можна бачити з такого прикладу:

Тисяча доларів, позичені перед 25 роками на бонди Джeneral Електрик Компани, вартують тепер три тисячі доларів, а тодіж інвестована друга тисяча доларів в шері тієї компанії вартують тепер підчас кризи коло 23,000 доларів, тобто заробіток на зрості вартості підприємства був коло 90% річно.

Приклади Форда або Джeneral

Моторс ще більше поражаючі. Часто добре інвестовані гроші на протязі 5—10 років дають надзвичайні наслідки. Але дійсний інвестор — неспекулянт мусить знати всі фундаментальні факти про підприємство, яким він інтересується. Раніш чим купити уділи він мусить розважно оцінити як сучасний стан підприємства так і його вигляди на будучий розвиток.

Багато людей думає, що зароблять грішми гроші — це є легкий бізнес. Ні, дорога, що веде у царство золота, є дуже терниста і пускатися в ту дорого, не знаючи її, є дуже небезпечно.

Відсутність фінансового досвіду є причиною того, що так багато наших інвесторів гублять свої гроші.

Пересічний чоловік є перестяжений своєю щоденною працею і не може мати багато часу на студювання фінансових справ. Він може бути добрим бізнесменом, здібним адвокатом, гарним лікарем, але його знання про фінанси є дуже обмежені.

Інвестмент трост.

Щоби прийти на допомогу тим, які не задовольняються певним процентом на свій капітал — се є дрібним інвесторам — зродилася в Англії ще перед 50 роками ідея так званого інвестмент тросту.

Перед 5 роками ця ідея почала поширюватися в Злучених Державах Америки і скоро прийняла такі розміри, що тепер тут існує коло 400 таких тростів, а їх капітал виносить понад 3 біліони доларів.

Інвестмент трост, як сама назва показує, є фінансова інституція банкового характеру, яка дає змогу малому інвесторові об'єднувати його невеликі гроші з великою кількістю йому подібних інвесторів і в той спосіб утворювати більший капітал, який зможе — дякуючи своєму розмірові — бути інвестований в спосіб до цього часу можливий тільки для банків, асекураційних компаній та багатих інвесторів. Інвестмент трост так же як і банк, розпреділює свій інвестмент такими малими частинами в кожде окреме підприємство, що майже уникає зиску.

Коли одна галузь промислу чи окрема компанія матиме малі успіхи, то друга може принести значні доходи. Коли в одній галузі торгу чи промислу є криза, то в другій може бути розтій. Як в одній державі нема розвою наслідком економічних та політичних обставин, то в інших може бути добрий розвій. Все це забезпечує не тільки вложені гроші членів тросту, але й дохід з тих грошей. Диверсифікація — розподіл ризика є одним з найголовніших принципів інвестмент тростів.

Чоловік, що має для інвестменту кілька сот доларів чи навіть пару тисяч, не може розподілити свій інвестмент в різних підприємствах. Це квота за мала, але через інвестмент трост, за допомогою його фахових керівників, малому чи більшому але мало досвідченому інвесторові є відчинений шлях, по якому раніш ступали тільки банки, великі компанії та багаті люди.

Що зробила італійська іміграція.

Перед 25 роками італійська іміграція в Сан Френсиско в Каліфорнії, відчинила малу фінансову лавочку яку, що правда, назвали банком. Тепер з того дуже малого початку вони розбудували фінансову інституцію яка на першого січня 1930 року мала капіталу один біліон і 176 мільонів доларів. За 1929 рік та компанія мала чистого доходу 67 мільонів доларів. Її фінансові інтереси охоплюють всю Америку. Вона контролює одинацять великих банків, які мають більше як 500 філій. Вона приймає участь в сотках різних великих підприємств, а також має великі фінансові інтереси в Італії і других країнах Європи. В її бюрох працюють десятки тисяч Італійців. Банки компаній нараховують більше як $1\frac{1}{2}$ мільона депозитів. Тренс Америкен Корпорейшен — так теж називається та компанія — має 167 тисяч уділовців, се є дрібних інвесторів-капіталістів. Як би гроші тих 167 тисяч інвесторів не були зложені в одну компанію, а знаходились у кожного з їх окремо, то вони не уявлялиб з себе ніякої сили, а об'єднані разом вони дали їх компанії

— а через неї й їм — велику як економічну так і політичну силу. Для цієї компанії має тепер респект вся Америка й Європа. Вона є сила, а силу всі поважають. Ця компанія є взірцевим прикладом того, що можна зробити через об'єднання.

А що зробили ми?

Підчас своїх подорожувань по Стейтах і Канаді я завважив, що Українці, яких в обох цих країнах є дже велике число, ще ніде не мають свого власного фінансового осередку.

Жиди мають, Італійці мають, Польки мають. Поляки наприклад тільки в одному Шикаго мають кілька своїх великих банків. Їх банки використовують для себе не тільки гроші своєї пародности, але також і іощадности численної української іміграції.

На початку будови польської держави, польські банки в Америці, зібрали поміж собою і зложили на руки п. Падеревського кілька мільонів доларів. А ці мільони допомогли в будові польської держави.

На Україні наша соціалістична влада, будуючи державу, почала на практиці **переводити в життя тсорію Карла Маркса, а соціаліст Пілсудскі відбудовував Польщу способами дуже далекими від Марксової теорії...**

Від політики до економіки.

Ми, Українці, любимо займатися політикою і дуже мало звертаємо уваги на економіку. Але світом керує економіка, а не політика і через те нам би варто було більше звернути уваги на організацію наших економічних сил. Тут в Америці ми можемо вільно розвинути наші економічні здібности.

Наші сили тут розвине не політика, а розумно ведсна економічна організація. Така організація дасть нам як економічну так і велику політичну силу.

В такій державі як Америка, з її незмірими природними багатствами, з її демократичними законами, що дають можливість кожній індивідуальності вільно розвинути свої здібности,

є ще дуже а дуже багато можливо-стей.

Ми, Українці, по своїй натурі є на-родом хліборобів, а через те ми мало цікавимося трома основними джере-лами багатств тоб то: торгом, про-мислом та фінансами.

Але життя не стоїть, а йде вперед. Модерні умови життя вимагають від нас і модерних засобів. Інші народ-ности в Америці, вже давно зрозуміли вимоги часу і, як я вже сказав, вони збудували тут свої спільні економічні осередки.

Настав уже час і для нас почати використовувати наші духові сили для створення наших власних торго-вельних, промислових та фінансових підприємств.

Сила є в об'єднанні, а найкращим доказом цього є наслідки організа-

ційної праці італійської іміграції в Каліфорнії.

Ідеальним осередком для нашого економічного розвою був би наш власний банк, але це для нас тепер тільки мрія і то не через те, що ми не маємо грошей, а через загальну зневіру. Тому в тутешніх обставинах інвестмент просто був би найкращою формою фінансової інституції, з якої може повстати майбутній українсь-кий банк. Інвестмент трост виконує функції одного з найголовніших де-партаментів банку, се є департаменту інвестиційного. З цієї причини його легше буде перетворити в звичайний банк чи трост компанію тоді, коли об-ставини на те дозволять. Наш власний фінансовий осередок в Америці, змо-же не тільки піднести нас матеріально, але також одноразово зробити і ве-лике національне діло.

О. ОЛЕСЬ.

РОЗБІГЛИСЬ МИ...

Розбіглись ми по всіх світах усюди:

„Рятуйте нас, рятуйте нас, о люде!

Як небо наших сліз не чує,

Нехай земля рятує”.

І розказали ми по селах і містах,

Як розпинають нас за правду по хрестах,

Які течуть у нас криваві ріки

І топлять наші зойки — крики.

Все розказали ми, всі вилили страждання,

І це була одна розпука і благання:

„Рятуйте нас, рятуйте нас,

В смертельний час, в останній час”.

Нас слухали, кривились, і зітхали,

І в відповідь нічого не сказали...

Д-р Кирило Трильовський.

В СТОЛІТНІ РОКОВИНИ ПОЛЬСЬКОГО „ЛИСТОПАДОВОГО” ПОВСТАННЯ (1830-1831).

„В погорді смерті лежить одинока надія поліпшення долі нашої і долі будучих поколінь. Першим кроком до скинення з себе неволі є — відважитись бути свободним; першим кроком до побіди є — пізнатися на власній силі”.

Тадей Косцюшко.

I.

Заговори і тайні товариства.

Насильства і брак політичної свободи спричинили у початках 19 століття у многих краях повстання цілого ряду **тайних організацій і заговорів**. Ціла середня та західна Європа була тоді підмінована десятками тайних товариств, зокрібна т. зв. „фармазонів”, так як по віденському конгресі та заключенню „святого аліянсу” (1815) між великими державами — запанувала всюди величезна реакція.

В „Королівстві польськім” званім звичайно „конгресовим” розрослися „фармазони” („свобідні мулярі”) в незвичайний спосіб і числили біля 4 тисяч членів зорганізованих в 32 льожах. Належали тут крім кп. А. Чарториського також всілякі генерали, міністри, сенатори і визначні письменники. Та вскорі хитрий Москаль Новосільцов повпроваджував там всіляких своїх заушників, а навіть начальника шпигунів Макрота так, що ціла та організація стала безвартісною.

В р. 1819. оснував майор Валерій Лукасінський так зване „Вольномулярство Народове”, що мало на цілі від-

будованне Польщі в „давних границах”, але вже по році розв’язав його, а з його останками вступив до „Товариства патріотичного”, на котрого чолі він і станув.

В р. 1821. Розв’язав Александер всі фармазонські організації.

Один зрадник доніс, що існує „Товариство Патріотичне”, і через те арештовано Лукасінського, Махніцького і ще декого.

Військовий суд засудив Лукасінського на 9 років тюрми — а Махніцького і інших освободив. — Цар знизив Лукасінському кару на 7 років і він почав її відсиджувати в твердині **Замостю**. Тут впав він на безвиглядну думку: устроїти з другими в’язнями бунт та обсадити з ними Замосте.

В серпні 1825 р. коли 200 в’язнів випроваджувано на роботу — в’язень Сумінський вискочив з ряду, кинув одного зі сторожів на землю, вирвав йому шаблю та візвав других до бунту.

Розпочалося нове слідство і тортури; обом їм подвоєно кару тюрми, а Сумінський дістав ще **чотириста бучків**. З нагоди відкриття в Росії заговору „декабристів” 1825 р. відкрито, що і в Польщі був заговор, а коли перед слідчу комісією спроваджено яко свідка Лукасінського — він здер зі себе одіж, а показуючи свої рани на тілі сказав: „Зважте панове, чи то може бути правдою, що я попередно серед таких болів зізнавав?”

(Тепер, сто літ пізніше винайдено в Польщі новий спосіб тортур. Підчас слідства проти членів „Української Військової Організації” (УВО) у Львові — спроваджено спеціалістів-катів з Варшави. Вони би́ли підсудних буками в п'яти, а потім казали їм мочити ноги в холодній воді, щоб не було знаків).

У Варшаві держано Лукасінського в касарні волинського полку — а то в кайданах, та прикованого до стільця, примочованого до землі. Коли вибухло 29 падолиста 1830 р. повстання, Волинці виходячи з Варшави забрали його з собою прикованого до гармати. Потім вивезено його до тюрми в **Шліссельбургу** недалеко Петербурга, де сидів „в секреті” (так, що лиш командант знав, як він зоветься) і в підземеллю ще 37 літ. До перва в марті 1862 р. дано йому ясний покій та позволено на прохід по подвір'ю. — Умер він 1868 р. маючи 82 років та пересидівши без перестанку у всіляких тюрмах **сорок шість літ**. Є це очевидно жертва московського деспотизму, але ще більша тих польських патріотів, що сиділи за границею, а не піднесли крику в цивілізованім світі проти того нечувано звірства.

Історик Грабец каже, що Лукасінський це „офера нікчемного тхуржовства політикуф” — очевидно польських.

В р. 1864. написав Лукасінський рід тестаменту, в котрім немов пророчим тухом ввітхнений **предвидів теперішну большевицьку революцію**. Каже він там між иншим:

„Коли піднесу мій взір вгору, то виджу там збираючіся горні хмари, що грозять буревієм і громами. — Колиж нахилю свою голову і приложу своє вухо, то чую голос прагнущої землі, що бажає крові... **Прийде до війни**. Коли вопа буде регулярна, як звичайно між двома правительствами, то можна передбачити її наслідки і кінець. Але **коли примішається до того ще і революція**, то ніхто не годен предбачити тих **потрясень, погромів і нещасть**, які впадуть на Росію, Европу, а може і на дальші

краї, — як також де і коли буде їм кінець”.

Тут треба сказати дещо і про справу „**декабристів**”, так як польські заговорники були також з ними в деякім порозумінню.

Александр І. помер нагло в Таганрозі 1 грудня 1825. а справа його смерті і досі не є докладно вяснена. — Він не лишив сина, отже престол повинен був перейти на його брата Константина, власне того з Варшави. Цей однак розвівся з першою жінкою, якоюсь німецькою княжною а подружився зі звичайною польською шляхтянкою Грудзінською, а при тій нагоді зрікся престолу. Александр прийняв це зречення до відомі і переляв право наслідства на молодшого брата **Николу**.

По смерті Александра зложив Никола присягу на вірність Константинові і доперва, коли знову прийшла заява, що цей зрікається престолу в його користь — видав Никола 24 грудня маніфест до народа, що обіймає правління.

Дня 25 грудня 1825 р. мало військо, стояче в Петербурзі зложити йому присягу вірності, та тут вийшла ось яка історія.

Війська російські, що переслідуючи Наполеона пішли за ним аж до Франції запізналися хотя-нехота з культурними обставинами середньої і західної Європи. Офіцери вертаючи з Франції принесли з собою нові поняття о суспільних відносинах, о формі уряду, о обов'язках влади зглядом підданих. Всі російські уладження представлялися їм в порівнянню з тим, що вони бачили на Заході або хоч-би лиш і в конституційнім „Королівстві Польським” — яко позісталости давньої, варварської минувшини, що стояли в суперечности зі всіми культурними поняттями. Деспотизм уряду, самоволя і продажність чиновників, пониження і гірка недоля закріпощеного селянства — всьо то наповнювало благородні серця почуттем огиди і обурення.

Почали отже люди бажаючі реформ вносити до царя всілякі меморанда і петиції, а коли всьо то не помагало — то розпочали організовані

не військових заговорів, виходячи з того слушного założення, що лише оружною силою можна здобути коли куди вже не повну свободу — то бодай якісь людські услівя існування.

В цей спосіб повстали отже два тайні товариства: одно **на півночі** під проводом **Рилєєва**, а друге **на півдні** **основане** полковником **Пестелем**. Свою пропаганду вели заговорники досить голосно і неосторожно так, що їх робота не могла остаточно лишитись тайною перед владою. Поміж заговорниками в **полудневім** товаристві (на Україні) найшовся зрадник підстаршина Шервуд (Англичанин) та капітан Майборода. — Генерал Дибіч казав отже Пестеля увязнити, що сталося доперва 26 грудня.

В **північнім** тайнім товаристві ніхто ще не знав про зраду на півдні і тому петербурські заговорники старалися скористати з замішанини по смерті Александра і удаючи, що стоять за Константином — виступили проти Александра, яко проти самозванця. Прості вояки кричали: „**Гурра Константин!**“ і „**Гура конституція!**“, уважаючи її за жінку Константина.

Офіцери-заговорники вирушили отже зі своїми військами на **сенатську площу** і були би легко побити другі полки, що стояли за **Николаєм**. Однак визначений заговорниками вожд-диктатор князь Трубецкой застопорився в останній хвилі, і на сенатській площі не явився. Війська заговорників давно ждали без пуття, а тимчасом **Никола** спровадив гармати і картами розбив і розігнав їх.

Та „декабрська“ російська революція не удалася зі слідуючих причин:

1) через те, що визначений для неї вожд князь Трубецкой змиктив і на сенатській площі не явився.

2) через те, що збунтовані війська не обсадили відразу Зимового Двірця (де би і самого **Николу** взяли були в полон), та **Петронавловської** кріпости.

3) через те, що не мали гармат.

Слідство проти декабристів було дуже строге а вирок також. Повішені зістали: **Каховський**, **Сергій Муравєв-Апостол**, **Михайло Бестужев-**

Рюмин, **Пестель** і **Рилєєв***). Решта винувників пішла в каторгу та на Сибір.

Ті перші жертви у боротьбі за свободу в Росії мали для дальшого революції її велике значіння. Хотя та революція і не удалася, то однак показала, що в Росії, де абсолютизм разом з суспільним поневоленням так глибоко запустив корінь — є **боротьба** зі старим устроєм преці **таки можливою**. Вона створила в російській суспільності **революційну традицію** і поглибила пропасть поміж народом і урядом.

В цих тайних товариствах на протязі їх майже 10-літнього існування взяло уділ біля **шість тисяч** осіб таких, що формально належали до організації, і таких, що вправді поза нею стояли, але співділяли з нею і цілковито поділяли її погляди. Те велике число учасників мало такі наслідки, що революційний напрям — хотя на око придушений то всеж таки і на дальше розвивався.

Про „декабристів“ сказали ми тут дещо більше так як і „**Товариство патріотичне**“ **Поляків** по хвилевім застою зпричиненім процесом **Лукашінського** — не лиш підняло дальшу свою діяльність, але і старалося навязати зносини з російськими тайними організаціями, а то передовсім з **полудневими („тульчинським“)**.

Яко делегат **Поляків** приїхав був до **Київа** (мабуть 1824 р. **Кржижановський**, **Росіяни** визначили своїми делегатами **Бестужена-Рюміна** та **Муравєва**. **Кржижановський** заявив, що лиш хоче порозумітись і навязати зносини а до переговорів не має ще повновласти. Була між ними бесіда і про границі будучої **Польщі** і про форму її будучого уряду, а московські делегати з дива не сходили, коли **Кржижановський** їм заявив, що „ми ще в **Варшаві** над цим не застановлялись“.

На початку 1825 р. відбулася в **Київі** нова конференція; від **Поляків** виступав **Яблонський**, від **Москалів** — **Пестель**.

*) Пост написав також „Сповідь **Наливайка**“ та „**Войнаровський**“.

Про обі ті конференції пише наш М. Драгоманов ось що:

„Коли в рр. 1824 і 1825 стрінулись члени російських і польських тайних товариств в Києві (Муравєв і Безтужев-Рюмін, пізнійше Пестель — з одної сторони, а Кржижановський та Яблоновський з другої) то показалося, що властиво не лише обі сторони стоять на **старих державницьких точках** погляду, але також і це, що вони є навіть дуже упертими державними унітаристами. І так коли між Муравєвом а Кржижановським повстало питання про будучність Польщі, то перший з них заявив, що серед Росіян є много таких, що стоять за **цілість** (неподільність) держави, хотя є за таким федеративним устроєм як Злучені Держави Півн. Америки. Колиж знову Муравєв і Бестужин піднесли думку про рішення плєбісцитом справи границь поміж Росією а Польщею — то проти цього виставив Яблоновський рішуче жаданне, щоби признано **нероздільність границь „історичної Польщі“**, то є границь коли не з 1772 то з 1793 р. Ані з одної ані з другої сторони не піднесено сумнівів, що спірні области це **ані Росія ані Польща!** Ця обставина заповідала дуже мало успіхів обом сторонам, а непорозуміння між ними в справі границь між Росією а Польщею та неясність понять щодо спірних провінцій (нпр. Никола Тургєзєв уважав Київ за — Росію, а Поділля — за Польщу!) — не давала надії, щоби мож було солідарно виступити проти „спільного ворога“.

„І справді солідарности поміж польськими політиками а російськими „декабристами“ показалося фактично дуже мало — при чім і принципіальні (засадничі) різниці поміж ними можуть бути зведені до непорозумінь щодо границь і між Польщею а Росією. І так декотрі Росіяни жадали від Поляків, щоби вони усунули і навіть убили вел. князя Константина Павловича а то рівночасно тоді, коли те саме зроблять Росіяни в Петербурзі з Александром І-им.

„На це відповідали Поляки, що убивання королів не є польським зви-

чаем*) — і що для Польщі є кориснішим позістати **конституційною монархією**, ніж республікою. Але Росіяни підозрівали, що Поляки хотять на випадок революції одержати заспокоєння своїх територіяльних бажань від позістаючого при власти Романова (в. кн. Константина), котрий і справді міг би охотно взятися відновити історичні польські границі на сході, коби лише задержати за собою який небудь престол.

„Як звісно — так і сталося, що оба російські бунти з грудня 1825 р. то є петербургський і „білоцерківський**) — лишилися без всякої помочи з боку Поляків, а зато підчас польського повстання в 1830—1831 роках не було ніяких російських революційних рухів“.

Ось таке пише Драгоманов, а ще гострійше проти польських нездарних заговірників виступає визначний польський діяч тих років і історик того повстання **Маврикій Мохнацький**.

І так пише він в другому томі своєї книги:

„Незручність, легкодушність і лінивство Поляків у цих зносинах з Москалями переходять всяке поняттє: **всьо можна було зробити**, але вони — коли надійшла рішаюча хвиля — **нічого не зробили**.

„Щаслива нагода, котра не так скоро знову лучиться — зістала нами занедбана і майже відкинена“. **Вину з цієї причини самим лише Полякам треба приписати“.**

Так писав недовго по провалі польського повстання 1830—1831. років М. Мохнацький, польський патріот, котрий підчас розрухів в Варшаві викликаних в наслідок нездарности польських вождів — в серпни 1831 року — мало й сам не пожив смерті з рук своїх земляків.

Для характеристики Поляків наведу тут ще слова заслуженого генерала-легіонера Князєвича, висказані ним ще в 1800 р. в його брошурі п. з. „Чи

*) Є то звісна польська фраза, що „жаден Поляк не сплямідсєп крульобуйством“.

**) То є прихильників Пестеля на Україні також неудачний.

Поляки можуть вибитися на свободу?"

„Не можете — казав він до Поляків — бути справді свободними, коли не виборете свободи своїми **власними змаганнями**. Голяндці, Швайцарці, півн. Американці ніколи би не стали свободними народами, коли би **власною енергією** не вибилися були зпід чужого пановання. Упадок Поляків не був наслідком положення їх краю, або неможности опертись ворогови, але в наслідок **несталости їх ума і браку енергії**".

Підчас слідства проти „декабристів" виговорилися деякі серед мук, що вони мали зносити також з **тайним польським товариством**, та навели деякі імена. Найбільше людей позасипували князі Яблонський та Огінський (композитор знаного польонера Огінського). Арештовано 128 людей. Сенат перевівши слідство видав вирок згідний з законом і сумлінням судіїв. Знамен головної зради він не найшов, а покарав винувників лише за належання до тайного товариства і за то, що не донесли кому слідче про російський заговор. Кржижановський дістав 6 літ тюрми, другі меншу кару, а трох цілком освобождено.

Суспільність дуже тим ви роком тішилася, але цар і Константин були дуже люті та обурені на сенат. Отже навіть освобождених ви роком сенату задержано в тюрмі, а тих, що походили з „Литви" і з „Руси" заслано адміністративним порядком. Остаточ-но з уваги на грозячу війну з Турками (а було це 1828 р.) цар потвердив вирок, але рівночасно казав відчитати сенатови гостру догану за так лагідний вирок.

Як бачимо — то гарні були тоді відносили, гарна незалежність судівництва.

Одним словом московський деспотані руш не годен був грати ролі конституційного монарха в Польщі. — Це було впрочім до предвидження і в тім лежала також трагедія Поляків.

Переслідування з боку Москалів розбуджували в серцях польських патріотів **жадобу пімсти**.

Коли отже в р. 1828 Росія виповіла **Турції війну** та більшу частину

війська свого туди вислала — була це знаменита пора на піднесення прапора революції. Генерал К. Дибіч перейшов вправді Балкани та обсадив Адріанополь — а султан нерозважно і заскоро просив о мир але армія Дибіча числила вже тоді заледви 20 тисяч, а з того половина була хора.

Коли би отже тоді вибухла була в Польщі революція, — то мала би величезні вигляди на перемогу. Але тої нагоди Поляки не визискали!

Вправді в 1828 р. оснував підпоручник гренадирів гвардії, горячий патріот **Петро Висоцький** новий заговор, але до вибуху не прийшло з двох причин: першою було це, що особа малознаного ще Висоцького не давала запоруки, що акція удасться, а друге втаємничені визначні патріоти та декотрі посли були думки, що обставини не є досить сприятливі для повстання, що треба отже ждати відповідній хвилі.

Більше горячі заговорники були думки, що найвідповіднішою хвилею для вибуху революції буде **коронація Николи** на польського короля 1829 р. Підчас військової паради на сасській площі дня 21 мая мали вони убити царя і його родину і тим дати почин до революції.

І справді: Підхорунжі мали навіть вже набиті кріси і ждали лише на клич від свого проводу. Але клича не дано.

Був це так званий „**коронаційний заговор**", що дав постови Словацькому тему для його „**Кордіяна**".

II.

Вибух повстання і переговори.

Заговор зорганізований підпоручником **Петром Висоцьким** поміж підхорунжими звуть звичайно „**заговором підхорунжих**". Цей заговор відзначався від дотогочасних всіляких заговорів головню цим, що мав виразну ціль: **приготовання повстання**. Цей заговор мав широкі зносили з представниками преси та з цивільними мешканцями Варшави. Допроводити його до вибуху — не було тяжко — біда заходила лише така, що не було між заговорниками ні одного такого визначного громадянина, котрого би

можна було висунути та поставити **яко видиму голову національного зриву.**

До заговору належала лише сама **молодь** — військова та цивільна. Ні один з тодішних державних мужів не лиш, що не належав до того заговору, але навіть не був у сталому порозумінню з його провідниками.

Дехто з заговорників порозумівався безпосередно з Лелевельом, Немцевичем та декотрими активними та спенсіонованими генералами, а посередно навіть з князем Ад. Чарториським та князем Любецьким, але ніхто з тих достойників не похвалив плянів революціонерів та не обіцював їм своєї співучасті. Більшість з них навіть рішучо осуджувала всяку революційну роботу.

Визначний журналіст та палкий заговорник **Маврикій Мохнацький** домагався не раз, щоб згори уложити з визначних людей завязок **будучого револ. уряду**, котрий би зараз по вибуху революції обняв провід і владу над нею — але многі тому противилися.

Вони горячо вірили в патріотизм польських державних мужів і були переконані, що по вибуху повстання в Варшаві — ціла армія, народ і уряд стануть на його боці.

Більшість заговорників хотіла мати на чолі повстання генерала **Йосифа Хлопіцького**, що боровся ще під Косцюшком і Наполеоном і лише через непорозуміння з вел. князем Константином пішов у відставку.

Революційний настрій поміж Поляками незвичайно змігся від коли вибухла і скоро перемогла в Парижі так звана **лишнєва революція**.

Вона вибухла проти короля **Карла X-го** з роду Бурбонів в наслідок **ордонанців** (дискретів) міністра Поліньяка, котрі зносили свободу преси та обмежували конституцію.

Та революція була досить глупа, бо вона замість короля **Бурбона** дала другого короля — **Орлеана**, а то **Людвика Пилипа**. Боротьба тревала всього три дні і коштувала понад тисячу убитих і кілька сот ранених. Дня 26 липня 1830 р. появились ті

„ордонанци“, дня 29-го революція вже перемогла, а дня 7 серпня 1830. вже мали Французи нового короля — **Людвика Пилипа**, котрий титулував себе „**королем Французів з божої ласки та з волі нації**“.

Успіх „лишневої“ революції в Парижі дуже підбадьорив польських заговорників в Варшаві і вони кілька разів вже визначували були день вибуху своєї революції. Вона мала розпочатись від замордовання великого князя **Константина**, перетягнення польської армії, варшавського народу на свій бік і візвання цілого народу до боротьби з Росією. Та **Висоцький** заявив своїм і підхорунжих іменем, що їм, яко жовнірам не годиться підносити рук на свого начального вождя. Це не лицює з достоїнством воїна!

Тут — кілька слів про самого того провідника заговору **Петра Висоцького**. Він родився в 1797 році, а під час того „падолистового“ повстання дослужився ступені полковника. Під час облоги Варшави в 1831 році він був ранений на передмісті **Воля** і попав у московський полон. — Його засудили на доживотну каторгу та заперли в твердині **Александрівську** над Дніпром. Він пробував був утечи, але його зловили і засудили на **два тисячі палок**. Потім перевели його до страшної **Акатуйської** тюрми. В наслідок амністії в 1857 році — він повернувся до краю і замешкав у селі **Варці**, **варшавської губернії**, де 1875 року помер.

Речинець вибуху революції відкладано з різних причин з дня на день, але коли грозила небезпека, що в наслідок зради кількох членів заговору ціла справа зістане викритою, — визначили провідники заговору день вибуху на **29 падолиста**, година **6. вечер**.

Над вечером, коли наближалася визначена година, — цивільні заговорники, котрі мали напасти на палату **Бельведер**, де тоді мешкав вел. князь **Константин*)** — ішли по двох, по

*) Тепер там мешкає маршал **Пілсудський**. трох різними дорогами, до ліску коло палати **Лазенкі**, де і досі стоїть

пам'ятник короля Собеського. Одні з них мали пістолі, другі таки нічого, бо сподівалися, що дістануть кріси зі школи підхорунжих. На дворі було дуже темно, а вони мали зібратись півгодини перед шестою, коло пам'ятника. Мало їх бути сорок, але зійшлося лише **вісімнацять**. Поодинокі відділи польського ґанізону були одні від других дуже далеко **розквартировані**. Знаком для спільного, **рівночасного ділання** мав бути **вибух пожежу в старім броварі на Солях, куди в тій цілі вислано двох заговорників**. Потім доперва мали бути підпалені два деревні будинки на полудні міста.

Тоді доперва мали всі польські відділи рушити зі своїх касарень, кинутись на відділи московські (котрих було менше), розброїти їх і податись на визначні для них згори становища. Та буває, що якийсь непередвиджений випадок стане поперек дороги.

Ті що мали підпалити бровар, не дістали від Висоцького вибухових матеріалів, приобіцяних одним офіциром армії, бо день перед тим була неділя і склади воєнних матеріалів були замкнені. Ті два висланці пробували **отже підпалити бровар соломкою і тому пожежа вибух скорше, як було означено**. Це знову збентежило заговорників, котрі не знали що властиво сталося. В недалеких касарнях вдарено на алярм по причині пожежу, пожежна служба кинулася ратувати, та скоро погасила пожежу бровару. Ввиду того і на полудні не підпалено тих двох старих будинків.

Зібрані в Лазенках академики розбіглись під впливом алярму, але коли втихло зійшлися знову. Нарешті — по якій годині надбіг з міста ще з чотирма товаришами — Висоцький. Всі пішли до школи підхорунжих та винесли кріси, котрі й зараз понабивали.

Заговорники поділилися на дві громадки по дев'ять люда. Перша під проводом Тржасковського пішла, щоб напасти на Бельведер з фронту, друга під проводом Кобилянського пішла через бельведерський город, щоби уважати, чи „пташок” не хоче вилетіти задніми дверми.

В. кн. Константин ставав вже о г. 5 рано а о г. 6 рано приймав вже рапорти. Тому ішов скоро спати, так що підчас нападу заговорників, званих від цієї вже хвили **„бельведерчики”** лежав в ліжку і спав. **Нападаючи з окликом „смерть тиранови!”** влетіли на подвір'я, розбили двері до палати, вбігли на поверх, розбили і другі двері й не знайшли нігде спротиву. Лише в передпокою до салі авдієнцій притаївся за двері якийсь муштина. Був це віцепрезидент міста **Любовідзкий**, що прийшов донести Константинові, що вибух революції вже недалекий. Упав пробитий кількома багнетами, а „бельведерчики” побігли даліше шукати за вел. князем.

Цього збудив вже його камердинер Кохановський і нічним негліжу попровадив його тайними сходами до помешкання жінки, княжни Ловицької. Та сховала його між своїми надворними дамами.

„Бельведерчики” порозваляювавши де що було : комнатах палати забігли і перед двері княжни. Розвалили їх та питають:

„Де є великий князь?!”

„Нема його тут!” відповіла спокійно княжна засланяючи собою вступ до компати. За нею станули громадкою її „дами”.

Здержались заговорники; піднесли вгору наставлені багнети, хвиля надуми — і цілий відділ пішов далі шукати за вел. князем. Ніхто не знає, що їх здержало від перешукання комнати княжни: чи повірили їй заяві чи попросту хотіли „шармансько” найтись зглядом дами. Досить, що Константин виратувався та получився ще тої самої ночі з московськими військами в Уяздовських аллеях.

Заговорники вбігли до парку, щоб получитися з другими товаришами при пам'ятнику Собеського. По дорозі дігнали однак ще звісного шпігуна і провокатора генерала Жаудра та закололи його.

Відпровадивши 18 заговорників під Бельведер — вернув Петро Висоцький до школи підхорунжих, а влетівши до салі, де власне відбувались ще виклади і піднісши вгору шпаду — крикнув: **„Поляки! вибила година**

пмісти! Днесь побідимо, або поляжем! Наставмо наші груди ворогам, щоби стали для них Термопіями!"

На ці палкі слова піднесли хорунжі оклик **"До зброї!"** і стошістьдесятя завзятих молодців добре вивчених до фронтової служби станули в ряди та кинулись на недалеку касарню московської кавалерії.

Хорунжі несподіваним атаком розбили її, а незадовго потім і московських кірасирів та гузарів, що вже поспішали на поміч вел. князеві.

Хотя сподівана поміч не надходила — повстанці перебилися і через другі московські війська а поспішаючи до міста старались окликами **"До зброї!"** та стрільням розбудити сплячу спокійно Варшаву.

Через скоре загашення пожежу на Сольцу — другі відділи заговорників були дуже збентежені і доперва відгомін вистрілів рушив і їх до акції. Годі однак було цілий згорн начеркнений плян виконати, так як нові московські відділи станули вже готові до боротьби, а були вони численніші від повстанців.

Перевелось однак **обсаджено** передмістя **Праги** та **арсеналу**, де було нагромаджених тисячі крісів, велика сила готових патронів та иншого воєнного знаряддя.

Тут треба сказати, що аж до 60-тих років минувого століття у всіх арміях кріси набиavano **зпереду**. Жовняр зубами відкушував кінець паперового патрона і висипував з нього порох на дуло (люфу). Тоді клав в дуло **"флейтух"** (звичайно з клоча) та пробивав його **"лядштаком"**, що був у крісі заложений під дулом. Доперва тоді виймав з патрона кулю, круглу, велику як добрий лісковий оріх, пускав в дуло і знову **"флейтухом"** прибывав, а **"лядшток"** засажував назад під дуло. При дулі, близько кольби був курок, а в нього вложений поміж дві плитки кремін, званий **скалкою**. Напроти курка була поперек **панівка**, куди жовняр з осібної порохівниці насипував троха пороху. Над панівкою стояло на завісах **кресало**. Коли курок з кремінем ударив в те кресало, то воно відскакувало, а іскри посипувались в па-

нівку та запалювали порох. Через дірку, що ішла з панівки до дула запалювався і порох в дулі та вистрілював кулю.

Були то отже **"скалкові"** кріси. Потім прийшли кріси з **"цінґерами"** (бляшками з вибуховою масою), потім з **"капслями"** накладаними на **"коминок"**.

Набитте такого **"скалкового"** кріса вимагало найменше 5 до 10 минут і всіх тих крісів взагалі не мож було підчас дощу набивати. Несли вони не далі як на 500 до 600 кроків.

З того виходить, що аж до введення далеконосного ззadu набиваного кріса у битві рішав **удар на багнети***; в кавалерії також була головною зброєю шабля та списа.

В послідній світовій війні рідко приходило до бою на багнети (хіба лиш при здобуванні закопів), але головною зброєю була зброя стрільна).

Отже у війні польсько-російській викликаний повстанням з 29 падолиста 1830 р. рішали в битвах передовсім **багнети**, але ще більше значіння мала артилерія, хоч гармати набивалися тоді з переду.

Здобутий повстанцями 29 падолиста **арсенал** став головним центром їх дальшої акції.

Варшаву розбудив доперва гук вистрілів. Вона цілком не була приготована на вибух повстання.

Одні довідалися про напад на Бельведер в театрі, куди влетіло кількох офіцирів, щоби арештувати присутних там московських старшин; других збудили ті заговорники, що бігли через місто і кричали: **"До зброї! Москалі мордують наших! За нами браття на поміч!"**

Такі вісти мусіли рушити і найбільш обоятних. Реміснича молодь, що все при таких нагодах показує багато охоти, рушила громадно до арсеналу. Товпа росла, греміли патріотичні пісні!

З арсеналу випошено зброю та роздавано поміж народ, а коли ще

*) Московський генерал Суворов, що за часів Косцюшка здобув Прагу під Варшавою та вирізав усю її людність, зник був говорити: **"пуля-дура, штик (багнет)-маладец!"**

надіхала батарея польської артилерії — то одушевленню не було краю.

Однакож помимо того ентузіазму у частини населення Варшави — повстанці не віднесли великих військових успіхів. До того вся **вища старшина** у польським війську заявилася **проти повстання**, а навіть впливала на військо, щоби було вірне вел. князеві. — Досить, що цієї ночі **убили** повстанці **п'ятох польських генералів**, хоча більше винувні, як Красінський (батько славного поета) і Курнятовський, що на чолі своїх відділів боролись навіть з повстанцями — вийшли цілі з халепи.

Коло вел. князя Константина згрупповалися не лише московські але і декотрі польські війська, і він міг дуже легко, коли-би був мав більше рішучості розбити повстанців на прах. Так йому радив навіть ген. Стан. Потоцький (убитий пару годин пізніше, через великокняжого ад'ютанта Вл. Замойського. Казав однак, щоби лиш російських військ уживати до бою.

В. князь вислухавши Замойського — сказав таке:

„Я не мішаюся до цього. Це самі Поляки наварили; це їх справа“.

Замойський, кінно — так як приїхав — вернув назад до міста та заїхав до князя Адама Чарторийського, члена так званої „Адміністраційної Ради“, що була властивим польським правительством.

Чарторийський зорієнтувався в ситуації, рішив, що треба скликати засідання цієї „Ради“ і з тим післав його до міністра скарбу кн. Любецького. Цей дуже дивувався, що революціонери доси не проголосили революційного правительства, а коли ще почув про становище вел. князя, то сказав: „Коли так то цьому можна і треба зарадити“. Скликав отже зараз вночі ту „Адміністраційну Раду“, добираючи до неї ще деякі популярні особи. — Та „Рада“ й вислала Чарторийського і Любецького до вел. князя для переговорів. Він їм заявив, що до нічого не мішається, що Поляки самі повинні всьо поладити. „**Лишіть мене в супокою!**“ — це був головний зміст його заяви.

„Рада Адміністраційна“ оголосила отже передовсім о своїм доповненню кількома популярними людьми та ще вночі видала іменем **найяснішого короля Миколи (!)** відозву, в котрій повідомляла, що вел. князь наказав російським військам виступати проти Поляків. Заразом взивала „Рада“: **„Верніть отже до порядку і супокою!“** Одним словом „Рада“ була противна революції.

Константин — хоч і як його російські генерали намовляли до удару на Варшаву — не зробив цього, але відступив зі своїм військом до недалекого Вержба і там заложив свою квартиру. Було це 30 падолиста під вечер.

А тимчасом у Варшаві рух революційний ріс, а тисяч студентів університету під проводом проф. Ширми прилучилися до повстання. Народ ходив гуртами по вулицях співаючи патріотичні пісні, з прип'яними на грудях **білими кокардами**. Була це звичка прийнята мабуть з недавньої липневої революції у Франції.

Нарешті і **Хлоп'яцький** — захмурений і понурий явився в Раді Адміністраційній — і доперва на представлення зроблене Любовезьким, що порядок і супокій цього вимагають — прийняв головну команду над військом. Однакож відозви до війська — таки не хотів підписати яко „**начальний вожд**“ — але лише яко „**генерал польський**“. Він ще і в тій хвилі уважав Константина за **начального вождя**...

„Рада“ поусувала зпоміж себе деяких несимпатичних членів, ставала отже поволи правдивим революційним правительством. Треба лиш було проголосити державну **самостійність Польщі** і взятись до зброї. Та не стало в неї тільки революційного завзяття і вона зарядила лише, що польські війська в краю стоячі мають вертати до столиці. Хлоп'яцький лише з дуже великою неохотою підписав такий приказ.

Підпоручник Вл. Замойський, що дав властиво почин до скликання „Адм. Ради“ — найперше через пруського конзуля, а потім і особисто заявив Константинові, що здер-

жати революцію може Константин лише через дозвіл на оголошення, що Польща є **самостійною державою**. На це вел. князь згодився і припоручив Замойському заявити це і „Адм. Раді“.

Цей так і зробив, але Любецький, щоби взагалі не допустити до дискусій над справою самостійності заявив, що Рада не може брати на себе такої великої відвічальності та що вона ніколи не переступить границі, яку їй визначає ім'я цісаря і короля, кладене на чолі урядових постанов і оголошень.

Другі члени „Ради“ мовчки з тим згодились і вступили на дорогу **дипломатичних переговорів**, котрі по думці проф. Л. Соколовського параліжуючи розвій повстання були **головною причиною його упадку***)

„Рада Адм.“ вислала отже дня 2 грудня 1830 р. до Вержбна депутацію для переговорів з Константином. До тої депутації входили: кн. Любецький, кн. Чарториский, В. Островський та історик Лелевель. В дискусії піднесли Островський і Лелевель справу **прилучення „провінцій забраних“ до Королівства Польського** — але Константин про це не хотів і чути, бо це — мовляв — не від нього залежало. На його питанне, щоби найскорше могло успокоїти той розрух сказали делегати: **забранне військ російських зі столиці і цофнення їх до Росії**.

На це вел. князь згодився без надуми, рад що дешевим коштом вибавиться з прикрого положення.

Списаю отже договір, зложений з чотирох пунктів: в першім **заявив вел. князь, що коли би дістав приказ атакувати Варшаву — то повідомить „Раду“ 48 годин наперед**. В другім — **обіцяє вставитись у царя Николи, щоби всьо пустив у непамять**. В третім — **заявляє князь, що не дав приказу, щоби війська російські з „Литви“ ударили на Польщу**. В четвертім **нарешті обіцяють собі обі сторони**

*) І галицькі Українці програли війну з Поляками (1919) у великій мірі в наслідок переговорів та завіснень зброї!

взаїмну виміну полонених. Також арештовані вел. князем військові і цивільні мають бути пушені на волю.

Поляки арештували, зглядно полонили, кількох російських генералів і більше як тисячу офіцерів та салдатів. Цей договір мав отже і для вел. князя значну вартість.

Впрочім цілий той договір мав для Поляків дуже проблематичне значіння. А вже просто за непонятну річ уважають польські історики той скандал, що депутація „Ради“ не вимогла на Константинові випущення на волю Лукасінського, того великого патріота, правдивого мученика за волю вітчизни.

Це було й справді щось незвичайно підлого і низкого, чого просто зрозуміти годі.

Вість про ті нещасні переговори рознеслася по Варшаві, викликаючи велике обурення між революційною молоддю, котрою правдивий далеко вперед глядач **Маврикій Мохнацький**.

Революціонери заложили **„Патріотичне Товариство“** та почали видавати революційно-патріотичні часописи, що мали великий вплив на населення. Дня 3 грудня товпи народа пірвали Хаопіцького з собою і пішли до Вержбна. Довідавшись завчасу про це в. кн. Константин відослав польське військо до Варшати, а сам подався до рос. границі — беручи і прикованого до гармати Лукасінського з собою. Податливість Константина не легко зрозуміти. Він виправді і сам був трусом, але тут мабуть рішили остаточно згляди на його жінку Польку.

Тимчасом „Адм. Рада“ перемінилася у „Виконавчий Виділ“ а далі в **„Тимчасовий Уряд“**, до которого й історик Лелевель належав. Розходилося тепер о це, який то уряд має бути: революційний чи признаючий владу Петербурга. Отже премудрий Лелевель додумався до ось якої комбінації:

„Най конституційний король Никола воює з Николею, з абсолютним царем Росії!“

Такий дивогляд припав очевидно до вподоби людям, котрі і так не

знали на котру ногу стати*). Та все таки покликали вони до війська всіх демісіонованих старшин і жовнярів та наказали всюди організувати „**сто-рожі безпеки**“, цебто — міліцію.

Мохнацький дуже гостро критикував купіктаторське, непевне поступованне влади в „Товаристві Патріотичнім“ — але його закричали. Колиж Хлопівський внаслідок сварки з ген. Круковецьким дістав атаку апоплектичного то вину за це приписали Мохнацькому і булиб його убили, колиби кн. Любецький не сховав був його у себе.

Хлопівський уже на другий день по уконституованню „Тимчасового уряду“ оголосив себе торжественно **диктатором** задержуючи однак на диво — і той „уряд“ при життю, а то для справ менше важних.

Замість робити воєнні приготування — він вислав на „Литву“ припорушення, щоби тамошні польські патріоти здержалися з повстанням. Головною метою його були „перегори“ і то вже з самим царем Николю і в тій цілі вислав він 10 грудня до Петербурга кн. Любецького і гр. Єзерського.

За підставу „переговорів“ поклав Хлопівський і його дорадник заяву, що повстанне в Варшаві було ділом горстки запалених голов і темної маси, котра використала загальне розярєнне викликає порушенням конституції, та **невиконанням прирєчення короля Александра щодо прилучення „Литви“ до королівства.**

Яко вірний підданий короля заявив Хлопівський, що владу диктаторську взяв у свої руки **в цілі уговкання анархії**, і що цілий той революційний рух усмириться, коли цар прирече усунути надужиття.

В інструкції уложеній „Тимчасовим Урядом“ для тих делегатів ставляється ось які бажання: щире і повне виконування конституції наданої королем Александром і 2) приноров-

ленне тої конституції також і до **Литви, Поділля, Волині та України**; 3) скликанне генерального сойму з участю послів також з власне згаданих провінцій; 4) зобовязанне не впроваджувати військ з царства до королівства; 5) загальна амнестія.

Цар тих делегатів (і то не в тім характері) прийняв дуже бундючно і казав, щоби Поляки держалися його маніфесту, виданого 17 грудня. В тім маніфесті приказав він випустити на волю всіх увязнених Росій, та віззав „Раду Адміністраційну“, щоби взялася назад до виконування своїх обовязків. Новозаасентерованих жовнярів треба розпустити, а польське військо має зібратись коло Полоцька і ждати дальших приказів. Рапорти мають іти уже прямо до Петербурга.

В розмові з Єзерським заявив, що „**забраних провінцій**“ (то є: українських, білоруських і литовських) **не** може прилучити до Польщі бо це би було **покривдженнем Росії.**

Щодо даного маніфесту то треба піднести ще ось це:

Цар заявив у нім, що ніяких уступок „в нагороду за злочин, за хопленне за зброю, та за заговори — люди без віри і чести не осягнуть, але навпаки — на їх голови впадуть всі нещастя вітчини, котрі їй своєю зрадою приготувляють”.

Никола заявив далі делегатам, що перший вистріл зі сторони Поляків покладе край існуванню „Польського Королівства”.

Нарешті зійшовся і сойм і ухвалив зараз на вступі, **що повстанне з 29 падолиста вважає за справу цілого народу**, та висказав подяку цим людям, котрі це діло виконали. Така ухвала розлютила Хлопівського, він зрікса диктатури і лиш на великі просьби знову її прийняв, дістав однак для контролю депутацію з 8. послів та 5 сенаторів.

Ухвала сойму, признаючи повстанне за народне, запала 18 грудня, маніфест царя оголошений був 17-го грудня, делегати польські прибули до Петербурга 25-го грудня. Дня 20-го грудня відрочив себе сойм сам, видаючи перед тим уложеній головно

*) Вчені і поети — усе були злими політиками. Відстражаючий примір бачимо на наших Грушівським та Винниченку, котрі не мало причинились до нашого погрому на Великій Україні.

Лелевслем маніфест, в котрім подає причини революції.

Хлопіцький і тепер ще нічого не робив, але приготування воєнні просто саботував а добровольців — відганяв.

Коли нарешті приїхав Єзерський і привіз відповідь Николи — тоді аж Хлопіцький — стративши дурно шість неділь — взявся горячково до воєнних приготувань. Він наново скликав сойм, але диктатури і команди над військом зрікся, а згодивсь лише бути дорадником іменованого вождом **кн. Радивиля**.

Сойм ухвалив дня 25 січня 1831 р. **детронізацію династії Романових** за зломанне присяги і за порушення обов'язків зглядом польського народу. Ухвала та запала одноголосно серед грімких окликів: „**Нема Міколая!**” В цей спосіб розірвав сойм польсько-російську унію по нецілих 16-ти роках. Сойм вибрав також „**Ржонд Народови**” зложений з п'ять осіб. Кн. Адам Чарторийський став головою тої влади, до котрої і **Лелевель** належав.

Дня 7 лютого оголосив маршал в посольській палаті, що **російське військо вступило в границі „Польського Королівства”**.

Розпочалася війна!

III.

Війна і погром.

Прийшло отже до війни між Польщею, зглядно Королівством Польським і Росією. Нема що казати: вел. кн. Константин виховав Полякам гарне військо, дарма, що вони нарікали на його грубість. Було там багато „**шагістики**”, але її було немало у всіх військах тих часів. Однакож і чисто військове діло воно знало і билося знаменито. Найцікавіша річ, що Константин, чуючи про лободи Поляків, тишився, що його „**Полячівки**” так добре тримаються і це виразно висказував.

В наслідок грубоватого поступовання Константин багато знаменитих генералів і полковників наполеонської школи — пішло в відставку. Але коли небезпека загрожала істнованню

вітчини, то много їх повернуло назад до служби, вносячи зі собою незвичайний свій досвід з наполеонських воєн. Вправді монувало від них уже 15 літ, але за той час не пороблено ще ніяких спеціальних винаходів на військовому полі і їх досвід став для нової польської армії дуже цінним набутокм.

І старих підстаршин покликано знову до служби, так, що польська армія була тоді справді першокласною.

Про ту польсько-російську кампансію написав знамениту книжку російський генеральштаблер **Пузиревський** (мабуть: малоросс), і ту книжку перекладсно навіть на чужі мови. Після нього російська армія, яка під командою генерала Дибіча-Забалканського увійшла з початком лютого 1831 р. в Польщу — числила **114,000** мужа і **336** гармат.

Поляки мали до **80,000** війська, але в поле мож було випровадити ледви **47 тисяч**. Гармат мали вони **142**.

До першої битви прийшло 14 лютого під Сточком, де ген. Дверницький маючи 2,100 люда і 6 гармат побив відділ Гайсмара, що числив **4,600** їзди і **12** гармат. Тут забрали Поляки 11 гармат і кілька сот полонених.

Була це властиво більша сутичка, але вона додала духа і довіря так війську як і генералам польським, а до Дверницького почали з різних сторін напливати добровольці.

Військо польське всеж таки мусіло цофатися і так обі армії станули напроти себе **коло Праги, передмістя Варшави**. По сутичках під Вавром і Дограм прийшло дня 25 лютого 1831. до великої битви під **Гроховом**, де особливо завзятий бій зведено за так звану „**Вільшинку**”. Зі сторони польської командував Хлопіцький, а коли цей зістав рансний гранатом — то Скржинецький. Поляків було **38** тисяч а Росіян біля **60** тисяч. Вони мали перевагу також в артилерії. Поляки втратили в тій боротьбі **6,789** люда, кілька сот полонених та три гармати. Росіяни втратили біля **10** тисяч люда. Поляки цофнулися до Варшави, а Росіяни до Седлець. На-

разі була Варшава спасена. Вибрано нового вождя: **Скржинецького** і вже по тижни було **45,000** люда піхоти, **12,000** кавалерії та 150 гармат.

Та біда, що і Скржинецький пустився на нещасливі „переговори” з Дибічем, а через це втратив кілька неділь часу надармо. Росіяни ждали однак передовсім **відкликання детронізації дому Романових.**

Скржинецький старався рівночасно через дипломатичних агентів впливати на заграницю, щоби при їх допомозі допровадити до замирення. Однак кож чужі уряди тих агентів не uznawali, а відколи здетронізовано Ніколу — то уважано Поляків просто за революціонерів. До того Прусакі виставили 60 тисяч війська на польській границі готових кожної хвили вмаштрувати на землі Польського Королівства.

При кінці марта Дибіч, не хочаючи з фронту атакувати Прагу — рішив перейти на другий (лівий) беріг Висли, а тоді з півночі ударити на Прагу. Він полишив отже корпус Розена і Гайсмара під Варшавою, а сам посунув попри Вислу, на північ. Тимчасом знаменитий штабовець Прондзинський предложив Скржинецькому плян нападу на Розена і Гайсмара та розбити їх заки прийде Дибіч на поміч. В двох отже битвах під Вавром і під Дембом побили Поляки обох тих генералів. Москалі стратили 2,000 убитих біля 10 тисяч ранених та 12 гармат. Тепер патискав Прондзинський на Скржинецького, щоби зараз ударив на Седльце, куди вицофувався Розен, або на Дибіча, заки цей подунеться з Розеном. Але Скржинецький переговорював, марнуючи овочі зібрані під Великим Дубом. Доперва 9 квітня рішився атакувати Розена, хоч цей вже скріпився. А все таки Прондзинський побив його під Іганями, але даром ждав на приобіцянну поміч від Скржинецького, щоби заняті Седльце, де були великі російські магазини.

Зате прийшов Дибіч і з педобитками Розена обсадив цей город. Сили Прондзинського були за слабі і тому мусів цофнутися до Варшави.

Тимчасом почала буритися шляхта на так званій „Жмудзі”, де повстанці нападали на російські залоги та забирали каси і арсенали, а дальше і в інших частях т. зв. „Литви” а радше на Білій Русі. Сім тисяч повстанців розбили однак з початком мая Москалі під Приставянами, так як поміч регулярного польського війська не наспівала. Російський уряд уважав польське війське за регулярне і обходився з полоненими взятими з нього після загально принятих правил. Повстанців однак з „Литви і Русі” узажав за бунтівників — отже вішав їх, а майно їх палив або конфіскував.

Ще слабше як „Литва” виступила „Русь”. Тамошня організація повстанча з Камянця просила від давна о висланні якого відділу регулярного війська, але доперва Скржинський порушив ген. Дверницькому піти з сімома тисячами переважно їзди та з 12 гарматами на Волинь. В двох битвах він побідив і здобув ще 8 армат. На Волині зайняли навіть повстанці Володимир і Ковель, — але шляхта була повстанню не прихильна. Дверницький звернувся на Поділле, але Москалі зібрали проти нього 20 тисяч війська і зпхнули його до австрійської Галичини, де він зложив зброю. Те саме сталося і з повстанцями подільськими: і вони також мусіли утікати до Галичини. В одній з битв тих повстанців згинув і князь Вячеслав Ревуцький, зваий ізза його надворних козаків „Ревухою”*)).

І оловна увага Петербурга була однак звернена на армію Дибіча, для котрої скріплення вивлав був цар Нікола свої гвардії в числі двайцять п'ять тисячів мужа під командою великого князя Михайла.

Прондзинський виробив плян ударити на ті гвардії заки ще злучаться вони з армією Дибіча. Довго отягався Скржинецький, аж нарешті 13 мая вирушив з 34 тисячами в напрямі до Сероцка.

Під Снядовом зішлись обі армії, але хоч Прондзинський на колінах благав Скржинецького про вида-

*) Звісна є пісня про нього з рефреном „Галагігі”.

не приказу до битви — то цей не міг рішитись. Аж нарешті надійшов на поміч Дибіч з 40 тисячами, получився з гвардіями і почав натискати на Скржинецького. Прийшло до битви під Остроленкою де Дибіч при допомозі 78 гармат здобув міст на Нарви. І лише генерал **Бем змусив** гарматним огнем Москалів назад повернути за ріку. Та всеж таки Поляки стратили в тій битві **вісім тисяч люда і 22 гармат!** Було це 26 мая 1831 р.

Однакож і Москалі втратили немало в тій битві і в їх війську повстав безлад, так, що мусіли дозволити Скржинецькому цофнутись в супокою до Варшави.

Пять днів по тій битві помер на холеру ген. Дибіч, а скоро по тім і вел. кн. Константин.

На місце Дибіча прислав цар **фельдмаршала Паскевича**, родом з Полтави. Йому приказав цар, щоби переправився на лівий бік Висли, та щоби вдався з Поляками в „перего-во-ри“, щоби багато обіцював а нічого не додержував. Російському війську не легко тоді приходило по причині холери.

Паскевич навязав справді звязки з польським урядом, але рівночасно — опершиися о пруську границу — вибудував на Вислі пять мостів. Скржинецький знав про це, але мов заворожений ждав.

Дня 19 липня було вже 60 тисяч російського війська на лівім березі Висли. Не лиш військо, але і цивільна людність домагалася видання битви, але Скржинецький — людина, вихована на вигоді й спанню, не могла скоро рішитися. Сойм відобрав йому отже команду, а передав її **ген. Дембінському**, котрий одинокий вернув щасливо з виправи на „Литву“ та привів звідтак ще 4,000 війська і повстанців до Варшави.

Однакож і Дембінський приказав війську цофатися під укріплення Варшави. За ним крок в крок посувався Паскевич.

На відомість про те цофанне вибухли у Варшаві 15 серпня вуличні несупокої, а кількатисячна товпа кинулась з окликом „**смерть зрадникам!**“ на тюрми. Витягнуто звідтам звяза-

них генералів Гуртіга, Янковського, Буковського і ще деяких офіцирів, замордовано їх, а тіла повішено на ліхтарнях. Також вимордовано біля 30 шпігунів. Навіть Чарторийський мусів утікати до табору. — Головою уряду зроблено ген. Круковецького та його іменовано диктатором. Він зібрав 50,000 війська в Варшаві, під котру незабаром підступили Росіяни. Для охорони столиці від правого берегу вислано 20-тисячний корпус під командою Італійця Раморіна, що однак 16 вересня з цілим військом перейшов до Галичини і зложив зброю. Той Раморіно вирабляв пізніше подібні штучки і яко командант у визвольних боротьбах Італійців. Їм однак стало того за багато і вони розстріляли його.

Однакож в так критичній хвилі провідники польського повстання не могли рішитись на справді революційний крок: **надати селянам землю** та покликати їх масово до зброї.

Посол **Шанявський** ще в марті домагався цього в соймі, але сойм вибраний ще за Николи — був крайно консервативний і його не послушав.

Рівночасно треба було узброїти і варшавський революційний люд. — Круковецький однак — хоча з початку підлабузюювався до революціонерів то незадовго оперся на консерватистах. Іменований варшавським губернатором ген. Хржаповський переслідував революціонерів, розбрював люд, а навіть казав проти нього виставити на вулицях гармати!

А уряд ждав тимчасом вислідів вислав гр. Андрія Замойського до Австрії з просьбою о посередництво.

Знаючи про це запропонував сам Паскевич закінчення війни: Польське Королівство мало зречися претенсій до Литви і Руси, а сойм мав відкликати **детронізацію Романових**. Зі своєї сторони Росія гварантувала повернення стану з часу перед повстанням та пошановок для конституції.

Однакож перед розпочаттям переговорів мала польська армія віддати Варшаву і вицофатися в околиці Полоцька. Сойм на таке не згодився, але зосібна так звані „калішани“ або

сторонники конституції конче домагалися „Польські в давних границах”. І то серед тої страшної ситуації!

Звиду цього приказав Паскевич дня 6 вересня виконати штурм на варшавські окопи. Круковецький занятий „пе-ре-го-во-ра-ми” забув про оборону і не назначив начального вождя. Гсп. Бем нераз пізніше говорив з натиском: „Варшава була не до здобуття, коли би був Круковецький сам командував, або кому іншому казав командувати”.

Велика перевага війська і артилерії допомогла Росіянам здобути укріплення передмістя Волі.

Тоді гсп. Круковецький самовільно підписав акт піддання людности Королівства королеви Ніколі на услугах поданих Паскевичем: Сойм за те його прогнав, але жаде генерал не хотів переймати команди. Остаточо ген. Малаховський піддав Варшаву Росіянам, котрі дня 8 вересня рано обсадили цей город. Уряд і сойм перенеслися до Закрочиня, а армію сконцентровано в Модліні. Було ще 23 тисяч піхоти, 3 тисячі косинерів, 6 тисяч їзди і 95 гармат. Разом з корпусом Раморіні було 52 тисячі війська і 130 гармат. В касі лежало в готівці 7 мільонів золотих польських.

Ситуація не було отже безвихідна, бо уряд мав ще в руках своїх твердині і армію мало що слабшу від російської, котра змучена кровавим штурмом на Варшаву мусіла відпочати і прийти до себе. Полякам стояла свободна дорога і на „Литву” і до невизисканих ще західних і полудневих воевідств.

Бракувало однак одного: справді революційного духа. Маврикій Мохнацький, котрого власні земляки в грудни 1930 р. мало не убили — служив в війську, ранений був тяжко під Остроленкою і взявся знову за перо. „Видержім лиш ще кілька місяців — писав він 5 вересня — а перевага буде певно наша!”

Та „пе-ре-го-во-ри” всіх здеморалізували, а перехід великого корпусу Раморіні, при котрім був і Чарто-вський та много інших достойників — до Галичини — відобрав о-

статочню всю надію. З кінцем вересня виїхав сойм з урядом заграницю, а генерал Рибінський маючи вже лиш 24 тисячів війська відкинув нарешті всякі переговори з Пашкевичем, але перейшов границю і в днях 6 і 7 жовтня піддався Прусакам. Передтим ще перейшов ген. Ружицький з 1½ тисячами вояків до Галичини. І твердині Модлін та Замость піддалися — війна скінчилася.

—о—

Не легко то оцінити, чи було розумним з боку Поляків підносити повстання в 1830 році. Вони мали у всякому разі свою власну державу, зі своїм військом, особними фінансами, своєю адміністрацією та судівництвом. Що більше впливи їх і то чисто польонізаційні сягали далеко поза границі конгресового королівства польського, бо не лиш на Білорусь і Волинь, але аж на Поділля та правобережну Україну. Польський університет у Вильні зі своєю кураторією, польський ліцей в Кремянцях а передовсім унія зі своїм спольонізованим духовенством — все то — під московським омофором — ширило польонізацію далеко сильніше, ніж діялось колись за давньої польської шляхотської республіки з вибираним королем на чолі. Але апетит росте рівночасно з їдженнем, і Полякам тої фактичної польонізації було було за мало: вони уперлися мати конче Польщу „в давних границах” но і пересадили сакраменти.

Віденський конгресові батьки „королівства польського” з 1815 р. забули застеречися проти того, щоби Росія, з котрою те королівство стояло в унії мала право держати свої війська на землях того королівства. Через це ставала його політична независимість ише мальованою. — Але всеж таки була своя держава, котра дуже гарно почала була розвиватись і мала великі вигляди перед собою.

Московському цареві була польська конституція сілню в оці. Це було вже через своє сусідство чимсь дуже зарзливим для його підданих в Росії засуджених на це, щоби — сказавши словами Т. Шевченка —

на всіх языках всі мовчали. І може би був поволі дальше обмежував і так скупі конституційні свободи.

Щоби всьо однак ставити на одну карту і розпочинати війну з таким кольосом власне в часі, коли він відніс перемогу над Туреччиною — до цього розумної причини не було.

Поставили всьо на одну карту **молі люди**, котрі ані не обдумали далекосягlosti свого кроку, ані не постаралися о це, щоби владу задержати в своїх руках. Владу задержали люди революції неприхильні і не вірячі в її успіх. А що найважніше — вони не мали в собі революційного духа і до загалу народа відкликатися не хотіли. Замість організувати край до відпору і оборони, вони самі дрожачи перед суспільною революцією пустилися на „**переговори**” з ворогом, що є самогубством кожної революції.

Перший диктатор **Хлопівський** не лиш що не покликав „загального ополчення” але й докучав добровольцям, на виріб зброї і муніції згодився донерва по великих труднощах, забирати зброї, набоїв та мундурів з російських магазинів в Польщі — таки не позволив. Дивне це і непонятне — але так було.

Скржинецький знову був назадником чистої води, побожним фарисеєм, до того людиною, для котрої особиста вигода і добрий харч були головною річю.

Сойм — був переважно шляхотський і консервативний та не був в силі зрозуміти, що сила народу лежить в порушенню селянських мас.

Від кінця марта 1831 р. **справа селянська**, від котрої розв'язання дальша доля Польщі залежала — станула в наслідок упертости консерватистів — на однім місці.

Викликало це велику неохоту серед народних мас. **Селяни** так як на початку війни ішли охочо до війська та завзято боролися — так пізніше цілком охололи. В рекрути ішли без спротиву, але коли їх покликували потім до партизантки (до добровольчих відділів) то опиралися і жадали передовсім **знесення панщини**.

Ситуацію погіршував **аристократичний дух**, який панував у війську.

Генерали це були переважно аристократи дуже далеко стоячі до польських справ. **Воєнні наради і розмови введено по французьки**. Від тих людей годі було сподіватись справді революційного духа і оперття на зреволюціонізованих масах?!

Тому війну програно. Військо польське розброєне так через Прусаків як і через Австрійців мусіло відбувати довгу кватрантанну в наслідок пануючої в королівстві холери і його пильно стережено.

Потім почали пруські та австрійські влади відділювати старшини від простих та підстаршин, а деморалізуючи їх — старалися їх намовити до повороту. Військо — полишене генералами та висшими офіцерами, без орієнтації серед політичних відносин — було просто в розпуці.

Тимчасом **Никола** оголосив в падолисті 1831. амнестію (хоч і з великими виїмками). Пруські і австрійські влади змусили значну частину війська до повороту. До Королівства повернуло **1,500** старшин та кільканих тисяч мужви. Майже цілий корпус генерала **Раморіні** вернув також.

З тих, що ще були в Прусах постановив **генерал Бем** зложити легіон і перепроводити повперек Європи до Франції. Пішли вони по військовому в колюмнах — і так німецька як і потім і французька людність торжественно щиро та гостинно приймала їх по дорозі яко борців за волю. — Двацять чотири генералів та біля **сім тисяч офіцерів, підофіцерів і мужви** прийшли до Франції, котрої уряд всім їм визначив невеличку, але з бідною вистарчаючу на життє матеріяльну піддержку. Вони були розкинені по цілім краю в 24-ох так званих „депо” (заведеннях, складах).

Та так звана „**велика польська еміграція**” відіграла величезну ролю в культурнім як і в політичнім розвою Поляків. Серед неї виявились такі поетичні таланти як Міцкевич, Словацький та Красінський. Вона достарчила пророків, мучеників і організаторів для слідуєщих польських повстань і революцій.

Никола відіпсши побіду мстився пляшово і осповно. Він передовсім сконфіскував земельне майно, що належало до 2,349 емігрантів, та пороздавав ті землі своїм генералам та офіцірам. Тоді то забрано в королівстві біля **триста тисячів моргів землі**, і в той спосіб чверть міліона хлопів-панцизняків одержало нових, російських панів.

На „Литві і Руси” забрано 2,890 панських маєтків а були поміж ними і величезні, магнатські добра.

На Королівство наложив Никола 22 міліони контрибуції та обовязок удержування 100 тисяч російського війська, на Сибір вислав біля 2 тисячі людей.

Російський уряд замкнув університети в Варшаві та Вильні, техніку в Варшаві та лицей в Кремянці. З числа 391 научних заведень на „Литві і Руси” задержав уряд лише 98. Очевидна річ, що ті заведення були — польські.

В р. 1832. видав Никола так званий „Органічний Статут”, що цілком зносив державну відрубність Польського Королівства. Впрочім той статут — яко занадто ліберальний в своїх постановах — ніколи не зістав фактично впроваджений в життя.

—о—

А тепер послухаймо ще пару слів, що каже про повстання 1830—1831 р. той **Веслав Складус**, (Гонсьоровський).

Війну з літ 1830—1831., прозвано слушно іменем **революції**, так як у цілім своїм перебігу вона не зуміла була піднятися до степені повстання.

„Треба собі як найсильніше запам’ятати, що при кінці цієї війни вийшло за границі російського „забору” кількадесят тисяч здорового, озброєного війська, зложило зброю і почало обносити по світі еміграційний біль.

„А коли комусь перед лицем цієї правди вирветься оклик:

„Чому ж не полягли, чому не дали себе радше в пень вирізати?!” — То най возьме на увагу, що воїн тої революції вийшов з народу, котрий спав, котрий про повстання широ не думав, котрого серце не билося повною жадобою визволення”.

„Польський народ в році 1830 спав, а воїн кинув кріс та став дідом”.

Моральний доробок тої революції був безумовно **відемним**, підконав віру у власні сили, і то у власну армію, підніс авреол російської могутости, пригнобив чесні серця могутчою несправдістю тих, що дерлися до влади, а трусам дав право говорити, що і маючи військо — годі дати раду”.

Учений польський **Людвик Кульчицький** бачить причину того повстання так в порушеннях конституції зі сторони російського уряду як і в неприлученню „литовсько-руських земель” до Польського Королівства. „В польській суспільности — пише він — були в періоді від 1815 до 1830 р. такі ще свіжі традиції великої польської держави — що не брала вона на увагу, що ті землі є лише в малій степені залюднені Поляками, і що не можуть бути **уважані за польські**, хотя під доглядом культурним були тоді теренами розвою польської цивілізації, котра там стояла вище як інші”.

І та велика помилка з боку Поляків довела їх до такої страшної трагедії, до такого величезного погрому.

То їх однак не навчило, а ті посягання за чужими етнографічно землями — пошкодили їм не мало і 30 літ пізніше підчас нового повстання, шкодить їм і тепер, і будуть так довго шкодити доки не позбудуться вони вже раз остаточно тої величезної національної хибі та не зрозуміють, що і **другі народи мають право також на свою власну державну самостійність.**

Братство св. Апп. Петра і Павла, відділ 57 У. Н. Союзу, в Когут, Н. Й.

М. О. Гайворонський.

ПОЧАТКИ МУЗИКИ.

Вік музики. Найстарший музичний інструмент. Спів, бесіда, танок.

Музику (вокальну та інструментальну) загально вважають за наймолодшу галузь мистецтва. Дають музиці так довгий вік, як довго існує нотна грамота. Правда: музика не вміла себе рееструвати значками як малярство і не вміла передати себе як різьбарство, — та однак, від початку існування людини, природа одарила її голосницею, яка і є найкращим музичним інструментом. Щедра природа наділила голосом також і інші животні, а доказано, що голос звірят чи птахів це виявлення радості життя або ознака тривоги. Вони його розуміють, а деколи й людина. Дикунні із радощів галасують, а зі страху кричать. Це галасовання, чи крик, то початки бесіди і музики. Мало цього: дикун із радощів галасуючи рухами свого тіла доповняє висказ. Рухи ті зрозумілі, це початок танку.

Початок пісні. Розвій скалі. Клепало.

Далеко у минувшині творилися слова на означення річей чи дійств і тоді, щоби піднести яке слово чи значіння чогось, людина це оздоблювала кращим голосом. Так оздобила слово, два чи більше скільки хотіла. Тут початок пісні.

Знову настроїв людини строїв голосницю, раз на грубо, раз на тонко,

а звичайно на середній голос. Ці три топи це примітивна музична скаля. Мелодії дикунів основані найбільше на п'яти степеннях, однамітні вони і достроєні до ритму повільного, чи звичайно ходу і до бігу чи підскоку. Для піддержки ритму ходу, бігу, чи танку, видумала собі людина клепало: долоні. Схотіла більше, то взяла каміня, кости або дерево. Первісна людина шукала способу видання сильного звука, щоби тим робом стати ближчим тому, що має найсильніший голос: бога, грому. Сила голосу утотжнюваного з фізичною силою й тому у гурт свій кликано усіх. Голос громади оказався не тільки сильним, але й став організаційним чинником серед дикунів.

Бубон.

Першим інструментом, котрого і сьогодні уживають в музиці, є бубон. Був він самотнім інструментом у первісної людини і є він самотнім у дикунів сьогоднішнього дня.

Дудка. Перші оркестри.

Другим інструментом у дикунів є дудка (дутий інструмент) різної форми, величини та з різного матеріалу. Цілком певно людина попала на цей винахід случайно, а по розкопках при-

ходимо до переконання, що дудка появилася у різних сторонах у той самий період історії. Як для бубна так і на дудки сама природа послужила людині готовим матеріалом, бо крапка звуку дудок зависима від дерева, кости або мушлі.

Перші оркестри складалися з бубнів та дудок. Сьогодні між дикунами подибуємо те саме.

Струнний інструмент.

Третій, найбільше досконалий інструмент, який людина собі створила, це струнний.

Серед теперішніх дикунів подибуємо деколи так: в зубах держить дикун один кінець шнурка або тонкої та довгої шкірки, а в руці другий. Така примітивна струна видає звуки, наколи її шарпнеться. Висота звуку зависима від степеня напруження струни і від довжини та її об'єму. У давнині лук руки, що натягав струну, заступлено деревом, додано більше струн і в той спосіб виобразувалася арфа. Що до смика, то він появився багато літ пізніше.

Струнні інструменти дають небогато голосу, вони повні таємности і тихої радості. Не до товариства їм із галасливими бубнами та з крикливими дудками. Старовинні образки potwierджують цю думку: майже не подибуємо струнних інструментів враз з бубнами та дудками.

Музичні пам'ятки старовини.

До сьогодні остали пам'ятки старих та культурних народів сході (Єгиптян, Асирійців, Арабів, Індусів

та Китайців). Одними пам'ятками це різьби і малюнки, що представляють музикантів або музичні інструменти, а другими є музичні інструменти, переховані в гробівцях. Тисячі літ минуло, а на тих землях, де криються старі пам'ятки, сучасні народи уживають подібних інструментів.

Ліра предтеча фортепяну.

Розглядаючи образи-різьби старого Єгипту, найчастіше стрічаємо арфу. На давніших образах бачимо її тільки в руках мушин. Видно жіноцтво стало музикувати у пізніших віках. З образів видно, що єгипетські арфи були прекрасно різьблені, а число струн на них сягає до 26. Другим, доволі поширеним інструментом в Єгипті, була ліра у виді латинської букви „L”. До Єгипту занесли її зі сходу. Як арфу уважали за інструмент мушин, так ліра була в руках жінок. Звук зі струн ліри добувано при допомозі деревенця. Наше п'яно (фортепян) то нащадок старої ліри. Крім арф і лір подибуємо між пам'ятками старого Єгипту різні дуті (дудки) і перкусійні (бубни) інструменти.

Що дала Європі Арабія?

Європа найбільше завдячує Арабам, бо дістала тона від них гітару, мандоліну струнний інструмент, що виобразувався у нас на скрипку, віолу чельо і бас, Як також Європа приймаючи інструменти Арабів прийняла і мелодії. Україна також дістала дарунок від Арабів: кобзу-бандуру, що стала нашим національним інструментом.

Марко Скритий.

НАРИСИ З ЖИТТЯ.

I.

Імігранти в Калейдоскопі.

Може нема в світі такої місцевости, як Нью Йорк, у Злучених Державах. Тут знадете всяку расу людей, всяку класу суспільности, всякі характери людства. Наших людей тут є стільки, що й у Львові; Жидів тут більше чим у Палестині; Італійців більше чим в Римі населення; а Айриців більше чим в цілій Ірляндії. Космополітантська метрополія.

Той, що в краю не вмів працювати тут є наставником над другими; той, що там збанкрутував, тут торгує; той, що в краю був господарем, тут має начиння; той, що там форналив, є властителем бізнесу; хто читати не вмів, тут кухарить в реставрації, а ті, що в краю школи покинули, високі суспільні становища занімали, міряють вулиці ногами або читають газету в парку... Колесо щастя!

Чоловік оставив в краю жінку, а тут живе з другою; до нього діти й жінка пишуть сюди листи, а він їх навіть не читає...

Є тут люде, але й досить шумовиння...

II.

Є тут люде!

Приїхав з краю тому 20 літ, працював, оженився, виховав родину; щадив гроші, давав на церкву, на школу, на різні народні цілі; організував товариства, став членом своєї організації, передплачує і читає свої часописи і книжки; шанує людей і люде його шанують.

Приїхав уже по війні, несповна ві-

сім літ; в краю був стрільцем в українській армії; тут взявся до праці над собою — днями працював в робітні, а вечерами здобував освіту; тепер став на своїм місці і далі працює для себе і для других, не забуваючи, якого народу він є сином...

Третій, і не одинокий, приїхав сюди якраз перед війною; чужа сторона, непривітні обставини звихнули його, пхнули з життєвого ходу і він береться, щоб на шлях твердий ногою стати; часами бував у таких скрутах, що й самому чортови здаєсь, запродав би душу; але ні — він таки уперто пре до своєї мсти.

* * *

Є тут люде...

Але є і шумовиння...

III.

З краю був сином гімназійного учителя; там не покинув школи, приїхав сюди і почала з ним доля гратись, як з кожним імігрантом; а він не стерпів, запродав Ляхам душу, і по часі (чи може сумління пробудилось?) скочив із берега у воду...

В краю батько і мати і він родились на панському лані; батько й мати весь свій вік цей панський лап потом поливали; зложили трохи гроша і вислали сина в Америку, щоб себе поставив на ноги і їм допоміг дечим... А він тут пів сотні у тиждень заробляє, Жидам останнього шельога за алкоголь несе, а батько і матір померли, не одержавши злогоного цента від сина...

А цей знова збільшивчивсь, комунізує; в краю він належав до чистальні Качковського, а як приїхав тут,

попав між гурт Українців, став соціалістом, читаючи по тихо кацапську „Правду”, а про око „Народну Волю”; колиж кацапщина прогнала і народились комуністи, він став большевиком; він всьо знесе, лиш українство пече його, ріже; А його сини в краю, що виховались під доглядом матери і стрия, є завзятыми українськими народовцями...

Завернений грішник.

Один знакомий таке мені оповів:

Я мав брата, не рідного, але стричного. Оба ми ходили до гімназії, оба товаришували, оба один за другим сюди приїхали. За якийсь час я оженився і ми жили разом. Незвичайної доброї вдачі був мій брат: належавав до товариств, любив чемно забавитись, працював і щадив гріш, читав книжки й газети. Можна було його любити.

Але за якийсь час я завважив у брата змінену вдачу. Став приходити пізно в ночі до дому, деколи добре підхмелився, рано було тяжко встати до роботи.

— Що є з тобою? — питаю раз його.

— Нічого! — каже, — або що?

— Ти дуже змінився! Пощо таке робиш?

І ні з цього, ні з того мій брат вибрався від мене. Пішов мешкати між чужих.

І що, думаєте, сталось?

За тиждень він не лише стратив роботу, але й прогайнував усі гроші. Ні грошей, ні роботи. Дехто доповів мені, що десь там, а там він упав на тротуарі, довкола нього товпа дітей. Сміх, встид, ганьба...

Підглянув я його і зайшов: він стоваришився з таким, що вже два роки

не працює, а де centa зарве — пропиває. Ось буде тобі хата, думаю собі.

Став я до нього говорити, розважувати. Але говорити до нього як він п'яний... І я з жалем в серці розійшовся з ним.

І так проминуло літо і осінь, він все гуляв.

Аж ось одного зимового вечера стукає у двері. Входить до хати мій брат.

— Зроби мені, — каже, — ласку, дай мені одну ніч у себе переспати...

А на дворі така заверюха і мороз, що лянчно вікно відхилити. Жаль мені стало його, але й недавні вибрики його прийшли мені на думку.

— Не відмов мені цього, — каже — я вже дві доби голови ніде не прихилив; три дні я вже не їв нічого.

І не скривилося би ваше серце на ці слова? Я згодився прийняти його на одну ніч. Дав зісти, переспати, а рано питаю, що він думає з собою робити?

— Не знаю, — каже. — Роботи нема, centa нема, прийдеться хіба скочити з моста в воду.

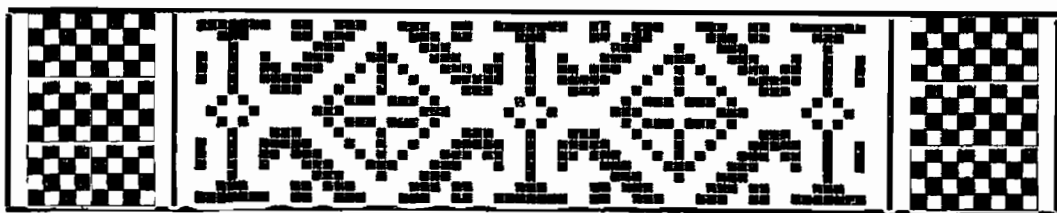
— Шож довело тебе до цього?

— Не знаю — каже, — Горівка може. Я сам не знаю, що зі мною сталось.

І по довшій розмові я згодився прийняти його до себе, але під одним умовом, на яке він згодився. І зараз він власноручно виписав те умовля. Ми пішли до нотаря і він присягнув, що аж до часу, доки я не звільню його від цієї присяги, він не буде пив горівки.

* * *

В результаті: прийшов до себе, знайшов працю, купив собі порядне убрання, повіддавав довги, а тепер каже, що й оженився; вже инакше дивиться на світ і на людей...

М. О. Гайворонський.

МОМЕНТИ З ЖИТТЯ МУЗИКІВ.

I. Перервана Служба Божа.

Антін Вівальді, великий композитор Італії (жив около 1700 р.), був священиком. Всі його шанували й любили. Та одного разу, на велике згіршення мірян, перервав він Службу Божу і вийшов до закрестії. — Це, небувале святотацтво, обурило людей; в церкві счинилася суматоха і хто знає, чим воно було би скінчилося, якби не те, що по кількох мінутах священик вернув до престолу і скінчив богослуження.

Все таки пішла на нього скарга поставили його на суд. Перше вичитано йому добрий “Pater noster” („Отче наш” — в значінню казання-догани), а далі запитали його, що має він на своє оправдання.

„В часі відправи — сказав Вівальді — зродилася у мене музична думка. Бог, думаю, післав ідею, а я повинен її, на славу Йому, виспівати. Перервав я богослуження, щоби записати собі мотив. — Це усе”.

Рада в раду і присуджено: Залишаємо тебе на становищі одначе на будуче, під карою суспензи, забороняємо переривати богослуження.

II. Не прийняте услів'я.

Гендель (1685—1759), великий занглійщений німецький композитор, шукав по Німеччині заняття і заїхав

до Любеки. Тут якраз по смерті органіста, було вільне місце і Гендель був певний того, що він його дістане. Дістати міг, але під услів'ям, що ожениється з дочкою помершого органіста. (Такий там був звичай, що становище органіста міг зайняти син або зять)

Женячка, то не будь яка композиція, подумав собі Гендель. — „Дайте, говорить Гендель, перше поглянути на молоду і трохи часу на надуму”. — І так придумав, що опинився аж в Англії. „Радше на чужину чим з нелюбою жити” — сказав собі Гендель. Чужина зуміла приєднати його і він віддав Англії ціле своє життя та став англійським національним композитором.

III. Поцілунок.

Лішт*), славний п'яніст і композитор минулого століття, при кожній нагоді оповідав так: „Мені було 12 літ тоді коли я вперве виступив на концерті у Відні. Людей прийшло багато, а сам Бетговен прийшов послухати малого п'яніста. Я пізнав відразу Бетговена та постановив собі грати так, щоби його вдоволити. Нишком я все зиркав на Бетговена й

*) Між його творами нас спеціально інтересує прекрасна симфонічна поема „Мазепа”.

серце мое росло, як я вгледів усмішку генія. Я скінчив і ждав чогось... Бетговен встав, вийшов на естраду і поцілував мене в оба лиця. З радощів я завмер, а думав: Бетговен своїм поцілунком отворив мені ворота до слави.

IV. Допомога.

Паганіні (1782—1840), це найбільший скрипак-віртуоз, якого ніхто і досі не може перевисшити. Славний він був як музика, а рівнож і зі своєї доброти та жертвенности. Одного разу, йдучи Віднем, побачив він малого

хлопця, що грав на скрипчині і просив милостині. „Позволь — каже до хлопця, я тобі поможу грати, а ти збирай в людей датки”. Як Паганіні зачав грати, обступило його в одну мить багато людей. Кождий кидав у шапку хлопчини гріш-два. За корсткий час шапка наповнилася грішми.

„Нащо тобі тих грошей?” — питає Паганіні хлопця.

„На ліки для хорої мами” — відповідає хлопчина.

„Отсе гарно, дуже гарно” — сказав Паганіні й відійшов, а хлопчина поніс до хати повну шапку грошей.

О. Олесь.

В ПОЛОНІ МИ...

З військом за волю боролися ми:
Гинули сили народні,
В світі без волі жили, як в тюрмі,
Пухли і мерли голодні.

Рівність, братерство і воля усім —
Наші були ідеали —
Теплою кровю на стягу своїм
Ми їх в борні написали.

Бігли під прапор наш бідні раби,
Руки до нас простягали,
Наші дзвеніли мечі в боротьбі,
Їхні кайдани бряжчали...

Ворог... подужав нас... в полоні ми...
...Нищуться сили народні,
В світі без волі живуть, як в тюрмі,
Пухнуть і гинуть голодні...

Марійка Пителівна.

ЦІЛІ І ЗАВДАННЯ ПЛАСТУ.

Багато говориться нині про Пласт. Про його існування знають вже широкі круги — та ближче пластову організацію, ідею та пластове життя знають лиш одиниці.

Живемо в часах, коли карта історії, котра дня вчорашнього зістала замкнена і криваво запечатана, а карта завтрашнього дня ще для нас невідома, але однак знаємо напевно — що такий буде її зміст, який ми напишемо.

А будучности не будуть творити ці, яких лиця поорані зморшками, а голови покрив іней сивини. Вони свою роботу вже скінчили.

Будучність належить до молоді. І тут мушу повторити всім знану вже від старинних часів зложену приповідку: „яка молодь — така будучність”. Слова короткі звуком, але якіж незмірно важні щодо змісту! В молоді наша будучність — тож в першу чергу звернім свою увагу на молодь, виховаймо її такою, якаб зуміла цю важку задачу, якої досі наші попередники не могли здійснити — перевести в діло.

Коли ми хочемо свою ціль досягнути, то наша молодь не сміє мати тих хиб, які мали попередники, а навпаки вона мусить мати ці прикмети,

Українські пластунки.

яких вони не мали — цебто наша молодь мусить бути зовсім інакше вихована.

А тепер гляньмо, які це саме чинники складаються на виховання молоді. Багато їх — але до найважливіших зачисляємо дім і школу. Тепер мусимо поставити питання: в якій мірі вони сповняють таку важку задачу.

Дім виховує і то є найважливіший чинник, який впливає на вироблення людини; але виховує він в дійсності лише тоді, коли родичі є вповні свідомі свого обов'язку і до нього як слід підготовані. На жаль, таких родичів у нас дуже мало; навіть там де можнаб цього сподіватися і вимагати.

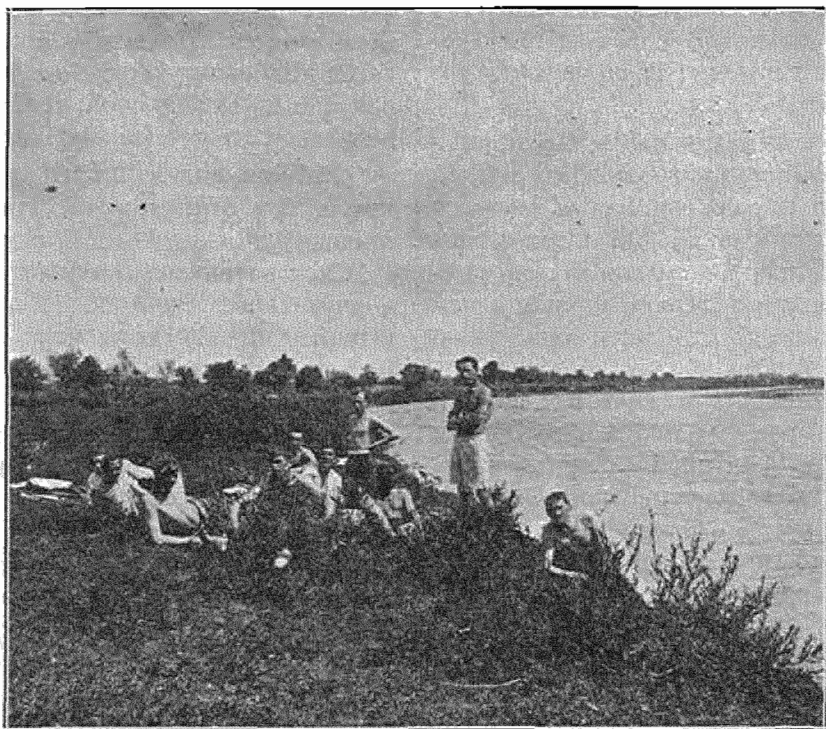
Ідім даліше. Дитина з дому йде в школу і тут починається другий щабель її життя: тут даліше має вона виховуватись на будучого члена своєї нації! І тут треба нам усім поставити

собі дуже поважне питання: в якій мірі школа з цієї задачі вивязується. Та заки зачнемо це питання розв'язувати мусимо собі усвідомити, чого ми від доброго члена суспільности вимагаємо.

Отже вимагаємо: 1) характеру, 2) фізичного здоров'я, 3) практичного знання.

Подивімся, що дає школа: -) знання, 2) фізичне здоров'я, 3) характер.

Як бачимо з повищого зіставлення, то школа до життя, до будучих обов'язків в дуже малій мірі приготує. Школи наші, коли їх розглянемо з точки технічної, — є на загал старого типу, де в першу чергу клалось увагу на теоретичне знання, помінаючи практичність. Вправді, в теперішніх часах є змагання, щоб ці школи зреорганізувати після найновіших здобутків педагогіки; але це є

Українські Пластуни по купелі в ріці.

лиш змагання, котрі ще далекі від своєї ціли; а до того серед тих обставин, в яких ми живемо, і найновіша школа не виховає нам молоді так, як цього наше життя та будучність вимагають, а навпаки: вона нас віддаляє від ціли!

Тут в тім случаю одинокою точкою виходу з цього безнадійного положення є пластова організація або „скавтінг“, яка за мету має організувати та виховувати молодь, кладучи на перше місце: 1) характер, а далі — 2) фізичне здоров'я, 3) знання, себто виховує так, як цього життєві обставини в практиці вимагають.

Бо і щож варта людина здорова, мудра, з високою освітою, на високім становищі, але не характерна? Така людина не то, що не представляє самі ніякої вартости, але ще нам приносить шкоду. Щож нам з людини чесної, ідейної, мудрої, але без фізичного здоров'я! Така людина часто неспособна до праці, є для свого оточення тягарем і не приносить користі суспільности.

Пласт є це організація, яка прямує до гармонійного виховання молоді, до її розвою так фізичного, як умового і морального; є це організація, яка через доцільне виховання молоді провадить людство на нові шляхи, а нам дасть спромогу здійснити наші тяжкі завдання й ціли.

Вона одинока може в нас використати наші вади і блуди і перетворити нас на людей із цінними прикметами, які будуть запорукою розумної доцільної праці, що її вершком має бути досягнення наших найсвятіших бажань.

Заки подам, якими засобами Пласт до цього зміряє, перекажу коротко, кількома словами, його історію.

Творцем пластової організації, яка безперечно переростає всі інші організації, є Англієць ген. Бейдсн-Пау-

вел. Він організував перші пластові відділи на поміч англійській армії в часі війни з Бурями.

Ближче про це не буду тут розказувати, — багато знають про це, або можуть дізнатися з якої небудь книжки. Досить, що скавтінг (по українськи Пласт) дуже скоро дістав признання і почав швидко поширюватись поміж усіми народами.

Початки скавтінгу припадають на кінець XIX століття. Перші статті про Пласт появляються у нас в 1912 р., писані проф. Петром Франком. Вже 1912 р. твориться у нас перші гуртки пластові, організовані П. Франком і І. Чмолою. Однак вони не вдержалися. Щойно д-р О. Тисовський організує перші тривалі частини і видає пластові підручники.

Як бачимо, початки пластової організації припадають у нас на часи передвоєнні. Воєнна хуртовина припинила його розвій, але не спинила його зовсім. Дальший його розвій сягає повоєнних часів — де в прискоренім ході, зі здвоєною енергією розвивається до нинішнього дня.

Обіймає пласт щораз то ширші круги, без огляду на вік та станове приналежність.

Своє величезне значіння і вагу завдячує Пласт своїй досконалій організації. Обіймає вона усіх: і дітей і молодь і старших, чого якраз бракує іншим організаціям. Діти від 8—14 літ належать до уладу новиків, де пригтовляються і заправляють в собі ті прикмети, яких опісля від них, як від пластунів, будуть вимагати.

З уладу новиків по скінченню 14 р. життя переходять до уладу юнаків. Це є другий щабель поважнішої підготовки до обовязків пластуна, і тут треба складати іспити, щоб виказатись знанням річей, конечних кожному пластунові, а рівночасно працю,

яка мусить виказати, що пластовий закон і ідея не лише присвоєні теоретично, але що вони стали вщиплені в душу й прийняті з повним зрозумінням своєї ваги.

Іспитів є 3: 1) дає степінь учасника, 2) степінь розвідчика, 3) степінь скоба. Обіймають вони знання з різних ділянок так теоретичних, як і практичних, а що важніше — пластові степені можна досягнути лише тоді, коли дана одиниця своїм поступованням дасть доказ сильного, ідейного характеру.

Пласт є це організація для патріотичного, всестороннього самовиховання. Пластун мусить бути добрим, свідомим сином своєї вітчизни, мусить бути обізнаний зі всіма ділянками знання так теоретично, як і практично. Пласт так виховує, щоби одиниця, незалежно від своєї класової приналежності, від суспільного становища, зуміла собі дати раду, так в лісі, серед найбільших трудів і невгод, як і в першоряднім сальоні; мусить пластун уміти розумно використовувати найбільше майно, як і не стати жебраком і тягарем суспільності в найбільшій фінансовій кризі. Одним словом пластун мусить бути приготовлений до життя, до його вимог, щоби в тяжкій боротьбі за існування, яке нині ведемо, не залишитись позаду, або — що страшніше — не зломитись. Хто вміє в життю дати собі раду, це вже великий здобуток, але як більшу вартість представляє одиниця, яка при всій своїй життєвій практичності має в рівній мірі красний характер і є одиницею ідейною, спосібною до найбільших посвят!

І це акраз старається виробити Пласт в своїх членах.

Коли це досягає, то лише завдяки своїй умілій організації — етапам, які

поволі, але стало провадять одиницю вгору; а далі завдяки тому, що в Пласті молодь мусить у першу чергу сама себе виховувати. Кожна одиниця мусить дбати, щоб виробити в собі прикмети, яких від неї пластова організація вимагає, бо в противнім случаю, не стане членом цієї організації. Кожний, хто хоче стати пластуном, мусить невпинно провадити боротьбу зі своїми поганими навичками, а на їх місце вщеплювати гарні, цінні прикмети, яких висловом є пластовий закон.

Пластун мусить бути: словний, совісний, точний, ощадний, справедливий, братерський, приятельський, пожиточний, зрівноважений, пильний, карний, дбає про своє фізичне здоров'я, а тим самим не сміє курити тютюну і пити алкогольних напків; натомість вправляє руханку, спорт і перестерігає правил гігієни; далі пластун дбає про красу, є завжди доброї гадки.

В своїй праці руководиться пластун таким порядком: праця для вітчизни, праця для своїх ближніх, і праця для себе самого.

Щоби стати пластуном, крім пластового знання, треба ще зложити присягу, слово честі, що буде придержуватись пластового закону. В разі зломання слова, через непримінення до пластового закону, члена усувається з організації. Щойно по зложенню присяги і по першій іспиті можна стати дійсним пластуном. Дальші пластові іспити поглиблюють пластові знання та пригтовляють на вищі, провідні становища в пластовій організації. До досягнення своєї цілі, до виховання добрих, карних членів, має Пласт крім іспитів, ще багато інших засобів. До найважливіших з них належать безперечно пластові про-

гульки і табори.

По скінченні 18 році життя, себто по відбуттю служби в уладі юнаків, переходить пластун до уладу старших пластунів. Є це вже третій шабель пластування — етап дальшої праці над собою і досконалення себе, але zarazом і праці активної, праці для суспільности. Тепер твориться ще четвертий улад, а саме: пластовий сeніорат, у склад якого мають увійти старші люди, знавці Пласту.

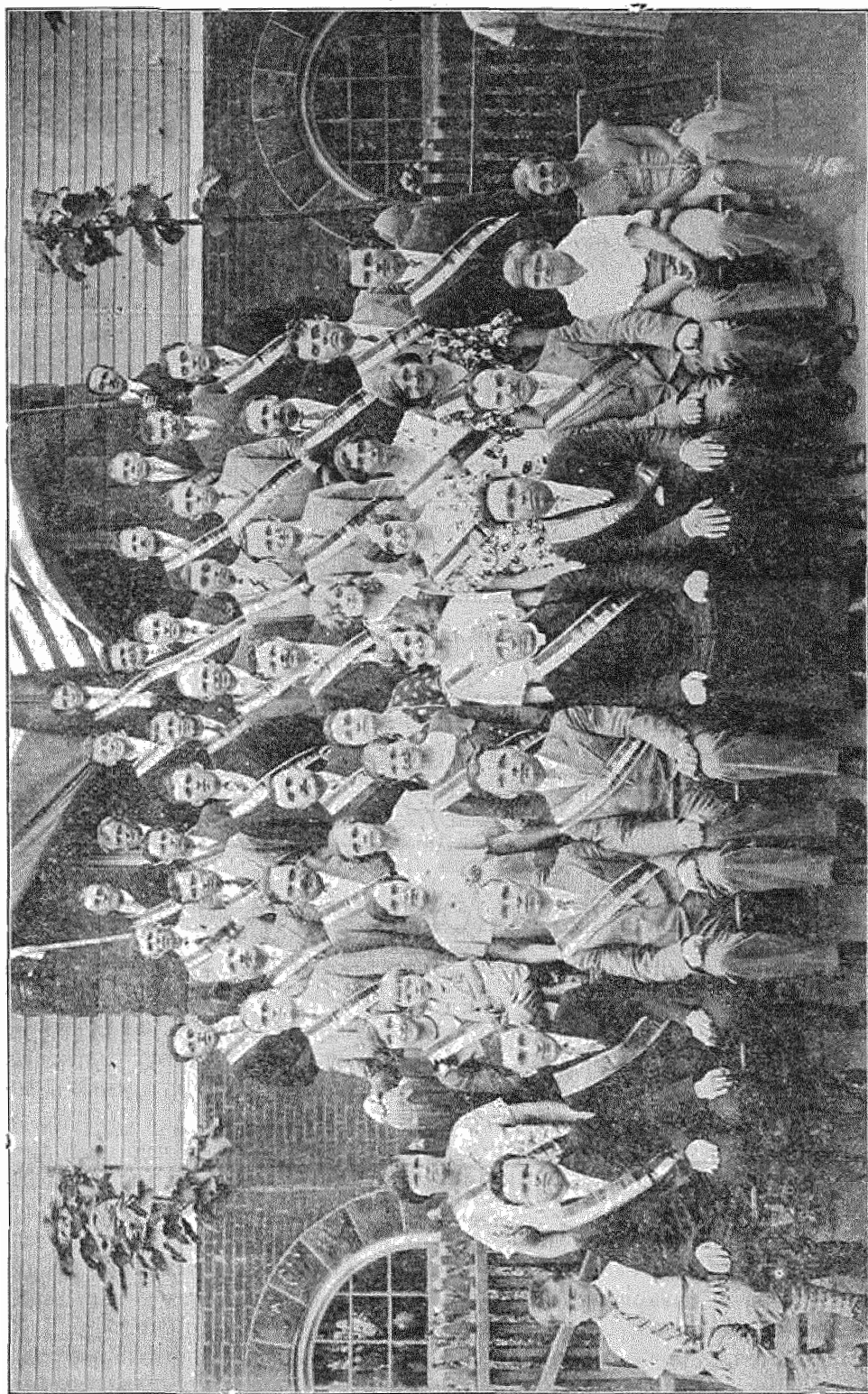
Старші пластуни мають ідею Пласту нести в суспільність; організувати й виховувати нових пластунів; завдан-

ням їх є організація — організація і вицілювання в молоді покоління цих прикмет, яких ми не маємо, а іменю: карности і згоди, самопосвяти, ощадности не тільки гроша, але і здоров'я, часу і енергії, а дальше викорінювання хиб, які є причиною нашого вікового поневолення. Коли це зробимо, тоді сміло і певно можемо сказати, що ці невдачі, ці сумні сторінки з нашої історії більше не повторяться. Бо „хто програв, нехай в собі вини шукає — а щойно коли знайде хибу внутрішню, нехай шукає дальших — зовнішніх”.

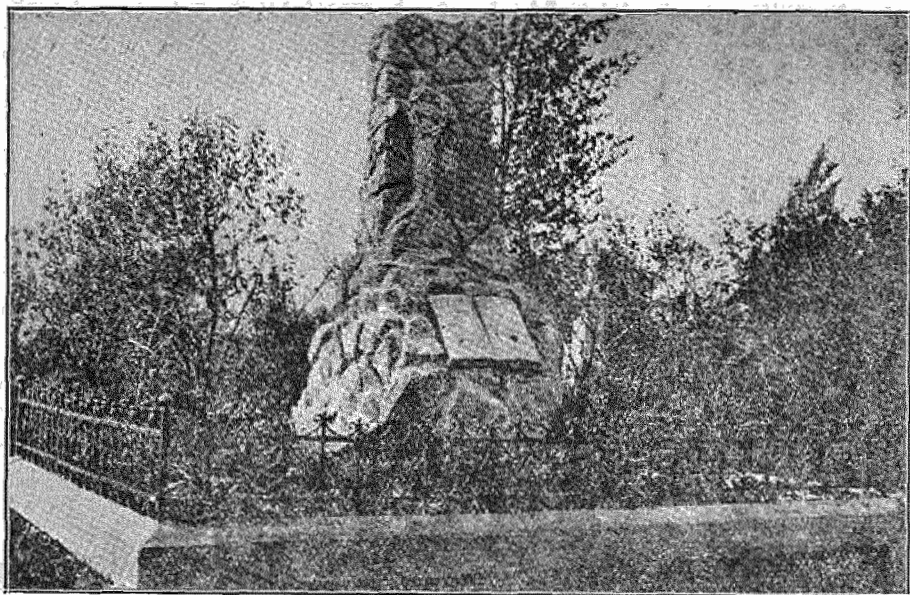
У. Кравченко.

ВЕСЕЛА ГРОМАДА

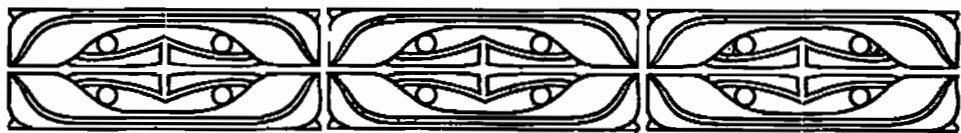
Бравура! І радість! І сміх, як каскада,
 Де явиться наша Весела Громада!
 Діброва і луки шумлять урочисто,
 Ходім без принуки — співаймо вихристо!...
 У блисках звід неба, квіти на леваді...
 Щож більше нам треба — Веселій Громаді?!
 Розяснені, гожі — ходім у світ божий,
 Де глянем — цвітуть там барвінки і рожі...
 Де глянем — щезають і тіні і хмари,
 У серці палають вогні ясних чари...
 Де мязів напруга — де рух без утоми,
 Там щезне наруга — ми знаємо: Хто ми!
 Щезає безсилля і кволість і зрада...
 На змагань шлях стала Весела Громада!
 Веселість не знає доган, ні обиди,
 І труд ми приймаєм — як ті Карятиди...
 А серце безмежне, а серце химерне,
 І мрій неосяжність у дійсність поверне...
 Нам далеч досяжна... нема небезпеки...
 До землі схиляєм — те небо далеке.
 Буйна наша юність не знає тривоги,
 Веселість дає нам — міць до перемоги.
 Дзвенить сріблом спів наш і сміх, як каскада,
 Де явиться наша Весела Громада!...

Товариство Українська Січ, відділ 182 У. Н. Союзу, в Клифтон, Н. Дж.

Пам'ятник на стрілецькій могилі в Озірній, Галичина.

ЛІКАРІ ПЕРВІСНИХ НАРОДІВ.

Шамани. — Небезпека лікарського звання. — Жінки-лікарки. — Хірургія.

Первісні народи вірили, що недуги спричинює наприродна сила. Тому нічого дивного, що помічі проти них шукали у людей, які — як їм здавалося — мають надприродну силу, які є в порозумінні з божествами та демонами.

Цей факт пояснює нам, чому у первісних народів так часто службу лікаря і жреця (духовника) виконує одна і та сама людина. Тож є це або лікар, який сповняє функції жреця, або жрець, що лічить недуги. Лічення хорих зводиться переважно

до релігійних обрядів, заклинань і відгонювання чарів. І тут затирається різниця між лікарем-жрецем і чародієм.

У північно-азійських народів ці лікарі-жреці називаються шаманами. В Індіян Півн. Америки знані є під назвою „медисин-менів”. На загал вони втішаються великим поважанням. А лікарський фах має в собі й небезпеки, бо коли хорий вмере, це грозить і лікареві утратою життя. Не допоможе лікареві, переважно невинному, виправдуватися, що боги чи де-

мони були неприхильні. Помер пацієнт, мусить померти і мнимий виновник смерті — лікар.

У деяких первісних народів є і лікарі спеціалісти. Тож є лікар від виривання зубів, заосмотрювання ран, є хірурги і т. д. Цікаве, що і жінки відграють тут роль не лише як помічниці, але теж як лікарки. Жінка-лікарка є на островах Борнео, Целебес, в Австралії. На Сибірі можуть жінки виконувати і службу шаманів. Однак не втішаються таким поважанням і довірям, як їх мужеські товариші. Шаман або мслисин-мен, як іде до хорого зодягається по святочному, на знак, що робить важну роботу. Маєвилічити хорого, себто ввійти в порозуміння з вищими силами, має їх просити або звести з ними завзятий бій за життя хорого. Тому такий лікар звичайно обвішаний амулетами, масками, фантастично схарактеризований, супроводжений оглушуючою музикою, щоби ошоломити та загипнотизувати глядачів. Так відграє він роль посередника між звичайними смертельниками та надприродним світом. Перед очима глядачів і хорого відбувається пантоміна. Лікар-чарівник жестами та мімікою зображує свою подорож у країну чудес, куди іде за душею хорого. Саме тому, що душі нема, дана людина захоріла і лише тоді може жити, коли лікареві вдасться увільнити увязнену душу. Такий лікар-жрець мусить бути zarazом добрим актором. Подібно лічать, а радше баламутять хорого шамани сибірських племен. Хто бажає приготувитися до лікар-

ського звання, йде на практику до шамана. У нього вчиться формулок заклинання духів і інших способів баламучення наївних. Коли вже почуватись на силах виконувати самостійно лікарську практику, складає дарунки вчителеві та дістає від нього диплом.

Однак є у первісних народів і деяке аптикарське знання. Вони приписують хорим горошинки (пігулки), плястри та різні масти. Дуже часто приновлюють теж масаж.

Знана є теж у первісних народів і хірургія й операція, спускають кров, отвирають черево, череп і т. д. Англіський вчений Самійло Елі, що побував довго серед племен островів Ювеа (на схід від Австралії), описує, як такі операції виконуються. „Вірять вони, що кождий невральгічний біль, як біль голови, заворот голови і т. д. спричинений натисканням черепа на мозок. Одиноким лікарством проти цього є усунути якусь часть кістки черепа. І вишкребують кістку гострим приладом так довго, аж випади отвір величини монети. В найліпшому разі вмирає тільки половина пацієнтів. Цей забобон так дуже там поширений, що тяжко стрінати дорослого мушину без отвору в черепі”. Потверджує це й інший вчений Турнер.

Відваги не хибує цим народам природи, бо відважуються навіть на таку тяжку операцію, як отвирання черева і то не лише, щоби зробити т. зв. цісарське різання, але й щоби усунути товщ, який занадто зібрався в череві.

БЛАГОСЛОВЕННЕ СЕЛО.

(ЦІЛЮЩІ ВОДИ В ЧЕРЧУ).

Богата наша країна — Галичина — у всякі земні благодати. Які багатства не криються в нашій землі: нафта, сіль, соли потасові (кайніт), земні гази, земний віск, сірчані води, мінеральні води. Мало котрий край криє такі багатства в своїй землі — тому всім нам ясно, чому кожний чужинець дивиться таким ласим оком на нашу землю... Та що з того, що богата наша земля. Користаючі з багатств нашої землі чужинці, збивають мільйони, мільйони. А ми в них у наймах і то не на становищах ліпше платних, — але лише на чорній низько платній роботі. Кваліфіковані робітники, інженіри, урядовці — це все ворож нам чужинці. Наші кваліфіковані робітники інженіри мусять шукати праці по далеких краях, бо на рідній землі нема для них праці. Десятки тисяч чужинців живе з нашої землі, а ми мусимо кидати рідний край втікати за море, шукати праці для прожитку.

В нафтовім бориславському басені перед десятками літ удалося ріжним спекулянтам підступним способом викупити у наших селян землю. В той час здавалося нашим селянам, що дістають величезні гроші за свій морг чи два морги поля. Невдовзі цілі ряди шахт вирости на цих полях, тягнули ропу з нашої землі, а за це наші мільйони пішли в чужі кишені. Українські інтелігенти остерігали селян, щоб не продавали землі „на віки”, — але застерігали собі участь в зиску з копалень. Підшепти злих духів були сильніші... Щойно з часом навчилися наші селяни відступати землю під копальні на корисніших для себе умовах. Ті, котрі продали землю „на ві-

ки” — з господарів стали небаром наймитами у копальнях, на своїй землі.

Не лише нафтові заклади в чужих руках — в чужих руках і ті місцево-сти, де мінеральними водами лікуються люде. Трускавець, Криниця, Любінь і т. д. в чужих, не наших руках...

Прийшов час і ми зрозуміли, що орудувати нашими господарськими справами, користати з благодатей нашої рідної землі — це наше право, наш обов'язок, коли не хочемо бути на віки погноєм, на яким другі мають жити, багатіти, панувати. Крок за кроком беремо в наші руки чим раз то нові ділянки господарського життя — йдемо поступенно до його незалежнення. Сила цього походу тим певна побіди, бо в його ряди стали не одиниці, але карні ряди громадян свідомих своєї цілі.

Благодати нашої землі мають лишитися в наших руках, ми маємо ними орудувати, ми понесемо для всіх потребуючих лікування поміч — сказали свідомі громадяне села Черче, рогатинського повіту.

Вже з давен давна зїздилися до Черча дооколичні люде, щоби купатися в сірчаній воді Черча. Як літопись голосить, то в старину в монастирі в Черчу була вода, що помагала на очі. Однак довгі, довгі літа на цілющі води Черча ніхто не звертав уваги. Щойно в 1905 році в часі великих військових маневрів звернули увагу на черчанські води віденські військові лікарі і запропонували громаді, що вони вибудують заведення купелеве, яке по 30 літах перейде на власність громади. З ріжних причин

не прийшло до будови, а тут і світова війна заскочила. Якби умова з віденськими лікарами була дійшла до висліду, то Черче булоб вже загально знаним купелевим місцем. Може й ліпше сталося, що умова не дійшла до висліду, бо знова булиб чужинці взяли наші богацтва в свої руки. Тепер будуємо купелеве заведення нашими власними скромними силами і українське село принесе в цей спосіб новий культурний здобуток для людства.

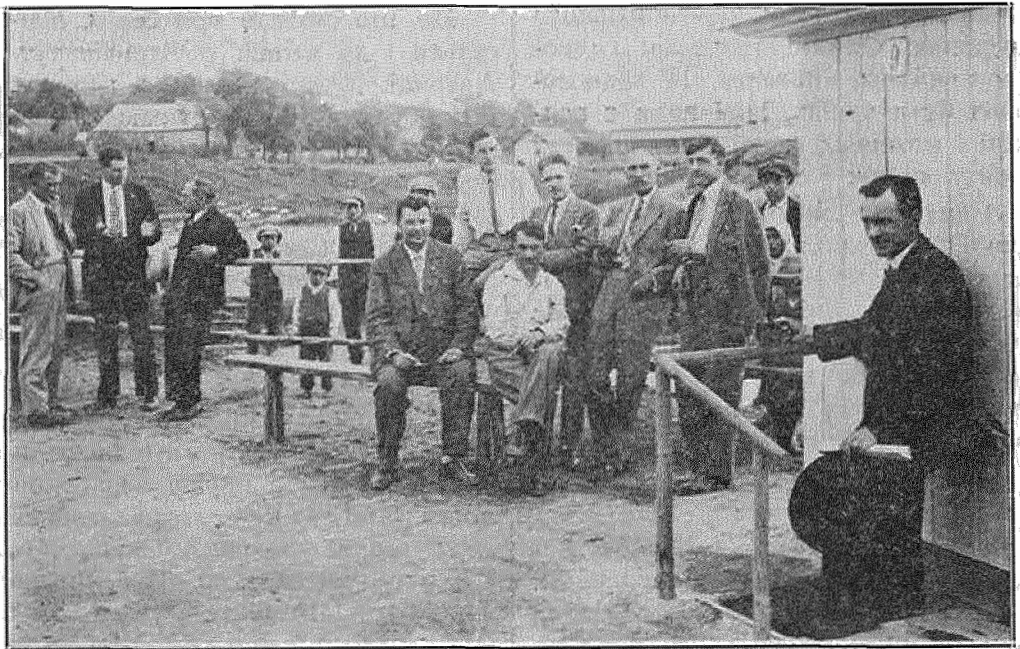
Тому що справа має загальнонародний характер — звернемося до наших фінансових установ, щоби і вони приступили з уділами. Ініціативний комітет під проводом директора Центробанку през. д-р Костя Левицького довів до оснування спілки, до якої крім наших центральних фінансових установ увійшли і деякі заможніші

громадяне. Головою Надзірної Ради спілки „Черче” став знаний наш лікар проф. д-р М. Паньчишин. З весною приступлено наглядно до праці. Розбудовано купальню, вибудовано палатку, де має приміщення лікар, ресторан та управа.

Під теперішню пору сотні гостей користає з купелей і цілющих питних вод Черча. В чім сила Черча? В Черчу є дуже сильні сірчані купелі, є дуже добра боровина та питні цілющі води. В мало котрій купелевій місцевості є разом сильні сурчані купелі, боровина та питні цілющі води.

Води Черча розслідили лікарі і так про них пишуть:

Д-р М. Панчишин: „Мінеральну воду з жерсла ч. 1 треба зачислити до сірчанних вод. Знаємо з лікарського досвіду, що вона з таких жерел надається до мінеральних купелів, які

ПРИ „ДЕВЯТЦІ”.

Американські гості пють Черчанські води. Перший з права це канад. єпископ Н. Будка. Третій з права: д-р Л. Мишуга. На самім кінці, в середині 3-ки: д-р А. Кібзей з Дітройт.

лічать ревматизм ставів і м'язів, із тяжким запаленням нервів, у хорих з сечевою сказою, в станах позапальних в ямі черевній, в жіночих недугах і декотрих шкірних хворобах. Вода з жерела ч. 8 може бути вживаною до пиття при нежиті шлунка і кишок, а також у хорих на оксальорію. Вода жерела ч. 9, а ще більше ч. 9 Б, добра є до лічення запалення сечевих доріг, при нежиті ниркових мидшчок і міхура, в випадках надміру квасів шлункового соку, а також у хорих з надмірним подразненням нервового укладу”.

Доцент унів. д-р Сабатовський: „На підставі предложених мені зразків мінеральної води в Черчу, повіт Рогатин, стверджую, що це є сильна сірчана вода, бо містить у літрі води більше як 6 міліграмів сірководня. Присутність сірчаної соди і двовугільника магnezового дозволяє вживати цієї води також як перечищуючого середника. Одначе головним способом лічного вживання цієї води повинна бути купіль. Інші води є вапнисті і можна їх вживати в випадках нежити кишок і сечевих доріг”.

З цих двох вислідів докладної хемічної аналізи лікарів показується, яке широке застосування мають у лічництві мінеральні води Черча. Йде тільки про те, щоби ці води зробити доступними для якнайбільшого числа хорих, та щоби тим хорим дати як найкращі умови лідування.

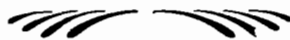
Гості мешкають у гарних, світлих селянських хатах.

Живець Черче має особливе значіння для наших селян цілого краю. В часі війни багато селян набавилося ріжних хоріб, особливо в окопах ревматизму та слабости жолудка. Здо-

ровля це найважніша річ для кожної людини, а передовсім для селянина, котрий мусить тяжко працювати. Треба лікуватися. До чужих купелевих закладів наш селянин не може поїхати, бо великі кошти. В Черчу приміщення у селян не дороге. В місяці липні і серпні селянин не може їхати, бо жнива. У місяці вересні купальні будуть дальше відкриті, а купелі по знижених цінах. Дивіться на наших сусідів Жидів. І найбідніший як захорує, то старається лічитися, бо знає вартість здоровля. Селянин, як стратить сили, то „пенсії” не дістане на старість. Тому хто з селян чується хорим, повинен це добре памятати і в час лічитися. Стація залізнична до Черча, Потік коло Рогатина (2 кілометри від села), почта Рогатин. Перед приїздом належить листовно звернутися до „Купелевого заведення” в Черчу по ближчі інформації.

Це, що сказано про селян, відноситься і до наших робітників тут в Америці. Дехто з нашого громадянства, будучи у ріднім краю на відвідинах, відвідав Черче, а навіть пробував там лічитися. Всі вони подають, що як води так і купелі в Черчу мають велику цілющу силу. Тому й американські Українці повинні підпирати отсе „Благословенне Село”, щоби воно розвинулося на користь усього українського народа, та стало світовим.

В Америці маємо багато імігрантів з самого Черча й з Рогатинщини. Вони то повинні в першу чергу допомогти розвоєви Черча, вкладаючи свій гріш та приступаючи до спілки „Черче” з своїми шерами. Тою справою повинно далі заінтересуватися ціле наше громадянство, бо тут ходить про добро загальне.

М. Бобикевича.

ВРАЖІННЯ З ЧЕРЧА.

Черче наше ще дитина,
Квітка весни жовто-сина,
Ще в пупянках нерозвита,
Ще світанком оповита.

Скарби Черча є в землиці,
В благородній тій водиці,
Що з землі обильно летється,
В девятьох жерельцях бється.

Вони манять нас так мило,
Мов шепочуть щебетливо:
„Пий цю воду і не гайся,
В боровині ще скупайся.

То забудеш, що ти хорий,
Як дим шезне болю горе!”

Тії води Богом дані,
Як лік гарний уже знані.

Від них гине вся недуга,
В цім велика їх заслуга
Слабі, старі та каліки,
Що не думали навіки.

Без підпори вже ходити,
Стали танці заводити,
Ось такі предивні дива
Робить ця купіль зваблива.

Але саме Черче нині
Є ще тільки в сорочині,
Личко милом не домите
І плятятько недошите.

Тож не треба ще удити,
А навпаки — голубити.
Бо то рідне, бо то своє,
Жде ще красшого розвою.

Води мають усі дані
Ї на цілий світ будуть знані.

О Л Е С Ї Б А Б І Й

НЕ ПЛУГ.

Не плуг, не плуг
На лан, на луг,
А меч і гнів.
Проклін, проклін,
А не поклін —
До діл — не слів!

Вогнем, мечем,
А не плачем.
Удар, удар...!
Вірлиних крил
І львиних сил.
Не лір — фанфар!

Лиш сильних Бог
До перемог
Веде з тюрми.
Таж хто віддасть
Нам волю, власть?
Лиш ми, лиш ми!...

Важкий же нам
Рабам, рабам
Чужий полон;
Стіну зірвем,
Або помрем —
Як той Самсон!

СЕРЕД АФРИКАНСЬКИХ МУРИНІВ.

(Стегомія. — Сонце на сторожі спокою Африки. — „Герой”. — Становище жінок. — Як білі використовують Муринів. — Жертва для крокодила. — Доля мулятив. — Муринський суд. — Подружка зрада. — Місто з болота).

У столітті електричності, радія, перелстів океану, дивною та екзотичною казкою виглядає оповідання про далеку Африку, про міста незнані, про життя Муринів і про життя білих серед чорних.

Цікаві враження з подорожі по Африці помістив у французьких газетах подорожник Альфред ЛеГран.

Першим етапом його мандрівки був Дакар. Уже раннім ранком надягнули всі учасники подорожі каски та зажили хініну. На довго треба розпрощатися з добрим питтям і їдою, свободним віддихом і т. д.

Та що зробити, цеж справжня Африка. Горячо било не лише з блідо-блакитного неба, але також з вуличного каміння, з розпалених стін домів.

Я пішов сам один на прохід по Дакарі. Як я був тут перший раз, траувала там жовта фебра. Дакар був відрізаний від світа. Жовту фебру спричинює укушення комахи „стегомії”. Щоби забезпечитися перед стегомією, дають на вікна густі сітки. Від шостої години годі було вийти на вулицю, або лиш в чоботах, рукавичках і з закритим лицем. Та поступенно страшна пошесть пригасала. Тенер Дакар уже свободний.

Дакар це одна з перших французьких пристаней на „чорному континенті”. Як автор висідав із корабля в Дакар, закликав носія. Якийсь подорожний сказав:

— Носій? Цеж аристократична забаганка! Тутешні Мурини не двигают, пане, а голосують! Так, голосують, а небаром танцюватимуть гавота.

Прикрасою Дакару є новопобудована почта. Всі доми, каварні, гостиниці за металевими сітками, для охорони перед стегомією.

ЛеГран постановив відвідати Сенегаль, Судан, Того, Габон, Конго, Дагомеґ.

Велике враження зробив на автора Сенегаль. Усюди росте тут лиш дерево баобаб. Подобає на розпучливого велитня. І не дає так потрібної тіни. На просторі 400 миль краєвид зовсім однастайний. Залізниця лучить Атлантик із Нігром (віддалення 900 миль).

При поїздах є вагони для тубильців. На кожній стації підбігають до них Мурини. Чути як здоровлять одні одних:

— Як маєшся, Молобал!

— Добрийдень, Сюліман!

— Добрийдень, Конкулі!

— Як здоровлячко, Поанкаре!

Цікаве, що назвище французького державника серед Муринів дуже популярне.

На якійсь стації „чорний” побився з білим. Чорний кричить сердито:

— Ти мене вдарити! ти мене образити!

— Твою морду!

— Мій морда варта твій морда! Я Француз так як і ти! Ти заплатити 25 франків! Двацятьпять франків!

На це білий відповідає холодно-кровно:

— Підійди, то заплачу 50 франків!

Білий, на основі тамошніх приписів, котрий вдарить чорного, платить

кари 25 франків. Одначе чорний му-
сить мати на це свідків.

Поїзд їде далі. На якійсь стації
термометер показує 46 степенів теп-
ла, ні жарі.

В Африці є 20 мільонів францу-
ських горожан у кольоніях, які Фран-
ція дістала по світозій війні.

Муринські села одні від одних не-
раз віддалені на сотки миль. Бо Му-
рини вимираючий нарід. Приріст на-
селення дуже слабкий. Ходять зовсім
наго, жінки, як побачать білого, за-
слонюють груди руками. Одначе ли-
ше старі. Мурини люблять ходити.
Тижднева мандрівка, це звичайний про-
хід. Сміло можна сказати, що ціла
Африка ходить від сходу сонця. Ча-
сом мандрують цілі села. Мурин іде
з 60 фунтами тягару, якби нічого.
Прикметою Мурина є **веселість і го-
стинність**. На мандрівці Мурин задер-
жується в першій-ліпшій хаті. Здоро-
вить господарів:

— Як мається? Бо я добре.

І все приймають його так щиро,
як найближчого свояка.

Серед Муринів нема вбогих. Гро-
ші не мають для них вартости. Коли
вигибають із голоду, то цілі села. Не
знають вислову „робити маєток”.
Працюють, щоби мати з чого жити
та заплатити податки.

В селі Кіта (5 білих, 10 тисяч чор-
них) Легран був свідком такої при-
годи: Величезна товпа людей окру-
жила двох Муринів, що стояли по-
середині. Один із виглядом героя сто-
яв мовчки. Другий співав, живо гести-
кулював і раз-у-раз показував на то-
вариша.

— Що тут діється? — спитав я.

— Він оповідає його славу — від-
повів перекладчик.

— А щож він такого зробив?

— Дав йому грошей, щоби про-
славляв його прилюдно.

— І щож він оповідає про нього?

— Що на війні був у Франції...
:о не боявся великих гармат білих...
що він молодий, гарний та могут-
ний... що його наречена чиста, як те-
личка... що його батько найліпший
стрілець племені Бамбару... що його
діти будуть вчасніше ходити та го-
ворити, ніж інші... що він великий,
великий, як найбільше дерево в селі.

І скільки за ца все заплатив?

Перекладчик підійшов до „героя”,
спитав його та відповів:

— Сорок франків.

— То вже нічого не маєш грошей?
— спитав я „героя”.

Відповів гордо:

— Я не мати грошей, але мати
багато чести!

Коли два, навіть незнакомі, Мури-
ни стрінуться — починається між ни-
ми такий діяльог:

— Твій батько здоров?

— Так, здоров.

— Твоя мати здорова?

— Так, здорова.

— Твоя дитина здорова?

— Так, здорова.

— Твої кури здорові?

— Так, здорові.

— Твоя собака здорова?

— Так, здорова.

— Твоя жінка здорова?

На жаль, жінка у Мурина на остан-
нім місці.

Столицею Судану є Бамако. Був я
тут кілька днів, помало привикав до
страшної температури. З чорними як-
так порозуміваюся французькою мо-
вою; перекручують французьку мову
страшно. Зрештою на міги або при
помочі перекладчика. Мурини дуже
чемні для білих.

Муринки — як усякі на світі жінки — хочуть бути гарні, подобатися. Виглядають дуже комічно, коли за приміром своїх білих сестер, посилять лице грубою верствою пудри. Та не лише пудру вживають тут як популярного косметичного засобу. Великою елеганцією вважають тут, коли ціла шкіра влискується. Тому Муринки намащуються обильно товщем, т. зв. маслом „каріте”, що дуже неприємно пахне.

Білі дуже використовують наївність і доброту бідних, добродушних Муринів. У крамницях продають їм за великі гроші товари зовсім висортовані, рішучо безвартісні: мило, що не милиться, зеркала в яких годі доглянути себе, перфуми без запаху, гребені без зубів, ножі, що не ріжуть, свічки без гнотів. І цих товарів тут так багато, що часом здається, що справді є десь спеціальні фабрики, які виробляють тандиту.

Я походжав самотно по вулицях Бамако. (Бамако значить: місто, побудоване на болоті). Тут спокійно, тихо та сонно. Мурини працюють за дня, їх жінки сидять дома. Якось дівчинка продає горіхи „коля” та меланхолійно кричить час до часу:

— Ає на во сан!

Я спитав її, як називається. Не відповіла. Я дав їй десять сантимів. Глянула на мене й сказала:

— Аісата.

Я знову дав їй десять сантимів. Завагалася:

— Таж я маю лише одно ім'я.

Вечером пішов до гостинниці Судан-Клюб. Якийсь Євросеець вдався зі мною в балачку.

— Чи знаєте, що фетишом Бамако є кайман.*) Він пильнує міста. Перед європейською кольопізацією каймана дуже почитали. Щороку улажду-

вали великий похід у його честь і давали йому на жир молоду дівчину.

— А тепер? Чи вже йому не дають?

— Офіційно ні. Неофіційно так. Культю для каймана так легко чорні не позбудуться, таксамо віри у фетиші й амулети.

Мурини з природи лагідні та добродушні. Колиж Мурин дійде до влади над своїми земляками, стає жорстокий, суворий, мстивий та далеко більше вимагаючий ніж людина білої раси. На кождім кроці дає відчувати свій авторитет.

Дуже часто можна стрінути Муринів і Муринок при напрямі доріг. Вони зрезигновані. Пригравляє їм музика, що навіть найспокійнішу собаку може довести до бішености.

Коли часом зявиться аероплян, викликає загальне зацікавлення. Говорять про нього та згадують цілі місяці.

Судан, країна здобута Французами в кровавих боях. Нераз біля спаленої сонцем дороги буває піраміда з написом поляглого французького офіцера. Вулиці Судану мають назви французьких старшин.

Найсумніша доля в Африці **Метисів** (Муляти). Це категорія людей зовсім упосліджених, наче винятих зпід права, людей без батьківщини та раси.

Вже в дитинстві відчують з жалем своє пониження. Батько їх білий, найчастіше потім неприсутній. Мати Муринка вертає до родини. Дитина оставлена сама собі, погорджена. Вонаж не належить ані до білих ані до чорних. Тому навіть малий мулят чи мулятка мають передчасно сумне лице. Відчують своє пониження на

*) Крокодиль.

кождім кроці. Це діти без назвища, найчастіше французських імен. Коли мають сім літ, забирають їх до метиських шкіл і виховують у католицьких принципах. Ці діти творять найдивніший рід сиріт: не мають ні батька ні матері.

Доки батько в Африці, не вирікається сінка, відвідує його й тоді, як уже оженився з „білою панею”. Колиж „біла пані” має власну білу дитинку, малий мулят іде за двері. Не є його братом білий синок його білого батька, ані чорний синок його чорної матері з муринського села.

В школі виховують його морально на Француза, але не має його прав. Закон забороняє йому носити назвище свого батька. На двадцятому році мусить служити в муринській армії. Коли дістане якесь становище, платять йому лише як Муринови. Білі відвертаються від нього з неохотою, чорні з погордою, часом із ненавистю.

В Ніяфунке Легран був на „сесії” муринського суду. Судили справи між Муринами. Присуди суду цікаві, характеристичні для психології та взагалі понять Муринів.

Суд відбувається менше-більше так:

Суддя, т. зв. командант, сідає посередині при столі. Правобіч сидить його помічник, або т. зв. інтерпретатор. По углах стола сидять два привагли судді.

Перша справа: намагане вбивство. Побитий, поранений Мурин стає перед судейським столом, ледви держиться на ногах. Той, що побив його, підсуває йому крісло та ввічливо помагає сісти.

— Чому ти вдарив його ножом? — чути перше питання.

— Аллаг! Аллаг! Бог так хотів! — відповідає обвинувачений.

— Ти вдарив його?

— Ні, команданте, то моя рука вдарила його.

— Як почувався ранений?

— Мається так добре, як корова, що зломила дві ноги.

Западає присуд: три місяці в'язниці.

Друга справа: перед судом стає двох Муринів та Муринка.

„Командант” питає:

— Що вони хочуть?

Інтерпретатор відповідає:

— Той вищий виїхав на два роки у Францію. Отся то його жінка. Той нижчий це його брат. Як виїздив, віддав братови жінку. Брат давав їй їсти й пити, але не взяв її за жінку. Він уважає це великою зневагою. Думав, що як вернеться, застане сина. Не застав. Тож він стратив на цьому. Тому дуже загніваний.

„Присяжні судді” глядять на жінку, за яку повстав спір.

— Навіть не худа — каже один із них з признанням.

— Що каже жінка? — питається „командант”.

— Вона каже, що це правда. Дав їй їсти, але не взяв її за жінку.

— Що каже винувник?

— Каже, що почувався до вини. Знає, що скривдив брата. Каже, що можна покарати його строго, що він повен жалю, як риба остей, але що братова жінка зовсім не сподобалася йому.

Перебірчивого брата коштувала ця справа три кози, на таку кару засудили його.

Дуже багато справ перед судом є за подружжю зраду (розуміється все по стороні жінки). Але справи кін-

чаться все скоро й безкровно. „Той третій” платить невеличку грошеву кару (20—30 франків і т. д.) і ціла трійка виходить із суду в згоді. Жінка признається до зради з філософічним спокоєм. В таких справах легше доходить до порозуміння, ніж прим. коли йде про корову.

— — — — —

Пливемо Нігром до Томбукту. Слухаю співу Муринів, що від сходу сонця неструджено веслюють і ні на хвилю не перестають співати. Наближаємося до Томбукту, міста дорогого для всіх Муринів, міста легендарного. Цей вбогий нарід, що не має нічого, котрому культура забирає його минуле, його традицію, його багатства, має таки щось. Має своє місто, яке почитає й шанує.

До Томбукту не веде ніяка означена дорога. Їдемо поміж деревами. Галуззя вдаряє нас по лиці. Ще дві милі до міста. При дорозі „ганчіркове” дерево. Якийсь музулманин тому кілька літ, як вертав із Мекки, задержався в тіни того дерева та помер нагло. З тої пори дерево стало фетишем. Мурини, що переходять біля нього, віддирають ганчірку із свого одягу та завішують на галузях. Це повинно принести їм щастя й успіх і новий одяг до року. Я завісив на галузці половину хусточки.

Перед нами море піску. Сягель — закінчення Сагари. Копита коня затоплюються в піску. Все довкола біле. Десь далеко на овиді замаяоріла сильветка верблюда.

Томбукту! Ось нараз із повені піску виринає Томбукту, місто, якого найліпшою зброєю є пісок. Місто окружене... простором. Перед самим Томбукту величава піраміда з панисом: „На спомин полковникови Боніе, що ввійшов до Томбукту 10. січня

1894. р., згинув у Такубао з 10 офіцерами, 2 підстаршинами, 80 стрільцями дня 15. січня 1894. р.”

Тамбукту це наче гарячий лябіринт. Є тут велитенські тераси, побудовані з болота. Вони розпадаються від спеки. Доми побудовані тут також із болота. Приїзжі розтаборюються на розпеченім піску. Тут задержуються каравани, що йдуть знад Нігру. Томбукту зуміло спротивитися гегемонії білих. Прикрасою Томбукту є мечет, збудований також із болота. Мечет погрожував, що завалиться. Тоді всі мешканці Томбукту поспішили з помічю zagrożеній святині. Жінки носили воду — за це мали відпущення всіх гріхів, муштини ліпили болотом zagrożені вугли святині. І нині мечет стоїть побідно серед міста.

Дуже багато білих, заманених легендою, приїздить до Томбукту в надії, що побачать його легенду, що побачать щось надзвичайного, таємничого, що пояснить їм культ того міста. І відїжджають розчаровані. Тайну годі побачити — треба її відчути, зрозуміти. Повні її лица мешканців, повні каравани, що приїздять сюди на 12—13 тисячах верблюдів.

Томбуктські жінки зодягнені дбайливо, в ухах мають дуже гарні кульчики. Коли їде якась каравана, підходять до неї із збанами води. Ідуть співаючи:

— Гарє! Гарє! (Співаймо). Караванники гарні люди! Занесім їм воду, хай вмиються. А коли цей, що мене вибере, буде найгарніший, знаю гарзд, що йому маю дати!

Ідуть і холодяться величезними віальцями з пальмового листя.

— Гарє! Гарє! Людина з заходу гарна людина! Коли лице його закри-

те, це тому, щоби уста його не мали смаку піску.

Мурини горді з Томбукту. Може не вміють виразно сказати чому, але люблять це місто. І може тому це місто виліплене з болота, серед моря піску, має в собі такий чар, незрозумілий для чужинця.

Білих приймають тут дуже гостинно. Але ця гостинність коштує їх дуже дорого. А Муринки співають із тріумфом:

-- Гаре, Гаре! Людина з заходу їде в дальшу подорож, але вже не має грошей. Гаре! Гаре!

Лев Лепкий.

ЗПІД КИЇВА.

Понад полем вітер віє.—
А поле сумує.

Іде стрілець зпід Київа,
Ніг в собі не чує.

Іде стрілець зпід Київа,
Переходить мости:
Гей, вже орють, приорю-
ють

Стрілецькі кости!

Іде стрілець зпід Київа,
Та не стає сили:
Чужі люди, ворог вояди,
Наші... лиш могили!

Василь Стефаник.

РОСА

Присвячую „Просвіті”.

Старий Лазар досвітком сапав грядки. Досвітні пасма витягали сонце на землю, а Лазар потрясав сивим волоссям і спершися на сапу, усміхався, бо дуже любий цей ярий переддень. В сутінках світанку він все малював будучність своїх дітей, внуків і правнуків.

Тихо, птахи співають, а роса їсть ноги. Але цю росу кожда стеблинка так радо двигає на собі мов божий трунок.

— Ей, ти росо, їла ти мене від дитини; я коло овець плакав від тебе. А як був молодий, то мусів підкочувати білі штани, йдучи від дівки, щоб мама не сварила, а як став газдою і заходив в збіжжя косити, то ти жерла мене і кусала і боронила перед косяю кожде стебло, аби їх ще завтра напоїти своїм різким напитком, але в осени ти найгірша, бо забирають від тебе все, кому ти щодня лице мила. Ти так як мама, що недає своїх дітей.

— Отом ся росо, находив по тобі, отось мене ся наїла, але твоя їдь була так як мід, що щипає і смакує. Я тебе сімдесять років не проминув ані одного дня, я все чекав ясного сонця і воно велике та ласкаве висушувало мене, а тебе, росо, забирало до неба, щоби вечером зливати, як умліває вся травинка. Ти, Боже, поливаєш всю землю росю так, як ми росадник. Ех, ти божа водице, ти давала дужість і здоровля пшеницям та житам, але і я був від тебе дужий та різкий. Баную дуже, що ти мене не будеш заросювати, як ти, святе сонце, родишся.

Глянув на сзою білу хату. — О, я з тебе, мій палацу, тихонько дуже виходжу, аби не будити купу внуків. Вони так файно сплять, порозкидаються, що гріх рипнути двсрима; їх сон святий, бо їх Бог взяв на свої коліна, на колінах божих вони ростуть. А стара зараз за мною встає, накриває діти і ходить тихо, як кітка, та лагодить їм сніданок. Мій ласкавий Боже, чим я годен відплатити твою ласку. Ти мене своїм сонцем, дощем і бурею тримав у силі довгі роки, аби мої діти і їх діти жили і росли.

— Але взуки інші, як давно були, в них книжки, в них співанки інші. А дурна стара радується ними та будує Україну; здуріла стара від внуків. Видурюють від неї гроші на представлення та на книжки та тягають стару коробку по читальнях, а вона вертає з ними додому та радується, як дівка. „Мой, старий, каже, аби ти видів, який козак наш Тома, у сивій кучмі, у синих гачах, а люди плещуть йому в долоні, а він так говорить, як у книжці, а сорочка горить на нім. Ей, як би ти ся хоть раз подивив на них! Я, кажу, старий, щоби ся дивити на таке і не винен тому, що ти з моїми внуками на ново дівочиш. Але ти мені скажи, відки ти гроші маєш на кучми та на сине сукно, та на вогневі сорочки, бо ти така сліпа, як кертця, ти їм не вишила, від коли ти здуріла з тою Україною, то мені в мошні все гроші хибують.

— Але внуки не пють, не гуляють і до корчми не йдуть, а гудуть як бжол: Україна, Україна. Малий Ки-

рило підходить мене, як дитину: „Діду, діду, а прочитаю таке файне”.

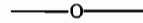
— Та читає, та добре там написано, але я письма не знаю, а лиш через охоту малого сідаю з ним та по-такую.

— Вони в мене чемні, най їх Бог благословить з їх надіями. Вони хотять нового, на те вони і молоді.

З цих дум вирвало його сонце, що зійшло, як золото і стара, що кликала на сніданок.

— Ти вічне сонце, ти знов благословиш мене на сніданок. Там слабий; роса твоя донька не має вже на мені що пити, самі кости. Але в мене внуків багато. Роса має кого обливати своїми перлами. А ти, мамо наша, ясне сонечко все благослови їх до сніданку.

Старий Лазар росяним листком обер свої мокрі очі і пішов до хати між внуків.

Жайворонок.

(Легенда).

Коли людська злоба намучила страшно Спасителя та вкінці прибила Його на хресті на Голготі, Пресвята Діва клячала під хрестом, проливала рясні сльози, терпіла страшно.

Жайворонок, що піднявся був високо вгору, бачив усю цю жахливу подію, цей біль і сльози Божої Батері. Він змилосердився над терпіннями Ісуса Христа.

Зринув із гори та сів на поперецьніці хреста над головою змученого, вмираючого Ісуса.

Там доти дзьобав і дзьобав по окровавленім, терновім вінку, поки

одного не віддзьобав терня, щоби хоч одну каплю крові зменшити невинно Розпнятому.

Тією милосердною роботою зменшив трохи терпіння Спасителеві та Його Матері, коли побачила, що хтось співчуває її терпінню. Потім жайворонок піднявся високо над хрестом під блакить неба тай там виспівав жалібну пісню над терпіннями замученого Ісуса та над злобою завятих ворогів справжньої віри.

Відтоді доброго жайворонка наш нарід називає пташиною Богоматери, що в небі у її стіп вічно співає.

Пісня рідна й слово рідне —
Се батько і ненька,
Хто не любить її щиро,
Тому жить гіренько.

С. М. Дорошук.

Мово рідна, слов рідне,
Хто вас забуває,
Той у грудях не серденько
Але камінь має.

Сидір Воробкевич.

Сестрицтво Преч. Діви Марії Неустанючої Помочі, від. 212 У. Н. Союза, в Вілінг, В. Ва.

ВИЗВОЛЬНІ ЗМАГАННЯ ЗАКАРПАТСЬКИХ УКРАЇНЦІВ В 1918-1919 РОКАХ.

Переслідувані та залякані мадярським правительством, закарпатські Українці побоялися вислати свою делегацію на Національне Зібрання до Львова в дні 18/19. жовтня 1918 р., де наступило утворення Української Національної Ради як конституанти українських земель Австро-Угорщини, котра проголосила Західно-Українську Народню Республіку на тих землях, а всеж відгукнулися письмом до Національного Зібрання, в якому між инш. писалося: „Ви самі добре знаєте, які ми пригнічені. Забрали від нас все: календар, азбуку, школи, газети та ще й мову. В народніх школах від 6 літ учать по мадярськи. В середніх школах і учительських семінаріях ні сліду української мови. А навіть і в духовних семінаріях не вчать нічого по руськи. Священики не знають ні говорити, ні читати по руськи... Значить, що ви, наші рідні брати, повишні стати за нами і зеднати з собою. Наш нарід дожидає того спасення, щоби раз вже висвободитися від ярма другого народу”.

Цим письмом закарпатські Українці висловлювали свою волю до визволення з мадярського ярма і до єдності зі своїми братами по другому боці Карнат. Отже, коли Закарпатську Україну влучено в склад Західно-Української Народної Республіки, то це відповідало настроям і бажанням тамошнього українського населення, в особі тої частини місцевої інтелігенції, що стояла на народньому українському ґрунті, що була виразником національних інтересів рідного народу. Це письмо було першою

ластівкою весни національно-політичного відродження Закарпатської України, того масового народнього руху закарпатських Українців за свою національну окремішність і політичну єдність з рештою українського народу, що вибухом на Угорщині революції (27. X. 1918) розлився по цілому українському Закарпаттю, а найповніший свій вислів знайшов в Народньому Соборі в Хусті, дня 21. січня 1919 р.

Вже 3. січня 1919 р. на засіданні Української Національної Ради в Стапиславові, на котрому було порішено про об'єднання Західно-Української Народньої Республіки з Українською Народньою Республікою у Києві, беруть участь також заступники Закарпатської України. Один з них, говорячи про болі і терпіння українського народу на Закарпаттю, між иншим казав: „Ми ваші браття, що були під пануванням ворога, прийшли сюди, щоб ви дали нам раду. І ми дістали свободу і хочемо збудувати славу будуччину. Одноголосно ми зголосили, щоби українські квіти леліли на Карпатах, щоби кожний Українець жив славно під однією зєдиненою Україною. Наше серце тягне до України. Поможіть нам! Вам братню руку подаємо. Нехай живе одна одностайна Україна!”

Про цю делегацію знаходимо в ужгородській часописи тих часів, „Руська Краина”, таку звістку: „Василій Джумирать (Джуміранк?) і Михась Олась ходили до Станислава къ Народной Украинской Радѣ и принесли письменное свѣдoвoдcтвo,

же они цѣли ходили тамъ. У семъ писъмѣ виложено, ожъ они жадали тамъ въ имени всѣхъ въ Угорщинѣ бывающихъ русиновъ жеби они въ едно могли стати до України и обѣцяла Стапиславська Рада, ожъ черезъ своихъ делегатовъ у Парижу изявлено буде, что русини изъ комитатовъ Спишъ, Шарошъ, Абауй, Земплинь, Унгъ, Беретъ, Угоча и Мармарошъ въ едино хотять ставати до України. Найновѣйше дозналисмя, же правѣ теперъ една руська делегація изъ Угорщини перебиває въ Кієвѣ, жебы соединєніє всѣхъ русиновъ произвести годни."

Віче Українців 4. січня в Мармарош Сиготі ухвалило цей вчинок своїх представників у Станиславові.

Отже закарпатські Українці не тільки у себе дома за обеднанням з Україною висловлювались, але й практичні кроки на вні робили, висилаючи в цій справі делегатів до Станиславова і Київа, жадаючи тут помочи для переведення того обеднання в життя.

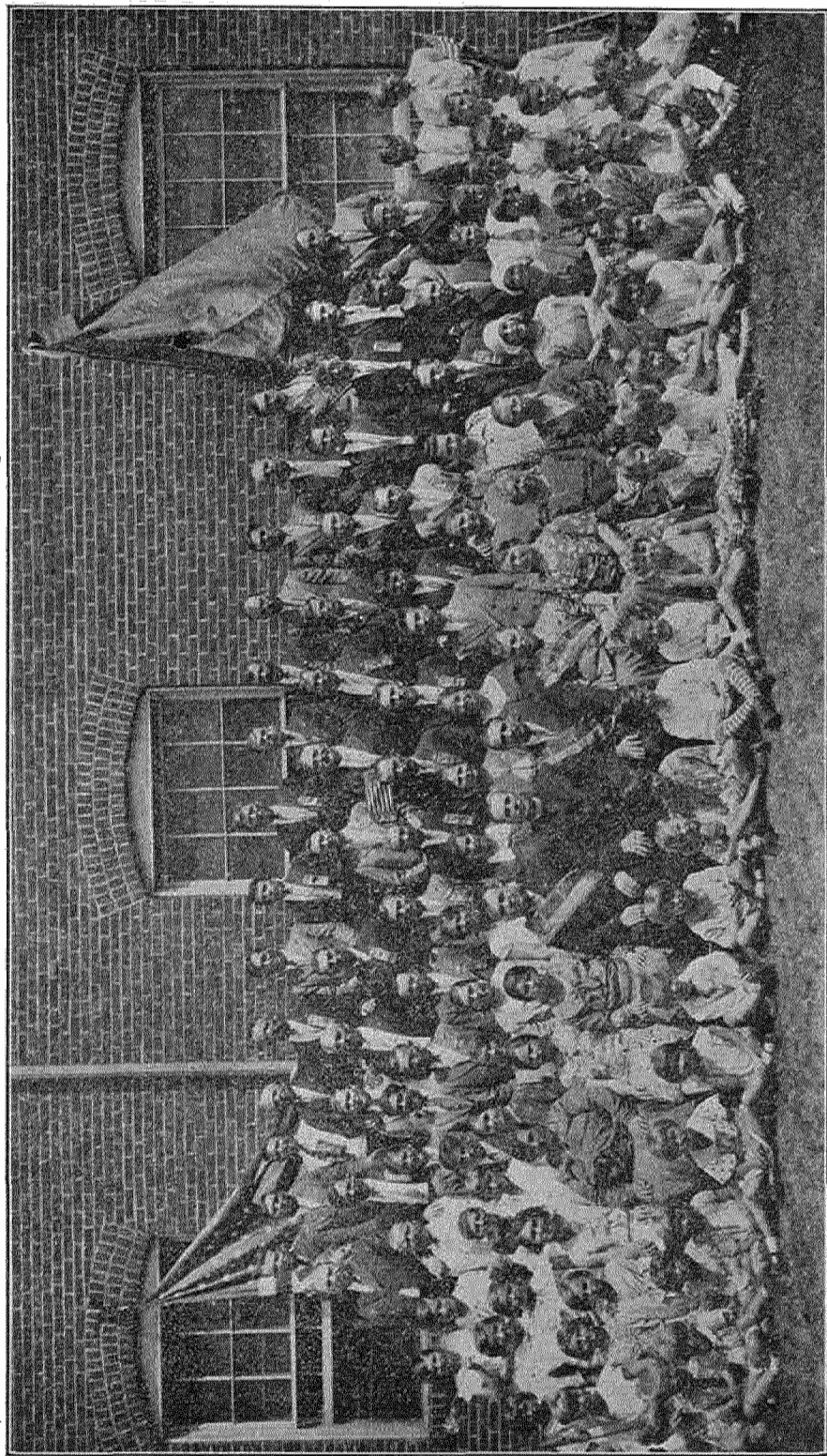
*

Рух за обеднанням українського Закарпаття з українською державою на Сході почався в західній частині краю. Провід над ним мав священик Єм. Невицький. В короткому часі обїхав сам багато сел та приготував їх до окружного зїзду, котрий відбувся в Любовні дня 8. листопада 1918 р. Це було перше велике віче українських народніх мас, з участю делегатів від революційних рад доокочликих громад, на якому „серед великого одушевлення рішено відорватися від Мадярщини і злучитися з Україною". Одначе утворена на цьому вічу „Руська Народна Рада", осідком якої стало місто Пряшів, попавши скоро після цього під вплив захожих з Галичини і місцевих москво-

філів, явилася відтак речником злуки Закарпатської України з Чехо-Словаччиною, пішовши на перекір виразній волі населення, а свящ. Невицький мусів пізніше емігрувати до Америки, переслідований Чехами.

Майже одночасно з пряшівською повстала „Рада Угро-Руського Народу" в Ужгороді, що займає осередне положення в краю (9. XI. 1918). Ця Рада зложилася зі змадяризованого пошівства, а в своїй політичній декларації заявила, що „угро-руськи народъ прилїляєся ко своей прадѣдной отчизнѣ Угорщинѣ и ко ненарушимости території еѣ, разомъ противитися всякому такому памѣрсною, котрое угро-руський народъ отъ Угорщини оторвати або на цѣлость держави нападати желает". Мадяро-фільське становище займала й „Руська Народна Рада" в Будапешті, хоч вплив в ній мали такі безсумнівні українські культурники як д-р Г. Стрипський. Стрипський і йому подібні українські інтелігенти звязували долю українського Закарпаття з Угорщиною, домагаючись автономії для свого краю, в рамках угорської держави.

На ужгородську і будапештенську ради спералося угорське „революційне" правительство Каролього, в своїх змаганнях удержати при Угорщині Закарпатську Україну. 10-го грудня 1918 р. правительство привезло на свій кошт до Будапешту з різних сторін людей, які Мадярам здавалися найприхильнішими. Але коли українські інтелігенти на чолі з Стрипським предложили ззїздови до ухвали домагання автономії під Мадярщиною і заяву вірности цій державі, то „найприхильніші" одподушно на це заявили: „Хочемо до України, хочемо собору на своїй власній землі, а не в Будапешті". Подібну невдачу

Братство св. Івана Хрестителя, відділ 247 У. Н. Союзу. у Вилмінгтон, Дел.

потерпіли мадярофіли в Мармарош-Сиготі, дня 18. грудня 1918. Улаштовані ними краєві збори заявили за Україною та постановили скликати на 21. січня 1919 р. „загальний збір русинів, живущих на Угорщині” до Хуста.

Особливо велике негодування серед населення краю викликавало беззастережено мадяронське становище ужгородської Ради. Це і було одним з товчків того масового руху за відірванням Закарпатської України від Угорщини, котрий з найбільшою силою виявляється в східній частині краю. Тут відбувається також „загальний збір русинів, живущих на Угорщині”, або „Народний Собор” в Хусті.

*

На соборі в Хусті взяло участь 420 делегатів, що репрезентували 150 місцевостей краю, 420 тисяч населення. „Били лишаки — читаємо в одному справозданні — но било доста и лемаковъ изъ далека. Не еденъ за 2—3 дны ишовъ, жеби до Хуста прійти. Раковъ-Пасъки-Дубровка изъ Ужанскоѣ, изъ Берецкоѣ многи, изъ Угочи майже всѣ били в едно изъ Мармарашскими на семъ оборѣ”.

Торжество почалося зі служби в церкві „Делегаты” — читаємо в тому ж справозданні — „завдали своѣ свѣдства. Поставали у рядъ и на передъ 3 застави (фаны) украинскѣ (сыня-жовта) несли... На пути смѣло заспѣвали: Вже воскресла Украина .. У церкви было якъ на отпустѣ... По службѣ священникъ Парканъ посвятивъ заставу коло церкви. Далє рушилися до горожанскоѣ школы на собор”.

Засідання отворив д-р Юлій Брашайко. „Онъ чудно было чути слова: не хочеме быти слугами чужихъ народовъ!” За предсѣдателя выбрали

единогласно д-ра Михаила Брашайкова. Но ледва узався предсѣдатель, коли Иванъ Волошукъ голоснимъ словомъ закричить: Где хочете стати — До Украины! Сякъ голосили делегаты всѣ, числомъ 420”.

„За нотарошовъ (протоколянтовъ) собора избранъ Михаилъ Тивадоръ и Василий Осипчукъ. По выборахъ уже распалились делегаты. Уже на голосно кричали: Пештъ намъ не треба, идеме до Киева. Кедь о дакотромъ дѣлѣ много радились и переговорывали, доста было загалосити: „Най буде такъ як е у Кіивѣ”, тогды уже всѣ вьедно кричали: „Най буде такъ, як у Кіивѣ” и уже о томъ дѣлѣ и не рѣшали”...

Приняті на соборі постанови звучать:

„1. Всенародні збори угорських Русинів-Українців з дня 21. януаря 1919 року висказують зеднанье всіх Русинів-Українців з комітатів: Мараморош, Угоча, Берег, Унг, Земплин, Шариш, Спиш и Абауйторна і прилученье Русинами-Українцями заселених земель до Соборної України, просячи, щоб нова Держава при виконуванню цієї злуки узгляднила особливе положенье сих Русинів-Українців. Для того всенародні збори заявляють, що руський народ Угорщини 10. закон про Руську Країну, даний в Будапешті року 1918-го, не признає законом, бо повстав без его волі і без заступництва народу.

„2. З огляду на повище рішенье збори постановляють, що руський народ не пішле своїх послів до угорського парламенту.

„3. Всенародні збори просять, щоб українські війська засіли землі, заселені Русинами-Українцями на Угорщині і щоб заосмотрили населене, живуче серед тяжких харчевих відносин, поживою.

„4. Всенародні збори витають всі визволені народи австро-угорської монархії: Чехословаків, Румунів, Польків і Німців... „

„7. Народні збори вибирають для ведення справ русько-українського народу Центральну Народню Раду з сто членів і уповноважують її заступати Русинів на Угорщині все і всюди, де сього потрібно, проти всіх інших народів і зробити все, що кожного часу в інтересі русько-українського народу вважає за потрібне”.

Президію Центральної Ради становили: предсідник адвокат д-р Юлій Брацайко, заступники — о. Невицький, Євген Пуза й Іван Волощук, секретарі: Юлій Чучка і Василь Джумінрак, скарбник — д-р Михайло Брацайко, контрольори — Юрій Ткач і Василь Танчик.

Також були вибрані делегати до мирової конференції в Парижу (д-р Ю. Брацайко) і до Києва.

Справоздання „Рускои Краины” закінчується такими цікавими рефлексіями автора: „Цѣлый соборъ такой образъ указавъ якъ еденъ вибухаючій вулканъ, котрому дотеперъ не можъ було вибухнути. Можъ было видно на лищахъ и по очахъ, ожъ сесь народъ премножество терпѣвъ невинно.

„Такъ му розказовали и такъ вели ихъ, котрѣ не водителѣ, но зводителѣ. Не мавъ около себе никого, котрый бивъ порозумѣвъ его... А мадярскѣ новинки все писали, ожъ нашъ русинъ добрѣ ся має подъ ихъ панствомъ. Теперь на семъ оборѣ указалось, ожъ якъ стоить дѣло нашихъ подкарпатскихъ русиновъ”.

Діло „подкарпатських русинов” на Соборі в Хусті досить добре стояло, але не добре йому повелося поза собором, як на самому Закарпатті, так і поза межами краю.

Визначний український патріот Закарпаття, о. Петро Долинай, подаючи до відома українських політичних кругів у Відні вістку про Собор в Хусті і його рішення, між иншим писав: „Тут агитація уже доконченна. Народъ и велика часть интеллигенции: ревнѣ украинци! Дальша работа: дипломатии и политики или силы”...

Так є, ґрунт для обєднання з Україною Закарпаття на місці ідеологічно був уже приготовлений. Лишалося завершити цю роботу відповідними фізичними кроками, як внутрішніми силами краю, так і зовнішніми силами української держави, з котрою Закарпатська Україна хотіла обєднання. Але ця держава перебувала тоді внутрішній політичний переворот, горіла в огні горожанської війни, а через це й не могла подати помочи далекій Закарпатській Україні. Ближче до Закарпаття була Галицька Українська Армія. Але й вона не спосібна була уділити поважнішої помочи закарпатським Українцям, бо не мала подостатком сил навіть для оборони Галичини проти польської навали. А самі Закарпатські Українці не мали своєї оружної сили.

Щож до української дипломатії, то вона що-йно робила перші свої кроки перед державами побідницями у війні, від котрих залежала тепер ціла українська справа, а в тім і справа Закарпатської України. І взагалі ми занадто багато покладали на дипломатію, забуваючи, що дипломатія тільки тоді може успішно працювати, коли силу фактів за собою має, доконаних і скріплених зброєю... А під цим оглядом були ми дуже бідні. Бідно випала й та проба оружного опановання Закарпатською Україною, котра була таки зроблена з Галичини, якраз за кілька днів перед Собором.

„Галицькі українські відділи” — читаємо в одному політичному огляді — „ в двох напрямках вступили були на територію Закарпатської України, покликані тамошнім населенням. На жаль, не повелось їм тривало прилучити ту частину української території до української республіки. Румуни зі сходу, а Чехи із заходу вдарили на невеличкі українські відділи, приневолюючи їх відступити до Галичини.

В ужгородській „Руській Країні” находимо про це такі подробиці: „Въ минувшихъ дняхъ доношували новинки, ожъ Мункачово, Сиготъ и Чопъ обсьѣли (обсадили) Українці. Чопъ и Мукачево самъ залишили а изъ Сигота выбили ихъ Волохи. Дѣло сесе сякъ стоитъ. Украинскѣ вольники безъ розказа зайшли до Ясѣня. Тутъ стали къ нимъ ясинскѣ молодѣ хлопы. Якъ уже въ Сиготъ были, дошла вѣсть ожъ приближаеся волоское войско. Молодѣ украинцѣ не подумавши стали противъ волоховъ, дарьмо видѣли, ожъ волоховъ много больше е. Волохи заштурмовали и сякъ изъ сихъ дурныхъ молодяковъ упало 17 особъ. Изъ волохавъ упали 2. Мадяре и жидаы як видѣли, же украинцѣ идуть дале, тогди зачали ихъ бити и стрѣляти за нима. — У Мункачевѣ были до 18-го генваря и по тому забралися и вийшли черезъ Воловецъ до Лавочного. Изъ Чопа также вийшли. Тутъ командант ихъ еденъ жидчухъ бивъ. Сесѣ и канонъ донесли, по канонъ заержавленый такъ, же и отворити не можъ было. И у Голятинѣ были якъсь „Украинцѣ”, но сеси рабовали. Видно также, что дотеперь были у насъ Украинцы, то не были регулярни воины но лишь вольники, безъ высшого розказа”.

З цієї де-ро тенденційної звістки виходить, що оружна виправа з Га-

личини дійсно мала на цілі опановання краєм, бо відділи виявилися одночасно в цілому ряді місцевостей. Не знаємо чисельности цих відділів, але думаємо, що розпочате ними діло представлялосяб поважніше, а можеб і цілковитим успіхом увідчалось, як би місцеве населення було приготоване до оружної боротьби, як би серед нього знайшлося більше „дурнихъ молодяковъ”, що зі зброєю в руках виступилиб на ворога. А про це провідні кола закарпатських Украинців найменше дбали. І власне через це свою справу програли. На їх оправдання можна хіба це сказати, що скрізь в Украинців справа оружної сили не дуже світло стояла.

Рух на Закарпаттю за об'єднанням з Україною спонукує угорське правительство Каролього видати дня 21. грудня закон про утворення в межах угорської держави автономної „Руської Країни”, паразі з комітатів Мармарош, Угоча, Берг і Уг. Про приналежність до „Руської Країни” українських частей інших комітатів мала рішити зирова конференція. Обсяг цієї автономії був дуже вузький, а правительство не дуже то спішилося вводити її в життя і поза іменуванням міністра для українських справ, в складі угорської ради міністрів д-ра О. Сабова), віцеміністра для просвітних справ (д-ра Г. Стрипського) і губернатора „Руської Країни” (д-ра А. Штефана), дальше не йшло.

Всі ці високі достойники „автономного” краю сиділи в Будапешті, а Закарпаття далі управлялося старою мадярською адміністрацією, викликаючи невдоволення навіть в таких кругах української інтелігенції, що готові були прийняти ту автономію. Наприклад ужгородська газета „Руська Країна”, редактором якої був відомий український патріот о. Августин

Волошин, містить ось таку іронічну замітку: „Руська Країна. И министерія помалу уже лишъ у Пешті буде. Люде и мудрѣйша наша интелегенція уже цѣлкомъ ситѣ изъ нима. Ба что хотятъ сесѣ панове. На конецъ еще дочскаеме, ожъ буде министерія — безъ краини”. Так воно вкінці і сталося.

А всьж угорське правительство, під впливом все змагаючогося ірредентистичного українського руху, де-що зробило для введення автономії в життя — перевело дня 4 березня 1919 вибори до автономного „Руського Сойму”, а в середині березня цей сойм навіть зібрався був в Мукачеві, заявившись, очевидно, в своїй мадярофільській більшості, за Угорщиною, домагаючись одначе від правительства негайного означення границь автономної „Руської Країни”, погрожуючи, що „іначе иншим путем обезпечити руський народ”. Одначе це була спізнена робота. В тому часі правительство Каролього, супроти безпідійности своєї місії — врятовання Угорщини в старих границях — клопилося до упадку, проморуючи дорогу для большевицької влади.

Большевицький персворот на Угорщині (21. березня 1919) ніяких істотних змін в політичне життя українського Закарпаття не вніс. Комуністичне правительство Беля Куна, проголосивши право самовизначення всіх народів і країв Угорщини, визнало також проголошену перед тим буржуазним правительством Каролього „Руську Країну”, очевидно в складі угорської радянської республики, устрій якої також мусів бути радянським. Колишній губернатор „Руської Країни” за Каролього, А. Штефан, був признаний народнім комісаром „Руської Країни” в складі

радянського правительства Угорщини, а в Будапешті почала виходити під редакцією Г. Стрипського „Русько Країньска Правда”, урядовий орган комуністичного правительства для українського Закарпаття.

Бачимо, що з української сторони фірмантами української справи при комуністичному правительстві Беля Куна остали ті самі люде, що були при буржуазному правительстві Каролього. Пояснити це треба не тим, очевидно, що Штефан і Стрипський в 24 години поробились комуністами (нічого спільного з комунізмом і навіть з соціалізмом ці люде не мали), а тим, що вони були мадярофілами, що розвязку справи Закарпатської України мислили тільки в звязку з Угорщиною. І власне через це їм була дана змога далі фірмувати українську справу.

Треба одначе признати, що не тільки значна (і краща) частина мадярофільської української інтелігенції дуже легко до комуністичного режиму пристосувалася, але й широка народня маса Закарпатської України прийняла цей режим з більшою прихильністю, ніж режим Каролього приймала, з огляду на багато обіцюючі соціальні реформи большевиків та і заміну старої, зненавидженої населенням, місцевої адміністрації. До влади на місцях прийшли нові люди, ближчі народови.

На всякий спосіб большевицький режим щось давав широким масам населення українського Закарпаття під оглядом соціальним і не відбирав уже досягнених національних здобутків, навпаки, отворяв перспективи на ліпше і в цій області. Щось далеко гіршого ждало Закарпатську Україну від „братів” Чехословаків, котрі по упадку австро-угорської монархії з самого початку повели підступну ро-

боту, щоб прибрати Закарпатську Україну до своїх рук.

Обєднання Словаків з Чехами купили останні ціною обіцянки влучити в склад Словаччини значну частину Закарпатської України. Одночасно з окупацією Словаччини на початку листопада 1918 р., чеські війська почали просуватись і на українську територію, а Словацька Народня Рада видала улєсливу відозву до „любих Русинів”, щоб прилучилися до них, заявляючи: „Ми не лише обіцяємо вам повну автономію, але вже й визнаємо вашу повну автономію в справах церковних, шкільних і внутрішніх”. „Любі русини” ціну цьому „визнанню” знали і тому, як знаємо вже, скрізь на вічах в цій частині краю постанови про злуку з Україною приймали.

Це не знеохотило Чехів і їх другої „народної” половини — Словаків (Чехословаки). Вони почали використовувати ґалицьких москвофілів для баламучення закарпатських Українців, а серед самих закарпатських Українців такий людей шукати, котріб за обіцянку почестей і інших користий пішли їм на руку, в справі прилучення Закарпатської України до Чехословаччини. І такі людці знайшлися. Першим з них був відомий закарпатський москвофіл Бєсکید, пізніший губернатор „автономної” „Підкарпатської Руси”. Це в краю. Сетред ємігрантів в Америці знайшовся достойний йому товариш, Жаткович, котрого винайшов там „сам” Масарик, обіцяючи губернаторство на Закарпаттю. І завдяки праці цих двох чеських агентів на міжнародній арені (на мировій конференції в Парижу) і в краю, Чехословаччина дістала по договорам в Версалю і Сенжермен Закарпатську Україну, занявши її військом, разом з Руму-

нами, ще раніш, зараз по упадку на Угорщині большевиків.

Мирова конференція, приділяючи Закарпатську Україну до Чехословаччини, застерегла для неї досить широку автономію, зобовязуючи чехословацьке правительство ввести цю автономію в життя, полишуючи йому також стисліше визначення території автономної „Підкарпатської Руси”. Одначе минає вже одинацять літ, а та автономія досі не введена в життя, а територія Закарпатської України остає розкавалкованою на три частини — західна частина остає при Словаччині, середна частина являється окремою областю, адміністрованою з Праги, а східну частину загарбали собі Румуни, в порозумінню з Чехами.

*

Чехословацька держава, на чолі якої стоїть „великий гуманіст” Масарик, обманством діставши в свій склад українську землю, проти волі населення краю, кпить собі тепер зі своїх міжнародніх зобовязань та провадить в цьому краю огидну колоніальну політику, яку важко погодити з ідеалами гуманности...

„Брати-славянє” показалися під деяким оглядом далеко гіршими від чужих кровно Мадярів, на всякий спосіб небезпечнішими від них під асиміляційним оглядом. За сотки літ Мадяри, як цілком чужий культурно і мовно нарід, не могли засимілювати закарпатських Українців. Але близькі мовно і культурно Чехи здається осягнуть це дуже скоро. Чехізація українського населення Закарпатської України йде шаленими кроками, мимо істновання українських шкіл і деяких прав української мови в публичному життю.

І це повинно упритомнити дійсно народолубну і по державницьки думающую українську інтеліґецію Закар-

паття, що пасивно зносить знущання „братів-славян” над всякою правдою і справедливістю, та вона заверне в своїй політиці до часів Народного Собору в Густі, з дня 21. січня 1919 р., і візьметься до тої форми бороть-

би за свободу свого краю, приклад якої дали в січні 1919 року в Мармарош Сиготі „дурні молодики”, з котрих сімнадцять впали смертю героїв.

А. Беволит.

БАНДУРА.

Кому співати цю співанку,
Як не тобі родокоханку?

Та чи тож ви, братця, коли-небудь чули
Старого, сідого козака-співаку?

Його спомянімо, зробім йому дяку,
Бо якії чули, й ті його забули.

Чи про гетьмана, чи про гайдамаку
Дідусь заспіває, в бандуру заграє, —
Голосить бандура, стогне, оживає:

Жаль візьме дитину, жаль візьме бурлаку!

Гомонить народом, вітром пісня вие,

І ллється сльозами, і вороном кряче,

Мов та дівчинонька, жалібненько плаче...

В людей сльози ллються, серце важко ние...

Та деж ти дівався, старенький співаче?

Ой, заспівай нам про життя козаче!

Амврозій Метлинський.

Андрій Фовицький.

ОЛІМПІЙСЬКІ ГРИ В СВІТЛІ ІСТОРІЇ.

Олімпійські гри (Олімпіада) мають своє минуле, свою історію; вони є здобутком клясичного, античного світу є взірцем, що до нього ми стремимо всією нашою натурою. Клясична Греція ще й доси є тою країною, яка провела думку тілесного виховання в такій мірі, що вона ще сто й тисячеліття буде нашим ідеалом. Та гармонія тіла й духа, до якої ми прагнемо у фізичному вихованні, була у Греків вже досягнутою метою, і це все було для них самозрозумілим. Для них було ясно, що коли людська істота складається з тіла й духа, то людина зобов'язана пильнувати й виховувати в рівній мірі, як одне, так і друге, бо лише міцне, загартоване та виплекане тіло дає спроможність правильного розвитку духа. Власне той час зродив істину: „MENS SANA IN CORPORE SANO”.

Думка про рівновагу обох частин людської істоти, і рівночасно про велике значіння тілесного виховання, як і взагалі фізичної діяльності, виявилася найкраще в олімпійських грах. Яке велике значіння мали олімпійські гри не лише для окремих верств населення, але для цілого народу, видно з того, що вони були національним святом цілої Греції, що навіть літочислення провадились Олімпіада-

ми. Гри відбувались на спортивній площі Олімпії. Кождий Грек почував себе там сином одного народу. Приналежні до іншої нації не сміли брати активної участі в цьому національному святі Греків.

В Олімпії збирався в той час увесь науковий, адміністративний та мистецький світ Греції, чільні представники влади, торгівлі та ин. і таким чином Олімпіада була проявом культурного життя грецької нації. Отже тому тріумф переможця на олімпійських грах був найбільшим тріумфом, який тільки міг уявити Грек. У цій расі, що в ній природа була так тісно зв'язана з мистецьким почуттям і що мала в собі стільки палаючого стремління до всього гарного, світлого й гармонійного, переможець на Олімпіаді був майже ідеальною істотою. В очах населення був він національним героєм. Уся Греція поважала його, у честь його писали верші, складали пісні та уряджували свята.*)

Перші загальні олімпійські гри, на основі дослідів істориків й археологів, датуються р. 776. до Христа. Во-

*) Німець Мензль у своїй праці „Олімпійські гри 124. року” подає постанову Солона, що призначив для кожного переможця в Олімпійських грах пенсію на ціле життя.

ни відбувались правильно кожних чотирьох роки до 393. р. після Христа. Коли поблідла зірка Греції, впало й значіння олімпійських змагань. Замість вільних ідейних спортсменів Греків, що одні мали право брати участь в святі, на площу змагань з'явилися професіонали, а за ними навіть і чужинці. Греки мусли перетерпіти сором, коли їм прийшлося прикрасити вінком чоло Нерона...

В останній 292. раз відбули Греки свято в Олімпії. Після того його заборонив Теодозій II. З того часу загинула ідея й ідейний зміст олімпійських змагань. Як довго не знайшовся гідний дослідник класичної грецької культури, так довго не було правдивої оцінки тілесного виховання.

Майже півтори тисячі літ минуло з того часу й лише з кінцем 19. століття, коли люде стали поважно думати над значінням фізичної культури й коли знову воскресла ідея гармонійного розвитку людської істоти, тілесне виховання молоді здобуло значіння соціально-гігієнічної потреби, — виникла думка відновлення олімпійських змагань.

Однак вже при перших кроках не можна було пристосувати одної з головних засад класичних Олімпіад, а саме національного характеру свята, й піднести гасло міжнародного спорту, — гасло, що його диктує саме життя нашої доби. Я не хочу застановлятися над питанням цього гасла, а звернуся назад до класичних Олімпіад, щоби дати в об'єктивному нарисі змогу порівняти їх з теперішніми Олімпіадами й виробити певну думку в справі вартості та навіть необхідності їх залежно від тої користі, яку вони можуть принести взагалі, — зокрема для нашого народу.

* * *

Гімнастика, як називали Греки фізичне виховання, є в точнім перекладі „Голе мистецтво”. Ця назва походила від звичаю Греків вправляти наголо (на звичайних вправах переважувало тільки поясницю). Навіть таке переважання відкинули після того, як підчас 15. Олімпіади у бігуна Орсіпоса запаска впала, а решта учасників поскидала свої, щоби він не мав переваги, бо запаски були перепонною в бігу. Також судді й вчителі мусли бути голими після того, як поміж них вдерлася одна жінка (жінкам було взагалі заборонено брати участь у святах), аби бачити бій навкулачки, що в ньому приймав участь її син.

Щодо вправ, то вони склалися головню із скоків, бігу, мету та боротьби, але ціль справ була вища, ідеальніша ніж сьогодні. Греки не робили тої помилки, яку роблять тепер, — не розділяли двох, на їх думку неподільних, істот людини: тіла й духа. Тілесна свіжість, краса будови, легкість членів, витривалість в бігу й змаганнях, рішучість, присутність духа, що вироблюється в щоденних небезпеках, — все це для Греків було рівноцінне з підвищенням духа: вправами в мистецтві й розвитком розуму. Для досягнення гармонії істот служила простора ділянка „агоністики”. Не можна точно означити що розуміли Греки під „агон”-ом. До того належала їзда верхом, плавання, музика, складання віршів, біг, боротьба, навіть взірцевий суд двох сторін. Педагогічний огляд усіх фізичних вправ прийшов вже пізніше, як вислід широкої праці. Найвищою точкою — основою його — було: завжди бути першим та прикладом для інших.

Практично свою ідею, — виховання й розвиток фізичної та духової

сили людини, — Греки здійснювали в „Гімназіон”-ах і „палестр”-ах, що були збудовані в кожному селі й місті. „Гімназіон”-и й „палестр”-и були тим осередком, де Греки збиралися для вправ. Точно подати призначення одного чи другого не можна. Хіба скажемо, що в „гімназіон”-ах були салі для зборів, читання віршів, вправ у штуці й купелевий басейн, тоб то вони були призначені більше для розвитку духа, тоді як ареольогічні розкопки вказують на присутність в „палестр”-ах площ для бігу, мету, скоків і боротьби, тобто для вправ фізичних. Завданням всіх „гімназіон”-ів і „палестр” у маленьких селах чи містах було підготовки молоді до місцевих свят (немейських, пітійських, істмійських), а головним чином до виступу їх на великому святі — Олімпіяди.

Цікаво уявити собі образ олімпійського свята. З археологічних розкопок та історичних оповідань встановлено деякі подробиці щодо їх урядження, прав участі й великого вславлення переможців. Так: свята уряджували в честь бога Зевеса коло Олімпії (на цій горі ніби була його оселя); учасником міг бути лише вільний Грек, що не мав за собою кровавої вини й не був винен у неповазі богів; брано на увагу також поведінку учасника супроти батьківщини (Хієрона з Сиракуз не допущено за те, що він не взяв участі у війні проти Персів). Участь хлопчиків дозволена на 37. Олімпіяді, і то лише в бігу та боротьбі. Жінки, яким було заборонено приймати участь в олімпійським святі, мали своє свято в честь богині Гери. Вони змагалися в бігу і переможниці отримували оливокову вітку. Є вказівки, що жінки грали також у мяча.

Програм олімпійських змагань все

міннявся з часом та вимогами життя Греків. Спершу він складався лише з бігу на коротку віддаль. Потім його все поширювали, і від 18. Олімпіади ми бачимо вже „пентатон” (пятибор'я), що складався з бігу, скоку, мету диску, ратища та боротьби. Пізніше додали бій навкулачки, що разом з боротьбою перетворився в „панкраціон”, дещо подібний до американського „кеч ез кеч кен”. Низка війн привела до того, що до програми долучили біг з повною зброєю та змагання колесниць.

Щодо вислідів змагань, то ми можемо зробити лише окремі порівняння, бо фактів є дуже мало. Біг провадився звичайно не на час, а на порівнюуючу швидкість у глибокому піску”. „Стадіон” (біг на 192 м.), „діавлос” (двічі по стадіону) і „доліхос” (приблизно 4½ кілометра). Більш цікавим є для нас факт, що свідчить про добру витривалість у довгому бігу. Наприклад при наступі Персів Грек Тейдіпідес зголосився подати вістку про це й просити помочі у спартанців. Він пробіг за два дні 210 кілометрів. Грек Ойхидас з Беотієр пробіг від Плятеа до Дельфі 150 кілометрів за оден день, але впав мертвим у цілі. Його земляк Лястенас змагався на військовому коні на віддалі 30 кілометрів від Тебен до Коронейя й був переможцем.*)

Ці факти свідчать лише, наскільки

*) Що це не міти, а дуже можливі факти, видно вже з того, що й наша доба дає такіж приклади витривалости. В 1882 р. Salvatore — Marsala пробіг в оден день 168 кілометрів від Lecce до Osrento. Jogannes Boege пройшов 140 кілометрів від Магдебурга до Берліна за 20 годин 4 хвилини, а Karl Mann 202 кілометри (Дрезден—Берлін) за 27 годин 13 хвилини. Фін Н. Ko'ehmainen пробіг у 1912. році у Стокгольмі 10 кілометрів за 31:20,8, Фін Ritola за 30:23,2, Фін Nurmi же навіть і ці рекорди. К. К. MacArthur пробіг „Маратон” (42 кілометрів) у Стокгольмі за 2 години 36:53,4, Ko'ehmainen 12 років пізніше за 2 години 32:35,8.

ки високо стояла фізична культура у Греків, що давали кращі висліди ніж спортсмен-фахівці нашого часу, які вправляються виключно в одній галузі спорту. Я не буду довго забира-ти увагу читача оповіданнями про інші змагання, що входили в програму олімпійських змагань, а зупинюся лише на пятиборю, яке вимагало від учасника всестороннього фізичного виховання, сили, зручності й впертості. Аристотель сказав про пятиборців: „Змагуни в „пентатоні” — найкращі люде, бо їх тіло в однаковій мірі міцне й легке, надається до вправ сили та до вправ швидкості”. Пятиборря рахували найважливішим на олімпійських грах. Змагання на колесницях звичайно закінчували гри й переможці увінчували своє чоло оливковим вінком, імена їх записувано в храмі, уся батьківщина славилася їх — своїх найкращих синів, і вони вертали до рідних сел, приносили свої вінки, як найкращу жертву, богам.

На протязі 1250 років відбувалося святкування Олімпіади, не зважаючи на всякі перешкоди й важкі обставини життя дітей античного світу. Лише коли з занепадом Греції Олімпіади стали на шлях професійних змагань, Теодозій II. заборонив їх зовсім. Без огляду на це, Греки продовжували їх скликувати ще на протязі 150 років аж до р. 563., коли Юстиніян під суворою карою ствердив наказ Теодозія. Так закінчилася гарна епопея класичних Олімпіад, і лише мандруючі борці та „панкраціон”-и нагадували Грекам про їх минулу славу.

Пройшли століття, покіль олімпійські гри відродилися, щоби стати для людей місцем спортивних і zarazом національно-політичних змагань. Шосте століття занепад і заборона олімпійських змагань, — це час сильного поширення християнства, що на по-

чатку не терпіла й фанатично відкидало всяку вагу фізичної істоти людини, та стояло на потребі глибокого виховання й загартовання духа. Усі фізичні справи, як і получені з ними свята, рахували ерестичними. Лише необхідність хрестоносних війн дала класі лицарів право на фізичну підготовку. Пройшла ще сотня літ і лицарські турніри кінчили своє існування.

Властиве пробудження стихійного виховання припадає на 19. століття. Численна література на різних мовах зацікавлює державних мужів, а на домагання громадян через своїх провідників веде до того, що фізичні вправи вводять до шкіл. Через тісні міждержавні зносини людство приходить до зміжнароднення фізичних вправ і до чистого спорту. Таким чином фізична культура стає на певний шлях, щоб у кінці 19. століття викристалізуватися в соціально-гігієнічну державну справу.

Розвиток спорту й рівночасна ідеалізація античного світу, що тягне за собою докладне розслідування його шляхом розкопок та відбудов (Е. Curtius. „Розкопки Олімпії в 1874. р.”) породжує захоплення стародавніми звичаями класичної Греції, а між иншим виринає думка відновлення олімпійських змагань.

Французький барон Pierre de Coubertin не перший захопився цією думкою, бо ще раніше траплялися ідеалісти, що мріяли урядити, спортове свято з участю всіх націй, але війни й господарські обставини перешкаджали тому. Всеж баронові P. de C. належить честь відновлення олімпійських змагань. Лише його енергії і невтомній праці треба завдячувати, що в 1894. р., не зважаючи на всякі перешкоди (господарські й на тлі національних взаємовідносин), в салі Сор-

бони зібралися делегати багатьох держав. Цей перший Олімпійський Конгрес нашої доби ухвалив першу Олімпіяду 1300 літ після останнього класичного олімпійського свята.

Однак обставини нашого часу дуже відрізняються від минулих. Спорт став ділом кожної нації, що історичними досвідами прийшла до переконання конечности тілесних вправ для додержання гармонічності розвитку людської істоти. Ось тому національне свято Олімпіади мусіло стати на ґрунт міжнародній хоч у ньому лишається велика частка національного значіння для кожної держави зокрема.

На Конгресі ухвалено урядити олімпійські гри на території класичної Греції, в Атенах у 1896. р. Як ішла підготовка до цього свята, як воно було уряджено і як воно пройшло, я не буду оповідати. Скажу лише, що була ухвала дотримуватися класичної програми. Найкращим ментом всієї Олімпіади був марафонський біг, який виграв, ніби доля рішила в користь традиції, Грек Луїс. Оповідать, що важко собі уявити силу піднесення національної гордості Греків за весь час свята, і особливо в мент, коли переміг в традиційному бігу Грек. Жінки плакали, чоловіки немов збожеволіли. Луїс став національним героєм Греції. Люде не знали, що зробити, аби віддячити йому за його старання відродити національну славу Греків.

Щодо решти змагань, то висліди були далеко гірші ніж ми бачимо тепер на спортивних святах різних держав, і я хочу лише зауважити, що навіть на 1. Олімпіяді виказалася велика здібність та перевага американських спортсменів. Після Олімпіади в Атенах відбулася Олімпіада в Парижі

в 1900. р., далі в С. Люї в 1904. р. (окремо в Атенах в 1906. р.), у Лондоні в 1908. р., у Стокгольмі в 1912. р. і після світової війни в Антверпії в 1920. р. та Парижі 1924. р.

Червоною ниткою переходить через усі Олімпіади перевага Американців, англійців й останній раз Фінів. За короткий час плескання тілесної культури висліди підскочили до, майже незрозумілої, висоти. Спортсмени згаданих націй показали всьому світові, чого можна досягнути шляхом вправи, сильною волею й щирим бажанням перемоги. Я не буду входити детально в методи спортової підготовки цих націй, але зазначу, що тих маленьких вказівок, що Німці зібрали в своїх спортивно-наукових подорожах до Америки та Фінляндії й що я особисто зізнав на Високій школі Тілесного Виховання в Берліні, було досить, аби з німецьких спортсменів підготувати до слідуєчої Олімпіади в Амстердамі поважних противників своїх учителів.

Всеж не це є головним та абсолютно рішучим для успіху на великих змаганнях людей і націй на спортивній площі. Жадна техніка, жаден тренінг не дасть спортсменів, доходячу майже до немисливости, силу та енергію в упертій боротьбі. За всім цим мусить критись духовна сила національно-свідомої людини, що змагається за славу не тільки свою, а головним чином за славу своєї нації. Безкорисне й щире бажання бачити свій рідний прапор піднятим на стовпі Олімпіади в честь переможця та його держави, — це та, нам ще мало відома, внутрішня моральна сила, що кидає людей іноді на певну смерть за славу своєї батьківщини, сила, що з одного боку виховує громадян славної держави, які абсолютно певні, що тільки їм може належати успіх і слава

(американці й Англіїці), а з другого народу, який горяче любить волю, свою батьківщину й якому десятками, сотками літ приходилось нести важке ярмо чужої неволі. Усе це дає національно-свідомій людині моральний підйом на останнє зусилля, що несе зі собою перемогу.

Все це й надає олімпійським граму велику вагу, яку власне пізнали в них клясичні Греки, і цим можна пояснити шире стремління всіх народів на чолі з представниками влади як найкраще підготувати своїх змагунів, щоби мати змогу прославити свою націю перед світом, а в разі потреби

використати свій успіх у міжнародних політично-господарських справах (позичка Америки для Фінляндії після перемог Нурмі на олімпійських іграх і спортивних святах в Америці).

Цей короткий нарис має на меті зясувати величезну спортову, а разом з тим національно-політичну роль, що її грають олімпійські змагання. Найце пригадає нам, всім національно-свідомим Українцям, а головню нашим провідникам, з якого боку й як можна захопити нашу молодь і добре використати нагоду до поширення слави України.

Старієть.

(Китайська казка).

Один чоловік заримітив на лиці своєї жінки, з якою недавно оженився, морщини, тому спитався, скільки їй літ. Вона відповіла йому:

— Маю двацять шестий рік.

— У подружжї контракт написано, що тобі трицять вісім літ. Одначе я певен, що тобі богато більше. Можеш зовсім спокійно сказати мені це.

— Коли так, то щоби ти знав на правду скільки мені літ: маю сорок пять літ.

Одначе чоловік сильно вірив, що жінка мусить мати більше літ. Та йому не лишалося нічого іншого, лише взятися на хитрощі.

Тому каже раз:

— Мушу прикрити бочівочку зі сіллю, бо ще нам до неї дістануться щурі.

Жінка схопилася за голову та скрикнула здивовано:

— Боже, маю шістьдесять літ, одначе щось такого я ще не чула. Чи бачив хто щурів, аби їли сіль?!

І пісня голосна, як наш народ смутна,
Гуде в мелодії чудовій.
У тонах жалібних розказує вона
Про наші болі невимовні.

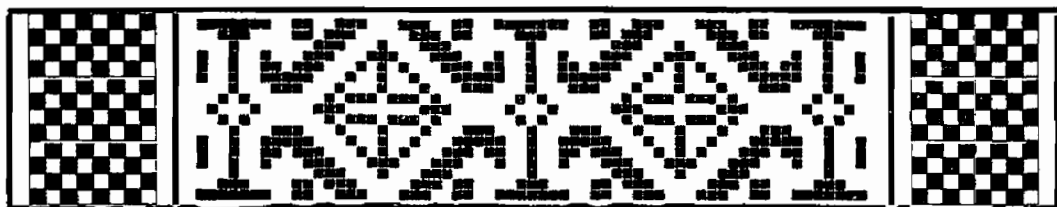
Володимир Самійленко.

Слово — полова,
Але огонь в одежі слова —
Безсмертна, чудотворна фея,
Правдива іскра Прометей.

Іван Франко.

КИНУЛА СВІЙ КРАЙ.

Ішла і плакала.

Поперед неї плила довга маса людей, що нагадувала собою ріку, яка тягнулася на кількадесять верст. В її уяві виринали страшні картини й вона в нетямці рвалася наперед. Ішла наче упливала разом із великим потоком людей. Із нею тяглася безліч малої й великої худоби і тисячі возів. На них було все: домашні річі, маленькі діти, старі, хорі й навіть умерлі.

Несла на собі за плечима здоровий, тяжкий клунок зі шматами та кусками сухого хліба. Зпереду на руках трох літ дівчина, до шиї підв'язана хустиною. Праворуч із нею тупав хлопчина років сім і міцно тримався за плахту рукою. Вага, яку несла на собі, що раз дуще притягала її до землі. Сила її все слабла. Недужа, та ще й вагітна, вона відставала від людей. Потік людської маси її минав. Дивлячися на це, вона прискорювала кроки. В одчаї, що доходив до божевілля, вона забувала свій стан, свою неміч, та дарма...

Маса плила все далі й далі. Страшні картини її переслідували: го-лосіння, плач, грім гармат, море вогню, чорні як ніч хмари диму, що засти-лали небо, довгі списи, озброєні, сум-ні люде. Все це, що жахає погляд кожної людини, гнало її наперед.

Куди йшла? Вона не думала. Не йти не могла, а ще більше не могла плакати. Сумна будучина, повна неви-мовного горя, будучина в страшній своїй наготі, що раз ясніше виростала в її уяві. Чоловіка забили, худобу за-брали, хату й усе попалили. Її кинули одну серед поля...

Родини в неї не було. Бідною си-ротою зросла між чужими. Доля їй усміхнулася на хвилину. Зажила я-кийсь час із чоловіком, зазнала лю-бови, світ перед нею почав розкри-ватися. Та нараз щастя розбилося. Кілько сліз вилила, кілько горя пе-ребула! У смутку та без надії осталася з діточками оджа...

Щастя... Що таке щастя? До ньо-го вона вже байдужна. На що їй са-мій щастя... Любої дружини немає... Але-ж діти! Їх щастя — для неї все. Для них усе готова віддати. Для них і пішла в далеку дорогу. Бо чого не балакали ті, що озброєні списками, як виганяли із села її й її діток!

Жінка притисла дівчинку до себе, глянула їй у очі й із її впалих очей потоком поплили сльози. Хриплий го-лос вилетів їй із грудей:

— Дітоньки ви мої бідні, прога-ща ваша доля... Де я тепер з вами подінуся? Бідна моя головонька не-щасна!

Плакала без упину. Дивилася на

небо так паче пожирала його повними сліз очима. Ждала від нього відповіді, молила Бога, допомогти просила — та все було дарма...

Проходили години за годинами, дні йшли за днями. Ріками плив бідний народ, гнався кудись наперед. Тяглася за ними й бідна вдовиця. Вона йшла в невідому далечину, йшла навмання за гуртом таких, як і вона, розбитих горем, нещасних людей. Із невимовним жалем та жахом, зі широко відкритими очима дивилася поперед себе. Уява працювала. Працювала скоро. Пересувала їй перед очі тисячі образів, відірваних, до одчаю сумних картин.

Збентежений, розторощений люд у перестрашу кидає рідні оселі. Всі бояться ворога, якого ще не бачили. Він для них страшний. Та ще страшніші — то люде на конях, озброєні довгими списами. Кидають очима наче звірі, махають списами, грізно кричать, лають людей, б'ють жінок, підпалюють будівлі. А там люде вже йдуть-біжать, оглядаються з невимовним жалем та гірким плачем прощаються зі своїм майном. Там під ліском чоловік завертається назад: то над його обістям блиска луна пожежі. Червоне полум'я обхопило хату й з димом підіймалося до Бога. Чоловік біг ратувати, та дикий крик того зі списом нагнав його до гурту.

Рев скотини, жіночий плач, голоління дітей — усе це зливалося в страшний, божевільний шум... Тай тепер картини страшні, тільки вона якось отупіла, привикла... Довкола неї вогняне море без краю, здоровенні хмари диму клубочаться над тим вогняним морем у гору й там наче величезні дракони переносяться з одного місця на друге. Небо, закрите чорними хмарами, зі сумом та жахом дивиться на все те великими сивими о-

чами. Дивиться, без перестанку хвилюється й плаче. А ті сльози дрібним дощиком спадають на землю.

Гомін, подібний до шуму морських філь, лунає на сотки тисяч верств, заглушує вуха, отупіння охоплює уми й серця. Безнадійність захоплює думки, вяне любов до життя. Але вона не завмирає — і тому люде йдуть, сунуться вперед і вперед...

І на які нещастя доводиться їй тепер дивитися? Коло неї возом розторощило дитну. Недалечко тягнеться гурт дітей, які погубили матерей. Діти плачуть. Плачуть і матері, що погубили своїх дітей. У рові при дорозі лежить давно вмерлий, старий чоловік. Филя людей проходить коло нього, ніхто не звертає уваги. А ось лежить якась купочка й не ворухиться. То мати породила дитину. Дитина одубіла й мати сливе заkostenіла. Нема кому за нею приглянути. Лежить, ледви дише.

І враз... Що се? Хтось кричить. Кричить наче божевільний. Від того крику в жінки ціле тіло аж похолонуло. Вона підіймає свої широко розплющені очі в той бік, звідкіля долітають слова й бачить чоловіка. Ступає поважно, дивиться на все байду-жпо, холодно. Що хвилини спиняється, де бачить більше людей, і кричить. Кричить мов справді божевільний. Церковні слова вимовляє:

— Прийшли дні велія скорби, ібо востав народ на народ і царство на царство, але то ще не кінець!

Замовк і йде далі. Аж ось спився коло жінок: коло вагітних і коло матерей із діточками.

— Горе же беременним і сосцями питающим у ті дні, — почувся голос.

Попри нього проїхав віз, а на ньому духовні особи: попи, чи черці. Жінка бачить, як божевільного випростовується стать, голова підноситься

в гору, чує, як із уст вилітають немов пророчі слова:

— Ізригну на вас гнів мій! Священниці будуть камінням побиті, жоні й діти от меча падоша...

Жінка стала нерухняна. Залякана, у тупім онімінню вперла широко одкриті очі в того чоловіка, ні нащо иньше не звертала увага...

* * *

Що було далі, вона не тямить. Мов крізь сон чула, що хтось рвав її за одержу, хтось щось кричав, хтось плакав...

Як прочуняла, почула тоненький голосок дівчинки:

— Мамо, їсти...

Глянула на хлопчика — він спав

при дорозі коло її ніг... Не було нікого. Перед нею здіймалася курява, зда лека гули гармати. Жінка вийняла хліба, дала дівчинці, збудила хлопчика, пішла.

Із її очей сльози не капали. Тільки в грудях, на серці лежало щось тяжке наче олово. Смуток стискав за серце наче кліщами. Лице чорне як земля. Дівчинка спала на руках, а хлопчик тюпав, тримаючися за плахту.

Вона бачила нові картини: вози з домашніми річями, коло возів подохлі з голоду коні. А по обох боках тої дороги стоять густо-густо: хрестик коло хрестика, хрестик коло хрестика...

І все на свіжих могилах...

Петро Соха.

В О Н А Ж И В А.

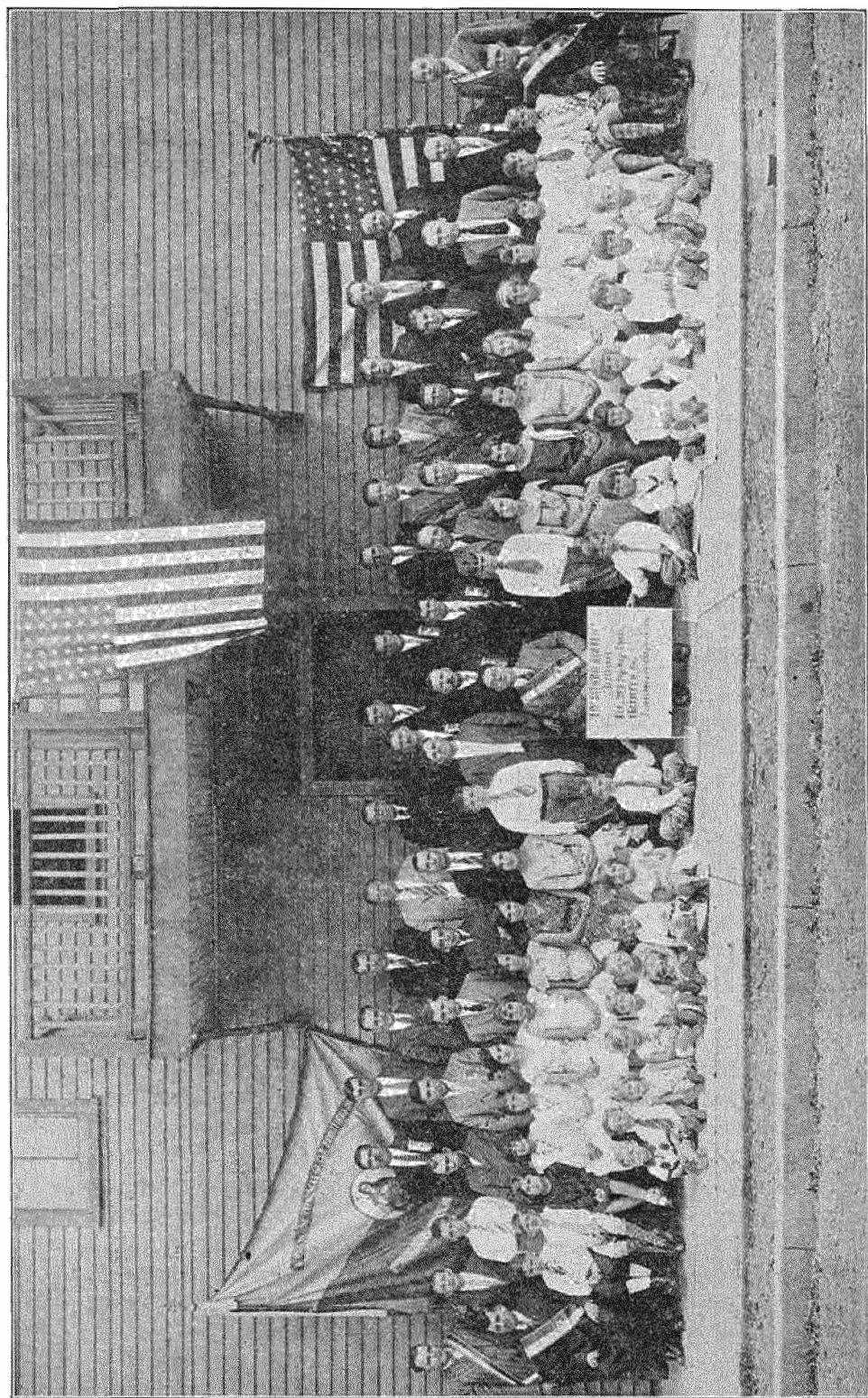
У морі суворім, бурхливім, — життя
У муках пекельних — зневаги і кар,
Шукала Вкраїна утіх — забуття,
Як ранена чайка, — у сонця і хмар...

Алмазом блискучим світилися очі;
Благання жагучі до неба летіли:
Уста її ніжні, правдиві, пророчі
Надійно і скорбно і тихо тремтіли.

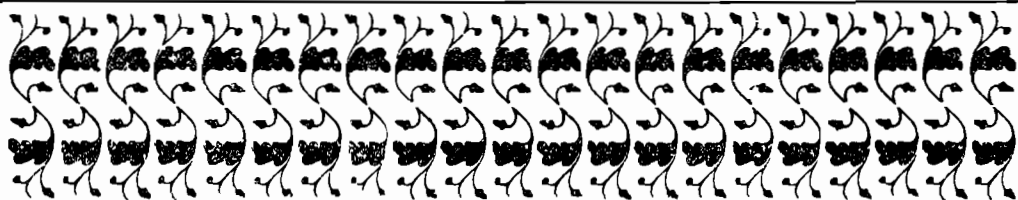
Вона умірала... Як чайка над морем
Молилася хвилям страшної доби...
Щоб любі їй діти не зналися з горем
І вільними стали безправні раби.

Уста шепотіли прощання... і руки
Тяглися обняти з любов'ю весь світ...
І, чудо! Не вмерла! Позгинули муки!
Сини її вільні — з плеч скинути гніт.

Гриць Круговий.

20-літній ювілей відділу 288 У. Н. Союзу в Бетлегем, Па.

ТАТАРСЬКИЙ ТЕАТР.

Розвиток татарського театру є вповні похожий на розвиток, який переходив кожен інший європейський театр.

Театр прийшов на татарську землю з Персії, а по часті і з Туреччини. В початках то була лише звичайна дерев'яна буда. Вистане пригадати, що ще в XIV. столітті виступали у кримських Татар окремі трупи, які представляли містерії із життя Гусейна. Також і татарський мандрівний театр є під великим турецьким впливом. Але всі ці форми були ще далекі від справжнього театру, аж до 19-го століття, коли подибуємо перші зародки татарської сцени.

У Кавказі визначний турецький культурний робітник Мірза-Фет-Алі-Агундор (1811—1873) поставив основи татарської драматургії. В 1863-ім році вийшла його пєса „Скупий купець”. Пєса була дуже добра і між татарським населенням Кавказу викликала велику сенсацію. Тому намісник Барятинський казав цю пєсу перекласти на російську мову, щоби могли її давати в Тифлісі.

Зацікавлення татарською драматургією росло так, що 9. березня 1873. дали першу татарську пєсу в Баку. Ученики реальної гімназії відіграли „Скупого купця” під режисерією Гасана Мєлікова. Одначе представлення викликало серед несвідомих мас турецького населення велике обурєння.

Агундова, який найбільшу часть життя присвятив був театрові, окричали богохульником і діждався такої долі як і славний французський письменник Молієр: не допустили до його похорону в прийнятому звичаю. Вєтаки розвиток драматургії поступав великими кроками, відколи в турецьку літературу ввійшли Вєзіров і Каріман Наріманов. Вони не лише писали оригінальні твори, але перекладали й європейські, або краще сказати прилаштовували їх для зрозуміння татарських мас. Так приміром Вєзіров переклав Молієрового „Скупаря” і Толстого „Смерть Івана Грозного”.

До 1905. року татарський театр лєдви животів. По одному боці стояли релігійні фанатики і духовенство, які заборонювали молоді ходити до театру, а по другому боці були заступники буржуазії, які боялися театру з причини його соціальної пропаганди. Тому театр не міг розвиватися. Як поборювали театр, видно хоч би з того, що перше прилюдне представлення в Казані (22. грудня 1906. року) пильнувала поліція і що після представлення мусіла супроводжати акторів додому, бо інакше товпа, якої зібралося тисячі і яка окружила театральний будинок, була би розшарпала акторів.

Так татарський театр, який розвивався серед таких непривітних умовин, збирав людєй стрічних і з ріжних

кругів. Бувший народний учитель, торговельник і двох молодих людей без заняття: то були перші актори. Їх імена повстали історичними. Це були: Кудашев, Муртасін, Дейнул і Караєв. Вони подоружували голодуючи по Поволжі, від міста до міста, без засобів, уладжень і костюмів. Нижній Новгород, Касімов, Казан і Оренбург були міста, де поперше почули зі сцени татарську мову.

Жінка багато пізніше здобула доступ у татарський театр ніж мущина, як це було в Європі. Гізатуліна була перша жінка, яка прилучилася до татарської театральної трупи, а виступала під псевдонімом С. Волжська. Передтим була вона скромною вчителькою танців у Нижньому Новгороді, а в трупі сталася з часом першою татарською акторкою.

Такий був татарський театр до російської революції. Революція допомогла театрові розвинутися і закріпитися. Директори татарських театрів добре знали, що більшість їх акторів слабо розуміється на театральній техніці, тому оснували небаром після революції театральну школу у Самарі, а пізніше і в Казані. і репертуар став побільшуватися після революції. Письменники Кемаль, Фашир Аміранов і інші написали чимало народніх пес, як приміром „Нещасливий юнак“, „Банкрот“, „Анархіст“, „Перший театр“ і багато інших. У них обговорюють автори болочі справи моралі, релігії, родинного життя, суспільних відносин, сільського життя і культури. З великою запопадливістю взяли татарські письменники після революції перекладати клясичні твори. І так переклали на татарську мову: „Скупаря“, „Хорий з уроєння“, „На силу лікар“, „Отельо“, „Гамлет“ „Принцеса Турандот“ і багато інших

пес російського й європейського театру. Щоправда ці переклади часто не є мистецькі, але татарський театр поставив собі за завдання, щоби якнайскорше зазнакомити широкі круги суспільности з найбільшим успіхом європейської драматургії.

Рік 1921. має дуже велике значіння для казанського театру. Того року дістав власний будинок у національнім стилі.

Щодо татарської публики, то вона насамперед дивилася скептично на змагання власного театру, а хоч від носилася з упередженням, то таки ходила до театру. Коли театр після революції віддав сцену й для оборони робітників і праці взагалі, коли зі сцени можна було почути палкі мольоби про рівність і братерство, до театру стали ходити широкі маси, вважали його найліпшою школою для себе. Що свята театр заповняли маси молодих і старих. Найбільше успіху мали песи фантастичного змісту або були на половину байками, як приміром „Княжна Турандот“ або песи з громадського життя. Такі є песи молодого талановитого драматурга Каріма Теншуріна.

Тепер татарський театр стоїть перед питанням: чи треба йому розвиватися на зразок європейського театру чи поставитися на народню основу. Відповідь на це питання дасть татарська театральна публіка. Її задовольняють лише ті теми, що є для неї близькі, що взяті із щоденного життя й ті, що говорять про геройську боротьбу і революційне одушевлення. Тому народне життя з усіма своїми появами є невичерпаним джерелом, з якого може татарський театр черпати й свої теми і техніку переведення песи і музичні мотиви.

ЯРОСЛАВ ХАШЕК.

ПРО ВДАТНІ НАЗВИ.

(Гумореска).

Одно з пайцікавіших і разом із тим найтяжчих занять — це придумування назв. Я не говорю про літературні заголовки та наукові праці. Там це багато простіше. Правда, в поезії треба вміти назвою зацікавити публіку, щоби вона купувала книжку поезій, але тут виробилася вже означена метода. Так, наприклад, назва „Дика рожа” не може мати такого успіху, як „Тут повинна була цвісти дика рожа”. В таких заголовку публіка знаходить спеціальний чар. Це дуже добре знав знаменитий поет Махар.

Наука не охоплює життя так широко, як поезія, але старається збільшити зацікавлення для себе бистроумними пазвами. Коли який небудь учений напише вступ до фізики, то не дасть книжці, наприклад, такого заголовку: „Відкриття проблем законів природи”, але просто, без усяких стремлень до сензацій, дасть заголовок: „Вступ до фізики”. Інший вчений напише підручник географії і той дає коротку назву: „Географія”, а не пише, приміром, так: „Про гори, ріки, народи і міста”. Лише один раз я бачив на книжці одного психіатра постичний заголовок: „Про ідіотів і дивних людей”.

Я вже згадував, що придумувати назви для белетристичних книжок

багато легше. Коли ви візьмете в бібліотеці катальог, то подибаєте серед тисячі в сто авторів одну й тусаму назву, Частіше всього стрічається: „Рідні поля”, „Літні бурі”, „Нова пісня”, „Пізна цвітка”, „Прелюдія”, „Між життям і смертю”, „Її гріх” і інші гарні назви.

Автори не хочуть собі завдавати труда придумуванням більш оригінальних назв. Коли автор більше нічого не може придумати, то пише: „Жмінка новель”, або „два тузини оповідань”, хоч би до двох тузинів не доставало там цілих п’ять штук.

Мені також приключилася раз така неприємність. Я довго надармо роздумував над оригінальною назвою для одної повісти, акція якої йшла у Королівських Виноградах (дільниця в Празі) і вкінці кішців назвав її „Життя Індії”. Одиаче в белетристиці про такі назви не тяжко, бо навіть найбільш ідіотська назва може спокусити якогонебудь недосвідченого читача. Заголовок вбивається в його свідомість і окутує його особливим психічним чаром. Узагалі назви романів, оповідань, повістей є нічим іншим, як лише звичайним відблеском змісту.

Один Англієць, Сітертон, назвав свою двотомову повість „Дурнота” і читач знає вже заздалегідь, чого йо-

му надіятися. Француз Ля Бруш видав повість „Нічого” і справді в ній нічого не було.

Я дуже люблю ті влучні та практичні назви. Вище названі автори, повні добрих почувань для читаючої публіки, наче кажуть: „Цієї „Дурноти” не купуйте”.

Одно з цікавіших і разом із тим найтяжчих завдань — це підшукати заголовок для журналу.

Колиб не було тієї умовини, то журнали росли би, наче гриби після дощу.

Я знав одного чоловіка, що говорив: „Я радо видавав би літературний щомісячник, та не можу придумати підходячої назви”.

Звичайно такий нещасник придумує таку назву, яка вже є.

Коли це політичний часопис, то він рішуче повинен називатися „Незалежність”, „Гвардія” або „Прогрес”.

Літературні та мистецькі журнали повинні називатися: „Багаття”, „Екран”, „Надро”, „Земля”, „Нива”, „Рілля” — нібито видавці тих журналів є в союзі хліборобів!

Із альманахами справа ще гірша. Один видавець просив мене якось тут придумати назву для альманаха, в яким хотів дати „богато життєвого та стихійного, відживлюваного віддихом землі”. Як ми і не сушили собі голови, нічого, крім „Альманах такого-то видавця” не могли придумати.

Та все те нічого в порівнанні з тими труднощами, що їх стрічаєш при вишукуванні підхожих назв для нових торговельних і промислових підприємств і назв для предметів-новинок, що мають появитися в торговлі та викликати сенсацію серед публіки.

У такому випадку в назві повинно бути як мога найбільше життєвого

відблеску предмету, щоби воно врізалось в пам'ять. Повинно бути яскраве, повинно збивати з ніг. Повинно гіпнотизувати. Коли читач читає оголошення „Пили ви... це й те”, то „це й те” повинно бути таке характеристичне та після ужиття таке опьянююче, що той, хто його вживає, конечно повинен попасти в лікарню для алькоголіків.

І так, назване повинно бути зеркалом і живою відбиткою річі, що її пропонує вам в оголошеннях.

Коли ви читаете в газеті: „В кожному домашньому господарстві повинна бути парова молотілочка (назва)”, то назва тієї молотілочки повинна бути настільки характеристична та вдатна, що ви повинні її щоб там і не було, купити, хочби задля того треба було ограбити банк або виломити стіну дому, щоби притащити цю молотілку до себе на другий поверх.

Якось раз я прочитав таке оголошення:

„Велику нагороду виплачу тому, хто винайде підходячу назву для предмету, конечного в кожній сім'ї. Інформуватися в готелі „Степан”, кімната ч. 12, від 10 до 11 години”.

Я вибрався по вказаній адресі. Мене привитав добродій добродушний з вигляду, з інтелігентним лицем.

— Я вельми радий, — сказав він — що ви прийшли... Я боявся, що ніхто не прийде. Будь ласка, сідайте та беріть цигаро. Яке ви пете вино? Що вам ліпше подобається: мускат чи мозельське?

Я відповів, що люблю і це і те та ставлю вище те, яке він замовить. Із особливої делікатности він замовив для мене мускат, а для себе — мозельське. Коли ми пили кожен свою фляшку, він розповідав, що придумав візок для дітей, який можна

переносити з місця на місце, а який, падаючи в воду, моментально перемінюється в колиску. Крім того, і це найважливіше, коли його перевернути, то може служити за бюрко. Його фабрика вже випустила вісімсот таких візків, а тепер треба лише підшукати відповідну назву. Він уже й сам придумував назву „Дітовіз”, але вона йому не подобається.

Коли я побачив, що я тут один, віч у віч у кімнаті з тією людиною, мені пробігли мурашки поза шкірою.

А він говорить далі:

— Я цілий тиждень думав над тією назвою, не спав кілька ночей, та нічого іншого не міг придумати, крім тієї проклятої назви „Дітовіз”. Воно переслідує мене як день так ніч. Із кожного кута я чую це слово. Ось і ви кажете мені: „Дітовіз”, „Дітовіз”... Чого ви насміхаєтеся з мене? Та ж я бачу вас уперше! Або ви не вірите, що мій візок для дітсй перемінюється в човно? Ось вам на черк...

Ударом у висок я оглушив його та спішно вийшов із ч. 12., нікому нічого не сказавши про пригоду. Хай з ним там в готелі що хочуть роблять.

* * *

Менше трагічно скінчилося з Вачленою, гостем каварні „Берізки”. Він грав зі мною в білярд, а нараз відвів мене на бік і сказав, що його зять, торговець меблів, придумав матрац на три місця, що ліжко робить зовсім зайвим. Та йому на це, щоби продукувати їх масово, треба конче назви. Ці матраци дуже міцні та дешеві. Винахідник звернувся до нього з просьбою найти кого небудь, хто міг би придумати підхожу назву. І ось він пригадав собі, що я пишу оповідання. Коли я видумую цілі о-

повідання, то видумати одно слово — для мене дурниця. Самособою, мене винагородять. Зять обіцяв прислати мені образець свого винаходу.

— Ну, яку назву надали би ви матрацові?

Я відповів, що я дуже радий з приводу виявленого мені довіря, одначе такі назви годі витягнути з кишені. Назва повинна бути зеркалом предмету, вона повинна оголошувати. Щоби придумати її, на це треба часу.

— Ну, то завтра, добре? — сказав він.

— А що, підшукали ви назву? — спитав він мене на другий день при вході у каварню, де він чатував на мене.

— До мене вчора приїхав брат, — оправдувався я — я мусів із ним іти до театру, на оперу. Це поспувало мні весь вечір. Завтра напевно скажу вам назву.

— Ну, як буде називатися? — мучив він мене на другий день.

— Я ще не знаю. Чи розумієте, придумати назву для річи, котрої ви не бачили, всеодно, що займатися нежиточною справою.

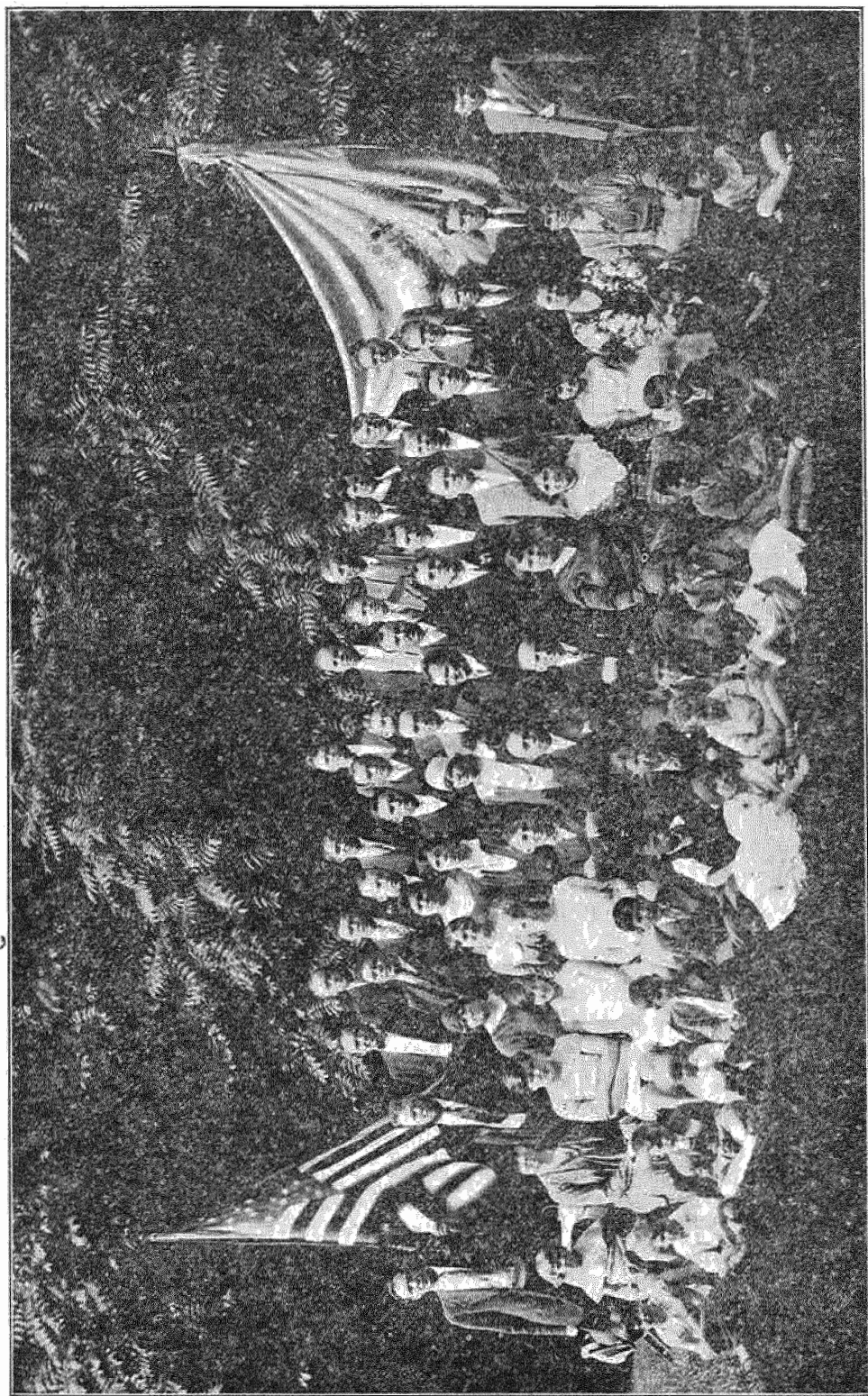
— Добре, завтра у вас буде той матрац.

Я виспався на цьому матраці знаменито та можу потвердити, що він справді вигідний і сильний. Я перестав ходити в каварню „Берізка” та післяв листа Вачлені, повідомляв його, що раджу дати назву „трохмісцевий матрац”. І назва не криклива та зовсім підходяжа для предмету.

З того часу Вачлена поширює про мене чутки, що я зовсім не письменник, а драб і дурень.

* * *

Одначе в мойому житті був один випадок, коли я міг себе реабілітувати. Раз у каварні підійшов до мене приятель Опоченський та сказав:

Тов. ім. Івана Франка, відділ 334 У. Н. Союзу, в Кілауенді, Огаїю. Заложене 1925 року.

— Заходи нині вечером у каварню „Компанія”. Там буде один добродій — член управи нового бровару в Пильзні. Він шукає людини, що підшукала би назву для його пива. Це пиво повинно конкурувати з „Пильзенським Праджерелом”. Він щойно був у літературнім товаристві „Май”, однак там ніхто не міг придумати щось підходячого. Він оповідав мені про свої митарства. В цілому Пильзні не найшлася ніодна людина, що могла би щонебудь придумати. Прага — одинока його надія, але „Май” привів його в розпуку. Виглядає на таке, що він носиться з думкою про самогубство. Щоби спасти його, я постановив уладити вашу стрічу в каварні „Компанія”.

Член управи справді виглядав зле і, здавалося, хотів покінчити життя самовбивством. Він розповів про Пильзно та про „Май” і додав, що він уже два дні в Празі, що приїхав сюди нарочно задля того та мав уже неприємности з поліцією. І так, в одному барі він зазнакомився з юнаком, якому розповів своє горе. Юнак сказав, що в нього бувають несподівані ясні хвили, та що він тоді може знайти геніяльну назву, але задля того потребує натхнення, а без натхнення він узагалі осел.

— Я поїв, поїв його, зітхаючи оповідав член управи. — Вкінці, коли вже випив десять фляшок вина, він крикнув: „Вже знаю! Ваша фабрика є в Пильзенці біля Пильзна. Пильзенське називалося пиво, що вариться в Пильзні — назвіть ваше пиво „Пильзенським”. Тут уже я не вдержав, схопив його та давай лупити. Ну, а потім прикликали полісмена.

Ми всі засиділися до пізної ночі. Всі ми сушили собі голову, щоби придумати назву, однак нічого не

придумали й один за одним старалися незаметно зникнути. Вкінці нас остало двох: член управи та я.

Бувають хвили, коли нараз промелькне в вашій голові така назва, що так відповідає, так висловлює істоту річі, що колиб ви роздумували цілих тисячу літ, нічого кращого ви не могли би придумати. І нараз ця назва сама, неждано приходить до голови. Мій товариш тимчасом дрімав. Я його збудив.

— Назва для вашого пива вже готова, — сказав я, вперше вимовляючи таку ідеальну назву, яка вбила би „Пильзенське Праджерело” та стала би відомою в усьому світі.

Лице члена управи вияснилося.

— Геніяльна думка! Геніяльна назвоп'я! — зриваючися з крісла скричав він. — Ця назва вдаряє наче грім. Ми знищимо, зітремо з лиця землі їх пиво, наше розіллється наче потік по всьому світу.

Він багато говорив, наводив незрівнані образи та порівняння, однак найліпшою його критикою мого нового винаходу було, коли він грімко звернувся до покійного тепер власника каварні:

— Чи нема в вас, випадково, розкладу поїздів? Ми їдемо шеста двадцять експресом у Пильзно. — А перелистовуючи розклад, він звернувся до мене: — Ви справді геній. Нічого подібного не могло придумати ні Пильзно, ні „Май” ні Прага. Ви один зробили геніяльне відкриття точно в другій годині в ночі. Їдемо в Пильзно!

Самособою, він колись грав в аматорським театрі, бо як платив у гостинниці, сказав вельми патетично:

— Моє завдання скінчилося, із спокійною совістю я вертаюся додому.

— Що за щастя, товаришу! — сказав він, помагаючи мені надягнути дощевий плащ. — Я вже втратив був надію. Ви, напевно, не знаєте, що чверть року тому ми оголосили нагороду за кращу назву та за весь той час одержали всього одного листа від якогось учителя, що пропонував назву у протиполож „Пильзненському Праджерелу” — „Пильзненське Прапиво”. Цей вчитель закінчив свого листа пропозицією негайно вислати йому нагороду, інакше грозив, що віддасть справу судові. Та яке це порівняння з вашою назвою!

Ми наняли візника, з яким до шостої години їздили по різних нічних гостиницях і барах. Увесь той час мій товариш подорожі про ніщо інше не говорив, лише про будучі успіхи свого пива завдяки моїй назві. З кожної його фрази джерелом било одушевлення. Колиж ми сіли в поїзд, то він представив мене якомусь панові, котрого й сам не знав.

— З тим чоловіком я не боявся би взятися будувати вавилонську вежу — сказав він.

Я старався його не переконувати, а коли ми підїжджали до Пильзна, я впевняв його, що я — автор звань „Градчани” та „Петрин”. (Части Праської Твердині, побудовані в XIII.—XIV. в.). Він тоді дрімав і крізь сон сказав:

— Я це добре знаю, я чув про це.

Коли ми приїхали в Пильзно, перекусили трохи в буфеті залізничної станції та автом відїхали в контору фабрики.

Ми зараз прислали за предсідником.

— Назва готова. Гарна назва, якої ще ніколи не було. Назва, що усуне на задній плян „Пильзненське Праджерело” — сказав мій товариш подорожі предсідателеві.

— Цей добродій — відомий письменник, пан... пан... перепрашаю, я забув, як ви називаєтеся?... Ну, бачите, яке легке назвище. Та коли людина всю ніч не спить і в поїзді... Пане предсідатель, цю назву видумав пан письменник.

„Май” нічого не міг придумати, вся Прага — ні звука, і лише він один. Що за чудова назва!

— Ну, таж скажіть мені, що це за назва? — перебив предсідник мого товариша подорожі.

— Ну, яку назву ви дали пиву?

— Я... я... забув...

Я стояв наче вкопаний. Зі мною приключилося це, що може приключитися кожному. Скільки я і не думав, не пригадував собі, не ломив собі голови — нічого не міг пригадати собі. Щойно тоді зрозумів я становище людини, яка забула, де живе, як називається, де родилася — та стояв із роззявленим ротом перед предсідником.

— Ну, може бути, що ви ще пригадаєте собі, — сказав предсідник. — Прийдіть після обїду.

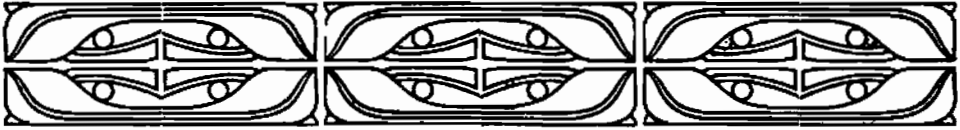
Член управи відвів мене у свою хату й уложив на канапі, щоби я гарненько виспався.

До обїду мене збудили. Положення не змінилося. Я силкувався, пригадував собі й так пройшов вечір і найближчий ранок. Вони здогадувалися, що це приключилося під впливом алкоголю та на силу поїли мнє мінеральною водою.

Так я прожив тиждень і нічого не міг придумати ні пригадати собі. Сьмого дня вранці я крізь вікно втік у поле та лішки прийшов у Прагу, бо мені не лишилося грошей ні цента.

Так, придумувати назви — це одне з найтрудніших і найтяжчих занять!

(З чеського переклав М. Н.)

Скансен -- символ шведської нац. культури.

„Ден сом ей сет Скансен, бар ей сет Стокгольм” — кажуть люди у Стокгольмі. По українськи: „Хто не бачив Скансену, не бачив Стокгольму!”

Це не зовсім правильно. Ліпше й точніше було би говорити: „Хто не бачив Скансену, не бачив усієї Швеції”, бо природний музей Скансен, часть північного музею у Стокгольмі, зі своїми до того музею перенесеними цілими хуторами (господарствами), хатами, внутрішнім уладженням, господарським знаряддям, причандалами й іншими культурними предметами з типічних провінцій країни, — є, як сказано, зборищем шведської культури в мініатурі. Скансен є одним у своєму роді в усій Європі.

Думку оснувати такий домашній музей у формі природного музею і то в околиці для того дуже підхожий, в Дюргардені біля Стокгольму, піддав д-р Артур Газеліус, що є теж основником гарного музею в Стокгольмі „Нордіска Мюсег”. Скансен святкував цього року 50-ті роковини свого існування. Скансен не є лише етнографічним і культурно-історичним музеєм на вільній природі, а також рівночасно забавовим парком. Там танцюють старі народні танці у шведській народній околиці, а також сходяться великоміщани зі Стокгольму, коли нарід на селі святкує старі звичаї, аби Мідсомертаг, або

Юль (Різдво). До Скансену заходять теж стокгольмські горожани лише нате, щоби послухати гарного концерту, бо що вечора грає тут першорядна моряцька музика. Молодь ходить до Скансену, бо там є всякі звірята, що живуть у Швеції, бодай по одній штуці.

У Скансені стільки етнографічного та культурно-історичного матеріалу, що за один раз годі оцінити як слід усе, що там є. Є там найзамітніші пам'ятки старої шведської селянської культури, також шведські хутори. Всюди в південній, середущій та північній Швеції подибаєте сільські господарства в іншому будівельнім стилі, з інакшим внутрішнім уладженням. Одна із найзамітніших збірок будівель у Скансені це сільський хутір (господарство) Альврос із провінції Гаредален. Є там 15 будинків (мешкальний дім, господарські будинки, шпихлірі) та цінне внутрішнє уладження. Інакший є хутір із Даярпи, з типічної провінції середущої Швеції (Сканс та Гаянд). Гарний є теж т. зв. гірничий дім. Гірники належали до вищого стану, ніж сільський стан. Внутрішнє уладження такого гірничого дому було в стилі панського мешкання із 17-го століття.

Чого то ще нема крім того в Скансені! Є тут домок із огородом славного філософа Сведенборга, поба-

чите там також лапландську хату, в якій живе справжня лапландська сім'я зі своїми ренами. В іншому місці старий вітрак (вітровий млин), перенесений сюди з Елянду, другого найбільшого острова Швеції, або шведську верховинську хижу, старий бровар (солодільня), які відомі були у Вермлянді, батьківщині Сельми Лягерлеф (славна шведська письменниця). Шведську дерев'яну церкву (із села Сегльора у Вестерготляндії), побудована в 1729. році, перенесли також люди. Неодна молода пара рада вельми з того, коли ще нині вдасться їй взяти шлюб у цій старенькій церкві. Богослуження в ній править протестантський священник. Подиву гідна є тех дзвіниця з Естерготлянду, Газелюсів дім, т. зв. „військовий хутір”, фінляндський дім і багато-багато іншого.

До всіх тих скарбів шведської

культурної історії приходить багато шкільної молоді з усіх провінцій Швеції, щоби пізнати шведську культуру та звичаї, які бачать тут на місці, природні, а не штучні. Є тут теж багато звірят, бо, як згадано, Скансен є теж звіринцем. Побачите тут став із тюленими, бобрами, лебедями, клітки зі звірятами, як: видрами, їжаками, козами, ренами, оленями, лосьми. Самособою є тут теж зимове пристановище для звірят. Камені з рунами (написами) з поганської доби, що тут довкола порозкидані, говорять про давнє минуле.

Куди лише оглянешся, всюди побачиш шведську землю, яку замешкує нарід, котрий мав свою культуру ще в передісторичних часах. Скансен є гарним символом того.

Природний музей Скансен міг би бути взірцем і для нас, Українців — та покищо це хіба мрія!

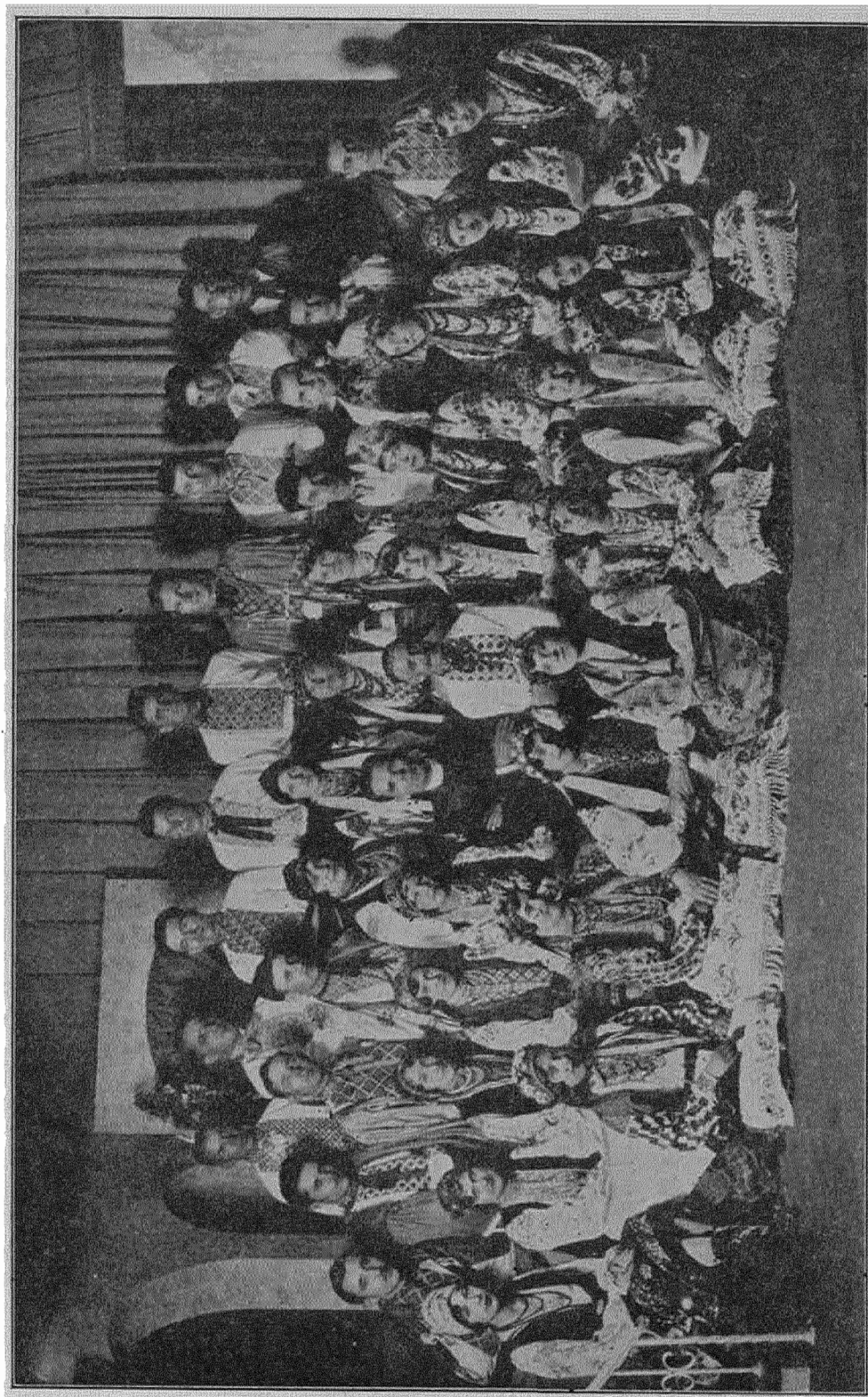

Величаве й мальовниче свято Індійців.

У Гарокварі (в Індії) відбувається що 12 літ величаве релігійне свято. Сходиться на це свято багато мільйонів людей з усіх сторін Індії. Свято це називається Кумога Меля, а день, у котрім прочане сходяться, по індійськи називається Санкрант. Прочане кидаються у святую ріку Гангес і купаються. Цього року підчас такої релігійної купелі згинувало у сутолоці 36 людей, а більше як сто було тяжко ранених. Похід довший як на мило, йшов у напрямі святої ріки, в поході ступали яскраво прибрані слони, різні секти релігійних фанатиків і духовників. Деякі з них були майже нагі, а деякі були зовсім покриті пилом. Пил цей побожні глядачі старанно збирали зі землі, коли він упав

із них. Попереду походу йшла багато музик із довгими, вузкими мосяжними трубами. У поході несли тисячі мальовничих прапорів і святих образів. Одну окрему секту святих людей, звану Садбус, із довгим волоссям, що сягає по пояс і побіленим лицем, прочане несли на руках. Члени секти безперестанно співали святі пісні. У поході було теж багато факірів, із яких деякі лежали на ліжках з набитими цвяхами. Прочане несли їх. З обох боків дороги, якою ступав похід, стояло багато народу, що здоровив і кричав у честь прочан. Тому, що була страшна спека, то британська поліція, яка вдержувала порядок, охолоджувала голови прочан струями холодної води.

Український Хор відділу 345 У. Н. Союзу при Українській Православній Церкві в Міннеаполіс, Мінн. Дірігент хору о. Х. Якобчук, заступник гр. С. Рихлій.

Агент Паточка.

Агент Паточка досі нічим особливим не відзначався. В поліцію він попав з протекції і там виробляв одну махінацію за другою. Дирекція знала, що нічого доброго він зробити не може, тому йому віддавали лише легкі справи. І так раз він дістав приказ вишукати, де є Іван Короткий, барбер, що давніше жив на Туній вулиці ч. 16. у вдови Пешкової. Податковий уряд попросив департамент поліції, щоби подав, де живе той барбер і рівночасно зазначив, що на його рахунок є вже три роки воєнного податку вісім корон. Агент Паточка дуже запопадливо взявся за першу, поручену йому справу. Передовсім обстриг голову, потім надягнув звичайну блюзу шлюсарського робітника, взяв із поліційних реквізитів долото та кліщі, вимазав собі руки й лице сажею тай такий то застукав до дверей вдови Пешкової. Коли йому відчинила якась постарша жінка, він спитав, чи не живе тут пані Кромбгольцова, яка не може потрапити у своє мешкання, бо загубила ключі — а він повинен відчинити їй двері.

Йому відповіли, що ніякої пані Кромбгольцової тут нема, а живе пані Новотна. Він подякував і врадуваний вернувся додому, бо справа зачинала бути більше заплутана.

Тепер він мусить шукати і паню Пешкову, та зате пошуканка мешкання пана Короткого увінчається подвійним успіхом.

Того дня, після тяжкої роботи, він гарненько відпочав, а на другий день рано постановив виступити як комісіонер. Задля того купив десять

пакетів цикорії, сховав їх у ручну валіжку та казав барберові обголити останки рістні на підбородку. В ясному пальті застукав до дверей сторожихи того дому, де давніше жила пані Пешкова, а де тепер живе пані Новотна. Коли сторожиха йому відчинила, він добув із валіжки всі десять пакетів цикорії та попросив, щоби вона, як лише прийде пані Пешкова додому, передала їй цикорію, яку вона вчора замовила.

— Моїж ви дорогенькі, — сказала сторожиха — це певно помилка. Пані Пешкова померла два роки тому, а її син дістав місце в робітнідесь у Перемишлі в Галичині. Там він оженився, а потім отворив власну робітню на Височанах.

— Дякую, — відповів Паточка, записавши собі цю вістку. — Ви дістанете від мене десять пакетів у дарунок, за те, що ви такі ласкаві.

Паточка вернувся додому, затираючи із вдовolenня руки. Тепер ясне, що він зачинає бути великим агентом. Раненько на другий день він відїхав до Перемишля, щоби переконатися, чи вказівки, що їх дістав від сторожихи, відповідають дійсности. Коли приїхав до Перемишля, схаактеризувався за жида та післяв шифровану телеграму до праського департаменту поліції: „Прошу переслухати Пешка, власника робітні на Височанах, щоби він повідомив, у якій фірмі в Перемишлі він працював. Адресу подайте до готелю „Російський цар” для Паточки.

За три дні дістав таку телеграму: „Іван Обульський, Мишленська 10” — і якстій вибрався туди.

Іван Обульський рік тому назад

виемігрував до Америки. Паточка довідався, що він у Шикаго, де на 316 Евеню має велику фабрику хліборобських машин. Паточка наче прочував це, бо, як відїздив із Праги до Перемишля, забрав зі собою всі свої ошадности — вісім тисяч корон. Він сів в експрес, що відїздив на Берлін, а в Гамбурзі пересівся на поштовий корабель „Цісар Вільгельм”. За одинацять днів він був уже в Шикаго та вислідив, що зізнання сторожихи, яка жила при Туній вулиці ч. 16, були правдиві. Дійсно, в Івана Обульського в Перемишлі працював син удовиці Пешкової, який тепер має роботу на Височанах у Празі, і він — син тієї вдови, в якій жив Іван Короткий, барбер, якого шукає податковий уряд у справі вісім корон. Коли Паточка все довідався, вибрався обголитися у найближчого барбера. В барберні си-

діло кількох чехів і сам барбер говорив по чеськи.

— Ви з Чехії? — спитав агент спокійно.

— Або ви не бачили фірми „Іван Короткий”?

Агент Паточка владувано зірвався та скрикнув:

— І ви жили у вдови Пешкової, Прага 11., Туня вулиця ч. 16?

— Так!

Так то агент Паточка завдяки своїй бистроті найшов Івана Короткого й, увінчаний славою, вернув в Европу та вислав департаментови поліції телеграму: „Прага. Я найшов Івана Короткого, барбера, в Шикаго, вулиця 316. Паточка”.

За те його ввели у шляхотський стан.

Ярослав Гашек.

Жінка на слоні.

(Перська казка зі збірки „Папуга, що говорить”).

Раз у пущі побачив один чоловік слона із посылкою на спині. Злякався дуже і виліз на дерево. Та так зложилося, що слон підійшов до того самого дерева стряс носилку зі спини а потім почалапав далі, щоби попасти-ся. Нараз чоловік із дерева, побачив у носилці гарну жінку. Зліз мерщій з дерева, бо дуже сподобав собі її.

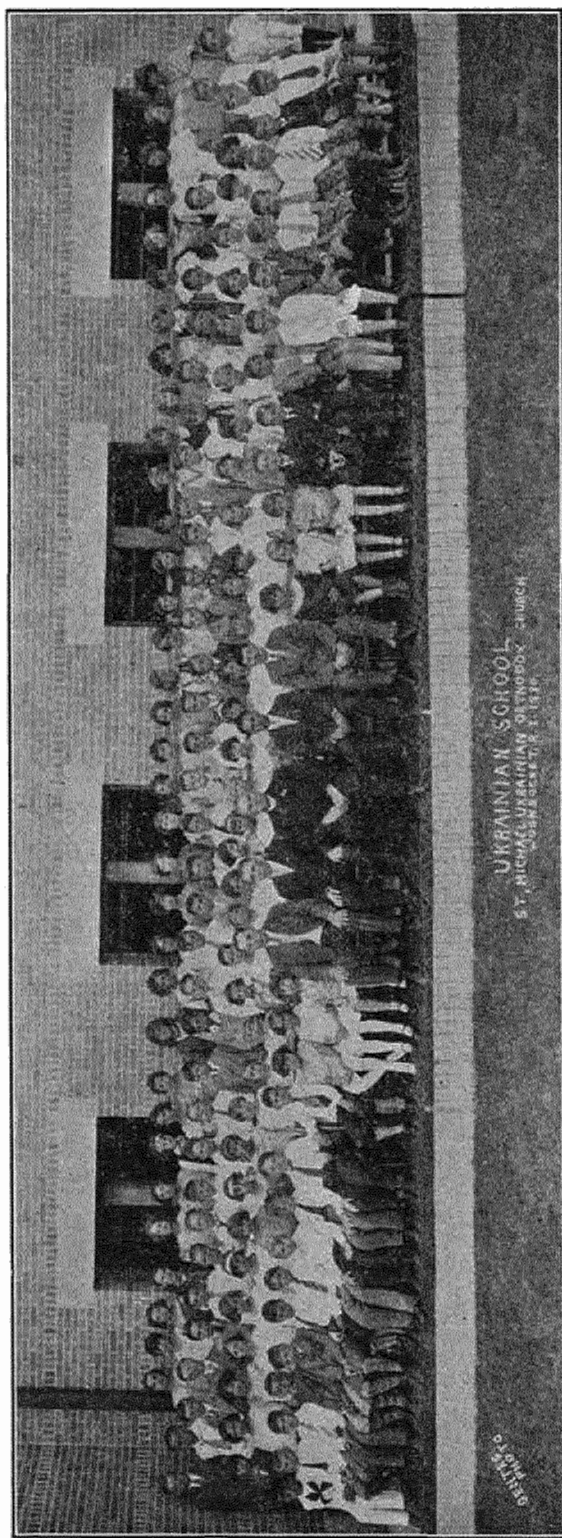
Жінка сподобала собі також його, стала приговорювати до нього. Й обоє порозумілися. Коли доволі налюбувалися, жінка витягнула зі сукні мотузку. На мотузку було понавязуваних багато вузлів. Вона завязала ще

один. Чоловік радий був знати, що це за мотузок і чому на ньому стільки вузлів і навіщо вона ще один завязала?

А жінка сказала:

— Мій чоловік чарівник. Він перемінив у слона та вганяє зі мною на спині пустелями та пустинями, щоби забезпечитися перед моїми хитрощами. І хоч як дуже пильнує він мене, то я досі любилася вже зі соткою муштин. Я на памятку завязую собі вузли на цьому мотузку. Ось і сьогодні завдяки любощам із тобою число вузлів зросло аж до сто одного!

Українська Школа при Українській Православній Церкві в Вунсакет, Р. Ай. (о. Володимир Каськів, парох. Григорій Кічак, предс. Іван Рапко, заст. предс. Василь Чарний, секретар. Ігнатій Кушнір, скарбник).

БАЙКИ ІЗ ГАЛЬМАГЕРИ.

(Голяндської Індії).

I.

МИШ І ЖАБА.

Були раз миш і жаба. Жили в великій приязни. Все робили разом. Раз каже жаба:

— Нині на другому березі ріки буде весілля. Підемо там.

Миш налякалася та сказала тихесенько, що не вміє плавати.

— Е, це нічого! — відповіла їй приятелька. — Я привяжу тобі шнурок на шию тай перетягну тебе через воду. Лише не бійся.

Миш повірила їй та дала все робити зі собою. Так то почали вони мандрівку.

Та як дісталися на середину ріки зловна жаба нараз пірнула у воду та причепилася на дні ріки до каменя так довго, аж бідна мишка потонула.

Саме як миш знову виринула надлетів туди великий шпак кольоба. Пустився за неживою мишею та проковтнув її. а потім побачив іще жабу, що звисала на шнурку. Схопив і жабу та зів її. Жаба мала ще настільки часу, щоби голосно скричати:

— Ах коби то я була не привязала шнурка на шию моїй приятельці...!

II.

ОГНЕННА МУХА.

Давно-давно тому люди не знали ще рижу, овочі були їх одинокою поживою. Тоді довідався Ала-Тала, що люди не знали ще також огню і їли сиру поживу. Він пішов до них і сказав голосно:

— Хто з вас піде зі мною, щоби принести огню з неба?

Та ніхто з людей не зголошувався. Озвалася лише Тамболі, огнена муха:

— Я!

Ала-Тала взяв камінь і з ним прийшов до неба та казав мусі закрити очі. Але Тамболі крім справжніх очей мала ще пару т. зв. очей на крилах. Ці вона закрила. Але тому відкрилися її справжні очі, що звичайно є укриті під крильми. Тепер Тамболі побачила, що Ала-Тала взяв камінь і шматком заліза викресав із нього вогонь. Цей огонь Тамболі мусіла понести людям.

Тамболі вернула на землю та принесла людям огонь, але рівночасно зрадила тайну, що бачила цей огонь.

III.

ЗАКЛАД.

Сильний буйвол прийшов раз над беріг моря. Там побачив худу чаплю. Буйвол сказав:

— Заложімся, хто з нас може випити більше води.

Чапля згодилася, але вона була хитріша ніж буйвол. Як море відпливало, вона держала дзюб у воді, нібито пила. А буйвол пив за кожним разом, як вода припливала. Як його череву було вже повнісеньке, буйвол упав наче повнісенський мішок.

Тоді чапля засміялася голосно.

Буйвол скричав люто:

— Ти ошукала мене!

— Таж ти сам хотів того! — відповіла чапля.

Буйвол хотів потоптати чаплю ногами.

Однаке чапля із насміхом відлетіла на найвищий шпиль дерсева.

IV.

ЛЮДИНА ТА СОБАКА.

Був раз чоловік, що мав собаку. Собака ходила з ним на лови та контролювала йому оленів і диких кабанів. Чоловік був дуже радий з того. Та прийшла пора, що собака постарілася й була нездібна для ловів. Чоловік каже собаці:

— Тепер мусиш іти собі геть. Не маю вже ніякого хісна з тебе.

Засоромлена та сумна скрадалася змучена, стара собака відсіля та поклалася в глині ліса під деревом. А вгорі у верховітті сидів великий птах, Кольоба. Він мав у дзьобі шматок сухого мяса, яке саме вкрав людям.

Собака була голодна, тому просила в нього бодай трошечки. Кольоба розняв дзьоб і випустив мясо на діл. Тепер побачила собака, що це мясо було його пана. Хоч була дуже голодна, постановила принести йому назад це мясо. Вернула тай поклала шматок мяса біля ніг свого пана. Одначе чоловік думав, що собака вкрала йому це мясо з пімсти. Схопив кинжал і вбив собаку. Труп згрідливо кинув на бік.

Як птах Кольоба побачив це, засміявся голосно з дурної собаки, що не пізналася на невірности людей. А потім вдоволено виривав собі великі шматки з мертвого тіла...

V.

МАЛПА ТА ЧЕРЕПАХА.

Малпа та черепаха постановили разом плекати банани. Малпа взяла

найнижчу часть бананового корча, що не родить, і посадила її у пісковатий беріг, понад яким котяться морські філі.

А черепаха була мудра й обережна тай посадила в добрій землі. І її корчі росли гарно, що аж любо.

Як банани достигли, каже малпа:

— Ходи любя приятелько, збиремо жниво.

Черепаха згодилася.

— Добре, сказала — позриваємо наші банани й наймося, скільки душа забажає.

Малпа вилазила на черепашині куці та їла що найгарніші овочі, а свою приятельну обкидувала лупинами.

— Ах! — сказала нещасна черепаха — дайжеж мені бодай одного-однісенького з моїх бананів, яж плекала їх із таким трудом і так старанно.

Одначе малпа лише засміялася та сказала, що вона сама ще не наїлася!

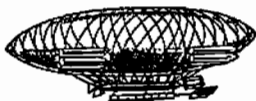
— То дай мені бодай одного банана, — благала черепаха — абож то я не взяла була всю роботу на себе?

Вкінці каже малпа:

— Добре, примкни очи й отвори твою погану морду...

Черепаха повірила словам приятельки та зробила, як їй вона казала. Малпа обернулася до неї плечима й напустила нечистоти в її отворений рот. Перелякана черепаха втекла відсіля.

Не треба ніколи з малпами плекати бананів...

Валентин Катаєв.

ВОВК У ВІВЧАРНІ.

(Большевицька гумореска).

На естраду провінціального клубу вийшов барчистий, необголений мущина, у фрак, що нічого доброго не ворожив.

Голосно відкашлянувшись, а потім захрипим шепотом поспитав:

— Деж якомпаніатор?

— Змилосердїться, товаришу прелеґснте — збентежився Лесько — таж це відчит. Цеж алькоголь. І боротьба з ним. Чиж може бути при цьому бесіда про музику?

— Відчит? Гм... А можеб усетак щось заспівати, га? З „Демона” на-примір?

— Гей! гей! Таж це відчит!

— А я напавду, радніше заспівав би щось. Слово чести... Щось такого, пане добродію:

„І б-у-де-ш ти ц-а-ри-це-ю сві-та-а...”

— Шож знову! Таж це відчит. Цеж алькоголь і, що так скажу, боротьба з ним. Так навіть кажуть афіші.

-- Напавду? Га, трудно, гм... гм!...

Добродій у фрак відкашляв кілька разів, помацався руками за шию. Стряс чуприною та прибрав вижидачу поставу.

Предсідник отворив збори:

— Товариші! Прикликаю вас до порядку. Товариш із Центрального Комітету реферуватиме тепер „Про самогонку” і т. д. Тема вельми важна з точки погляду працюючого світа і ці, що нпр. волять танці, можуть собі вийти зі салі. Даю голос товаришеві з Центрального Комітету.

Прелеґент повів довкола синави-ми очима та, колихаючися, став говорити:

— Товариші! В цей грізний мент, коли радянська республіка стогне під напором слуг всесвітнього капіталізму, ми не можемо бути бездільні. Товариші, наша сила в єдності. Правда, чи ні?

— Правда, — нерадо притакнули присутні.

— Так, товариші! Всі як один мусимо стати до боротьби проти алькоголю. Тисячі людей пють самогонку і тисячі людей щодня труїться тою страшною отруєю, що нищить організм. Правда, чи ні?

— І навіть сліпнуть! — посвідчила якась бабуся.

-- Пр-р-ав-да, г-о-ро-жан-ко! дуже влучна увага. Так, так: сліпнуть. Буває. І глухнуть. Слово чести. З цього, товариші, бачимо, що самогонка, це страшна отруя, це справжня язва. А чому?

Прелеґент кинув грізним оком на слухачів, що параз затихли.

— А чо-му?

Зробив ефектовну перерву, а коли вже доволі натішився тишиною, став говорити грімкіше:

— А тому, любі товариші, самогонка заподіює нам шкоду, що досі не вміємо ще її; як ялося, очищувати. А шож може бути простіше від очищування самогонки? Це найбільша дурниця! На ведро самогонки береться три фунти звичайної, найзвичай-

чайнішої соли, що нічим не вирізняється...

— Грубозернистої, чи дрібної? — спитав хтось скоро на салі.

— Найліпше дрібної. Самособою, можна брати також грубу. Тож наспіається цеї соли до самогонки і ведро накривається зверху чимсь теплим. Наприклад: ковдрою.

— А подушкою, товаришу прелегенте, не вистарчить?

— Подушка також вистарчить. Навіть краще. Так, любі товариші. Потім узяти п'ять-шість фунтів звичайних, найзвичайніших журавин...*)

— Журавин! — запищала з захвату якась жінка з третього ряду й поклепалася при цьому по клубках. — Моеж ти серденько! Журавин!

— А так, журавин — тріюмфував прилегант. — Найзвичайніших у світі журавин. І треба варити вище згадані журавини на слабім огні, додаючи по-степенно квасу, крейди, соди!...

— А багато треба того квасу?

— А соди?

— Товаришу прелегенте, а що буде, як...

— Тихіше, тихіше! Не перешкаджати, не пхатися! Чи багато того квасу треба?

В салі закипіло. Одні пхалися на одних. Жінки пищали. На катедру раз за разом кидали карточки.

— Товариші, не всі нараз! Прошу по черзі. Питають мене, чи для більшої сили треба додавати до самогону перцю та тютюну? Кажу: са́мосо-

бою, що ні! Перець і тютюн, додані до самогонки, нібито скріплюють її, але в дійсности ніякої сили не додають, стільки лише, що лепета потім тріскає з болю. Так. Тож ідім далі. Коли журавина завариться вже та пустить сік, треба взяти сито, звичайне, найпримітивніше, кухонне сито, яке...

Предсідник поблід.

— Товаришу прелегенте, прошу точніше держатися теми.

Публика заревіла:

— Хай висловиться! Просимо, просимо!... Не перешкаджати прелегентові. Скільки? тої води? А крейда товчена, чи ціла? І хай щераз скаже, про те сито...

Прелегент похилив голову та з напів примкнутими очима реферував далі:

— Потім, любі товариші, цілу цю поему перетерти через сито, до посудини...

—Посудини?! Моїж ви дорогенькі, до посудини? Ну, ну...

— До глиняної посудини, до якої передтим треба дати...

Предсідник зловився за голову та побіг за куліси. Лесько, облитий холодним потом, стояв там із головою опертою об стіну.

— Леську, — простогнав жалісно предсідник — він деморалізує слухачів. При цьому зовсім не подобає на лікаря. Може ти через помилку привіз кого іншого?

— Не було ніякої помилки — беззвучно прошептав Лесько. — Я сам брав з готелю з восьмого числа.

Предсідник нахилився до шпари.

— Вісімнадцятого — не восьмого! Ти добив мене! Стягни його з естради. Не осьме, а вісімнадцяте число! Завіса! завіса! А то наварив ти пива! Під осьмим числом живе актор! Скандал!

*) Журавина — *Vaccinium Oxycoccos* — (журавинні ягоди, клюква) кущик, що стелиться по землі, довж. 10—30 см. На торфоватих болотах. — *Vaccinium Vitis-Idaea* — бруслина; гогоди, кваснівки. Кущик 10—20 см. високий; в соснових лісах і горах. — *Vaccinium Myrtillus* — афини, борівки, черниці. Куш до 30 см. високий, росте громадно в лісах, переважно чатинних (соснових) і в горах.

Лесько конвульсійно шарпнув за вісу.

Та вже було запізно. Прелегент, оточений одушевленою публікою, стояв посеред салі та відповідав по черзі на питання.

Предсідник притиснувся до шпари. В першій хвилі на його лиці малювалася розпука, потім лице його розяснилося. Після короткої надуми пред-

сідник крикнув захриплим голосом:

— Товаришу прелегенте! Ну, а що робити, коли наприклад, до розчину взято за багато дріжджів і розчин згус як камінь?

З тими словами побіг у найбільшу сутолоку публіки, жадної довідатися всього.

(Переклав М. Н—ий).

ТАЙНА ВОЛИНИ З ПЕРЕД 200 ТИСЯЧ ЛІТ.

В селі Городок біля Рівного (на Волині) від 1922. року переводиться археологічні розкопки, щоби пізнати, як жили тамешні первісні мешканці з ледяної доби. В глибині 4—11 метрів від поверхні землі знайдено багато костей різних звірят (мамута, реніфера, антилопи, коня, бика і ін.). На ці звірята полювали тодішні мешканці Волині. Знайдено між ін. череп мамута, зуб, лопатки, часті хребетного стовпа, довгі кости ніг і т. д. Багато костей порозбивано — переважно, щоби видобути шпик, а часом, щоби зробити знаряддя із відломків костей. Відкрито два місця ватри і робітні крем'яних виробів. На основі знайдених крем'яних виробів можна точно означити вік і культуру, відкритих у Городку палеолітичних становищ. Вони належать до орінатської культури, якої багато слідів є передовсім у Франції і півн. Іспанії. В Городку відкрито досі 8 палеолітичних становищ — так Городок представляє одну з нечисленних таких місцевостей в Європі. Минулого

року пайдено на другім становищі останки людини, 8.70 метрів від поверхні землі, біля костей різних звірят. Є то стопа молодого чоловіка разом із розтрісканою наздовж удовою костою. Довжина самої стопи около 20 см. Кости вкриті були твердою вапнвою масою. Тому що і розлупана кість є покрита вапном, доказує це, що вона не була ушкоджена пізніше. Догадуються, що між племенами було тоді людодство.

—o—

НАЙБІЛЬШИЙ ДІАМАНТ.

Найбільший діамант, який названо „Колінен“, знайдено в копальні „Премієр“ дня 26-го січня 1905-го року біля Преторії. Він важить 3024¾ карата. Діамант той дістався на власність англійського короля Едварда. Король казав покряти діамант на кілька куснів і вишліфувати. Так повстали три більші діаманти: Колінен I., 516½ каратів, Колінен II., 309 каратів, Колінен III., 92 карати і кілька малих діамантів, із яких найменший важить іще 62 карати.

Ж А Р Т И.

Не оплатиться.

На клініці (лічниці) каже лікар до селянина:

— Другої ради нема, лиш мусимо вложити вам скляне око!

— Шкода заходу, пане доктор, то не оплатиться.

— Якто не оплатиться?

— А так, що ні; бо як мені вибили в коршмі мое власне око, то скляне там лекше стовчуть.

—○—

У страху.

В часі війни йшов Йойна до банки, а тато радив йому:

— А ти не признавайся, що ми торгуємо селедцями, бо вони готові тебе заасентерувати до підводних лодок!

—○—

Слушно.

— Чому кури несуть у літі більше яєць?

— Бо в літі довший день, отже мають на все більше часу.

—○—

Жінка до мужа.

— Знаєш чоловіче, я тепер така хора, так мені недобре!

— Не журися тим жінко! Кому тепер добре?

Успокоїв.

— Я ночувавби у вашій коршмі, Мошку, але тут є здається багато блох.

— Ні, ні, не бійтеся, нема! Якби лиш де хоть одна показалася, то би її блошиці зараз розіли.

—○—

Поступовий злодій.

Суддя: Чому ти украв дроти з телеграфічних стовпів?

Злодій: Та то прошу світлого суду, я не крав; я вичитав у газеті, що тепер телеграфують уже без дроту, тай аби допомогти урядові в праці — я здіймив той непотрібний уже дріт.

—○—

Найбогатша держава.

— Як ти такий мудрий політиконт, то скажи мені, котра є найбогатша держава на світі?

— Та хіба Злучені Держави Америки!

— Кудя ти з Америкою прешся? Це є таки наша Польща. Десять літ її розкрадають, а вона ще є...

—○—

У школі.

Учитель: Коли найліпша пора зривати овочі з дерева в саді?

Учень: Тоді, як пес привязаний.

Кілько має сестер?

Пан приїхав в гори і питає малого Івася: Скажи Івасю, кілько ти маєш сестер?

Василько: Прошу пана, він не скаже, бо він уміє рахувати тільки до сім.

—○—

В совітській Росії.

Випровадили купці на торговицю верблюда. Верблюд мав два горби. Побачила це селянка й руки заломила:

— Господі помилуй, — каже — вже отсі большевики цілком совісти не мають. Дивіть люде, що вони з коня зробили!

—○—

В суді.

Суддя: Чи ви так крали, як я вам оце представив?

Обвинений: Не так! Але бачу, що спосіб пана судді ліпший як мій.

—○—

Також правда.

Батько (до лінивого сина): Ставай сину! Хто рано встає, тому Бог дає! Я став рано і найшов на вулиці п'ять доларів.

Син: Але той, згубив, встав ще раніше.

—○—

Високо.

Агент від асекурації:

— Як високо хочете асекувати свій дім?

— Та най буде аж до комина верх хати, відповідає господар.

—○—

Уржендово.

Оглядач мертвих у селі Стецева повіт Снятин написав таку посмертну карту про повішельника:

“Umarł na powieszenie sznura. Sła-
bość zarazliwa”.

Діточе заняття.

(Правдиве).

В однім селі померла дитинка. Сільський оглядач виписав для священика посмертну картку, а в рубриці про заняття помершого вписав відповідь: jego zatrudnienie — przy susku.

—○—

Гадка.

Богато людей нарікає на порожну кишеню, але на порожну голову ще ніхто не нарікав!

—○—

Приповідка.

Молода жінка, старий чоловік — двоє калік.

—○—

Тепер не можна.

Йшли два пияки присягати в церкві від горівки тай по дорозі надібали коршму.

Зайдім, каже оден, випиймо пару чарок на останку.

— Тепер не можна, каже другий, бо пан-отець зараз почують сопух і будуть ганьбити; краще вступимо потім, як будемо вертати.

—○—

В театрі.

— Можеб ви, пані були ласкаві зняти свій величезний капелюх. Я хотівби бачити щось за своїх два долари.

— А я, пане, заплатила за свій капелюх двацять доларів і хотілаби, щоби його люде бачили.

—○—

Короткий кінь.

Десятник (до стрільця, що в часі навчання кінної їзди зсунувся з коня): Мой ти знов злетів?

Стрілець: Пане десятник, мені кінь уже скінчився.

Джентельмен.

* Хлопчина сидів батькови на колінах в стріткарі. Надійшла молода панночка. Хлопчина зісунувся з батькових колін і каже: „Прошу сідати, пані!”

—○—

Мала, а розумна.

Мама: За те, що ти така недобра, то я тебе віддам геть, а візьму собі добру дівчинку на твоє місце.

Стефка: Вам се не вдасться.

Мама: А чому би ні?

Стефка: А деж ви мамо найдете таких дурних людей, щоби вам дали добру дівчинку за злу?

—○—

Гальон горівки.

— Кілько тепер коштує гальон горівки?

— Шість місяців.

—○—

Мандрівна душа.

— Чи ви вірите в мандрівку душ?

— Ні! А ви?

— Я навіть твердо вірю.

— Чим же ви були давніше?

— Ослон.

— Коли?

— Тоді, коли я позичив вам сто доларів.

—○—

Борець.

Поліціант до п'яного, що заточується на вулиці:

— А ви що тут робите?

— Борюся з алкоголем.

—○—

Успокоїла.

Чоловік: Стільки заплатити за такий капелюх, це просто гріх!

Жінка: Успокойся! Той гріх цілком ляже на мою голову!

Віддячився.

Асистент у склепі взуття підсміхається вдоволено, як молода дівчина, що купила черевики. вийшла за двері.

— Чому ти такий веселий? — звертається до нього його товариш.

— Бо я віддячився їй — засміявся вдоволено асистент.

— Защо? — запитав здивований товариш.

— Ця дівчина, якій я щойно продав черевики, є операторкою у телефонічній централі; вона завсіди почувала мені хибні числа, як я телефонував на далеку віддаль, а тепер я дав їй хибне число черевиків — реготався асистент. — Хай знає, що то значить не те число, якого треба.

—○—

Відки слабість?

Лікар: Ваш чоловік, каже, захорів при обіді?

Жінка: Так.

Лікар: А що він їв?

Жінка: Ковбасу.

Лікар: А чи їв з апетитом?

Жінка: Ні, з капустою.

—○—

Вгадав.

— Ану вгадай, яка смерть є найлегша?

— Цілком певнісько, що ще найлегшою є — чужа смерть.

—○—

Зуб за зуб.

І лисина має свої добрі прикмети — каже вже добре підстаркувата пані до лисого пана, що їде з нею залізницею. — От ви не потребуєте возитися зі щітками та гребенями.

— То правда, — відповідає лисий пан — але ви, пані, моглиб обійтися без щіточки й порошку до зубів, лишючи зуби дома.

—○—

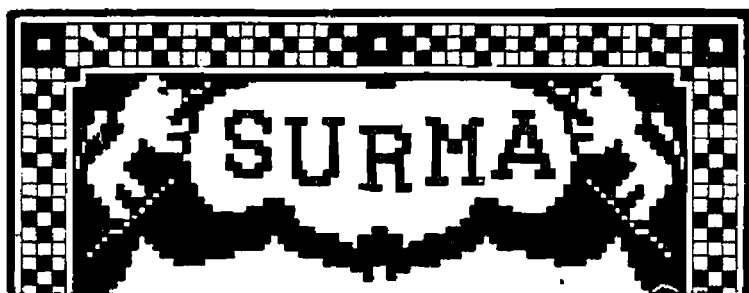
STATE BANK

LINDEN, New Jersey

ПОРУЧАЄ СВОЮ ЧЕСНУ БАНКОВУ
ОБСЛУГУ. ТИСЯЧІ ЛЮДЕЙ ВДОВО-
ЛЕНІ І ВКЛАДАЮТЬ СВОЇ ОЩАДНО-
СТИ В БІЛЬШИХ АБО МЕНШИХ СУ-
МАХ. ПРИЙДІТЬ ЄЩЕ ДНЕСЬ, ЗА-
ПОЧАТКУЙТЕ ДОБРЕ ДІЛО ДЛЯ
СЕБЕ І РІДНІ. ВЛОЖІТЬ СВІЙ ГРІШ
НА ЩАДНИЧУ КНИЖОЧКУ У НАШІЙ
ІНСТИТУЦІЇ, КОТРА Є ПІД КОНТРО-
ЛЕЮ УРЯДУ.

ОТВОРЕНО ДЕННО ВІД 8.30 РАНО
ДО 3. ПОПОЛУДНИ.

ПОНЕДІЛКИ І СУБОТИ ВЕЧЕРОМ
ВІД 7.00 ДО 8.00.

А ПРЕЦІНЬ, БУДЬТЕ ЩИРІ І СКАЖІТЬ,
ДО КОГО ПІДЕТЕ,
КОЛИ ВАМ ПОТРІБНО:
ФОНОГРАФУ,
РАДІО-АПАРАТУ,
КОМБІНАЦІЇ РАДІО З ФОНОГРАФОМ,
ФОРТЕЛЯНА З МАРКОЮ „СУРМА”,
МУЗИЧНИХ ІНСТРУМЕНТІВ,
МУЗИЧНИХ НОТ,
ФОНОГРАФІЧНИХ РЕКОРДІВ,
РОЛЬОК НА ПЯНО З МАРКОЮ „СУРМА”
АРТИСТИЧНИХ ВИДІВОК І ОБРАЗКІВ,
РІЗДВЯНИХ ТА ВЕЛИКОДНИХ РІЧЕЙ,
МАШИНИ ДО ПИСАННЯ,
КНИЖОК,
ШАФКИ НА КНИЖКИ Й КАБІНЕТУ,
ФОТОГРАФІЧ. АПАРАТУ „КОДАК” І КІНО МАШИНИ,
ПРИЛАДІВ ДО ПИСАННЯ Й ІНШОЇ ВСІЛЯЧИНИ —
ТА ПЕВНО, ЩО ДО НІКОГО ІНШОГО, ЛИШЕ ДО БАЗАРУ

Surma Book & Music Co., Inc.

PIANOS. ROLLS, PHONOGRAPHS, RECORDS,
RADIOS AND REPAIRING

103 Avenue A, New York N. Y.

DRY DOCK 3752

Ваше майно.

На случай недостатчі завіщання, що станеться з вашим маєтком? Хто буде руководити його розподілом? Кому він припаде? Скільки з нього дістануть ваші спадкоємці? Скільки виноситимуть „видатки”?

Всі ті питання є великої ваги для вас і для вашої родини.

Чому не обговорити тих справ з нашим тростовим урядником? Цеж не забере вам багато часу, щоб запевнитися, чи ваші бажання будуть виконані як слід, відповідно до ваших вимогів.

Ми дуже охотно уділимо вам усяких порад.

Elizabeth Trust Company

Cor. Elizabeth Ave. and High Street.

ФІЛІЯ: COR. CHILTON & ORCHARD STS.

Капітал, надвишка і неділимі зиски понад \$ 900,000

Загальні активи понад 7,500,000

Кваліфікований у справах опікунства, повновласти
і всяких інших довірених справ.

George Schmidt, Jr.,
Президент

Frederic Coriell
Секретар

ВИГОДА

Услужність — це підставна нота в успіху Harmonia. Її банкові кімнати є отворені вечерами кожного понеділка, середи і п'ятниці між 7 й 8 годиною.

ЦЕ УМОЖЛИВЛЮЄ КОЖДОМУ, ХТО НЕ МАЄ ДОВОЛІ ЧАСУ В ПРОТЯГУ ДНЯ, БЕЗ УТРАТИ СВОЄЇ ЗАРІБЩИНИ ЧИ ПЛАТНІ, ПОЛАГОДИТИ СВОЇ БАНКОВІ ІНТЕРЕСИ ВИГІДНО.

Засідання директорів відбуваються найменше раз на тиждень, або частіше, щоби полагодити швидко всі справи. Це запевнює скору службу і як найменшу проволочку.

НАРМОНІА ПЛАТИТЬ ЧОТИРИ І ПІВ ПРОЦЕНТУ ВІД ДЕПОЗИТІВ, А ВІДСОТКИ ОПЛАЧУЄ ВІД МІСЯЧНИХ БАЛЯНСІВ. За МОРГЕЧІ ПОБИРАЄТЬСЯ ЛИШЕ П'ЯТЬ ПРОЦЕНТІВ, ПРЕМІЇ НЕ ОПЛАЧУЄТЬСЯ.

Отце є та служба, яка збільшила членство Harmonia на поверх двадцять вісім тисяч.

Потрудіться до нашого Банкового Офісу по ближчі інформації.

MUTUAL SAVINGS FUND HARMONIA

1, 3, 5, Union Square, Elizabeth, N. J.

Загальний прихід понад \$30,000,000

Надвишка понад 1,000,000

Geo H. Neubeck, President.

George J. Mauthe, Secretary.

УКРАЇНСЬКИЙ ДОКТОР МЕДИЦИНИ І ХІРУРГІІ

1. РОЗСЛІДЖУВАННЯ КРОВІ І МОЧІ БЕЗПЛАТНО.
2. ВРАЗІ ПОТРЕБИ ВИЛІЧУЮ НЕДУГИ ВОДОЮ Й ЕЛЕКТРИКОЮ.
3. ПІДЧАС ЛІКУВАНЯ Є ЗАВШЕ ДО ПОМОЧІ РЕГІСТРОВАНА НОРЗКА

Чи ваша недуга є хвилева чи постійна, засягайте поради лише в доктора медицини. Лиш він одиникий може вам порадити і вас відповідно лікувати.

Бережіться знахорів і фальшивих лікарів, котрі видурюють від наших Українців кроваво запряцьовані гроші.

До мене приходило вже багато людей, котрі жалувалися, що знахорі й фальшиві доктори забрали від них великі суми, а їх стражданню нічого не помогли. Не будьте одним з тих людей.

Ідіть до наших українських лікарів, котрі мають степень М. D. (доктор медицини). Якщо вони не зможутьвилікувати вас, то бодай скажуть вам правду і заощадять вам гроші.

Я лікую чоловіків, жінок і дітей, хорих на всякі недуги, найновішими научними методами, й оперую, якщо операція вказана.

Будучи Українцем, я пильно дбаю про те, щоби помогти всім своїм страждаючим родимцям. Я вже поміг соткам Українців. Дозвольте мені помогти й вам.

Винагороду за свою працю беру лише таку, що може вдоволити і найбіднішого, а багатьом я порадив і вилічив багатьох зовсім даремно.

Замовлення приймаю в кожній порі дня телефоном або листом. Але мої офісові години є:

Від 8 до 10 перед полуднем. — Від 12 до 2 пополудни.

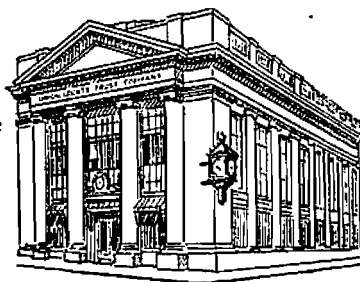
Від 6 до 8 пополудни.

В неділі урядую лише на попередне замовлення.

MICHAEL J. SKWEIR, Ph. G., B. S., M. D.

522 Chew Street

Allentown Pa

Банк з особистою обслугою.

Без уваги на те, яке велике чи яке мале вашеkonto в нас, можете бути запевнені про нашу швидку, чемну й особисту обслугу.

Чотири з половиною складних процентів платимо що пів року на суму від п'ять долярів вище, вложену до нашого SPECIAL INTEREST DEPARTMENT.

Ми вживаємо найбезпечніших метод до ношення або перношення фондів нашими кредитовими листами, подоржними чеками або заграничними дрефтами.

SAFE DEPOSIT DEPARTMENT

Найкраща обслуга в усяких тростових справах.

Засоби: п'ятнацять мільонів долярів.

UNION COUNTY TRUST COMPANY

**Broad & West Grand Streets,
Elizabeth, New Jersey**

НАЙСТАРШИЙ І НАЙБІЛЬШИЙ БАНК В ЛІНДЕН, Н. ДЖ.

КОТРИЙ Є ПІД КОНТРОЛЕЮ ЗЛУЧЕНИХ
ДЕРЖАВ.

ЩАДНИЧИЙ ВІДДІЛ СТЕЙТОВИХ, ПОВІТОВИХ
І МІСТЕЦЬКИХ ГРОШЕЙ.

ПЛАТИТЬ 4%₀ ВІД ОЩАДНОСТЕЙ.

ЛІНДЕН Є ДОБРЕ МІСТО ДО МЕШКАННЯ
І РОБОТИ.

МИ ПРЕДКЛАДАЄМО ВАМ ВСІ УСЛУГИ,
ВХОДЯЧІ В БАНКОВИЙ ОБСЯГ.

Linden National Bank & Trust Company

L I N D E N, N. J.

ДЕННО ВІДТВОРЕНИЙ ВІД 7.45 ДО 2 ГОД.

В СУБОТИ ВІД 7.45 ДО 12.

В ВІВІРКИ ВЕЧЕРАМИ ВІД 7—9.

БАНКОВИЙ ДІМ ПІД Ч. 68 BROAD STREET.

Зорганізований 1812 р.

THE NATIONAL STATE BANK of Elizabeth, N. J.

68 BROAD STREET

ОДИНОКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ БАНК В МІСТІ
ЕЛИЗАБЕТ, НЮ ДЖЕРЗИ

КАПІТАЛ, НАДВИШКА І НЕРОЗДІЛЕНІ ЗИСКИ
ПОНАД \$2,100,000

ПІД КОНТРОЛЕЮ ПРАВИТЕЛЬСТВА
ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВ

ЧЛЕН ФЕДЕРАЛЬНОЇ РЕЗЕРВОВОЇ СИСТЕМИ
ЩАДНИЦЯ В ЗЛУЧЕНИХ ДЕРЖАВАХ
СТЕЙТУ НЮ ДЖЕРЗИ, ПОВІТУ ЮНІОН,
МІСТА ЕЛИЗАБЕТ.

ДІМ ФІЛІІ ПРИ BAYWAY і EDGAR ROAD

ІВАН ВОРГАЧ

МАЄ ГОТЕЛЬ, ДЕ МОЖНА
ВИНАЙМИТИ КІМНАТИ НА
ТИЖНІ.

ХТО ЗАГОСТИТЬ ДО НЕГО,
ОДЕРЖИТЬ ЧЕСНУ І ДОБРУ
ОБСЛУГУ.

ВИРЕНТОВУЄ ТАКОЖ ДОМИ.

Заходіть під адресу:

JOHN WORNACZ
422 NORTH MAPLE STREET,
MOUNT CARMEL, PA.

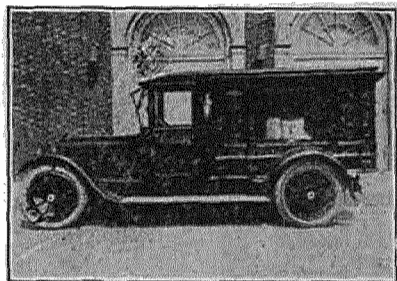
СТЕФАН ЄВУСЯК і СИНІ

В РАЗІ НЕЩАСЛИВОГО ВИПАДКУ ПРОСИМО УДАВАТИСЬ
ДО НАШОГО ПІДПРИЄМСТВА З ПОВНИМ ДОВІРЕМ. МИ
ОБСЛУЖИМО ВАС ЧЕСНО І СОВІСНО. ТАКОЖ ДОСТАВ-
ЛЯЄМО АВТОМОБІЛІ НА ВЕСІЛЛЯ, ХРЕСТИНИ І ВСЯКІ
ІНШІ ОКАЗІ.

УДАВАЙТЕСЬ ДО СВОІХ А НЕ ДО ЧУЖИХ.

77 MORRIS STREET,
JERSEY CITY, N. J.

Tel.: Montgomery 5-1745

45 PROSPECT AVE.,
BAYONNE, N. J.

Telephone: Bayonne 540

ФІЛІЯ: 167 3rd STREET, PASSAIC, N. J.

Telephone: Passaic 6363.

Дорогі Братя і Сестри!

ПІДДЕРЖУЙТЕ ТИХ, КОТРИ ВАС ПІДДЕРЖУЮТЬ!

У ГАЛИЦЬКІМ БАЗАРІ найдете всьо Вам потрібне:

РЕКОРДИ українські, руські, польські, словацькі і др., виробу всіх компаній.

ФОНОГРАФИ ручні і в кабінетах, з пружинними моторами й електричними. Також комбінації (то є фонограф і радіо разом) і то різних виробів, що надаються для Нью Йорку і для всіх місцевостей на провінції, так звані „А. С.” і „D. С.”

AUTHORIZED R. C. A.® RADIOLA DEALER.

Таксамо маємо на складі других загально знаних виробів великий вибір, як: **почтівок, стінних календарів, робітничих книжок, часописів і т. д.**

ЦЕРКОВНІ БОГОСЛУЖЕБНІ КНИГИ:

Великий Апостол, тверда оправа ....\$ 7.50	Вечірня і Утренья, на всі неділі і свята цілого року, в двох частих, видання Василіян 7.25
Великий Апостол, шкіряна оправа ... 12.50	Часослов, вид. Василіян, всі служби церковні, місяцеслов цілого року з додатком Індікціона і Пасхи; залишає 785 сторін 2.65
Октоїх Великий, тверда оправа 10.50	Псалтир, вид. Василіян 75
Октоїх Великий, шкіряна оправа 15.00	Акафистник, вид. Василіян 1.25
Ірмологіон, тверда оправа 7.50	Парастасник, вид. Василіян 65
Ірмологіон, шкіряна оправа 10.50	Требник, вид. Василіян 6.50
Часослов Великий, тверда оправа ... 8.50	Требник, вид. Ставропігії 7.50
Часослов Великий, шкіряна оправа .. 13.50	Часослов Малий, львівський 1.25
Великий Службеник 7.50	Тропарі, Кондаки, Прокімени 10
Тріод Цвітна, тверда оправа 10.50	Святе Письмо, повна біблія з поясненнями; переклад д-ра А. Бачинського, з 8-мох великих книг, ціна лише 20.00
Тріод Цвітна, шкіряна оправа 15.00	Новий Завіт; Євангелія і Апостоли, з перекладом 2.75
Тріод Постна, тверда оправа 10.50	Життя св. Юрія і Акафист 15
Тріод Постна, шкіряна оправа 15.00	Богословіє Бачинського в 4-ох великих книгах 9.50
Осмогласник, з нотами 5.00	Богословіє, на латинській мові 2.25
Великий Акафистник, вид. Ставропігії 2.75	Пояснення Літургії 50
Той-же в шкіряній оправі 4.50	Життя Святих, з образками 1.25
Малий Писнесловець, тверда оправа; містить 32 коляди і 56 церковних пісень на ріжні свята цілого року; книжка на 212 ст., друк. Кирилицею 40	Біблія. — Біблійні повісті Старого і Нового Завіту з численними образками; книга на 320 сторін, друк. Кирилицею, в полотняній оправі 1.25
Вечірня, Утренья і Літургія 35	Велика Біблія, з образками 7.50
Апостоли і Євангелія 50	Начерк життя Пресв. Богородиці, з поученнями, вид. Воведенського Братства у Львові 2.50
Акафист за померших 25	Великі Напрестольні Євангелія маємо різних розмірів і за ріжну ціну.
Чин Супружества 35	
Чин Хрещення 35	
Чин Посищення Хорих 35	
Великий Єрейський Молитвослов ... 4.50	
Той-же в шкіряній оправі 6.50	
Малий Єрейський Молитвослов 2.00	
Той-же в шкіряній оправі 3.00	
Богослуження на Богоявлення 50	
Чин Парастасу і Погребу, з поученням і Євангеліями, вид. Ставропігії, грубі букви 1.75	

Повні каталоги рекордів і книжок висилаємо безплатно.

GALICIAN BAZAR

123 AVENUE A. (Near 8th Street) NEW YORK, N. Y.
Telephone: Dry Dock 1752

HUDSON COUNTY NATIONAL BANK

Сей банк узглядняе малі приватні позички в той сам спосіб як кожду другу бизнесову позичку. Ми рахуємо 6% і Ви не мусите бути депозитором сего банку, щоб одержати позичку. Наколи Ви потребуєте гроший порадьтеся нашого Приватного

Позичкового Департаменту.

PERSONAL LOAN DEPARTMENT.

OFFICES:
JERSEY CITY

Journal Square

Montgomery and Washington Sts.

| 356 Central Ave. near Bowers St.

| Jackson and Wilkinson Aves.

Pavonia Ave. and Grove St.

Broadway and
Twenty-third Street
BAYONNE

Цілковита подорожна обслуга для вас.

Якщо ви маєте на приміті подорож додому або за кордон, вам виплатиться засягнути поради в нашім Подорожнім Департаменті, яким управляє GEORGE S. MEAGHER. Він охотно відповість на всі ваші запити і дасть вам радо всякі поради щодо виїзду та подорожування, які задовольять ваші особисті вимоги.

Ми є в змозі полагодити ваші подорожні справи до всіх частей світа в такій мірі, як ви собі того забажаєте і як вам буде догідно.

Наш Подорожний Департамент заощадить вам час, гроші і клопіт. Усякі поради уділяємо даремно.

Однінацять вигідних льокалів у повіті Гудсон.

The Trust Company
OF NEW JERSEY
JOURNAL SQUARE, JERSEY CITY.

БАНК, У ЯКІМ ВИ ПОЧУВАЄТЕСЯ ЯК ВДОМА

Приязна атмосфера і ретельна обслуга, які оточують працю цієї інституції, роблять її прийнятним місцем до банкових інтересів.

Ми стараємося, щоби ви почували себе в нас так свobodно, як у своїй власній хаті.

Зайдіть до нас і познайомтеся з нами ближче.

The Friendly Bank

THIRD AND EAST JERSEY ST.,
ELIZABETH, N. J.

GEORGE C. HULICK, Treasurer.

Оснoване 1869.
Інкорпороване 1907.

WOODWARD & WILLIAMSON

АСЕКУРАЦІЯ ВСЯКОГО РОДА.

11 EXCHANGE PLACE

JERSEY CITY, N. J.

THE PEOPLES BANKING and TRUST CO.,

ЕЛИЗАБЕТСЬКИЙ ПРОГРЕСИВНИЙ БАНК

113 BROAD STREET,

ELIZABETH, N. J.

ФІЛІЯ: 6th WARD BANK, SOUTH BROAD & SUMMER ST.,

НА ДОЛИНІ МІСТА:

3RD & JERSEY STS.

БАНК ЧЕМНОСТИ, УСЛУГИ І ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ.

Офіс отворений в понеділки і суботи вечерами від год. 7—9.

ПЛАТИМО 4% ВІД ДЕПОЗИТІВ.

ЧИ ВИ ЗНАЄТЕ, ЩО ГРОШІ ПОДВОЮЮТЬСЯ В

23 РОКАХ ПО 3%

20 РОКАХ ПО 3½%

17 РОКАХ ПО 4%

15 РОКАХ ПО 4½%.

МИ ПЛАТИМО 4½% ВІД МІСЯЧНИХ ОЩАДНОСТИЙ.

ОДИНОКА ІНСТИТУЦІЯ ОЩАДНОСТИ В UNION COUNTY,
ЩО РОБИТЬ СЕ.

ДАЙТЕ НАМ НАГОДУ ПОМОЧИ ВАМ.

Germania Mutual Savings Association

817 ELIZABETH AVENUE,

ELIZABETH, N. J.

СПІЛЬНА ІНСТИТУЦІЯ ВЛАСНІСТЬ 3100 ЧЛЕНІВ.

АКТИВА ПОНАД \$2,000,000.

Вложіть свої ощадности у нас днесь, а ми поможемо вам побудувати
власну хату.

ОТВОРЕНО ДЕННО ВІД 9. РАНО ДО 3 ПОПОЛУДНИ.

СУБОТИ ВІД 9. ДО 12. В ПОЛУДНИ.

ВІВІРКИ ВЕЧЕРОМ ВІД 7. ДО 9.

ПРИВІТ ВІД

O'BRIEN & TARTALSKY

адвокати Українського Народного Союзу

1 EXCHANGE PLACE
JERSEY CITY, N. J.

Telephone: Montgomery 5-7040.

ELIZABETHPORT BANKING COMPANY

Main Bank:

100 FIRST STREET,
ELIZABETH, N. J.

Branch Bank:

1145 E. Jersey Street,
ELIZABETH, N. J.

✎ МАЄТОК 8,000,000 (вісім мільонів) ✎

ОПІКУНЧИЙ ДЕПАРТМЕНТ.

ДЕПАРТМЕНТ ДЛЯ ПЕРЕХОВУ ЦІННИХ РІЧИЙ.

КОМЕРЦІЙНИЙ ДЕПАРТМЕНТ.

СПЕЦІАЛЬНИЙ ДЕПАРТМЕНТ ПЛАТИТЬ 4%.

Отворено денно від год. 9 рано до 3 пополудни.

В суботу від 9. до 12. в полудни.

В понеділки вечером від 6.30 до 8.30.

Charles D. Doctor, President
R. J. McCulloch, Vice President

T. A. Simons, Cashier

A. C. Husbands, Asst. Cashier
and Trust Officer.

C. H. Morton, Asst. Cashier.

The New Jersey Title Guarantee & Trust Co.

Головний офіс:

**83-85 MONTGOMERY STREET,
JERSEY CITY, N. J.**

КАПІТАЛ, НАДВИШКА І НЕРОЗДІЛЬНІ ЗИСКИ
\$5,000,000

УДІЛЯЄМО 2% НА ЧЕКОВИХ КОНТАХ;
4% НА ВКЛАДКАХ ОЩАДНОСТІ.

ОГНЕТРЕВАЛІ СКРИНКИ ДО ВИНАЙМУ ПО \$5.00
РІЧНО У ВСІХ ТРОХ НАШИХ БАНКАХ.

Філії:

768 BERGEN AVENUE.

JERSEY CITY, N. J.

631 BERGENLINE AVENUE,

WEST NEW YORK, N. J.

ОБІ ФІЛІЇ ВІТВОРЕНІ КОЖДОГО ПОНЕДІЛКА
ВЕЧЕР.

1864 67 літ фінансовим провідником 1931

The First National Bank of Jersey City, N. J.

ЗАРОБЛЯЙТЕ ПРОЦЕНТ КОЖДОГО МІСЯЦЯ.

Ощадности уміщені у нашім Щадничім Відділі перед 5-им кожного місяця, здобудуть процент від 1-го того місяця у висоті 4% котрий обчислюється піврічно.

ФІЛІЇ:

HUDSON CITY BRANCH

286 Central Avenue

Коло Hutton Street

OLD BERGEN BRANCH

89 Monticello Avenue

Коло Harrison Avenue

BERGEN SQUARE BRANCH

878 Bergen Avenue

Коло Academy Street

GREENVILLE BRANCH

77 Jackson Avenue

Коло Van Nostrand Avenue.

Філії вітворені в понеділки вечерами від 6 до 8.

ГОЛОВНИЙ ОФІС

1 EXCHANGE PLACE.

PROVIDENT INSTITUTION FOR SAVINGS

Головний офіс:

239-241 Washington St.,

Jersey City, N. J.

Bergen Avenue Офіс:

Pir Bergen & Harrison Ave's,

Jersey City, N. J.

Вітворений кожного понеділка вечерами від 6—8-ої години.

ВЗАЇМНА ЩАДНИЧА КАСА

НАДВИШКА ПОНАД \$33,000,000.

Вступайте до нашого Річного Клубу.

**БАГАТО ЛЮДЕЙ ПЕРЕКОНАЛОСЯ, ЩО МИ
МАЄМО ЯКРАЗ ТЕ, ЧОГО ІМ ТРЕБА В
БАНКУ.**

**І ВИ БУДЕТЕ ЦЕ ЗНАТИ, ЯК СТАНЕТЕ ОД-
НИМ З НАШИХ ДЕПОЗИТОРІВ.**

COMMERCIAL TRUST Co.

Капітал, надвишка
і неділїмі зиски
поверх
\$11,000,000.

of New Jersey

Загальні засоби
поверх
\$70,000,000.

OFFICES

MAIN: 15 Exchange Place.

5 CORNERS: 660 Newark Ave. at 5 Corners.

GROVE: 338 Grove St., near Newark Ave.

BERGEN: Bergen and Fairmount Aves.

MERCANTILE: 186 Newark Ave. at Jersey Ave.

JERSEY
CITY

Members Federal Reserve System

УКРАЇНСЬКИЙ БАЗАР І КНИГАРНЯ

Має великий склад книжок всякого рода: Історії, Повісті, Оповідання, Байки, Співанки, Молитвенники, Церковні Книги, Образи Релігійні і Патріотичні, Стільні Календарі, Переписні Картки, Вишивані Сорочки, Обруси, Фартушки, Краватки; Хустки, Втори до Вишивання, Канва і Нитки Д. М. С. Вироби з Кораликів, Гердани Женські і Мужеські, Пацьорки і Варстатки до роблення пацьоркової роботи. Ріжні папери і листе до роблення квіток і т. д., стемповані річи хрестиками і до гафтовання, як: Обруси, Ручники, Простирала, Дрески для дітей, Фіранки; Скарфи і т. п. Шовк до гафтовання і на Светри, френзі і трімінг до українських строїв. — Каталог висилаємо даром. — Приходіть або пишіть на адресу:

UKRAINIAN BAZAR

170 East 4th St.,

New York, N. Y.

(Between Avenue A & 1st Avenue)

ПРИВІТ ВІД

Pfaff & O'Brien

АДВОКАТИ

207 BROAD STREET,
ELIZABETH, N. J.

УСЛУГА ЧЕСНА І СОВІСНА

ПЕРА ФОНТАНОВІ

можете купити в Книгарни „Свободи”. Перо гарантоване, 14-каратове золото. При наповнюванню чорнилом не потрібно уживати жадної помпки, бо вистарчить піднести ніхтем кляпку, уміщену з боку, занурити перо в чорнилі, спустити поволи кляпку на долину, а воно само наповниться.

ЦІНА ТОГО ПЕРА З ПЕРЕСИЛКОЮ **\$2.75**

Пишіть на адресу:

“SVOBODA”, 81-83 GRAND STREET, JERSEY CITY, N. J.

Peoples Trust Company

of SHAMOKIN, PA.

Капітал .....\$ 125,000.00

Надвишка і нероз-
ділені зиски ... 225,000.00

Депозити 1,200,000.00

Витаємо Вас як нашого клієнта

ALBERT LLOYD, President

JOHN NOVACK, Vice President

M. E. SIMMONDS, Trust Officer

JOHN J. KADINGO, Treasurer

ДРУКАРНЯ

УКРАЇНСЬКОГО НАРОДНОГО
СОЮЗА

„С В О Б О Д И”

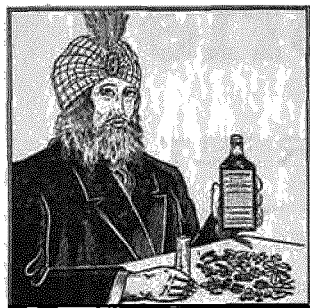
83 Grand St., Jersey City, N. J.

виконує:

ВСЯКІ ДРУКИ ЯКНАЙКРАЩЕ,
ЗАВСІГДИ НА ЧАС І ПО
НИЗЬКІЙ ЦІНІ.

ДЛЯ ТОВАРИСТВ, ПАРОХІЙ,
СІЧОВИХ СОТЕНЬ, ГУРТКІВ,
БРАТСТВ І ДРУГИХ ОРГАНІ-
ЗАЦІЙ, ТА ДЛЯ ПООДИНО-
КИХ ОСІБ ВИКОНУЄМО
ВСЯКІ ПОТРІБНІ ДРУКИ.

НЕ СТРАЖДАЙТЕ ДОВШЕ!

Якщо ви хорі і звичайні ліки вам не помагають, уживйте **Lekotoria**, яка є успішним зільним препаратом. Одна фляшка, зажита відповідно до приписів, вистарчає, щоби переконаати найбільш недовірливого страждальця, що **Lekotoria** є правдивим, ретельним, помічним і успішним ліком. До спрепаровання **Lekotoria** вживається багато найміцніших лічнихих зел, спроваджених з цілого світа. **Lekotoria** є гарантована, що не має в собі наркотиків ані запоморочуючих середників і заживати її може кождий безпечно.

1) Страждаете на затвердження, червінку, газ у шлунку, шлунковий або кишковий катар, згагу, відбивання, нестравність, брак апетиту? Якщо так, купіть фляшку **Lekotoria**. Заживайте її правильно по припису, а переконаєтеся, що будете почувати себе далеко ліпше.

2) Як маєте ниркові або печінкові недомагання, ваші нерви в не порядку, болять вас крижі, маєте пухлину, болі голови, болі мускулів, заворот, неспокійні сні, подразнення — купіть собі фляшку **Lekotoria**, заживайте її правильно відповідно до приписів, а побачите, що всі ті недомагання устануть.

3) Як маєте нечисту або слабу кров, шкірні викиди, лущення шкіри, прищі на лиці або на тілі, передчасні морщини (шкірні прищі повстають звичайно тому, що вживається невідповідної масти або крему) — купіть фляшку **Lekotoria**, зачніть її заживати правильно по припису, а побачите, що вже по першій фляшці всі ті недуги почнуть зникати. Появиться зараз природний кольор, а тимсамим тіло стане здоровше і живіше.

4) Як страждаете на гостець і дихавицю, не можете віддихати свободно, мучить вас кашель, не можете їсти ні спати — почніть заживати **Lekotoria** постійно і правильно, а переконаєтеся, що вам стане лекше.

5) Як ваші діти мають хробаки або шкірну висипку, лишаї, брак рухливости, є бліді, без амбіції і вперті — давайте їм **Lekotoria** правильно один місяць, а зауважите велику ріжницю на ліпше.

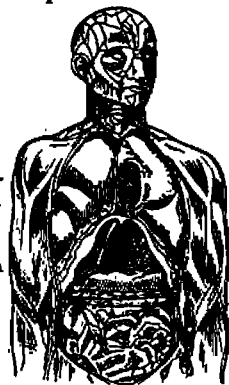
6) **Lekotoria** є помічна на всі інші недомагання, спричинені неправильним травленням, перестудами, слабою й нечистою кровю.

7) Якщо ваше недомагання застаріле, ваша кров, шлунок, кишки і ціла ваша система є затроєні нечистостями, заийте безпереривно бодай чотири фляшки **Lekotoria**, а переконаєтеся, яку це вам принесе полекшу.

Правдива **Lekotoria** є зареєстрована в Патентовім Офісі З. Д. у Вашингтоні і кожда фляшка запечатана. **Lekotoria** розсилається просто з нашої лябораторії спеціальними агентами, яких ми самі визначаємо. Як ваш агент не має **Lekotoria**, засилайте завше замовлення з поданою докладною своєю адресою просто до нашої лябораторії, а ми вишлемо вам правдиву **Lekotoria** відвортною почтою.

Ціна за велику 16-ависову фляшку \$1.75, 3 фляшки \$5.00, 6 фляшок \$9.00. Належитість платіть завсіди чеком, моні ордером, або посилайте в реєстрованім листі з поданою докладною своєю адресою.

Адреса лябораторії:

KARNACK-AMBROSIA CO., Dept. 2, Box 197, Scranton, Pa.